

MATERIALE
ARHEOLOGICE
PRIVIND ISTORIA VECHĂ A R.P.R.

VOL. I

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

Capitolele volumului de față au fost redactate de următorii autori:

Anton Nițu, Despre unele urme scitice în Moldova (p. 3); *M. Petrescu-Dâmbovița*, Cetățuia dela Stoicani (p. 13); *M. Petrescu-Dâmbovița*, Cimitirul hallstattian dela Stoicani (p. 157); *Radu Vulpe*, Săpăturile dela Poienеști din 1949 (p. 213); *Bucur Mitrea*, Descoperirea monetară dela Sfințești (Teleorman) (p. 507); *M. Petrescu-Dâmbovița*, Cercetări arheologice la Surdulești (p. 523); *Bucur Mitrea și C.S. Nicolaescu-Ploșor*, Monete din timpul republicii romane, descoperite la Ișalnița (Dolj) (p. 543); *D. Berciu*, Catalogul muzeului arheologic din Turnu-Severin (p. 589). *D. Tudor*, Sucidava IV (p. 693); *Octavian Floca*, Fermă (Villa rustica) din epoca sclavagistă romană (p. 743); *Octavian Floca*, Câteva monumente epigrafice și sculpturale din epoca sclavagistă (p. 755); *Octavian Floca*, O zeitate orientală, Jupiter Erapolitanus la Micia (p. 773); *K. Horedt*, Cercetările arheologice din regiunea Haghiz-Ugra și Teiuș (p. 785).

CETAȚUIA DELA STOICANI

I. INTRODUCERE

În comuna Stoicani (raionul Târgul Bujor, Reg. Galați), lângă marginea de Vest a luncii Prutului se găsește un *tell*—denumit Cetățuia (fig. 1)—care a fost identificat în 1939, cu prilejul unei periegeze arheologice efectuată de Muzeul Național de Antichități¹. Prin dimensiunile lui de cca 200 m $\times$ 60 m, acest *tell*, paralel cu lunca Prutului, este unul din cele mai mari dela noi din țară. Pe marginea de Sud a *tellului*, se află casa și

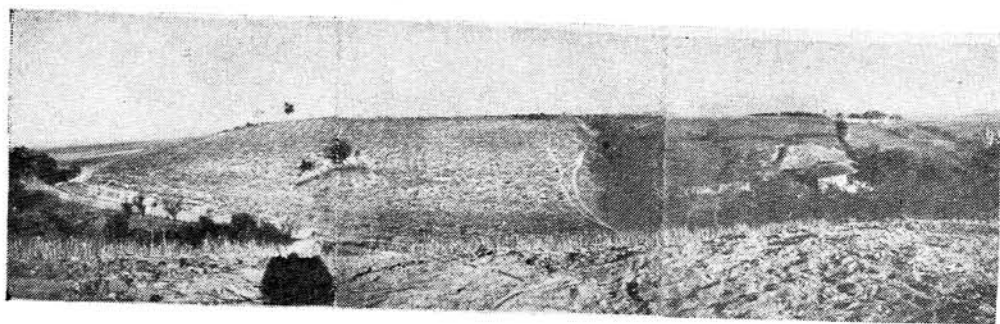

Fig. 1. — Stoicani-Cetățuie. Vederea generală din spre Vest.

grădina unui locuitor, iar în sectorul de Nord-Vest, cimitirul actual al satului. Suprafața rămasă liberă este destinată tot cimitirului, distrugându-se astfel treptat tot *tellul*. La acestea se mai adaugă și o serie de tranșee militare săpate în anul 1939, care au contribuit și ele mult la distrugerea malului de Est al *tellului*. Prin poziția sa geografică, *tellul* dela Stoicani oferea, pe de o parte, condițiile materialc ale vieții sedentare, iar pe de alta

¹ Dacia VII—VIII, 1937—1940, p. 432 și extras din Orizonturi, Revista Asociației Profesorilor Secundari din Galați, III, 1940, 5—9, p. 8 și urm. Pe Cetățuie nu se află cota 39, cum s'a crezut din eroare în 1939.

o apărare naturală, datorită pantelor repezi de pe laturile de Sud, Vest și Est, ne mai fiind deci nevoie de nicio fortificație. Singura cale de acces era pe latura de Nord-Nord-Vest, unde, printr-o gâtuire mai puțin accen-

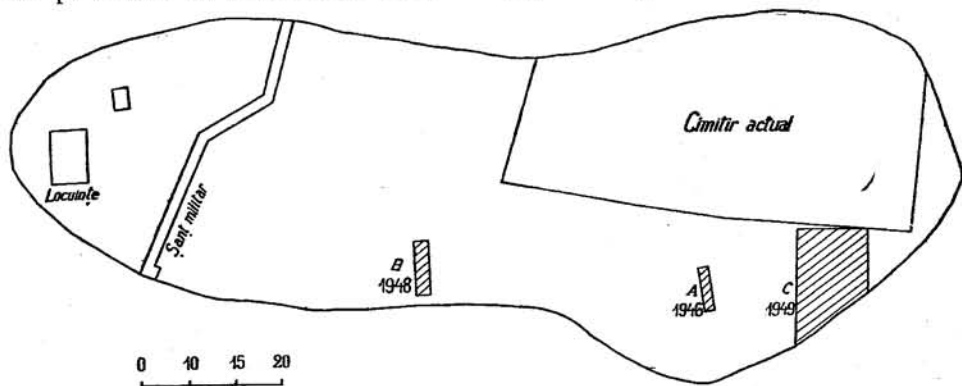

Fig. 2. -- Stoicani „Cetățuie”. Planul săpăturilor.

LEGENDA

- Podea bătătorită
- Arsură roșie
- Chirpic
- Arsură neagră
- Benzi de cenușe
- Cenușe
- Fragmente ceramice
- Oase de animale
- Scoici
- Oase de peste
- Piatră
- Gropi hallstattiene
- Sol vegetal actual
- Hallstatt
- Usatovo
- Sol vegetal vechi
- Sol virgin

tuată, se face și astăzi legătura cu terasa dela Nord.

În intervalul dela 25—30 Aprilie 1946, — ca delegat al Seminarului de Arheologie și Preistorie din București — am efectuat un sondaj pentru lămurirea stratigrafiei tellului.

Pornindu-se dela un șanț militar, în pereții căruia se vedeau urmele unei locuințe arse, la cca 0,60 m sub nivelul solului actual, s'a săpat în sectorul de Nord-Est al tellului un șanț de 10 m × 2 m, perpendicular pe latura de Est până la adâncimea maximă de 2,80 m (A pe fig. 2). Cu acest prilej, s'au determinat aici două straturi de cultură constituite din șase nivele de locuire (fig. 3). Primul (de jos în sus) aparținea unei faze de tranziție dela cultura Boian A. la cultura Gumelnița-Ariușd, iar al doilea, culturii de tip Gumelnița-Ariușd.

Primul strat, constituit din două nivele principale de locuire (niv. 6 și 5), conținea — mai ales spre capătul său estic, în dreptul unei colibe săpate într-o groapă cu prag — o ceramică pictată în interior în culoarea roșie crudă,

și la exterior ornamentată cu motive incizate și încrustate cu alb. Avându-se în vedere această specie de ceramică, s'a crezut că nu este exclus ca, printr'o săpătură mai intensivă, să se găsească și resturi dintr'un strat Boian A propriu zis.

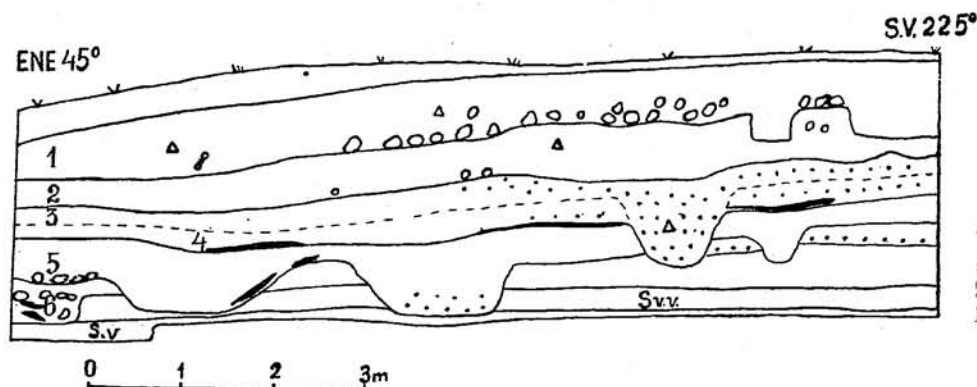

Fig. 3. — Stoicani-Cetățuie 1946. Profilul peretelui de Sud al șanțului A.

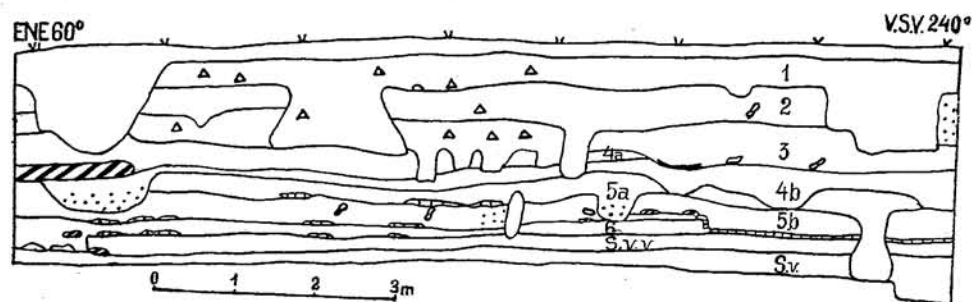

Fig. 4. — Stoicani-Cetățuie 1948. Profilul peretelui de Sud al șanțului B.

În stratul al doilea, s'au putut deosebi patru nivele de locuire (niv. 1—4), ușor înclinate în direcția Vest-Est, dintre care trei sunt documentate prin urme de locuire. În acest strat, înafară de resturile neolitice, s'au găsit și câteva fragmente hallstattiene, care proveneau de sigur din gropi.

În intervalul dela 1 — 8 Iunie 1948, am efectuat, un al doilea sondaj, pentru confirmarea rezultatelor stratigrafice din 1946 și în special pentru a se constata dacă la baza tellului a fost sau nu un strat Boian A². În acest scop, s'a săpat pe latura de Est a tellului, la cca 0,80 m Sud de sondajul din 1946, un șanț de 3 m × 12 m perpendicular pe latura de Est, până

² Studii, II, 1949 1, p. 101 și urm.

la adâncimea maximă de 3 m (B pe fig. 2). În acest punct, terenul este cu 1,20 m mai jos față de locul sondajului din 1946.

Cu prilejul sondajului din 1948 s'a constatat ca și în 1946, că, *tellul* dela Stoicani este format din două straturi neolitice, de cultură cu mai multe nivele de locuire, suprapuse și distruse prin incendii violente (fig. 4). Peste solul virgin — format dintr'un pământ compact de natură loessoidă, de culoare gălbuie, în care s'a adâncit până la 0,30 m — urmează o bandă de pământ groasă de cca 0,15 m, probabil solul vechi vegetal, de culoare cafenie închis și cu infiltrații de fragmente ceramice, bucăți mici de cărbune și chirpic ars. Peste această bandă de pământ, s'a depus stratul de tranziție dela cultura Boian A la cultura Gumelnița-Ariuşd, format dintr'un sol mai compact, a cărui grosime maximă este de 0,65 m. În acest strat, s'au putut deosebi trei nivele de locuire (6, 5 b, și 5 a), după urmele de arsură, cărbune, cenușă și podine din lut bătătorit dela baza lor. Nu este exclus, ca cele trei nivele de locuire să reprezinte în acest sector al *tellului* diferite refaceri ale celor două locuințe incendiate, secționare parțial de către șanț și care sunt documentate prin bucăți de chirpic ars, cărbune, podine din lut bătătorit și pietre mari. În cuprinsul acestor locuințe s'au găsit cele mai multe fragmente ceramice, caracteristice pentru acest strat, din pastă bună, cu pictură crudă de culoare roșie la interior, sau decorate la exterior, cu caneluri foarte fine, creștături, dungi incizate, benzi late excizate și încrustate cu o materie de culoare albă, fragmente de vase cu umărul mai mult sau mai puțin accentuat, etc. Tot în acest strat, s'au mai găsit și câteva picioare de figurine feminine din lut ars, foarte puține silexuri, o daltă de piatră, o placă de os cu două orificii pe laturile înguste, etc.

Stratul al doilea de cultură, cu grosimea maximă de 1,80 m, este format, la rândul lui, din patru nivele de locuire (1—4).

Primul dintre aceste nivele, de jos în sus — atestat prin porțiuni de arsură și cărbune și mai multe gropi săpate dela baza lui — poate fi subîmpărțit la rândul lui în două (4 a și b), după diferența de culoare și de consistență a pământului. Astfel, se deosebesc un nivel inferior, dintr'un sol de culoare gălbuie și ceva mai compact, peste care se suprapune un nivel superior, dintr'un sol de culoare cenușie și foarte puțin consistent, la baza căruia, în sectoarele de Sud-Est și Nord-Vest ale șanțului, s'au găsit urme de locuire, documentate printr'o masă mai compactă de chirpic ars. În acest prim nivel de locuire, fragmentele ceramice sunt mai fine, iar oasele de animale foarte rare.

Peste acest prim nivel de locuire urmează un al doilea, gros de cca 0,50 m, dintr'un sol mai consistent, de culoare cenușie deschis (3). În acest nivel s'au găsit: puține fragmente ceramice, un idol de lut ars fragmentar, o fusa-

iolă, etc. La baza nivelului, în sectorul de Vest-Sud-Vest al șanțului, s'au găsit urme slabe de locuire, documentate prin bucăți nemasate de chirpic ars și cărbune, iar în sectorul estic, un fel de podine din lut bătătorit de culoare albicioasă.

Deasupra acestui nivel, s'a suprapus un al treilea (2), ceva mai puțin gros și dintr'un sol mai puțin consistent, de culoare cenușie închis.

Peste acest nivel, s'a depus ultimul, al patrulea (1), gros de cca 0,40 m până la 0,50 m, format dintr'un sol mai consistent și bulgăros, de culoare negricioasă, la baza căruia nu s'a găsit nicio urmă de locuire. În acest nivel de locuire s'au descoperit: numeroase fragmente ceramice mai grosolane din vase mari de provizii și mai puține, din vase mai mici și mai fine, acoperite în mare parte cu o crustă de calcar; idoli feminini de lut ars, dintre care unul cu picioarele schematizate în formă de scaun; foarte puține silexuri, dintre care câteva răzuitoare; o daltă de piatră; un fragment dintr'o harpună de corn; o placă rombică de lut ars decorată numai pe față și perforată la centru și în dreptul colțurilor; un șlefuitor fragmentar din piatră; câteva râșnițe de piatră; oase de animale; foarte multe scoici, etc. În afară de acestea, în stratul al doilea, s'au găsit un fragment ceramic aparținând culturii Usatovo și mai multe fragmente hallstattiene, dintre care și o bucată dintr'o ceașcă, cu toartă supraînălțată. Aceste fragmente provin din gropile mari hallstattiene, care se observă clar în profilul peretelui de Sud al șanțului. Aceste gropi au fost săpate dela baza unui nivel de locuire, care nu a putut fi identificat.

În sfârșit, peste ultimul nivel de locuire s'a format o bandă îngustă de sol vegetal actual, de cca 0,20 m grosime, în care s'au găsit mai multe fragmente ceramice, silexuri și câteva bucăți mici izolate de chirpic ars.

În 1949, cu prilejul săpăturilor întreprinse de Institutul de Istorie și Filosofie al Academiei R.P.R. (fig. 6, 1), s'au verificat din nou rezultatele mai vechi și s'a încercat o reconstituire a felului de viață al oamenilor din așezarea dela Stoicani³. În acest scop, la capătul nordic al Cetățuiei s'a săpat până la adâncimea de 3 m, o suprafață de cca 450 m² (C pe fig. 2). Locul suprafeței a fost ales în funcție de continuarea cercetărilor, prin care va trebui să se desvelească jumătatea din spre Est a stațiunii, obținându-se în acest fel o secțiune longitudinală Nord-Sud, până în dreptul locuinței de pe capătul superior al tellului.

În 1949 s'a constatat, ca și cu prilejul sondajelor anterioare, că tellul dela Stoicani este format din două straturi de cultură, constituite din șase niveluri de locuire neolitică, suprapuse și distruse prin incendiile violente,

³ „Studii și Cercetări de Istorie Veche“, I, 1950, 1, p. 58 și urm.

mai ales din ultimele nivele de locuire (fig. 4 — 6). Aceste nivele de locuire sunt documentate atât prin diferența de culoare și de consistență a pământului, cât mai ales prin resturile de locuire dela baza lor ca: vetre, podine nearse din lut bătătorit, gropi (probabil de provizii) și porțiuni de pământ ars, câteodată de chirpic ars.

Așezările, după distrugerea lor, se refăceau pe același loc, fără ca să se niveleze, în prealabil, terenul respectiv. Acest fapt a putut fi observat mai clar în profilele celor trei pereți ai suprafeței, decât în planul ei. Locuințele, după resturile din podine păstrate, se refăceau cam în același loc. Pentru construcția lor, s'a folosit foarte puțin chirpic și multă trestie (fig. 5, 1—2). Chirpicul, în genere, este mărunț și foarte răzleț. S'au găsit doar câteva fragmente mari din bucăți mai groase (cca 0,075 m), arse puternic, prezentând pe una din fețe urme de bețe groase sau de pari de secțiune rectangulară sau chiar ovală (fig. 5, 3 — 4). Pe unele din bucățile mai subțiri de chirpic se recunosc destul de clar urmele alăturate ale trestiiilor de diferite dimensiuni. Intr'un caz, se observă urmele de trestie intercalate cu urme de bețe. Deci, la construcția locuințelor s'au folosit și bețe înafară de trestie, așa cum se obișnuiește destul de des și astăzi în această regiune. Prin arderea trestiiilor din pereții locuințelor, s'a format o mare cantitate de cenușă, care se întâlnește aproape în toate nivelurile de locuire. Lipsa chirpicului masat a îngreunat mult întocmirea planului locuințelor din așezare. S'a încercat totuși, o reconstituire, în special după resturile păstrate din podinele de lut bătătorit. Cu acest prilej, s'a constatat că cele mai multe locuințe din suprafața, recent săpată, provin din primele trei nivele de locuire în care de obicei sunt dispuse în mai multe șiruri de-a-lungul axului longitudinal al stațiunii.

În câteva locuri din nivelele de locuire din stratul superior (1, 3 — 4), s'au găsit mai multe fragmente din plăci de lut ars, perforate oblic (fig. 5, 5—6), provenite, probabil, dela cuptoarele pentru arderea vaselor. Lutul era amestecat cu pleavă, ca și bucățile de chirpic ars și avea la exterior culoarea cărămizie, iar în interior, cenușie. Pe două exemplare se observă urme radiale de nuiiele subțiri, imprimate pe fața interioară (fig. 5, 5). Este probabil că lutul s'a aplicat pe o împletitură de nuiiele subțiri și apoi s'a perforat placa. Grosimea acestor plăci perforate nu poate fi reconstituită, deoarece nu ni s'a păstrat decât una din fețe.

Prezența plăcilor de cuptor în cuprinsul așezării ne arată că, uneori, era posibil ca vasele să fi fost arse până la roșu, într'o atmosferă oxidantă. Nu este exclusă, însă, posibilitatea ca unele din aceste vase să fi suferit apoi și o ardere secundară.

În intervalul nivelului de locuire, predomină ceramica Gumelnița-Ariușd, care este în cea mai mare parte fragmentară. În afară de ceramică s'au descoperit de asemenea mai multe obiecte din piatră, os, corn și lut ars. Uneltele de silex sunt puțin numeroase, ca și în așezările neolitice din aria de

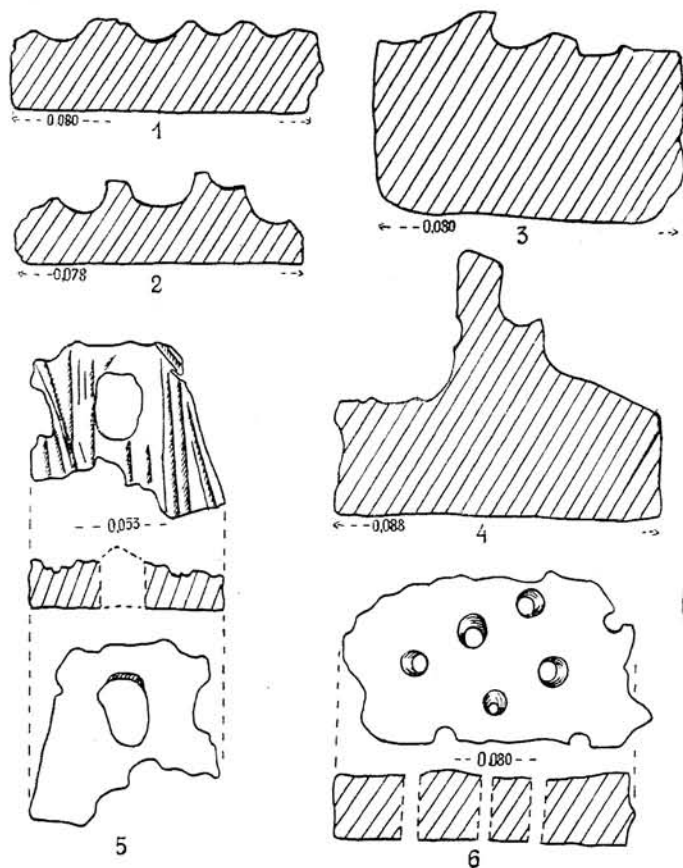

Fig. 5. — Secțiuni prin bucăți de chirpic cu urme de trestie (1—2) și pari (3—4) și două bucăți din plăci de cuptor perforate din lut ars (5—6).

răspândire a ceramicii pictate din Moldova. Din acest punct de vedere, este isbitoare deosebirea față de stațiunile neolitice din spațiul carpatobalcanic, în care, folosirea silexului este foarte dezvoltată.

Oasele de animale sunt destul de bine reprezentate. După determinările făcute de către specialiștii dela Facultatea de Geologie din Iași, cele mai multe sunt de bour și porc mistreț, apoi de cal, căprioară, cerb, lup și câine. Concluzii mai ample se vor putea trage numai după ce

oasele de animale din fiecare nivel de locuire vor fi studiate de către colectivul Laboratorului de Morfologie Animală dela Facultatea de Științe Naturale din Iași. Din nefericire însă, nu se va putea întocmi un procentaj suficient de just, deoarece, pe teren, nu s'au putut separa totdeauna oasele de animale din așezarea neolitică de cele din vremea culturii Usatovo și din Hallstatt. Din acest punct de vedere, credem că, oasele de cai trebuie puse în legătură cu resturile de locuire din vremea culturii Usatovo și din Hallstatt. Recent s'au decoperit oase de cai în așezarea dela Ruptura-Foltești, oase, care datează din vremea culturii Usatovo ⁴.

În afară de resturile neolitice care sunt cele mai numeroase, în cuprinsul așezării dela Stoicani s'au mai găsit urme aparținând culturii Usatovo și din Hallstatt.

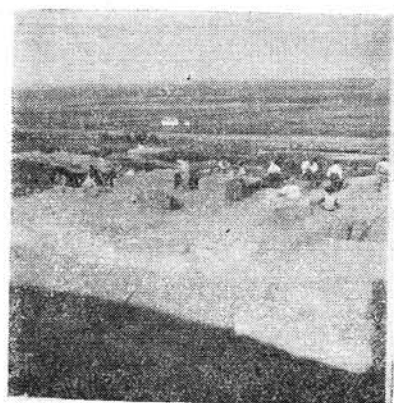
Resturile Usatovo constau din fragmente ceramice, topoare fragmentare din piatră și fusaiole, găsite în diferite sectoare ale suprafeței, atât în cel mai nou nivel de locuire și în solul vegetal, cât mai ales în nivelurile 4 și 5, împreună cu resturile culturii Gumelnița-Ariușd. Aceste resturi, puține față de întinderea suprafeței, ne indică o locuire sporadică Usatovo pe acest loc.

Stratul Usatovo, de sigur suprapus imediat peste ultimul nivel de locuire Gumelnița-Ariușd, nu a putut fi identificat. Fragmentele ceramice găsite, la adâncimi mai mari, în nivelurile de locuire 4 și 5, este probabil că provin din gropile săpate dela baza acestui strat de cultură, sau din deranjamentele provocate stratului de cultură Usatovo de către gropile hallstattiene.

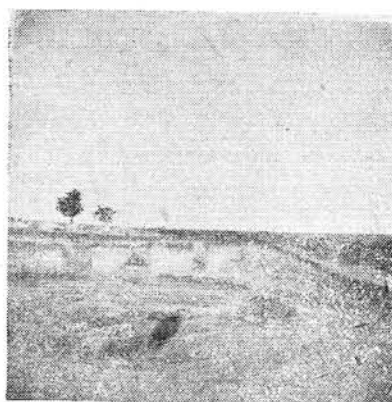
Tot în legătură cu cultura Usatovo pot fi puse și cele cincisprezece morminte, cu scheletele în poziție chircită, din jumătatea de Est a suprafeței, care fac parte din grupul înmormântărilor cu ocră.

Scheletele sunt situate la două nivele deosebite; unele mai sus, la baza nivelelor de locuire 4 și 5, iar altele mai adânc. În preajma mormintelor s'au găsit fragmente ceramice Usatovo, dintre care cele mai multe sunt la nivelul scheletelor din grupul mai adânc. Aceste fragmente ceramice nu fac parte din inventarul mormintelor. Ele sunt în legătură cu restul fragmentelor ceramice Usatovo din cuprinsul suprafeței săpate și provin, ca și acestea din gropile Usatovo sau din deranjamentele gropilor hallstattiene. Este probabil că, acolo, înainte de a se săpa mormintele de pe Cetățuie, a fost ca și pe locul cimitirului hallstattian dela Stoicani o locuire sporadică din vremea culturii Usatovo. În acest fel, mormintele Usatovo sunt mai noi decât locuirea Usatovo de pe Cetățuie, care, după cum se va vedea, corespunde cu locuirea din faza mai veche a culturii Usatovo din așezarea dela Foltești.

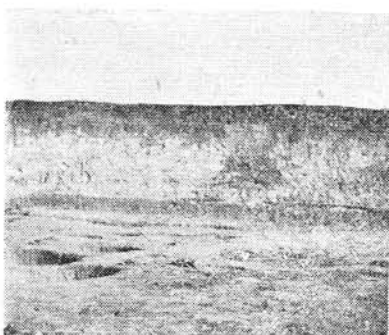
⁴ „Studii și Cercetări de Istorie Veche“, II, 1951, 1, p. 254 și urm.

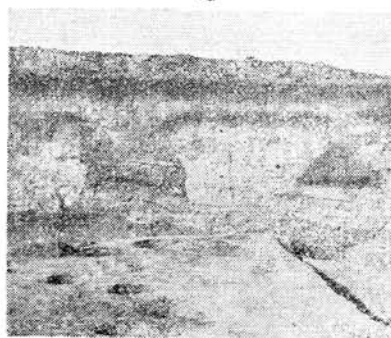
1

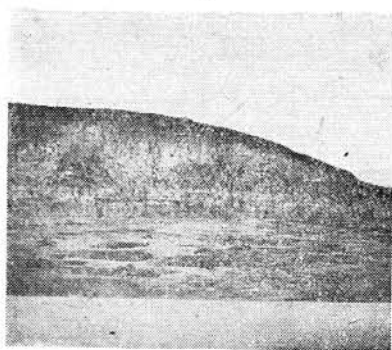
2

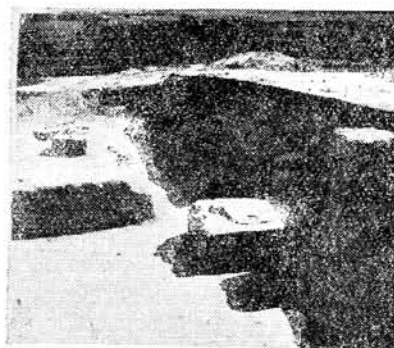
3

4

5

6

Fig. 6. — Stoicani-Cetățuic 1949. 1. Vederea generală a șantierului în timpul lucrului; 2, Colțul de Nord-Vest al suprafeței C; 3. Profilul peretelui de Nord; 4. Profilul peretelui de Vest; 5. Profilul peretelui de Sud; 6 Vetrele din nivelurile de locuire 1 și 4, lângă peretele de Sud al suprafeței.

După resturile sporadice de locuire Usatovo, urmează locuirea mai intensă hallstattiană, care este documentată prin cca 15 gropi mari, în formă de clopot, săpate, mai mult ca sigur, dela baza unui strat de cultură care nu a putut fi identificat. În aceste gropi, s'au găsit numeroase fragmente ceramice din vase mari sau mai mici, precum și oase de animale și de pești. Este mai mult ca sigur că, avem de-a-face cu gropile din preajma locuințelor, în care se depozitau resturile de alimente, ceramica spartă, ș.a.m.d. Aceste gropi, adânci uneori până la 2 m față de nivelul solului actual și cu diametrul de peste 2 m, au contribuit, în bună parte, la deranjarea straturilor de cultură de pe Cetățuie.

★

Din fiecare nivel de locuire s'au luat probe de pământ, care au fost cercetate de către specialiștii dela Institutul Agrotehnic din Iași. În urma examenului macroscopic al probelor de pământ prezentate, specialiștii au ajuns la concluzia, că toate formațiunile de solificare și depunerile artificializate sunt formate pe materiale aduse la suprafață de apa de scurgere sau de aluviuni (?), deoarece se recunoaște aspectul suprafeței exterioare a materialului adus de apă.

Din punct de vedere pedologic, pe Cetățuia dela Stoicani se deosebesc două formațiuni artificializate: una la suprafață, extrem de artificializată, care ține până la nivelul de locuire 5 și alta, mai puțin artificializată, în care sunt cuprinse cel mai vechi nivel de locuire (6) și solul vegetal vechi.

Solul vegetal vechi, cu puține concrețiuni calcaroase, străbătut de plante și de animale și cu coprolite vermiforme mai multe decât în nivelul de locuire 6, prezintă fenomene de îmbibare cu apă după cum o probează și materialele aduse și depuse pe fostele goluri, de apa care a circulat pe sol.

Nivelul de locuire 6 prezintă un sol cu umezeală suficientă, care conține foarte numeroase coprolite de lumbricide (râme) și puține coprolite vermiforme. Solul din acest nivel de locuire, ca și solul vegetal vechi de sub el, este puțin evoluat. Textura materialelor din ambele soluri este fin nisipolutoasă. Materialul este foarte amestecat cu coprolite, mai ales în nivelul de locuire 6. Cu toate acestea, se poate recunoaște că acest material a fost adus către coastă sau se găsea adus, în general, de o apă sau de șuvoaie.

Lipsa resturilor fosilifere vegetale din formațiunea mai puțin artificializată, ne arată că acesta are o vârstă de câteva zeci de decenii. După perioada de liniște în care s'a format solul, a urmat apoi o perioadă destul de lungă, în care, s'au descompus complet toate resturile vegetale.

În formațiunea mai mult artificializată, din nivelurile 5—2 inclusiv, se recunosc două maxime de acumulare succesivă a carbonaților, unul, în nivelul 5 și altul, în nivelul 2. Aceasta înseamnă că au existat două

perioade de depunere artificializată, separate de o perioadă de linişte mai mult sau mai puţin lungă, care corespunde nivelurilor de locuire 4 şi 3. Cele două depuneri artificializate din nivelurile de locuire 5 şi 2 sunt mai cenuşii, adică conţin mai mult humus şi, deci, au fost la suprafaţă un timp mai îndelungat decât celelalte depozite. Materialul probelor din nivelul de locuire 4 şi 5 este fin şi mijlociu nisipos, relativ uniform, de culoare cenuşie deschis, şi trece treptat la un material din ce în ce mai albicios, din cauza carbonaţilor. Aceeaşi succesiune de strate dela cenuşiu la cenuşiu albicios, se observă şi în formaţiunea cea mai nouă, dela solul actual şi până la nivelul 3 inclusiv. Se pare că pe un depozit artificializat fin nisipos s'a format solul actual, al cărui strat superficial, dela 0 — 0,20 m, reprezintă strate de sol comparabile cu ale unui cernoziom, aproape spălat de carbonatul de calciu, de culoare cenuşie închis şi cu un conţinut de humus corespunzător unui material fin nisipo-lutos. Sub acest strat, în nivelul de locuire 1 se observă trecerea dela stratele superioare cu sol vegetal la stratele complet şi total artificializate.

II. AŞEZAREA NEOLITICĂ

A. DESCRIEREA SĂPĂTURILOR DIN 1949

1. *Stratul inferior*

În solul galben-verzui foarte compact dela baza *tellului*, s'au putut distinge foarte clar numeroase gropi, mai mari şi mai mici, de formă rotundă sau ovală (fig. 6, 3—5; 14; 15, 1—5; 16). Unele din aceste gropi întrerup podina de lut ars dela baza nivelului de locuire 6. Deci, sunt mai noi decât aceste podine.

Majoritatea gropilor mari au pereţii dreپti sau uşor convecşi şi fundul drept. Unele dintre gropile mici sunt în formă de covată.

Un interes deosebit prezintă două gropi rotunde: Nr. 2 (fig. 15, 3) şi Nr. 21 (fig. 15, 5), săpate cu grijă dela baza nivelului de locuire 6, până la cca 0,90 m adâncime. Atât pereţii, arcuiţi (groapa Nr. 2) sau convecşi (groapa Nr. 21), cât şi fundul gropilor au fost căpuşii cu o lipitură subţire de lut. Este probabil ca gropile acestea, umplute cu cenuşă, oase de animale, scoici şi fragmente ceramice să fi servit pentru provizii, ca şi gropile mai mari, de formă rotundă sau ovală.

În ceea ce priveşte scopul gropilor mai mici, grupate de obicei în jurul acelor mai mari, este mai greu să se precizeze. Unele dintre ele, de dimensiuni foarte mici, s'ar putea să reprezinte fundurile unor ganguri de animale. În asemenea gropi nu s'au găsit decât câteva cioburi şi oase de animale, puţină cenuşă şi numai în mod excepţional bucăţi de cărbune.

Pe plan s'a notat adâncimea fundurilor gropilor față de solul virgin în care au fost observate.

Cele mai multe gropi se masează în jumătatea vestică a suprafeței. Tot acolo, s'a găsit și o groapă mai mare, de formă ovală (fig. 14 și secțiunile în fig. 15, 1—2), cu diametrul maxim de 5,70 m $\times$ 1,40 m, a cărei adâncime față de solul virgin era de 1,10 m. Pereții acestei gropi sunt oblici la capetele

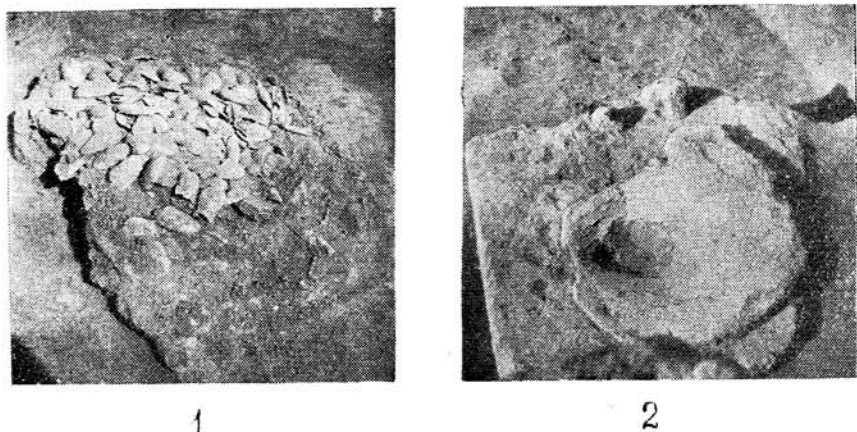

Fig. 7. — Stoicani-Cetățuie 1949. 1. O grămadă de scoici din nivelul de locuire 5; 2. O vatră din nivelul de locuire 4, lângă peretele de Sud al suprafeței C.

ei și dreپți pe laturile lungi. De asemenea, fundul gropii se îngustează și se adâncește numai într'un sector al ei. Pământul de umplutură este constituit din sol galben, cenușă, puțină arsură roșie și dungi de cărbune. Din punct de vedere stratigrafic, este probabil că, această groapă aparține unei locuințe-bordei din cel mai vechi nivel de locuire. De asemenea, nu este exclus ca această groapă să facă parte din locuința-bordei din colțul de Nord-Vest, deoarece între capătul vestic al acestei gropi și groapa din profilul peretelui de Vest este o foarte mică depărtare.

Peste solul galben s'a format solul vegetal vechi, de culoare cafenie, cu mici infiltrații de cărbune și fragmente ceramice, a cărui grosime este de cca 0,20 m.

N i v e l u l d e l o c u i r e 6

Acest nivel (fig. 14) este constituit dintr'un pământ compact de culoare gălbuie, înafară de regiunea dinspre latura de Nord, unde este mai puțin compact și de culoare cenușie. După cum se poate observa din profilele pereților de Vest (fig. 8) și Sud (fig. 9) ai suprafeței, dela baza acestui nivel de locuire au fost săpate mai multe gropi, dintre care una mai mare, din

colțul de Nord-Vest al suprafeței, aparține, foarte probabil, unei locuințe. Uneori, gropile sunt umplute cu cenușă, cărbune și chiar cu bucățele de lut ars. Numai într'un singur caz, o groapă în formă de covată, secționată de perețele de Nord al suprafeței, are pereții și fundul arcuiți.

Grosimea acestui nivel de locuire este mai mică decât a nivelului de locuire imediat următor. Ea este ceva mai mare pe latura de Sud și Vest, și mai mică pe latura de Nord a suprafeței.

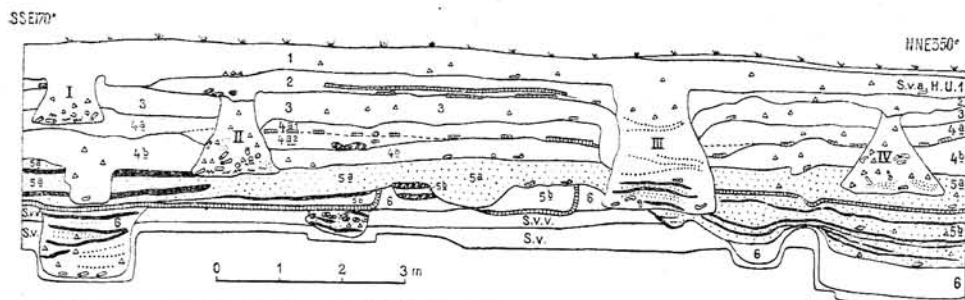

Fig. 8. — Stoicani-Cetățuie 1949. Profilul peretelui de Vest al suprafeței C.

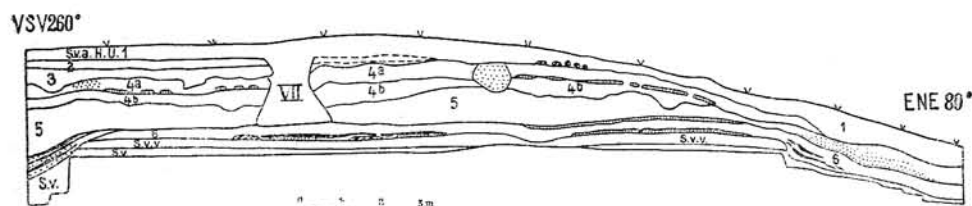

Fig. 9. — Stoicani-Cetățuie 1949. Profilul peretelui de Nord al suprafeței C.

De asemenea, adâncimea maximă a acestui nivel este mai mare pe latura de Sud a suprafeței, unde ajunge la 2,70 m, și mai mică pe latura de Nord, unde nu trece de 2,50 m. Deci la origine, terenul a fost, în acest loc, ușor înclinat dela Sud la Nord și dela Vest la Est, numai în spre latura de Sud.

Deseori, gropile nu s'au umplut în întregime, ceea ce explică unele alunecări ale nivelului de locuire 5, în dreptul câtorva gropi din profilele pereților de Sud și Vest ai suprafeței.

Gropile s'au umplut în întregime numai atunci când a fost nevoie să se construiască o podină de lut ars, cum este cazul în colțul de Sud-Vest al suprafeței, unde o asemenea podină trece peste două gropi, umplute cu cenușă, cărbuni și bucăți de chirpic ars.

Gropile din planul suprafeței săpate atât dela baza acestui nivel de locuire, cât și din nivelurile ulterioare, nu se observă încă destul de clar.

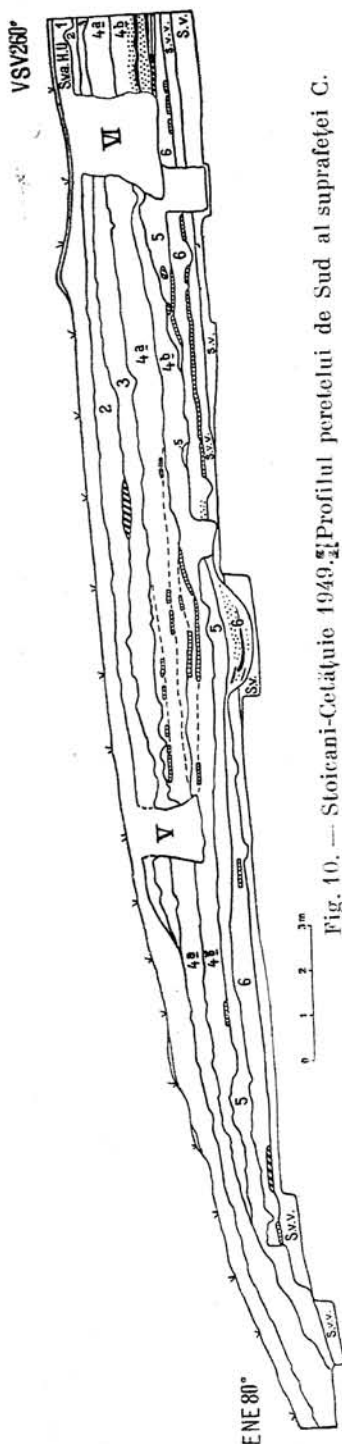

Fig. 10. — Stoicani-Cetățuie 1949. 4. Profilul peretelui de Sud al suprafeței C.

Urmele de locuire sunt reprezentate prin podine din lut ars, care, în general, sunt distribuite aproape în aceleași locuri ca și resturile de locuire din nivelul imediat ulterior. Forma ovală și neregulată a acestor podine, ca și dimensiunile lor ($5,25 \text{ m} \times 3 \text{ m}$; $6,40 \text{ m} \times 3 \text{ m}$; $3 \text{ m} \times 2,25 \text{ m}$) au fost trecute în planul suprafeței cu oarecare aproximație (fig. 14). În unele cazuri, s'au putut observa deranjamentele provocate de gropile neolitice din nivelurile următoare.

Pe o podină de dimensiuni ceva mai mari, din jumătatea vestică a suprafeței, sunt mai multe porțiuni cu pământ ars. Lângă laturile de Vest și Nord ale suprafeței, s'au găsit alte două porțiuni de pământ ars. Mai ales lângă latura de Vest, a fost o arsură mai puternică, care se observă clar la baza acestui nivel de locuire, în profilul peretelui de Nord al suprafeței.

În colțul de Sud-Est al suprafeței, s'a găsit o vatră fețuită, deranjată pe laturile de Nord și Vest de o groapă mai mare și de alte două mai mici.

În acest nivel de locuire s'au găsit mai puține obiecte decât în nivelurile ulterioare. Ceramica, în genere mai puțin numeroasă, se aseamănă mult cu cea din nivelul imediat superior. Fragmentele din dreptul porțiunilor de arsură sunt arse secundar. Din restul inventarului se deosebesc mai mulți idoli antropomorfi, fragmentari, câteva frecătoare și râșnițe de piatră.

Oasele de animale și de pești sunt mai numeroase lângă latura de Est a podinei mai mari, din jumătatea vestică a suprafeței. Oase de pești, și anume de somn de dimensiuni mari, s'au găsit împreună cu câteva oase de animale și în jumătatea estică a suprafeței, lângă latura de Sud, într-o regiune cu foarte multe fragmente ceramice.

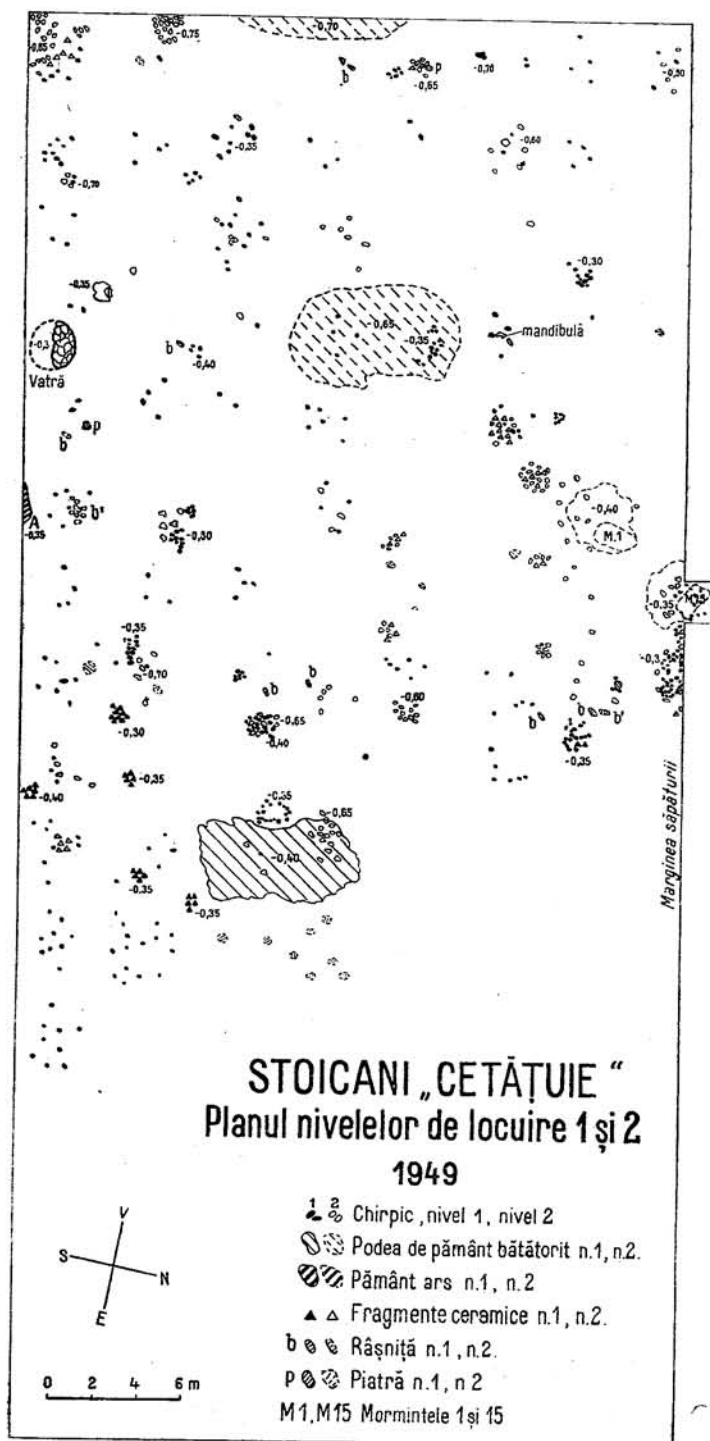

Fig. 11.

Partea din spre latura de Nord a suprafeței a fost și ea destul de intens locuită, așa cum rezultă, atât după porțiunea de arsură din acel loc, cât și după o groapă mai mare, umplută cu cenușă și cărbune, din colțul de Nord-Vest al suprafeței.

Nivelul de locuire 5

Acest nivel (fig. 13) de locuire se deosebește clar, atât prin diferența de culoare și de consistență a pământului, cât și prin numeroasele urme de locuire dela baza lui. Pământul, în genere de culoare cenușie, este mai puțin compact și învârstat cu dungi de cărbune și cenușă. În acest nivel de locuire, pământul conține pe alocuri mai puțină cenușă și este de culoare neagră sau galbenă. Schimbarea de culoare și de consistență a pământului se mai datorește și unor gropi din vremea culturii Usatovo sau din Hallstatt, care, deși se deosebesc în timpul săpatului prin pământul lor de umplură, nu pot fi totuși delimitate în planul suprafeței.

Grosimea acestui nivel variază în cuprinsul suprafeței între 0,30 m și 0,80 m. În genere, nivelul acesta este ceva mai îngust în spre laturile de Nord și de Sud ale suprafeței și mai lat în spre latura de Vest.

Avându-se în vedere, pe de o parte înclinarea actuală a peretelui și, pe de alta, aproape aceeași adâncime la care se află baza acestui nivel de locuire, rezultă că formă originală a terenului, pe care s'a depus acest nivel de locuire, a avut mai mult sau mai puțin aceeași înclinare. Oamenii au locuit pe o formă de teren mai mult sau mai puțin dreaptă și mai puțin neregulată față de cele din nivelele de locuire ulterioară.

Acest nivel poate fi subîmpărțit în alte două subnivele așa cum se observă în profilul peretelui de Vest (fig. 8, 5 a și 5 b). Ambele subnivele sunt documentate prin resturi de locuire.

Nivelul 5 b n'a fost de lungă durată, peste el suprapunându-se nivelul 5 a, cu locuințe construite la suprafața solului.

La marginea de Est a suprafeței săpate, acest nivel de locuire alunecă în pantă.

În afară de înclinarea Sud-Nord, în spre latura de Sud, terenul a mai fost înclinat ușor și dela Vest spre Est, după cum se observă clar pe profilul peretelui din spre Sud (fig. 9).

Deși baza acestui nivel de locuire este ceva mai regulată față de cea a nivelelor ulterioare, totuși, nici aici nu s'a putut observa că s'ar fi procedat în prealabil la o nivelare a terenului.

În cuprinsul acestui nivel de locuire și mai ales la baza lui, s'au găsit destul de numeroase resturi de locuire. Aceste resturi constau din două vetre fragmentare, podine de lut nears, câteva urme de pământ ars, porțiuni

mari sau mai mici cu multă cenușă, cărbune și pământ ars și din gropi de dimensiuni mai mici, săpate dela baza acestui nivel de locuire. Chirpicul ars este aproape inexistent.

Cele două vetre fragmentare se află în jumătatea de Nord a suprafeței. Din prima vatră, care a fost găsită la adâncimea de 0,10 m față de nivelul solului actual, s'au păstrat doar câteva fragmente de fețuială pe latura de Sud-Est și pământul ars de sub ea. Vatra se află cu 0,40 m mai sus față de o podină de lut bătut. Intre podină și vatră, s'a depus un pământ bulgăros, amestecat cu cenușă și cărbune. Fețuiala superioară a vetrei, groasă de 5 mm, este bine netezită. Imediat sub ea, urmează o bandă din arsură neagră, groasă de circa 0,01 m, sub care este o altă bandă roșie de cca 0,05 m, foarte sfărâmicioasă. Este probabil ca această vatră să nu fi fost prea multă vreme folosită, de vreme ce are fețuiala subțire, iar stratul de arsură de sub ea nu este prea gros și prea consistent.

Cealaltă vatră fragmentară mai păstrează din fețuială doar o porțiune din marginea căzută de pe latura de Vest. Vatra aceasta cu trei fețuieli este ridicată pe un pământ de culoare cafenie și gălbuie, învârstat cu dungi negre de cărbune și albe-cenușii de cenușă. Sub fețuiala superioară, groasă de 1—1,5 mm urmează la 0,04 m — 0,05 m în jos, o altă fețuială, la baza căreia se observă mai multe pietricele mici. Intre cele două fețuieli, s'a depus un pământ mai mult negricios. În sfârșit, la cca 0,30 m mai jos de fețuiala a doua, se găsește o altă fețuială, cea mai veche, care este despărțită de fețuiala anterioară printr'o porțiune de pământ ars groasă de cca 0,04 — 0,05 m. De asemenea, și sub ultima fețuială pământul este ars.

Podinele din lut ars sunt subțiri (de obicei nu trec de 0,03 m grosime, și prezintă în unele cazuri mai multe fețuieli). Forma și dimensiunile acestor podine nu s'au putut determina totdeauna cu precizie. În planul suprafeței, sunt reprezentate numai porțiunile care s'au delimitat în timpul săpăturilor. S'ar putea ca unele din aceste podine să fi fost mai mari și să fi avut o formă mai precisă. Neputându-se însă deosebi ușor nivelul de locuire în care se aflau, nu s'au reprezentat decât cu aproximație.

Resturile de podine nearse se observă și la profilele celor trei pereți ai suprafeței. Și aici, de altfel ca și în planul suprafeței, aceste podine sunt deranjate, păstrându-se fragmentar.

În spre latura de Est a suprafeței, s'au găsit câteva porțiuni de pământ ars, cu multă cenușă și cărbune. Dintre acestea, cea mai mare este de formă rectangulară neregulată și are diametrul maxim de 9 m $\times$ 3,90 m. Celelalte două, din preajma porțiunilor mari, sunt de formă ovală-neregulată și au diametrele maxime de 2,70 m $\times$ 1,60 m și 1,90 $\times$ 0,85 m. Pe porțiunea mai mare, groasă de 0,10 m — 0,15 m, s'au găsit mai multe fragmente cera-

mice și două pietre de râșniță. Această porțiune, spre deosebire de celelalte două mai mici, conține o cantitate mult mai mare de cărbune și cenușă.

Gropile săpate dela baza acestui nivel de locuire se disting în profilele pereților suprafeței. În plan, pot fi observate numai după ce au pătruns în pământul virgin de culoare gălbuie.

După resturile de locuire păstrate în cuprinsul suprafeței, se poate deduce că, pe acest spațiu restrâns, au fost mai multe locuințe de dimensiuni mici dispuse în mai multe șiruri mai mult sau mai puțin paralele cu axul lung al așezării. Cea mai mare parte a acestor resturi nu prezintă urmele unui incendiu. De altfel, și ceramica din acest nivel de locuire este nearsă secundar. Este probabil ca, pe alocuri, chirpicul nears din pereții dărâmați ai locuințelor să facă parte din pământul de umplutură al acestui nivel de locuire.

Intervalele dintre locuințe nu pot fi determinate decât cu aproximație, deoarece, după cum s'a arătat mai sus, nu s'au putut reconstitui cu precizie formele și dimensiunile podinelor.

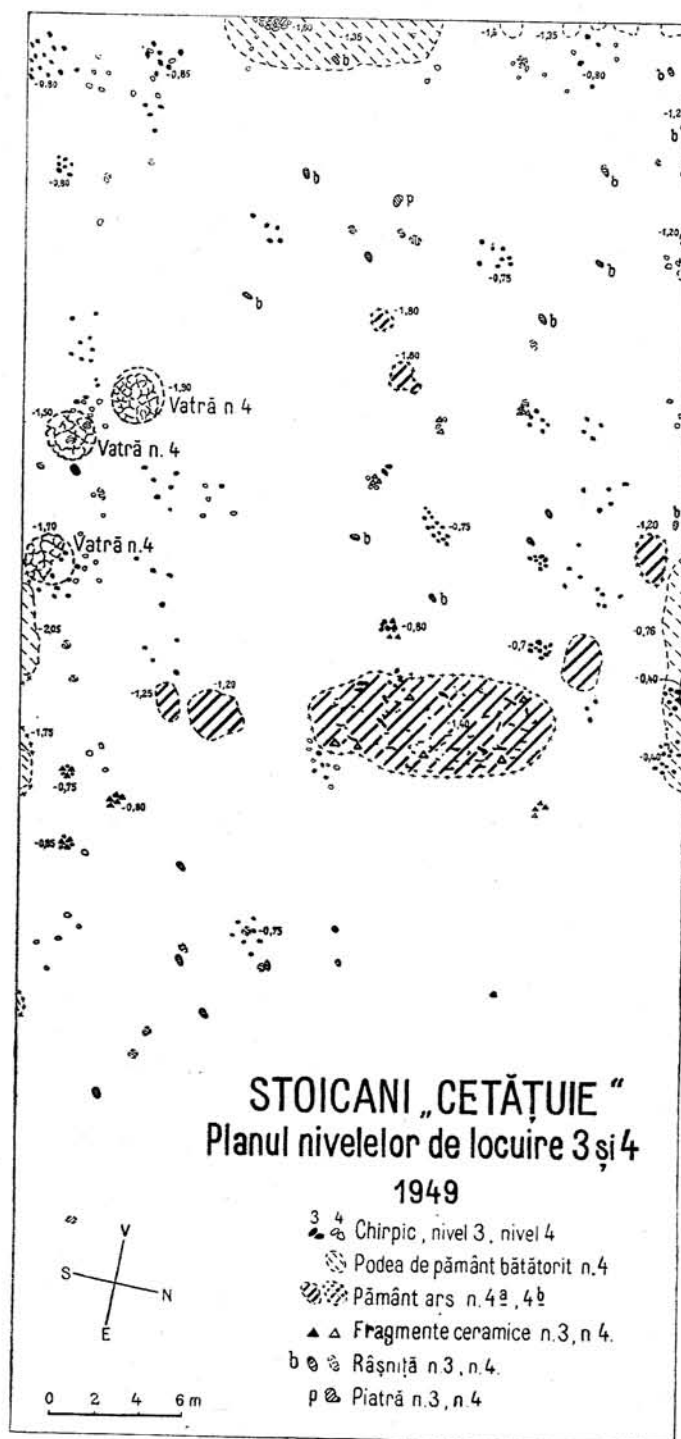
Este interesant de observat că, cele mai multe resturi de locuire sunt distribuite în cuprinsul suprafeței aproape cam în aceleași locuri ca și în nivelele de locuire ulterioară.

În ceea ce privește inventarul, în afară de ceramică, care predomină, s'au mai găsit câteva obiecte din lut ars și piatră. Ceramica se deosebește în special prin specia de calitate bună de culoare neagră sau neagră-cenușie, decorată cu motive incizate, pictură roșie crudă, creștături pe margine și cu caneluri fine. Dintre obiectele din lut ars, amintim o placă decorată și câteva fragmente de figurine feminine. Inventarul litic este reprezentat, în deosebi, prin topoare întregi și fragmentare, și prin mai multe râșnițe și frecătoare de piatră. Multe din aceste elemente de inventar, în special ceramica, s'a găsit în preajma podinelor de lut. Tot de acolo provin și cele mai multe oase de animale și de pești, ca și scoicile (fig. 7, 1). În comparație cu nivelul de locuire ulterioară, s'au găsit mai puține râșnițe de piatră. De asemenea, se pare că și oasele de animale sunt mai puțin numeroase.

2. *Stratul superior*

Nivelul de locuire 4

În cuprinsul acestui nivel de locuire, (fig. 12) care este și cel mai gros din această așezare, se pot deosebi deocamdată, clar, două subnivele principale: unul inferior (4 b) și altul superior (4 a). Această deosebire se face, atât după urmele de locuire dela baza lor, în special podinele arse, vetre, porțiuni cu arsură și gropi, cât și după diferența de culoare și de consistență a pământului, observate în cuprinsul suprafeței și mai ales în profilele pereților ei dela Sud, Est și Nord. În genere, pământul din subnivelul

superior este de culoare gălbuie și mai consistent decât acela din subnivelul inferior, care este de culoare cenușie și mai puțin consistent. În cuprinsul suprafeței săpate, aceste două subnivele principale de locuire nu au peste tot aceeași grosime, culoare și consistență. Aceste variații depind, probabil, de intensitatea locuirii din aceste subnivele în diferitele sectoare ale suprafeței. De asemenea, nu este de loc exclus ca, aceste deosebiri ale pământului să se datorească unor subniveluri de locuire secundară de pe acest loc. După urmele de podine nearse, din profilele pereților de Sud și de Vest ale suprafeței, ca și după nivelul de așezare al celor două vetre de lângă peretele de Sud, se poate deduce că, subnivelul superior este susceptibil de a fi subîmpărțit în alte două subniveluri. Din cauza locuirii intense de pe Cetățuie, atât din vremea nivelului de locuire 2, cât și a deranjamentelor provocate de locuirile din nivelele superioare, de mai târziu, este foarte dificil ca, în suprafața săpată, să se poată delimita în plan, cu precizie, fiecare din aceste subnivele secundare de locuire.

Grosimea acestui nivel de locuire variază între 0,60 m și 1,30 m. Lângă latura de Nord, nivelul se îngustează. Subnivelul superior este mai gros lângă latura de Sud și mai subțire în spre cele două laturi ale suprafeței. În profilul peretelui de Sud, subnivelul acesta este în ușoară pantă dela Est la Vest și prezintă, cam către mijlocul lui, o mică alveolare, în dreptul căreia se observă trei șiruri orizontale de podine arse. Lângă peretele de Sud, la nivelul podinei din mijloc, se află două vetre (fig. 6, 6), iar la acelora de jos, dela baza acestui subnivel, o altă vatră.

În acest sector al suprafeței, după resturile suprapuse de podină arsă, s'ar părea că avem de a face cu mai multe refaceri ale unei locuințe. Prezența unei vetre, la circa 3 m spre Vest-Nord-Vest de capătul vestic al celui de al doilea șir de podine, nu exclude posibilitatea ca să avem de a face cu două subnivele de locuire secundare, mai ales că, în cuprinsul suprafeței, subnivelul superior de locuire prezintă variații în ceea ce privește culoarea și consistența pământului. Astfel, uneori sub pământul de culoare galbenă, mai consistent, și până la pământul cenușiu mai puțin compact al subnivelului inferior, s'a observat, în unele sectoare ale suprafeței, un pământ gălbui-cafeniu, mai sfărâmicios, care conține cenușă și urme de arsură roșie. Această schimbare de culoare și de consistență a pământului nu poate fi atribuită gropilor, din acest nivel de locuire sau din nivele de locuire superioare, deoarece se întâlnește pe întinderi mai mari, și nu în mod izolat, în anumite puncte ale suprafeței. Nu se poate preciza în ce măsură cele două șiruri de podine nearse, ca și pământul ars dela baza acestui nivel, ar putea să reprezinte și două faze de locuire secundară din cuprinsul acestui subnivel.

În profilul peretelui de Vest, baza acestui subnivel de locuire este mai mult sau mai puțin vălurită.

În ceea ce privește profilul peretelui de Nord, în jumătatea lui din spre Nord, se observă, înafară de două uşoare adâncituri, aceleaşi urme de podine nearse, ca şi în profilele pereţilor de Sud şi de Vest. De asemenea, în spre capătul estic al profilului de Nord, ca şi în cel al profilului de Sud, se constată o alunecare a acestui subnivel în panta din spre Est a aşezării, deosebindu-se clar pe o întindere destul de mare de nivelele superioare care s'au amestecat în pantă.

Mai puțin limpede se prezintă acest subnivel în planul suprafeței. Înafară de resturile de podine nearse de lângă pereții de Sud, Vest şi Nord ai suprafeței, s'au mai găsit câteva urme de locuire, care pot fi atribuite, cu siguranță, acestui subnivel. În primul rând, este o vatră (fig. 6, 6; 7, 2; 12) care se află la baza acestui subnivel. Această vatră păstrată fragmentar (1,20 m × 1,00 m) şi înclinată spre Vest, este situată la 1,90 m adâncime față de nivelul actual al taluzului sudic. După resturile păstrate, nu se poate preciza dacă forma veche a fost ovală sau rotundă. Fața externă a vetrei, crăpată în cea mai mare parte, este alveolară. Din acest motiv, fundul vetrei se află cu 0,25 m mai jos decât marginile ei. Înafară de aceasta, în jumătatea din spre Vest, fața externă a vetrei prezintă o adâncitură de formă ovală. Fețuiala vetrei, groasă de 0,015 m, este, în general, de culoare cenușie-cafenie şi numai parțial roșie. Partea superioară a acestei fețuieli, groasă de numai 5 mm şi de culoare galbenă verzuie, prezintă urme de pleavă şi este oarecum stratificată. Sub fețuială, urmează o bandă de pământ ars, groasă de circa 0,03 m — 0,04 m. Vatra este situată pe o platformă groasă de cca 0,06 m—0,07 m de culoare galbenă. Sub această platformă, care aparține probabil unei podine nearse, urmează un pământ compact de culoare cafenie deschisă.

Înafară de această vatră, tot din același subnivel de locuire, mai fac parte şi alte două vetre, care se află în același sector al suprafeței, lângă mijlocul peretelui de Sud. Aceste vetre sunt situate ceva mai sus, la nivelul podinelor nearse din şirul al doilea din profilul peretelui de Sud al suprafeței. Din punct de vedere stratigrafic, ele ar putea fi puse în legătură cu un subnivel secundar de locuire din cuprinsul subnivelului superior. Prima din aceste vetre se află în imediata apropiere a vetrei descrise mai sus şi este situată la 1,50 m adâncime față de nivelul actual al taluzului sudic. Această vatră, de formă aproape rotundă, cu diametrul maxim de 1,15 m, a fost construită direct pe pământ. Fețuiala vetrei este de cca 0,02 m, iar pământul ars de sub ea este gros de cca 0,10 m. La 1,75 m spre Est-Sud-Est, se află vatra a doua, păstrată fragmentar. Această vatră, probabil de formă aproape

rotundă și cu diametrul maxim de cca 1,10 m, a fost construită tot direct pe pământ. Sub o fețuială groasă de cca 0,03 m, urmează o porțiune de pământ ars mai groasă de cca 0,15 m, ceea ce presupune o folosire mai intensă a acestei vetre.

Din cuprinsul acestui subnivel de locuire, mai fac parte încă trei porțiuni de pământ ars de formă ovală și cu diametrele maxime variind între 0,80 m și 1,30 m, dintre care două în spre peretele de Sud al suprafeței alăturate, iar alta, în spre peretele de Nord, la o mai mică adâncime față de nivelul solului actual. Pe ultima porțiune s'au găsit și câteva bucăți mici de cărbune.

Chirpicul este de mici dimensiuni și risipit.

După resturile de locuire mai numeroase păstrate, se detașează pe marginea așezării urmele a câtorva locuințe. Numărul acestor locuințe nu se poate determina decât cu aproximație, deoarece resturile păstrate, în primul rând podine nearse, nu pot fi atribuite totdeauna cu siguranță numai unei singure locuințe. De asemenea, lipsa urmelor de locuire din interiorul suprafeței s'ar datora, probabil, atât existenței unor locuințe nearse, cât și unor deranjamente, provocate de gropile săpate din nivelele de locuire ulterioară. Prezența locuințelor nearse este posibilă, de vreme ce s'au găsit atât podine nearse, cât și fragmente ceramice nearse secundar. În afară de aceasta, n'ar fi exclus ca, însăși culoarea gălbuie, în cea mai mare parte, ca și consistența mai mare a pământului din acest subnivel, să se datorească în parte și chirpicului nears. Gropile neolitice, din cauza pământului de umplură din ele, nu prea deosebit de acela al stratului în care pătrund, nu se pot separa totdeauna cu ușurință. În afară de aceasta, alte deranjamente ale urmelor de locuire din acest nivel se datoresc și câtorva gropi mari, hallstattiene.

Subnivelul inferior de locuire este constituit dintr'un pământ cenușiu și mai puțin compact. În afară de diferența de culoare și de consistență a pământului, acest subnivel de locuire este documentat și prin câteva resturi de locuire dela baza lui, care s'au văzut atât în profilele pereților suprafeței săpate, cât și în planul ei.

Astfel, în profilele pereților de Sud și de Nord ai suprafeței, se observă câteva resturi din podine arse și două gropi de mici dimensiuni, săpate dela baza acestui subnivel. Ca și subnivelul anterior, către mijlocul profilului peretelui de Sud, subnivelul acesta este alveolat, din cauza pământului de umplură mai moale al unei gropi mai mari, săpată dela baza unui nivel de locuire mai vechi. De asemenea, către mijlocul profilului peretelui de Nord aproximativ, se observă o alveolare a acestui subnivel de locuire. Această alveolare nu se datorește unei gropi mai vechi din nivelul interior, ci, mai curând, formei terenului, pe care s'a depus acest subnivel.

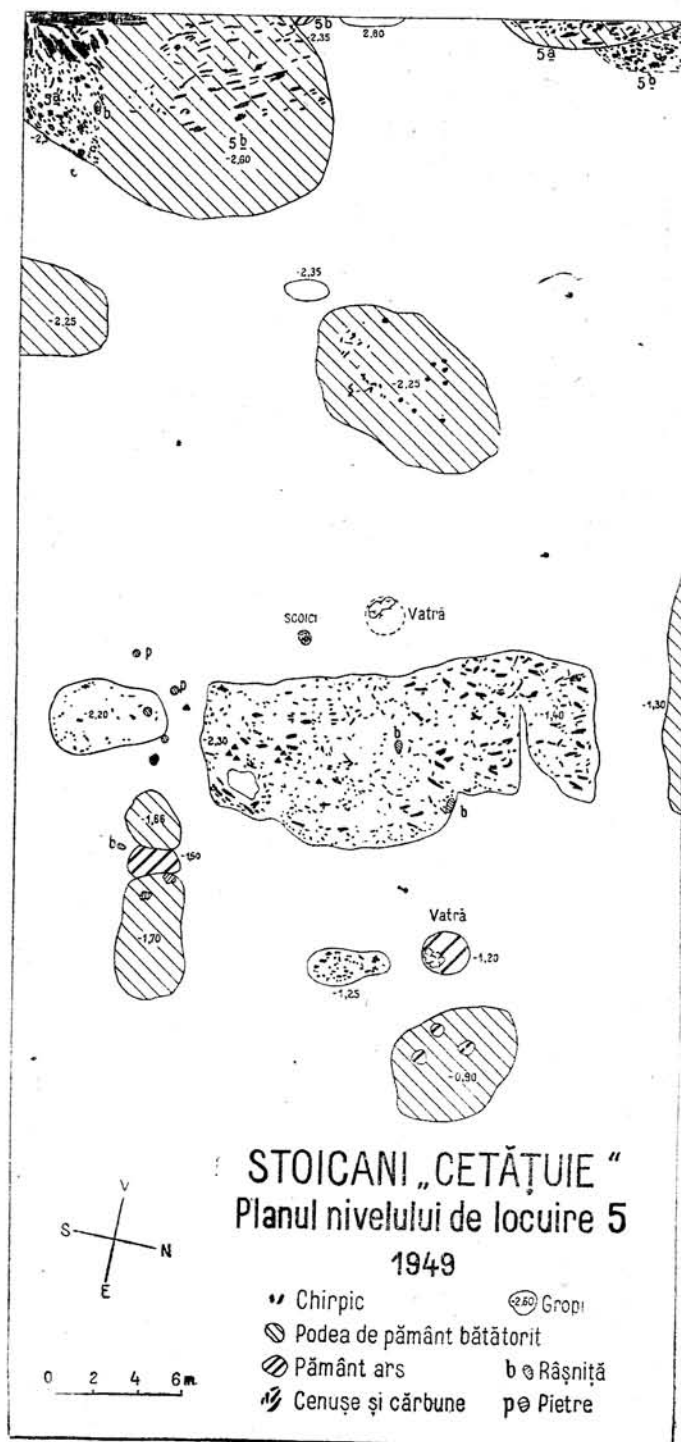

Fig. 13

Terenul a fost folosit fără să fie nivelat. Din acest motiv, este foarte dificil să se delimiteze cu precizie în timpul săpatului, fiecare din subnivelele secundare ale acestui nivel. Așa se explică, poate, și deseale diferențe de culoare și consistență ale pământului, în timpul săpatului.

În timp ce, în profilele pereților de Sud și Nord, subnivelul acesta este mai gros către mijlocul pereților și mai îngust în spre capetele dela Est și Vest, în profilul peretelui de Vest, dimpotrivă, subnivelul este mai lat la capetele de Sud și Nord ale peretelui și mai îngust la mijloc.

În panta din spre Est a așezării, subnivelul acesta se subțiază, amestecându-se cu subnivelele superioare.

În planul suprafeței, înafară de resturile de podine nearse de lângă pereții de Nord, Sud și Vest, s'au mai determinat patru porțiuni de pământ ars, dintre care una mai mare și alte trei, mai mici. Porțiunea mai mare ($5,5 \text{ m} \times 2,25 \text{ m} \times 0,035 \text{ m}$) este de formă ovală și conține cenușă și mai multe bucăți de cărbune. Porțiunile mici, de formă ovală sau neregulată și cu diametrele maxime variind între 0,50 m și 1,10 m, se află lângă mijlocul laturii de Nord și cam în mijlocul spațiului liber dintre resturile de locuire ale nivelului 4.

Chirpicul este mic și foarte răzleț.

În unele cazuri s'au găsit și câteva pietre mari, care provin probabil dela locuințe.

Puținele resturi de locuințe din acest subnivel nu ne pot ajuta la determinarea locuințelor din cuprinsul așezării. Se constată doar o locuire ceva mai intensă, pe latura de Est a suprafeței.

În ceea ce privește inventarul, se observă că, ceramica este, în genere, mai puțin numeroasă. Diferitele forme de strachină, foarte frecvente în nivelele de locuire anterioare, sunt acum rare. În schimb, se întâlnesc mai des vasele din pastă fină, decorate inciziuni, cu caneluri și pictură roșie crudă. Dintre obiectele de lut ars, se deosebesc câțiva idoli antropomorfi fragmentari și o lingură cu mânerul crestat. Obiectele de piatră sunt destul de numeroase, mai ales râșnițele, frecătoarele și topoarele, găsite, atât în preajma resturilor de locuire, cât și în intervalul dintre ele. Tot din acest sector, provin și cele mai multe oase de animale. În schimb, oasele de pești și scoicile sunt mai puțin numeroase. S'au găsit și mai multe resturi din carapace de broaște țestoase, precum și două exemplare păstrate în întregime.

Nivelul de locuire 3

Acest nivel (fig. 12) este format dintr'un pământ mai mult sau mai puțin consistent, de culoare cenușie mai închisă. Grosimea medie este de cca 0,40 m în spre latura de Vest și Sud, și de 0,45 m, în spre latura de Nord. În profilul

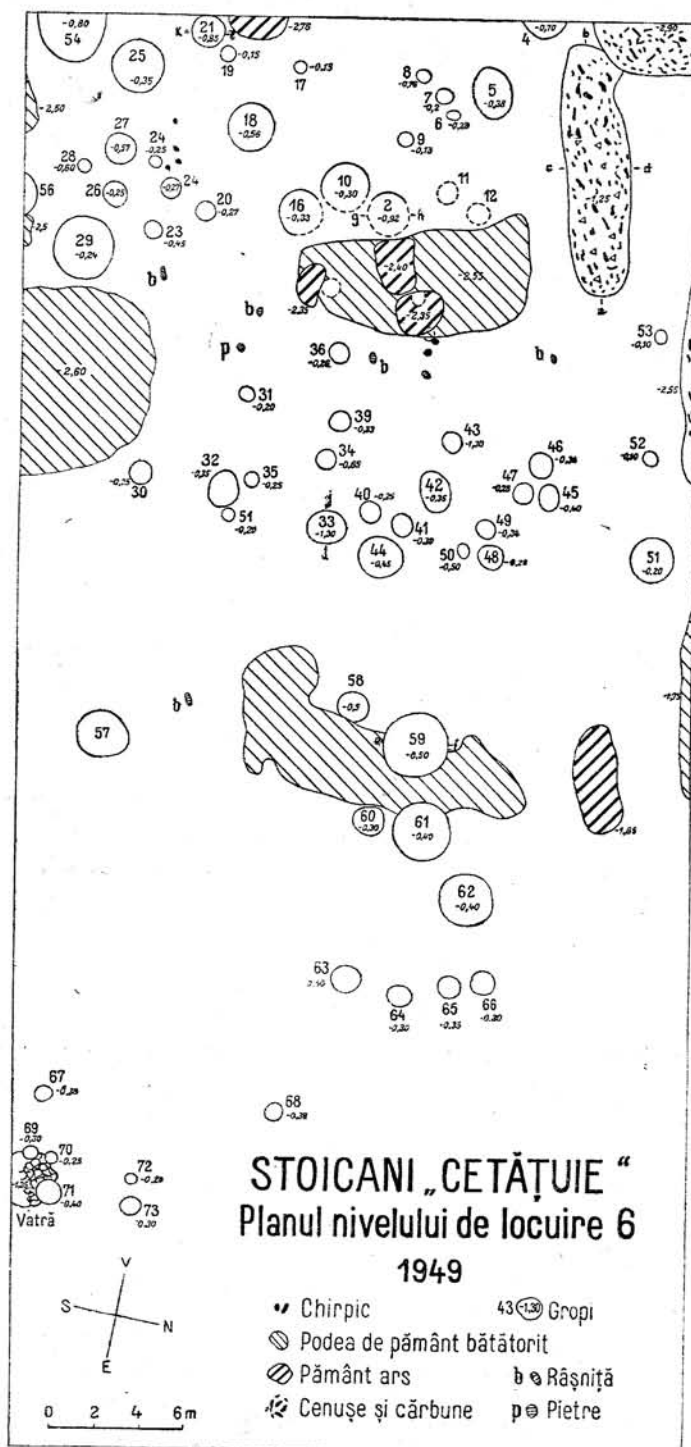

Fig. 14

peretelui de Nord, nivelul acesta, după ce este întrerupt de o groapă hallstattiană, nu se mai poate distinge spre Est, de nivelele de locuire ulterioară cu care, probabil, s'a amestecat.

În acest nivel, ca și în celelalte două ulterioare, se observă și o frecvență ceva mai mare a bucăților de chirpic ars. În genere, chirpicul este, însă, tot așa de răzleț, motiv pentru care nu se pot delimita locuințele. Masse de chirpic au fost deranjate, atât de gropile din nivelele de locuire neolitică ulterioară, din vremea culturii Usatovo și Hallstatt cât și din mormintele din grupul înmormântărilor cu ocră. Pe unele bucăți mai mari de chirpic, sunt urme de pari, iar pe altele mai mici, urme de trestie și de nuiele.

Dela baza acestui nivel de locuire, s'au săpat câteva gropi, dintre care, una ceva mai mare și de formă rectangulară se observă pe profilul peretelui de Vest. Această groapă, lată de 1,60 m și adâncă de 1,00 m, a fost tăiată la rândul ei de o groapă mare hallstattiană, în formă de clopot.

În afară de aceste gropi, nu s'au găsit alte urme evidente de locuire, la baza acestui nivel.

Fragmentele ceramice sunt răspândite aproape în toată suprafața. De asemenea, obiectele de piatră sunt reprezentate prin mai multe frecătoare, râșnițe, câteva dălți mici și topoare și ciocane întregi sau fragmentare. În ceea ce privește obiectele de lut ars, în afară de idoli fragmentari, greutateți de plasă și rondele, s'a găsit un topor-ciocan miniatură, ceva mai mare și foarte îngrijit lucrat.

Cele mai multe oase de animale și scoici se aflau în jumătatea de Sud a suprafeței, într-o regiune cu mai puțin chirpic ars. În schimb, râșnițele de piatră erau mai numeroase în jumătatea de Nord a suprafeței, unde s'au găsit cca 10 exemplare întregi și fragmentare, atât în sectorul cu chirpic ars, cât și în afara lui.

Nivelul de locuire 2

Acest nivel (fig. 11), cu foarte multă cenușă și concrețiuni calcaroase, are grosimea medie de 0,35 m în spre pereții de Vest și de Sud ai suprafeței și de cca 0,25 m în spre peretele de Nord. În spre latura de Est a stațiunii, după cum se observă în profilul peretelui de Sud, nivelul acesta de locuire se întrerupe,Nealunecând în pantă. Totuși, nu este exclus ca o porțiune din-spre Nord să fi alunecat și în panta din spre Est, amestecându-se cu depunerile alunecate din nivelul întâi de locuire și cu celelalte resturi de locuire mai nouă din cuprinsul stratului vegetal actual de pe Cetățuia dela Stoicani.

Din punct de vedere stratigrafic, acest nivel de locuire este bine documentat, atât prin colorarea și consistența pământului, cât mai ales prin urmele sigure de locuire dela baza lui. Astfel predomină marea cantitate de cenușă,

de obicei de culoare cenuşie deschis. În câteva sectoare de lângă laturile de Vest, de Nord şi de Sud ale suprafeţei, pământul este de culoare mai închisă şi ceva mai consistent. La baza nivelului de locuire sunt resturi de podine şi porţiuni de arsură.

Podinele din lut s'au observat atât în profilul peretelui de Vest, cât şi în plan în locul corespunzător profilului. Astfel, pe profilul peretelui de Vest, între 0,70 m şi 0,75 m adâncime, sunt două dungi de culoare albicioasă, groase de cca 0,015 m, din podinele feţuite ale unei locuinţe dela baza acestui nivel de locuire. Alte urme de podine deranjate se mai observă pe alocuri şi în profilele celorlalţi doi pereţi.

În afară de aceste podine, s'au mai descoperit în plan încă trei porţiuni din pământ galben bătătorit, care n'ar fi exclus să reprezinte resturile de podine ale unor locuinţe. Acestea cu atât mai mult cu cât cele două porţiuni de pământ galben bătătorit din spre mijlocul laturii de Nord a suprafeţei se întâlnesc într'un complex ceva mai mare de chirpic ars.

Tot la baza acestui nivel de locuire, în spre mijlocul laturei de Nord, s'a observat în profil şi în plan o porţiune de pământ ars.

În afară de câteva bucăţi de chirpic mai mari, pe care se pot recunoaşte urme de pari, restul bucăţilor de chirpic prezintă în câteva cazuri urme de nuiele sau de trestie.

În genere, în cuprinsul acestui nivel de locuire, chirpicul ars este de dimensiuni mai mari şi ceva mai masat, nu însă suficient, pentru a se putea delimita cu ajutorul lui locuinţele din planul aşezării.

După resturile de chirpic păstrate, se pare că locuirea a fost mai intensă în jumătatea de Est a suprafeţei, mai ales către latura de Nord. Porţiunile mai mari de chirpic din acest sector au fost deranjate, uneori, de gropile mormintelor cu ocră şi din Hallstatt. De altfel, atât cele două platforme din pământ galben bătătorit, cât şi pământul din jurul lor, au fost deranjate în partea de către gropile mormintelor 1 şi 15. De asemenea, şi în dreptul mormintelor 2, 3 şi 4 se observă deranjarea unei mase ceva mai compacte de chirpic ars.

În afară de acestea, unele deranjamente se datoresc gropilor din nivelul de locuire 1 şi eventual celorlalte din vremea culturii Usatovo. Astfel, în sectorul de Nord-Vest al suprafeţei, din cauza unei locuiri mai intense din nivelul 1, nivelul 2 nu se mai poate deosebi cu uşurinţă de nivelul 1, cu care se amestecă alunecând în panta din spre Est. În ceea ce priveşte urmele de locuire din timpul culturii Usatovo, s'au mai găsit doar câteva fragmente ceramice, neputându-se determina în planul şi în profilele pereţilor suprafeţei nicio groapă. Unul din aceste fragmente este pictat cu dungi de culoare brună care se întretaie pe fondul vasului.

În spre latura de Sud a suprafeței, s'au găsit câteva grupe de chirpic ars și o porțiune mică de arsură.

În jumătatea de Nord a suprafeței, locuirea este documentată prin podinele de lut de lângă peretele de Vest și prin mai multe grupe de chirpic, tot din spre latura de Vest.

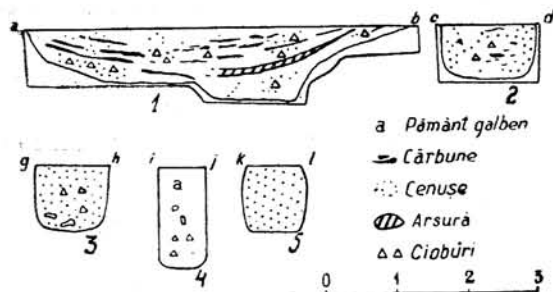

Fig. 15. — Groapa 1: secțiune longitudinală; 2. groapa 1: secțiune transversală; 3. groapa 2: secțiune Sud-Nord; 4. groapa 33: secțiune Vest-Est; 5. groapa 21: secțiune Sud-Nord.

În inventarul nivelului de locuire neolitic, predomină ceramica arsă sau nearsă secundar și aproape în întregime fragmentară. Din felul cum este răspândită în cuprinsul suprafeței, se constată o oarecare rarire a ei în spre latura de Nord și o frecvență mai mare în spre mijlocul suprafeței, ca și în anumite sec-

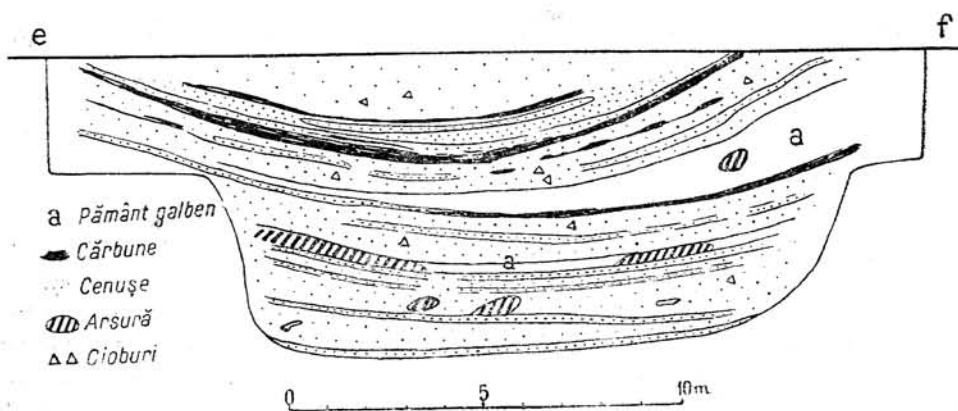

Fig. 15 a — Groapa 59: secțiune Sud-Nord.

toare din spre latura de Sud. În afară de ceramică, din inventarul acestui nivel de locuire mai fac parte câteva obiecte de lut ars și de piatră. Obiectele de lut ars sunt reprezentate prin câteva figurine antropomorfe fragmentare, o greutate de plasă și mai multe fusaiole, iar cele din piatră, prin topoare fragmentare, frecătoare și râșnițe.

Oasele de animale sunt foarte numeroase, mai ales în jumătatea sudică a suprafeței. În schimb, scoicile sunt mult mai rare. În afară de aceasta, într'un caz s'au găsit și câteva fragmente dintr'o calotă craniană de om, care provin probabil dintr'un mormânt deranjat.

Nivelul de locuire 1 (fig. 11)

Solul actual vegetal formează o pătură de pământ de culoare neagră-cenușie, a cărei grosime medie variază între 0,40 m—0,50 m. În cuprinsul acestei pături și la baza ei, s'au găsit urme de locuire din Neolitic, din vremea culturii Usatovo și Hallstatt. Resturile acestea din epoci diferite sunt amestecate, atât din cauza diferitelor lucrări de sapă care s'au efectuat pe acest loc, cât și datorită locuirii din vremea hallstattiană. După urmele de locuire păstrate la baza solului vegetal actual, rezultă clar că a fost o locuire neolitică, ultima din această vreme de pe Cetățuia. După mai bine de 1000 de ani, în prima epocă a fierului a fost o altă locuire, documentată prin mai multe fragmente ceramice, găsite atât în pătura de pământ vegetal actual, cât și în gropile hallstattiene. Din punct de vedere stratigrafic, aceste două locuiri dela baza solului vegetal actual nu pot fi demarcate. În afară de aceasta, se mai constată că între aceste două locuiri a mai existat o altă mai sporadică, din vremea culturii Usatovo. Deci, în acest loc, peste ultimele resturi ale locuirii neolitice, a urmat o locuire mai slabă din vremea culturii Usatovo, peste care s'au depus resturile hallstattiene, documentate, în afară de gropi, numai prin fragmente ceramice mai mult sau mai puțin risipite în cuprinsul suprafeței și nu printr'un strat bine definit.

Acest nivel de locuire este atestat prin resturile de vatră și bucățile mici de chirpic ars.

Mai importantă este o vatră păstrată fragmentar, găsită *in situ* lângă peretele de Sud al suprafeței (fig. 6, 6). Această vatră se află la partea inferioară a solului vegetal actual de culoare neagră-cafenie. La demontat, s'a observat că vatra nu este situată chiar la baza stratului amintit, ci cu 0,12 m mai sus, lângă o porțiune de pământ bătătorit de cca 0,40 m × 0,35 m. Această porțiune se afla la baza stratului și imediat deasupra nivelului de locuire 2, caracterizată printr'un pământ cenușiu. După fragmentele ceramice neolitice, găsite în jurul vetrei și deasupra ei, este sigur că, ea aparține ultimului nivel de locuire neolitică de pe Cetățuia dela Stoicani. Nu este exclus ca pământul galben bătătorit să reprezinte un rest dintr'o podină a unei locuințe. O porțiune similară mai mare s'a găsit și în spre latura de Est a suprafeței. Din această vatră de formă rotundă s'au ovală, s'a păstrat numai porțiunea din spre Nord. Fața superioară a vetrei este crăpată și se află la 0,30 m adâncime, față de nivelul solului actual. Sub o fețuială groasă de cca 0,003 m, urmează imediat un pământ ars care formează o bandă de cca 0,03 m.

Câteva resturi sporadice și deplasate din altă vatră s'au mai găsit de asemenea în spre latura de Vest a suprafeței.

Chirpicul din pereții locuințelor se află risipit, atât la baza acestui nivel de locuire, cât și în cuprinsul lui. Într'un caz, se observă cum chirpicul unei locuințe de lângă peretele de Nord a fost întrerupt de groapa mormântului 15. De obicei, sunt bucăți mici de chirpic, uneori rulate, care prezintă urme de trestii și mai rar de nujle. Din cauza mării fărâmițări a chirpicului, nu s'au putut observa urme de pari decât în foarte puține cazuri. Nicăieri nu s'a constatat o masă mai mare și mai compactă de chirpic ars. Din acest motiv, este imposibil să se delimiteze locuințele din ultimul nivel de locuire neolitică. Vetrele, pământul bătătorit de culoare galbenă, provenind probabil din podină, și grupele de chirpic ars ne indică doar că, în cuprinsul acestui nivel de locuire au fost mai multe locuințe.

Din inventarul acestui nivel de locuire fac parte ceramica, obiecte de lut ars și de piatră, oase de animale, scoici, etc. Ceramica, arsă sau nearsă secundar și în cea mai mare parte fragmentară și acoperită cu o crustă de calcar, este mai frecventă în sectoarele de Vest și de Sud ale suprafeței. Acolo, în afară de fragmente izolate, s'au găsit, în câteva cazuri, și fragmente grupate, de obicei din vase mai mari. Alături de vasele mari de provizii sunt destul de numeroase și vasele mai mici din pastă mai bună, decorate cu caneluri fine, cu pictură de culoare albă sau cu grafit. În afară de acestea, s'au mai găsit câteva fragmente de strecurători și capace. Tot din aceleași sectoare se pare că provin și cele mai multe obiecte de lut ars, păstrate mai mult sau mai puțin fragmentar. De asemenea, tot acolo s'au găsit și cele mai multe unelte de piatră, oase de animale și cochilii de scoici.

B. CERAMICA

T e h n i c a p a s t e i

a) *Vase din pastă bună.* Această pastă, destul de compactă și cu aspect sgrunțuros în spărtură, conține bucățele mici de calcar, cioburi pisate și nisip. În genere, pasta este bine curățită de impurități. Uneori culoarea pastei este mai închisă în interior și mai deschisă pe ambele fețe externe. Suprafața externă este câteodată acoperită cu o culoare roșie deschis (smea) și apoi lustruită. Părțile afumate de pe pereții externi sau interni ai vaselor se datoresc arderii. Deseori, se observă la exterior dungile dela lustruire, iar în interior, urmele dela netezire.

Vasele confecționate din această pastă sunt decorate cu incizii, caneluri și pictură. În ceea ce privește pictura, ea poate fi de mai multe feluri: cu grafit, cu culoare roșie aplicată după arderea vasului (pictură crudă) și cu culoare albă. Nu este totdeauna ușor să se deosebească pictura cu grafit de

cea cu culoare albă, mai ales în cazul dungilor albe, fără sclipiri argintii ⁵. Culoarea albă este mai diluată sau păstoasă și capătă uneori chiar o nuanță roz sau cafenie deschis, probabil și din cauza arderii secundare a vasului.

În afară de specia din pastă bună, se pot deosebi și altele din pastă mai puțin consistentă, care fac trecerea către vasele cu pastă grosolană.

b) *Vase din pastă foarte bună*. Pasta aceasta este foarte consistentă, sonoră, cu aspect sgrunțuros în spărtură și cu lustru pe ambele fețe; conține cioburi pisate foarte mărunț și boabe fine de nisip. Uneori pasta este de culoare neagră-cenușie în interior și pe ambele fețe externe. Alteori, pasta este cenușie sau cafenie pe fața externă și neagră-cenușie, în interior. Câteodată, pereții externi de culoare cafenie sunt afumați parțial. În unele cazuri, pe suprafața internă și chiar externă, se observă urme de culoare roșie, aplicate destul de neregulat pe fondul vasului. Este probabil ca unele din vasele din pastă foarte fină, cu fondul astfel colorat, să fi fost arse original până la roșu-cărmiziu, ca și ceramica culturii Cucuteni. În sprijinul acestei ipoteze, se pot cita cele câteva fragmente din plăci de cuptor perforate, găsite în cuprinsul așezării neolitice dela Stoicani. Unele din aceste vase au suferit apoi și o ardere secundară.

Vasele din această pastă sunt decorate cu incizii, caneluri și pictură cu culoare roșie crudă, cu alb și cu grafit. Foarte frecventă este pictura în roșu crud. Ca și la exemplarele din pastă bună, este dificil să se deosebească pictura cu grafit de pictura cu culoare albă. Dungile albe, mai diluate uneori și alteori mai păstoase, nu prezintă nicio sclipire argintie caracteristică grafitului. În afară de aceasta, culoarea albă are și ea diferite nuanțe: alb mai deschis, alb cenușiu și alb cafeniu. Nuanțe diferite se întâlnesc, uneori, chiar pe același vas, astfel un fragment ceramic este decorat pe fața externă, cu motive de culoare alb cafeniu și de culoare alb cenușiu, pe cea internă. În afară de aceste nuanțe, culoarea albă mai prezintă, uneori, un aspect mat.

Pe unele fragmente ceramice mai groase, dungile albe de nuanță cenușie sunt asociate cu o culoare albă mai păstoasă, încrustată în inciziile adânci ale motivului decorativ. În acest caz, nu este exclus ca, dungile albe să fi fost pictate cu o soluție diluată, iar motivele larg incizate, ca și canelurile de pe marginile lighenilor, cu o culoare albă mai păstoasă. Motivele pictate cu grafit, chiar când sunt de culoare cenușie, au sclipiri argintii.

c) *Vase din pastă grosolană*. Pasta este poroasă, puțin consistentă, sfărâmcioasă, cu aspect zgrunțuros în spărtură. În interiorul pastei, s'au

⁵ A. Langsdorf și I. Nestor, Nachtrag zu Cernavoda, PZ, XIX, 1929, p. 211. Autorii, pe baza dovezilor arheologice și a analizelor chimice, consideră ca un fapt stabilit prezența picturii albe în locul grafitului, pe vasele care au suferit arderea secundară.

introdus cioburi pisate și foarte rar pleavă, cum se observă la un vas mare de provizii și la câteva tipsii cu pereții oblici.

Vasele din această pastă sunt decorate cu brăuri alveolare și prezintă uneori pe pereții externi barbotină dispusă neregulat, sau chiar regulat în sens vertical sau oblic.

Forme și decor

1. Stratul inferior

Nivelul de locuire 6

a) Vase din pastă bună. 1. Vase cu marginea dreaptă și cu prag mai mult sau mai puțin dezvoltat pe umăr, cu lustru pe ambele fețe și rar, numai în interior (fig. 16, 1—11).

Forma aceasta este cea mai frecventă.

Câteva exemplare cu prag incipient și cu lustru numai în interior sunt nedecorate.

Alte exemplare, cu gâtul mai scund și cu pragul bine dezvoltat, prezintă pe corp dungi oblice superficiale, în formă de impresiuni de mătură.

Un vas, nelustruit la exterior, este decorat pe corp, cu un motiv în formă de cârlige, formate din dungi incizate aproape verticale și asociate la capete, în spre prag, cu impresiuni ovale, dispuse mai mult sau mai puțin orizontal (fig. 16, 1). Întâi, s'au executat barele și apoi, capetele, care prezintă în interior câte o dungă mediană, cruțată cu prilejul imprimării. Pe fragmentul de vas cu acest decor se observă și o mică proeminență, așezată imediat sub prag.

În afară de aceste câteva exemplare, restul vaselor din această categorie sunt decorate, pe corp, cu dungi incizate sau excizate, cu motive cruțate, în pictură roșu crud sau cu grafit (fig. 16, 3, 6) și cu caneluri. Sub o bandă orizontală din dungi paralele incizate, urmează uneori, alte motive incizate care nu pot fi reconstituite decât parțial din cauza stării fragmentare a vasului.

Uneori dungiile orizontale mai late s'au obținut prin apăsare în lutul vasului cu un bețișor. Așa se explică probabil urmele orizontale și paralele dela fibrele bețișorului din interiorul dungilor, ca și depășirile de lut de pe una sau de pe ambele margini ale dungilor (fig. 16, 7). Este probabil că, tot din această categorie de vase face parte și un fragment ceramic de culoare neagră, netezit în interior, iar la exterior, decorat cu motive din dungi oblice și orizontale, excizate și încrustate probabil cu alb.

Prin scărmanarea fondului de pe corpul vasului, la exterior se cruță, pe suprafețe largi, benzi verticale (fig. 16, 4), oblice (fig. 16, 5) și chiar rombice (fig. 16, 9). În mijlocul suprafețelor cruțate rombice se află câte un motiv rotund cu fondul scrijelat.

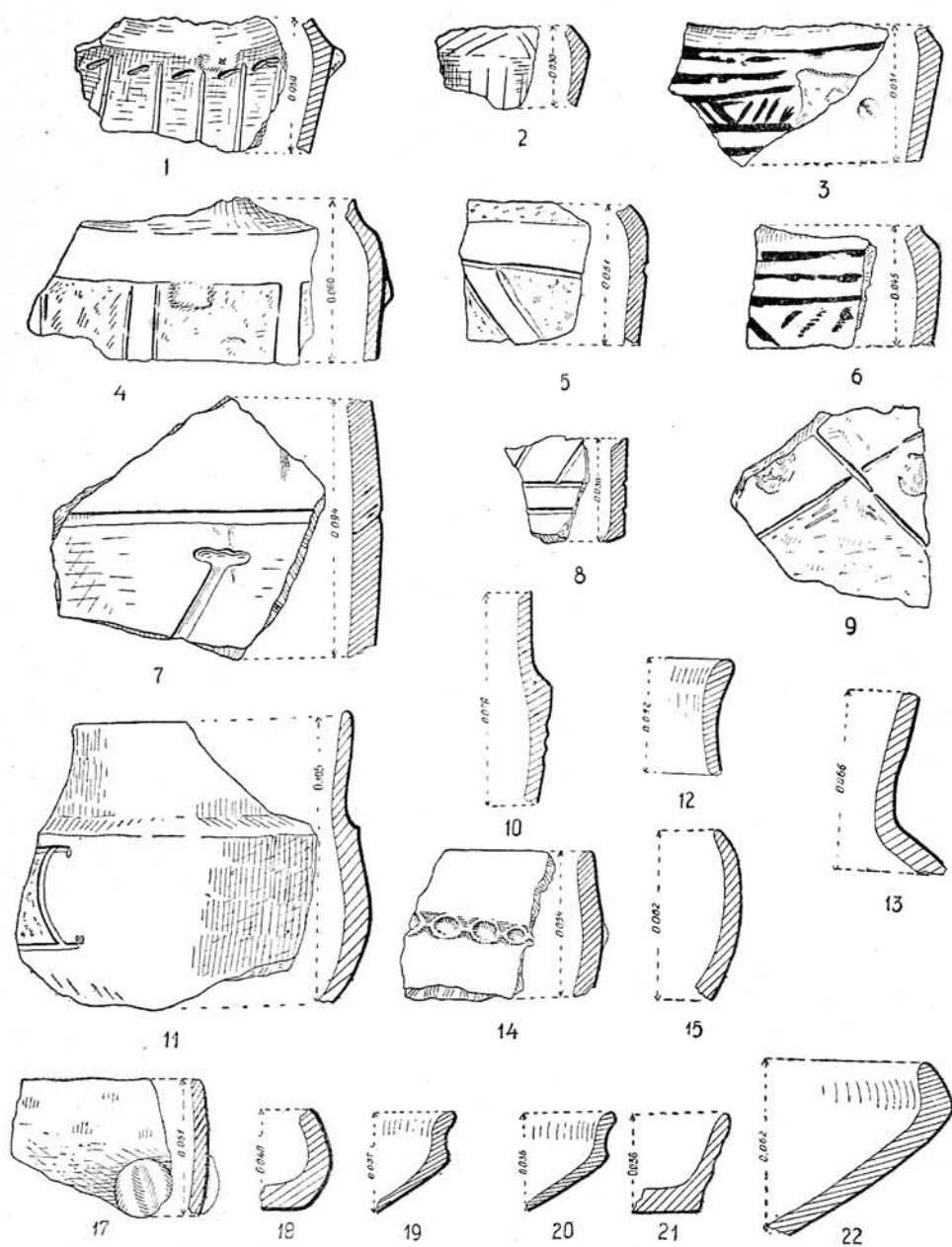

Fig. 16. — Fragmente ceramice Gumelnița-Ariușd din nivelul de locuire 6.

În câteva cazuri, pe corpul vasului, sub umăr, sunt dispuse benzi din caneluri orizontale și de obicei puțin adânci (fig. 16, 10). Pasta acestor vase este de calitate mai bună și de culoare cenușie sau chiar neagră. În cazul canelurilor superficiale, pasta este lustruită pe ambele fețe, în timp ce pe vasele cu caneluri mai accentuate este lustruită numai la exterior, iar la interior este scrijelită și prezintă urme de pictură în roșu crud. Pe umărul câtorva exemplare, decorate pe corp cu cele două feluri de caneluri, sunt dungii oblice pictate cu grafit. Deci, pe același vas, decorul constă la exterior din caneluri și pictură cu grafit, iar la interior, din pictură în roșu crud.

2. Vase cu gâtul mai mult sau mai puțin dezvoltat, de formă dreaptă sau ușor arcuită, și cu pântecul probabil bombat sau chiar bitronconic (fig. 16, 12, 13). Uneori, pe pereții din interior, sunt urme dela o pictură, în roșu crud. De asemenea, marginea este câteodată crestată.

Pe un fragment de margine crestat, exteriorul este decorat cu dungii orizontale pictate cu grafit, iar interiorul, cu pictură roșie crudă.

Pe pântecul bombat al altui fragment motivul decorativ este incizat pe margine și scrijelat în interior, probabil pentru pictura roșie crudă.

3. Vase cu pereții ușor arcuiți (fig. 16, 15) și uneori cu barbotină la exterior.

4. Vase piriforme, cu pereții netezi și lustruiți la interior și cu barbotină, la exterior. Într'un caz, între gâtul scund și corpul bombat al vasului, s'a indicat umărul. Alteori, gâtul este mai dezvoltat.

5. Vase scunde, în formă de tipsii (fig. 16, 24), cu pereții oblici, câte odată foarte ușor arcuiți, lustruiți numai la interior, iar la exterior, cu sau fără barbotină. Pe marginea unui fragment, se află o proeminență mică, plată dispusă oblic.

6. Străchini cu marginea dreaptă (fig. 16, 19, 20), sau îndoită spre interior și pictate uneori, la interior cu dungii albe pe un fond de culoare roșie (smear, fig. 32, 13). S'au găsit, în total, patru fragmente de străchini de acest fel. Nu s'a putut preciza dacă această formă de vas, atât de caracteristică pentru cultura Gumelnița, nu provine din gropile neolitice ulterioare, care au deranjat acest nivel de locuire.

7. Vase scunde cu pereții foarte arcuiți și cu lustru pe ambele fețe (fig. 16, 18).

8. Strecurători cu marginea dreaptă și cu picior (fig. 17, 15, 16). S'au păstrat puține fragmente. Orificiile erau mai mari pe fund și mai mici pe margine.

9. Capace de vase. S'au păstrat doar câteva mânere, goale în interior, cu corpul rotund și cu partea superioară conică (fig. 17, 9).

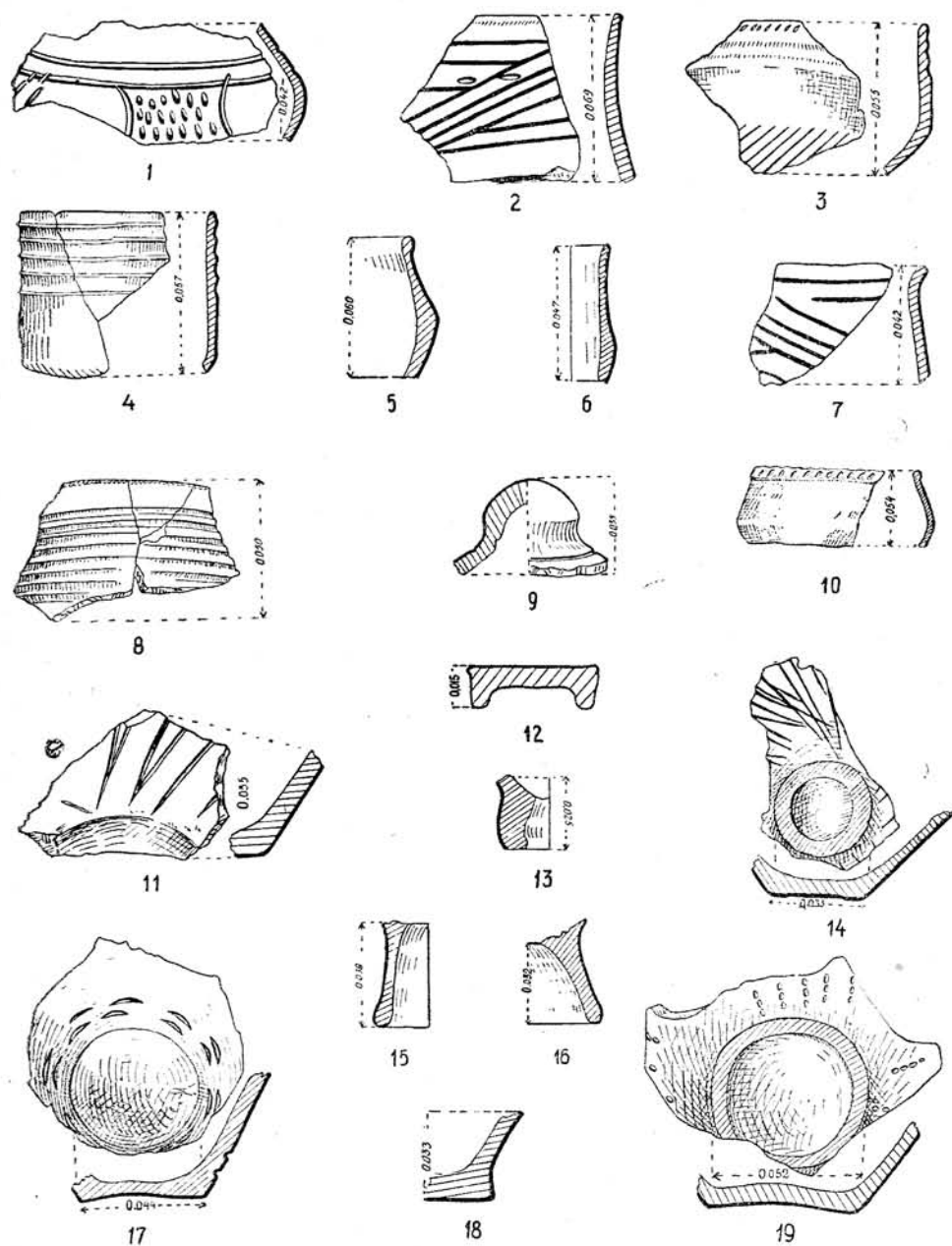

Fig. 17. — Fragmente ceramice din nivelul de locuire 6.

Unele din vasele din pastă bună sunt prevăzute cu torți unghiulare din bandă de secțiune plan-convexă și cu deschiderea rotundă (fig. 18, 3), sau cu torți ovale, cu bandă de secțiune rotundă și cu deschiderea tot rotundă (fig. 18, 1). De un aspect deosebit este o toartă fragmentară liberă (?), cu banda mai îngustă, de secțiune pentagonală (fig. 18, 4). Alte vase, în loc de torți, au urechi perforate orizontal (fig. 18, 2) sau vertical.

Pe forme mai greu de precizat, din cauza stării fragmentare în care ni s'au păstrat, sunt motive în relief (fig. 18, 7), pictate cu grafit (fig. 18, 17), sau incizate și asociate uneori, cu impresiuni ovale. Alteori, pe fondul scrijelat se aplică pictura roșie crudă (fig. 19, 2). Decorul incizat constă din dungi arcuite, verticale, unghiulare sau oblice, dintre care ultimele se întretaie (fig. 18, 12, 16). Pictura roșie crudă se aplică nu numai pe pereții interiori, ci și pe cei exteriori și într'un caz, chiar peste barbotină (să fie o întâmplare?).

Pereții vaselor din pastă bună sunt, înspre fund, foarte ușor concavi (fig. 18, 7), puțin convecși sau drepți. Diametrul fundului este suficient de mare, pentru ca vasele să aibă o bună stabilitate. Unele strecurători sunt prevăzute cu un picior mai înalt și cu pereții lustruiți numai la exterior. De asemenea, într'un caz, pe fundul perforat al unui vas mic, este o ramă asimetrică (fig. 17, 12). Pe un exemplar cu picior se observă urme de pictură roșie crudă, la exterior (fig. 17, 13), iar pe altul, la interior.

Pereții din spre fund sunt decorați uneori cu motive incizate din dungi oblice unghiulare (fig. 17, 11), și întretăiate neregulat (fig. 17, 14), impresiuni scurte formând șiruri verticale, dispuse în grupuri până la fund, proeminente cu o alveolare mediană și cu dungi oblice din barbotină.

Impresiunile nu sunt dispuse numai spre fund, ci și mai sus, umplând spațiile libere dintre motivele incizate în formă de oval, așezate într'un șir orizontal.

b) Vase din pastă foarte bună. Se deosebesc două categorii:

1. Din prima fac parte vasele bitronconice, în formă de strachine, cu pereții mai groși (fig. 17, 5 și fig. 18, 5—6, 8—10). Partea superioară a acestor vase, dreaptă, foarte ușor concavă sau convexă, prezintă uneori, creștături pe buza puțin îngroșată și teșită oblic. Alteori, când partea superioară este mai redusă, buza este dreaptă și ascuțită sau puțin îngroșată și rășfrântă înafară. Uneori, pe pereții exteriori ai pântecului, s'a aplicat pictura roșie crudă.

Dela forma aceasta, cu corpul rotunzit, se trece apoi, la una cu gâtul mic și corpul rotunzit, care prezintă deseori, pe maximul de rotunjime al pântecului, o ureche perforată vertical (fig. 18, 13). Vasele cu marginea îndoită simplu sunt decorate cu dungi de colorare albă pe peretele exterior

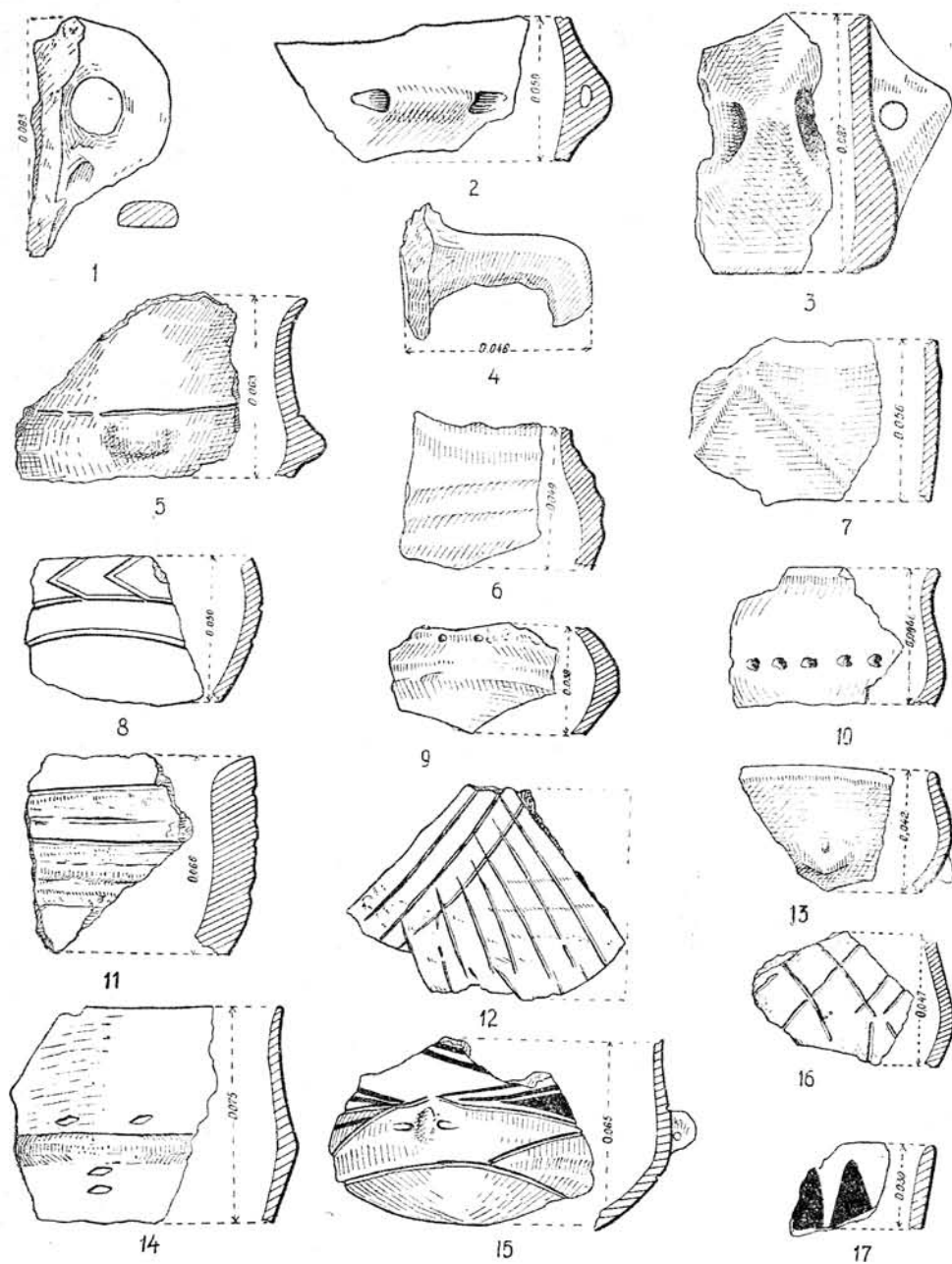

Fig. 18. — Fragmente ceramice din nivelul de locuire 6.

al părții superioare a vasului, de o parte și de alta a unei dungi orizontale incizate.

Străchinile cu marginea concavă și cu buza puțin îngroșată și teșită oblic, prezintă, la exterior, motive incizate pe partea inferioară.

În fine, vasele cu pereții rotunziți sunt decorate pe pântec, cu un șir orizontal de impresiuni ovale (fig. 18, 10), sau chiar rectangulare.

Tot în această categorie, trebuie cuprins și un fragment ceramic dintr'un castron cu marginea dreaptă îndoită și prevăzut cu un ușor brâu în relief în dreptul pântecului.

2. Din categoria a doua fac parte formele cu pereții foarte subțiri, decorați, la exterior, cu caneluri, motive incizate, impresiuni, dungi înguste de culoare albă și uneori, cu pictură roșie crudă, pe fondul scrijelat. În interior, marginea scrijelată este decorată, deseori, cu pictură roșie crudă.

Cele mai numeroase exemplare provin din forme simple bitronconice, cu pereții părții superioare foarte ușor concavi și uneori cu marginea foarte puțin îndoită înafară, formând un gât scund. Maximul de rotunjime al vasului este ascuțit sau rotunzit. Multe exemplare sunt decorate la exterior cu dungi incizate sau de culoare albă, sau cu impresiuni ovale, iar la interior, cu pictură roșie crudă. Dungile orizontale incizate, încrustate uneori cu alb, cuprind între ele alveole, încrustate tot cu alb. Spațiile libere dintre dungile arcuite incizate, de pe pântecul vasului, sunt umplute cu șiruri orizontale de impresiuni (fig. 17, 1). Uneori, pe pântecul vasului sunt dungi unghiulare incizate (fig. 18, 8). Într'un caz, impresiunile ovale sunt dispuse într'un șir orizontal pe partea superioară a vasului și vertical, pe cea inferioară. Alteori, impresiunile ovale sunt distribuite pe cele două linii incizate orizontale și paralele, de pe pântecul vasului. Partea superioară a vasului este ornamentată la exterior cu benzi din dungi înguste de culoare albă, dispuse oblic, orizontal sau unghiular, iar la interior, pe margine, cu pictură roșie crudă (fig. 17, 2, 7 și fig. 18, 15). Uneori, dungile albe sunt asociate cu impresiunile ovale (fig. 17, 2) sau rectangulare de pe partea superioară a vasului. De asemenea, în unele cazuri, marginea fără pictură roșie la interior este decorată cu creștături fine (fig. 17, 10), iar alteori, deși este necrestată prezintă totuși pictură roșie crudă la interior.

Ceva mai puțin numeroase sunt formele bitronconice, decorate cu șiruri de caneluri orizontale pe partea superioară și de obicei cu pictură roșie crudă pe fața internă a marginii. Pe formele cu partea superioară dezvoltată, canelurile decorează numai o porțiune din peretele exterior, spre deosebire de formele cu partea superioară mai puțin dezvoltată, unde canelurile ajung până la maximum de rotunjime a vasului. În ultimul caz, pe partea inferioară nelustruită a vasului, sunt motive simple incizate. Mai rar, se întâlnesc

caneluri orizontale pe pântecul vasului, unde sunt asociate, la partea lor superioară, cu un șir orizontal de impresiuni ovale mai mari, incrustate cu alb, sau mai mici, de formă lunguiață (fig. 18, 9, 14). Uneori, canelurile de pe pântec sunt cuprinse între două șiruri orizontale de impresiuni de formă mai mult sau mai puțin triunghiulară.

În strânsă legătură cu formele bitronconice stau vasele cu pereții părții superioare drepți, uneori, cu creștături fine pe margine și decorate, la exterior pe o porțiune restrânsă, cu șiruri de caneluri orizontale, iar la interior, cu pictură roșie crudă (fig. 17, 3—4; 19, 1).

3. Vase cu gâtul înalt și cu corpul bombat, decorate la exterior cu creștături fine pe margine și cu șiruri orizontale de caneluri pe gât, iar la interior, pe margine, probabil cu pictură roșie crudă, aplicată pe fondul scrijelat (fig. 17, 8). Într'un caz, gâtul este decorat numai la interior cu pictură roșie crudă, iar pântecul bombat prezintă caneluri orizontale, la exterior. Această formă derivă din cea cu gâtul înalt și cu pântecul rotunzit, puțin desvoltat, care la rândul ei, este în legătură genetică cu vasul cu pereții drepți la partea superioară și tronconici, la cea inferioară.

4. Vase bitronconice cu marginea ușor îndoită înafară și cu corpul mai mult sau mai puțin rotunzit (fig. 17, 10). Forme similare cu pereții mai groși s'au confecționat și din pastă de calitate bună. Pe pântecul acestor vase sunt motive incizate, dispuse oblic sau vertical, în ultimul caz, asociate cu un șir orizontal de impresiuni ovale. Motivele oblice incizate sunt cuprinse între două dungi orizontale și paralele incizate, care subliniază pântecul propriu zis al vasului. Uneori, este o singură dungă orizontal incizată la limita dintre marginea și pântecul vasului.

Fundurile vaselor din pastă foarte bună sunt drepte sau foarte ușor convexe și au pereții drepți, foarte ușor concavi sau convecși. Într'un caz, peretele din spre fund este decorat cu două șiruri orizontale și paralele de impresiuni ovale lunguiețe (fig. 17, 7), iar în altul, cu patru grupe a câte cinci șiruri verticale de impresiuni rectangulare mici (fig. 17, 19).

c) *Vase din pastă mai puțin bună sau chiar grosolană.* 1. Lighene lustruite numai la exterior și numai excepțional și la interior (fig. 18, 11). Partea superioară a vasului este decorată cu caneluri. Pe unele vase canelurile sunt mai adânci, mai regulate și mai îngrijit executate. În șanțurile canelurilor nu se observă nicio urmă de culoare albă. Uneori, pe pereții scrijelați sau nescrijelați din interior s'a aplicat pictura roșie crudă. Pe cele mai multe vase canelurile sunt superficiale și uneori chiar parțiale, obținându-se printr'o simplă scrijelare a pastei, de sigur cu scopul de a reține mai bine culoarea albă (fig. 18, 11). Și vasele acestea au pereții scrijelați din interior decorați cu pictură crudă.

2. Vase mai mari de provizii, cu buza, descori, plată și cu pereții la partea superioară, drepli sau foarte ușor bombăți, decorați cu șir simplu de alveole sau cu brâuri alveolare (fig. 16, 14). Brăurile alveolare, mai înguste sau mai late, au alveolele rotunde, ovale sau semicirculare. Uneori,

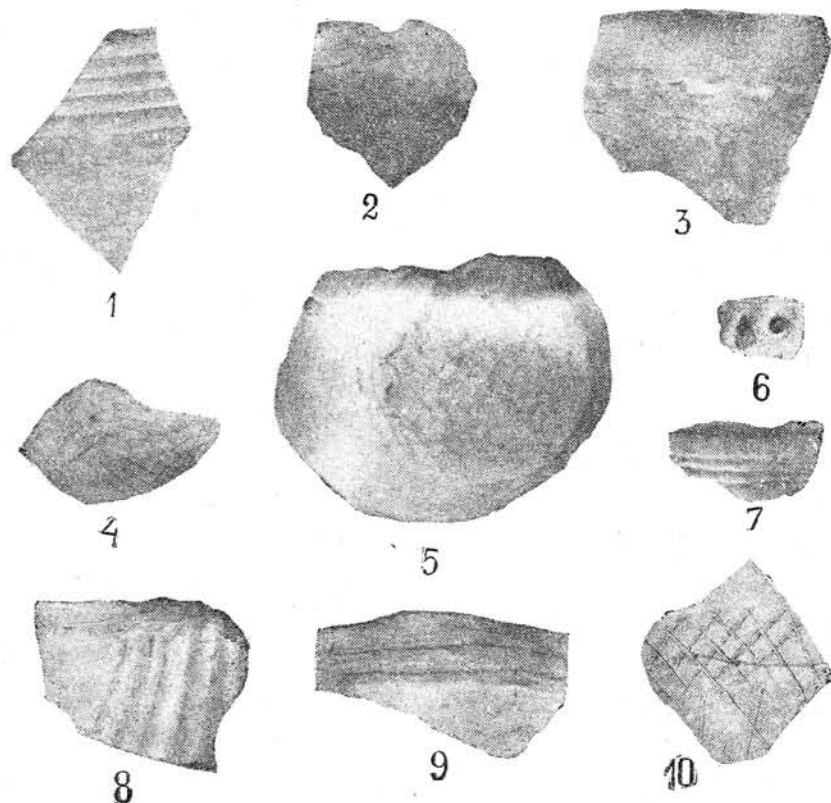

Fig. 19. — Fragmente ceramice Gumelnița-Arșad din nivelurile de locuire 6 (1—3) și 5 (4—10). La 1/3 din mărimea naturală.

alveolele sunt dispuse oblic pe brâu. Pe unele vase, sub brăul alveolar, se află barbotină dispusă neregulat (fig. 19, 3) sau impresiuni ovale.

Pereții bombăți ai unor vase sunt decorați câteodată cu două șiruri orizontale și paralele de brăuri alveolare.

Unele vase au toartele în formă ovală, din bandă mai mult sau mai puțin lată și de secțiune plan-convexă, iar deschiderea interioară este de formă semicirculară sau rotundă.

Barbotina este răspândită pe pereții vasului, de obicei, până la toarte și, uneori, chiar pe toarte.

În sfârșit, vasele din această categorie au funduri drepte, simple sau câteodată cu picior.

Nivelul de locuire 5

a) *Vase din pastă bună.* 1. Vase cu marginea dreaptă și cu prag mai mult sau mai puțin dezvoltat pe umăr (fig. 19, 7; 20, 1; 19, 7; 20, 2 și 11—13). Această formă, care este și cea mai frecventă, este reprezentată prin mai multe exemplare, la fel ca în nivelul de locuire precedent. Cele mai frumoase exemplare sunt acele decorate la exterior, pe fondul negru lustruit, cu caneluri orizontale, mărginite cu motive din dungi de culoare albă, dispuse oblic și arcuit, iar la interior, cu pictură roșie crudă (fig. 20, 1, 7, 11). Dungile albe sunt așezate câteodată oblic, peste canelurile orizontale de pe corpul vasului. Mai rar, se întâlnesc dungi oblice de culoare albă pe marginea vasului sau dungi oblice albe întretăiate pe corpul vasului. Alteori corpul vasului este decorat cu diferite motive incizate (fig. 20, 5, 8, 13 și fig. 21, 1—3) și uneori cruțate prin scrijelarea fondului (fig. 20, 2). În ceea ce privește motivele incizate, în afară de dungile verticale asociate cu câte o impresiune (fig. 20, 8), se întâlnesc dungi oblice care se întretaie, uneori destul de neregulat (fig. 21, 1), grupe de câte două dungi verticale între dungi verticale sau simple arcuite. Numai pe câteva exemplare sunt dungi în relief orizontale, obținute prin barbotină. Într'un caz, sub prag, sunt mai multe dungi în relief, oblice și paralele între ele. De asemenea sunt rare benzile cruțate, de obicei verticale, produse prin scrijelarea fondului vaselor (fig. 20, 2). Este de observat că vasele cu asemenea decor prezintă uneori impresiuni ovale pe margini și sunt prevăzute și cu proeminențe conice deasupra părții decorate.

2. Vase cu gâtul mai mult sau mai puțin dezvoltat și cu pântecul bombat. Într'un caz, pântecul este decorat cu caneluri oblice (fig. 23, 6). Alteori, pe gâtul înalt, sunt caneluri orizontale sau s'a depus barbotină pe corpul vasului.

3. Vase bitronconice cu marginea foarte ușor îndoită, decorate uneori cu creștături fine pe margine, cu caneluri pe partea superioară și cu impresiuni ovale lunguiețe pe maximul de rotundime. Uneori, pe maximul de rotundime s'a găsit o ureche mai mare, perforată orizontal (fig. 24, 3).

4. Vase cu pereții mai mult sau mai puțin arcuiți și cu marginea răsfântă în afară sau îndoită mult, în spre interior.

5. Vase piriforme decorate la exterior cu brăuri alveolare aplicate orizontal sau oblic. Într'un caz, pe partea bombată a vasului sunt dungi oblice incizate, care se întretaie regulat (fig. 23, 9).

6. Vase scunde în formă de tepsii (fig. 21, 11), de dimensiuni diferite, cu pereții oblici, de formă dreaptă sau foarte puțin convexă. Exemplare mai

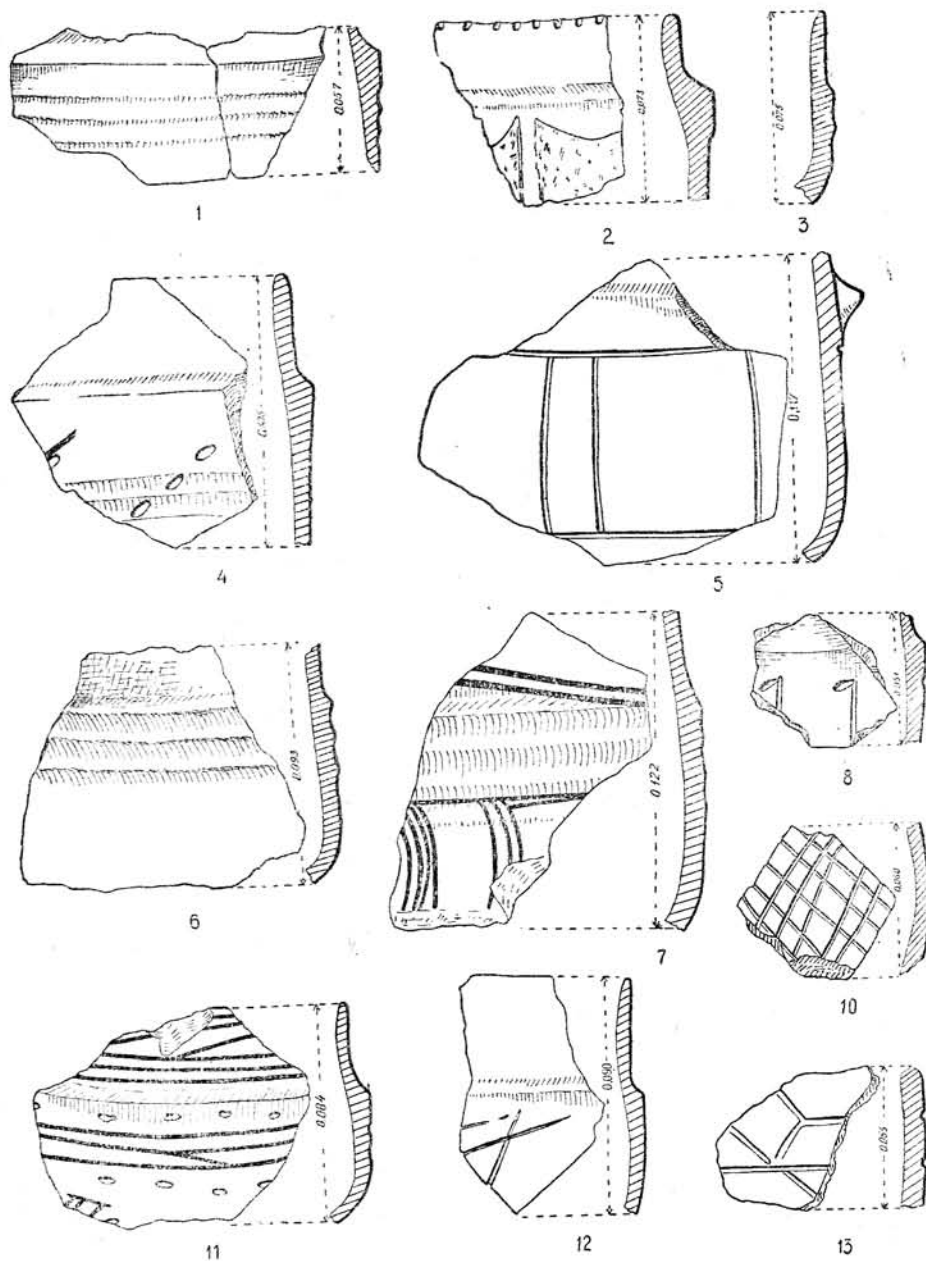

Fig. 20. — Fragmente ceramice Gumelnița-Ariușd din nivelul de locuire 5.

numeroase decât în nivelul de locuire precedent. După un fragment mai mare, s'a putut deduce că tipsiile acestea aveau formă ovală și că erau de dimensiuni destul de mari. De obicei, numai interiorul vasului era netezit și lustruit. La exterior era câteodată barbotină și în câteva cazuri, chiar pictură roșie crudă. Pe marginea vasului proeminențele mici erau prinse de obicei vertical și numai foarte rar, orizontal. Pe un fragment s'a păstrat și o toartă masivă din bandă de secțiune plan convexă și cu deschiderea ovală, fixată de margini și de fundul vasului.

7. Străchini. Sunt ceva mai numeroase și prezintă mai multe variante decât în nivelul de locuire precedent. Mai frecvente sunt exemplarele cu marginea îndoită spre interior (fig. 33, 12—13). Acestea, la rândul lor, se pot deosebi după forma buzei în mai multe subvariante. Unele dintre ele sunt pictate la interior cu benzi oblice albe pe fondul de culoare roșie al vasului, iar altele, prevăzute cu o ureche perforată orizontal, au barbotină la exterior. Mai puțin numeroase sunt exemplarele cu marginea dreaptă (fig. 23, 4, 8, 12) și cu o îngroșare a pereților în dreptul pântecului (fig. 23, 5), cu marginea îngroșată la interior (fig. 21, 10, 13), cu marginea îngroșată și la interior și la exterior (fig. 21, 12) și cu marginea răsfrântă puțin înafară. Unele dintre exemplarele cu marginea îngroșată spre interior sunt pictate la interior cu dungi albe și prezintă la exterior motive incizate (fig. 21). Pe buza unui asemenea vas, sunt aplicate două proeminențe mici, alăturate. Dungile unghiulare de culoare albă de pe unele exemplare este posibil să fi fost pictate cu grafit.

8. Lighene (fig. 23, 19; 24, 1=19, 9). Forme asemănătoare cu cele din nivelul de locuire precedent. Pereții vasului, cu pictură roșie crudă la interior, sunt lustruiți la exterior și prezintă caneluri orizontale produse prin scrijelarea pastei.

9. Vase cu fundul în formă de picior, cu pereții dreپți sau convecși, decorați cu șiruri paralele de caneluri orizontale (fig. 24, 2).

10. Vase bitronconice cu marginea îndoită drept și cu baza teșită oblic la interior și ușor răsfrântă înafară (fig. 22, 2), sunt decorate, uneori, cu caneluri foarte fine, dispuse vertical, sub o dungă incizată orizontal sub buză.

Unele vase bitronconice au marginea puțin îngroșată la exterior (fig. 22, 3).

11. Cupe mici cu picior, executate neglijent (fig. 24, 4—5).

12. Vase miniaturi.

13. Strecurători (fig. 24, 5, 7, 9, 11). S'au păstrat doar câteva fragmente. Partea superioară, prevăzută cu două apucători mici, prezintă orificii nu numai pe corp, ci și pe prag (fig. 24, 5). Orificiile, foarte neregulate și

neglijent executate, nu perforează totdeauna vasul. S'au găsit și câteva picioare (fig. 24, 7, 11).

14. Suport de vas cu marginea lată, răsfrântă oblic înafară și cu corpul bombat (fig. 24, 13).

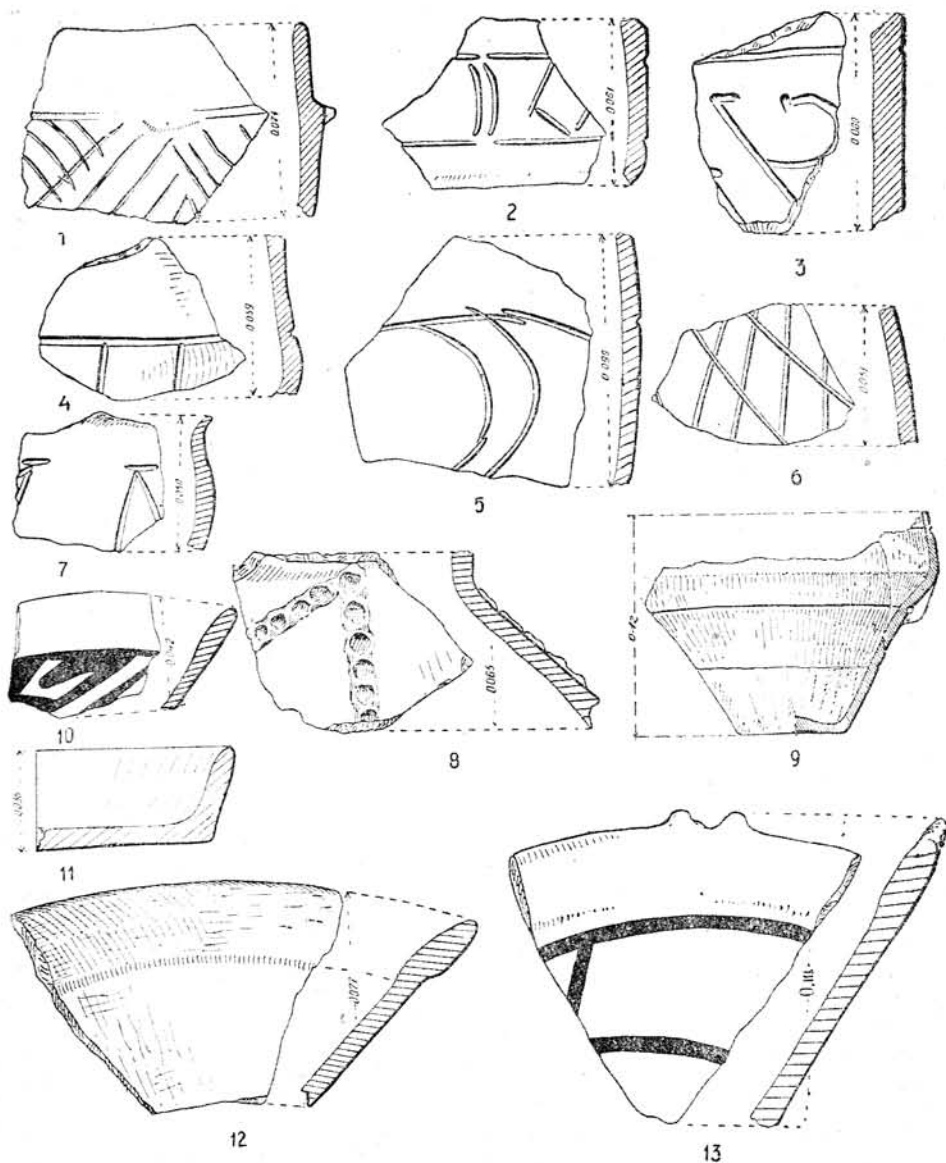

Fig. 21. — Fragmente ceramice Gumelnița-Arșiud din nivelul de locuire 5.

15. Capace. Se deosebesc două forme de mănere. Unele înalte, cu partea conică mai dezvoltată (fig. 24, 10), şi altele scunde cu partea superioară concavă, crestată pe margine (fig. 24, 12). În primul caz, s'a lustruit partea conică, iar în al doilea, numai cea concavă.

Unele dintre vasele din pastă bună sunt prevăzute pe pântec cu urechi, din bandă mai lată, perforate orizontal.

Intr'un caz, imediat sub o margine de vas cu buza plată, este prinsă orizontal o toartă liberă cu banda de secţiune ovală (fig. 24, 8).

Unele fragmente de vase din pastă bună, a căror formă nu se poate determina totdeauna uşor, sunt decorate la exterior cu motive incizate, caneluri, impresiuni şi alveole, în pictură roşie şi albă crudă, grafit, cu dungi în relief, motive cruţate prin scrijelarea fondului, creste regulate din barbotină şi proeminente; iar la interior cu pictură roşie crudă şi uneori cu benzi de culoare albă. Cele mai frecvente motive incizate sunt dungile oblice care se întretaie regulat (fig. 19, 10; 20, 10; 21, 6; 24, 14), sau neregulat (fig. 23, 13—14, 16—17), în întregime sau parţial, formând de obicei haşuri mai lungi la partea superioară, şi mai scurte la cea inferioară, apoi dungile arcuite (fig. 24, 15), unghiulare, asociate cu impresiuni ovale lunguete (fig. 21, 7). Foarte rar, în dungile încizate mai mult sau mai puţin regulat, se observă şi incrustaţia cu alb. De cele mai multe ori, motivele incizate ornamează pântecul şi partea inferioară a vaselor (fig. 19, 4; 21, 4—5), în timp ce pe partea superioară, sunt şiruri paralele de caneluri orizontale, mai înguste sau mai late şi mai mult sau mai puţin adânci (fig. 24, 17). Uneori, canelurile, orizontale pe partea superioară şi orizontale sau oblice pe pântec, sunt asociate la exterior cu un şir orizontal de impresiuni ovale (fig. 24, 16), cu dungi de culoare albă şi chiar cu pictură roşie crudă pe fondul mai mult sau mai puţin scărmanat al vasului. Benzile din dungi înguste albe sunt executate, uneori, oblice pe canelurile pântecului. Alteori, pe pântecul bombat şi necanelat al vasului sunt numai benzi din dungi oblice de culoare albă care se ating (fig. 24, 19).

Un exemplar, cu caneluri orizontale pe partea superioară, este decorat pe pântec cu dungi scurte şi arcuite, între două şiruri orizontale de impresiuni rectangulare neregulate (fig. 24, 18). Imediat sub acest decor, pe fondul scrijelat al vasului, s'a aplicat pictura roşie crudă.

Mai rar, pe pereţii externi ai vasului, se întâlnesc impresiuni neregulate, executate neglijent cu vârful unui beţişor, sau alveole ovale adâncite (fig. 24, 20) şi impresiuni rotunde dispuse în şiruri orizontale regulate.

Pe un fragment ceramic dintr'un vas ceva mai mare, se observă clar la exterior, dungi unghiulare, pictate cu grafit cu scilipiri argintii, alternând cu dungi similare cruţate din fondul de culoare neagră, al vasu-

lui (fig. 23, 3). Tot cu grafit, s'a mai pictat, la exterior, pe o margine de vas un motiv în formă de plasă (fig. 23, 2), iar pe alta, triunghiuri cu vârful în jos, formând motivul „dinți de lup“ (fig. 23, 1).

Alteori, exteriorul vasului este decorat cu dungi verticale și oblice obținute prin lustruire sau cu dungi produse din barbotină.

În fine, pe unele vase, pereții mai sunt decorați cu dungi oblice, în relief (fig. 19, 8), cu proeminente plate sau cu mici proeminente aplicate în formă de butonașe. Pe o margine de vas cu buza plată, spațiile dintre orificiile rotunde sunt înălțate în formă de proeminente aproape conice (fig. 23, 7; 19, 6).

Vasele din pastă bună au fundurile simple (fig. 23, 13—14, 16—18), sau cu picior (fig. 23, 15). De cele mai multe ori, fundurile simple sunt drepte și numai în puține cazuri, concave (cu *umbo*). De obicei, fundurile acestea au pereții decorați la exterior cu motive incizate (fig. 23, 13—14, 16—17.) iar la interior, într'un caz, cu pictură roșie crudă. De asemenea, în interiorul unui fragment de vas cu fundul convex, se observă o bandă arcuită incizată care provine, probabil, dintr'un decor spiralic (fig. 23, 18). Fundurile cu picior prezintă și ele mai multe variante. Un exemplar cu piciorul înalt, lustruit numai la exterior, este decorat la partea superioară cu motive incizate, derivate, probabil, din cele spiralice (fig. 23, 10). Picioarele mai scunde, au pereții dreپți sau oblici. Pe un exemplar cu pereții oblici, se observă la exterior, pictură roșie crudă.

b) Vase din pastă foarte bună. Se deosebesc două categorii:

1°. Din prima fac parte câteva forme de vase cu pereții mai groși.

1. Vase-străchini cu pântecul rotunzit, marginea îndoită drept și cu buza țesită oblic la exterior sau răsfrântă mai mult sau mai puțin înafară (fig. 22, 3, 6—7). Uneori, pântecul este prevăzut cu două urechi apropiate și perforate orizontal, iar partea superioară este decorată, alteori, cu impresiuni ovale (fig. 22, 7).

2. Vase bitronconice cu marginea dreaptă sau răsfrântă înafară și cu pântecul ascuțit sau mai mult sau mai puțin rotunzit. Uneori, buza este fin crestată, iar alteori pântecul, indicat printr'o îngroșare a peretelui vasului, este decorat, la partea lui superioară, cu un șir orizontal de impresiuni mici ovale. Pe maximum de rotunzime al unor fragmente, se află câte o ureche perforată vertical (fig. 23, 11).

Această formă este reprezentată prin foarte multe exemplare fragmentare. Unele dintre ele sunt pictate cu dungi albe la exterior (fig. 22, 1) și în interior. Dungile albe oblice și arcuite, dela exterior, fac parte dintr'un decor spiralic. Câteva exemplare prezintă la interior și pictură roșie crudă. Foarte puține sunt însă, fragmentele pe care pictura albă este asociată cu

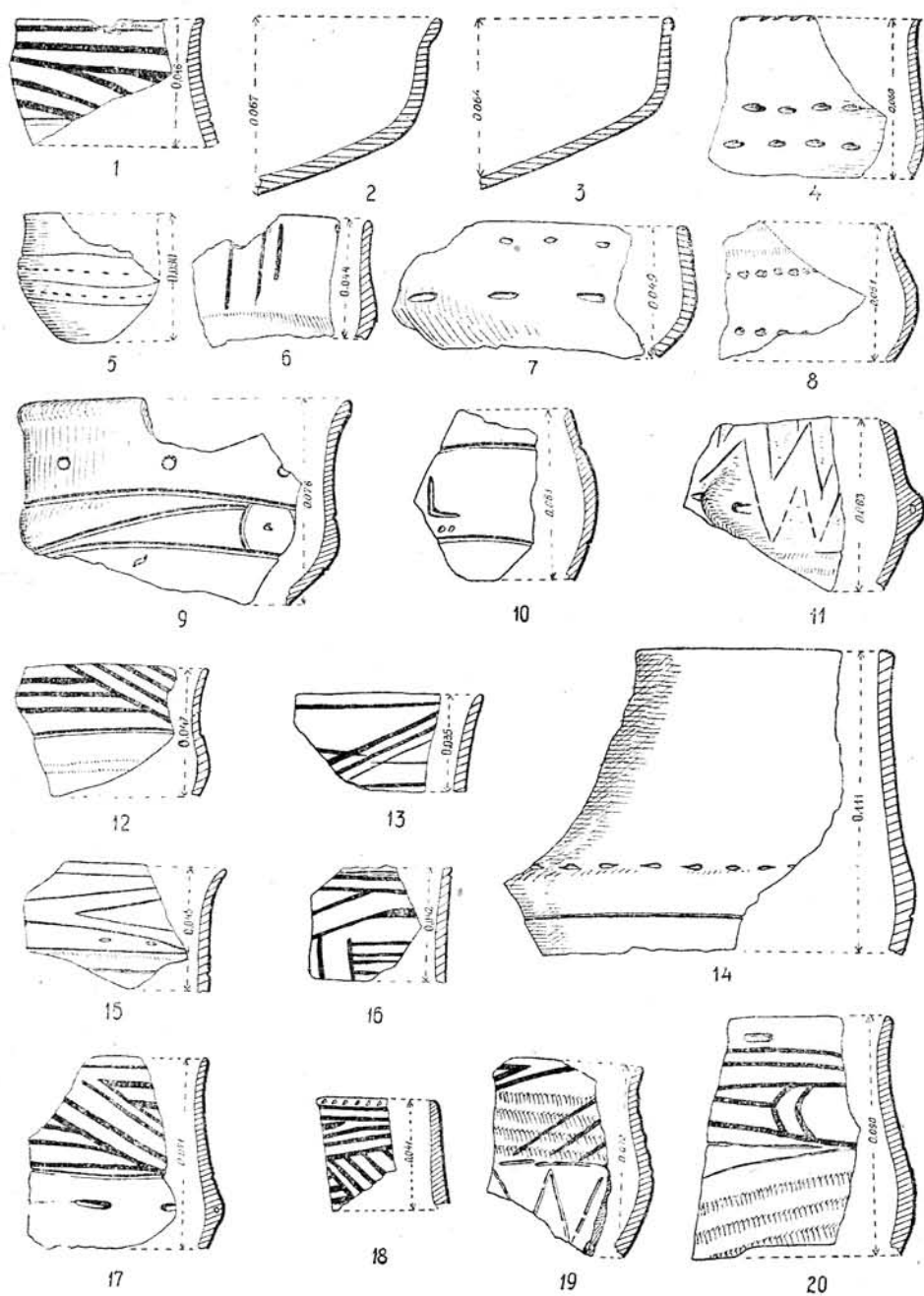

Fig. 22. — Fragmente ceramice Gumelnița-Ariușd din nivelul de locuire 5.

pictura roșie crudă și cu decorul incizat. Pe partea superioară a unor fragmente, se întâlnesc două șiruri orizontale de impresiuni ovale, unul sub margine și altul pe pântec. Câteodată, impresiunile ovale sunt asociate pe partea superioară a vasului cu caneluri și cu dungi oblice și orizontale, de culoare albă.

3. Castroane. O formă mai mare, derivată din aceea dela Nr.1 și decorată pe partea superioară cu o dungă orizontală incizată.

4. Vase cu gâtul înalt, decorate uneori cu șiruri de caneluri orizontale.

2°. Din categoria a doua fac parte vasele mai fine, cu pereții foarte subțiri, de obicei, de culoare neagră la interior și cenușie la exterior, decorate des cu pictură roșie crudă la interior, iar la exterior cu motive incizate, caneluri, dungi albe și impresiuni ovale lunguete. Dintre acestea, cele mai numeroase sunt vasele decorate cu inciziuni. Față de acestea, exemplarele decorate cu caneluri sunt mult mai puține, nedepășind un sfert din numărul total al vaselor decorate cu inciziuni.

1. Vase bitronconice, cu pântecul mai mult sau mai puțin rotunzit și cu partea superioară dreaptă, ușor arcuită, sau cu gât mic sau mai dezvoltat (fig. 22, 4—6, 8—10). Decorul incizat este constituit din dungi orizontale și paralele pe pântecul vasului, întrerupte într'un caz prin două romburi incizate, destul de neregulate. Alteori, la partea superioară a pântecului, în locul unei linii orizontale incizate, este un șir de impresiuni (fig. 22, 14). Uneori, între dungi, se află linii incizate (fig. 22, 10) și un șir orizontal de impresiuni ovale (fig. 22, 5), sau motivul spiralic tangent la cerc (fig. 22, 9). În alte cazuri, decorul incizat se află de o parte și de alta a pântecului sau numai pe partea inferioară a vasului, fiind asociat aici, într'un caz, cu un decor de culoare albă. Pe alt vas, două linii în zig-zag, incizate, formează o bandă în zig-zag (fig. 22, 11). Spațiul dintre cele două dungi incizate de pe pântec este uneori fațetat.

Vasele cu decor incizat se caracterizează de obicei prin gâtul distinct și pântecul rotunzit. Motivele incizate sunt de obicei pe pântec, pe care oarecum îl accentuează, și, mai rar, pe partea superioară sau inferioară a vasului (fig. 21, 9).

În afară de motive incizate, pântecul este decorat cu două sau trei șiruri orizontale de impresiuni ovale (fig. 22, 4, 8). Asemenea impresiuni, dispuse într'un singur șir orizontal, se mai întâlnesc și pe partea superioară a vasului, fiind însoțite uneori, de benzi din dungi foarte înguste de culoare albă, dispuse de obicei oblic și mai rar, orizontal.

Repertoriul motivelor din benzi de dungi albe, pictate pe partea superioară a vasului, este mai bogat decât acela din nivelul de locuire precedent. Astfel, în unele cazuri se întâlnesc benzi din dungi oblice, care se ating pe

una din laturi cu benzile din dungile orizontale, obținându-se, în acest fel, motive unghiulare (fig. 22, 12, 13, 15, 17, 18, 20). Alteori, benzile din dungii oblice sunt cuprinse între două dungii orizontale de culoare albă (fig. 22, 13, 17), sau între o bandă din dungii orizontale, și alta rectangulară, din mai multe dungii orizontale paralele (fig. 22, 16). Pe un exemplar, dungile oblice de culoare albă sunt asociate în spre pântecul vasului cu o dungă incizată și incrustată cu alb (fig. 22, 17). Deseori fragmentele ceramice decorate cu dungii fine albe la exterior au marginea crestată și prezintă la interior pe margine pictură roșie crudă (fig. 22, 18). Uneori, dungile albe foarte fine sunt dispuse unghiular pe partea superioară a vasului.

În ceea ce privește decorul canelat, se deosebesc mai multe variante, după locul pe care-l ocupă, pe vas, dispoziția și asocierea lui cu alte motive decorative. Astfel, canelurile dispuse în șiruri orizontale sau oblice, decorează pântecul sau partea superioară a vasului. Canelurile orizontale de pe pântec sunt asociate la partea superioară a vasului cu impresiuni ovale, iar la cea inferioară, cu motive incizate. Canelurile orizontale de pe partea superioară a vasului sunt însoțite uneori de impresiuni ovale, imediat sub margine, și de un decor incizat pe pântec. Câteodată pe partea superioară a vasului, peste impresiunile ovale și caneluri, s'au pictat dungii oblice foarte înguste, de culoare albă (fig. 22, 19). Într'un caz, s'au pictat cu alb dungii oblice pe partea superioară a vasului și dungii arcuite, pe pântec. Alteori, pe partea superioară a vasului sunt caneluri orizontale, iar pe pântec, dungii oblice, de culoare albă. În acest caz, la exterior, peste caneluri s'a pictat o bandă scurtă din dungii albe, iar la interior, marginea a fost decorată cu culoare roșie crudă. Uneori, canelurile orizontale de pe partea superioară a vasului sunt asociate pe pântec cu unul sau două șiruri orizontale de impresiuni ovale, lunguțe. Deasupra canelurilor orizontale și puțin adânci, de pe partea superioară a vasului, sunt câteodată, benzi oblice foarte înguste, de culoare albă, asociate cu impresiuni ovale, care se găsesc și sub porțiunea decorată cu caneluri. Într'un caz, sub canelurile orizontale, de pe partea superioară a vasului urmează, pe pântec, dungii scurte de culoare albă. Mult mai rare sunt exemplarele decorate cu caneluri oblice pe pântec (fig. 22, 20). În acest caz, pe gâtul distinct al vasului, s'a pictat un decor din dungii oblice și arcuite (motiv spiralic?) limitat la partea inferioară, deasupra canelurilor oblice, de dungii oblice incizate.

Pe o formă bitronconică, cu o canelură orizontală pe pântec, s'au pictat dungii oblice albe, pe fondul de culoare roșie al vasului.

2. Vase cu gâtul înalt, decorate pe gât cu creștături fine și cu motive incizate, pe pântec. De asemenea uneori marginea este crestată fin și prezintă pe dos pictură roșie crudă.

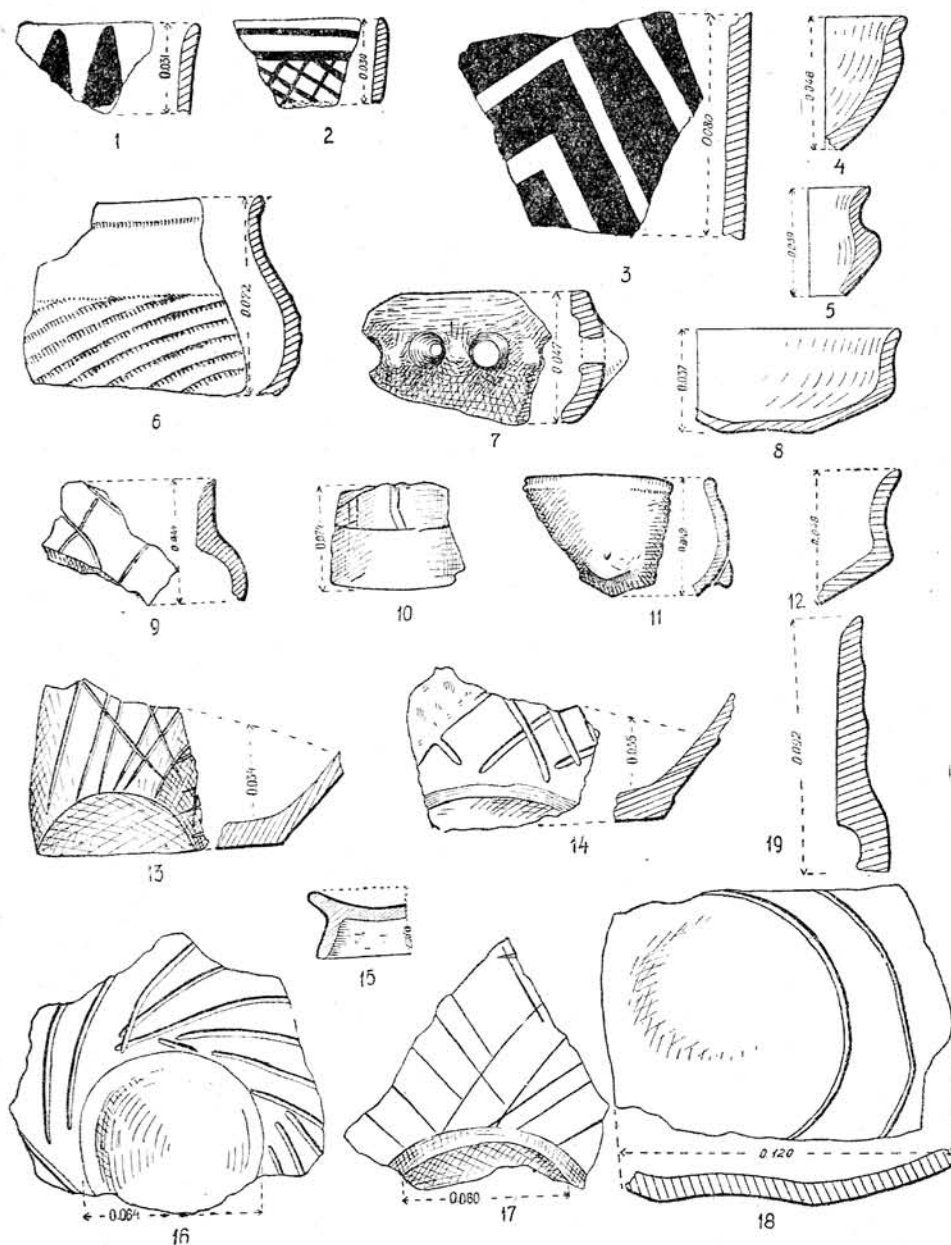

Fig. 36. 37. 38

Alb

Fig. 23

Grafit

Fig. 23. — Fragmente ceramice Gumelnița-Ariușd din nivelul de locuire 5.

3. Străchinioare cu marginea îndoită drept şi cu buza teşită uneori oblic, în interior sau răsfântă puţin înafară. Pe teşitura oblică a buzei se observă, într'un caz, pictură roşie crudă. Străchinile mici, cu marginea răsfântă, accentuat înafară şi îngroşate mult în dreptul pântecului, se înrudesc cu forma aceasta de strachină.

4. Vase mici, cu gât şi cu corpul bombat.

Vase din pastă foarte bună, cu fundurile drepte sau concave (cu *umbo*). Uneori, pereţii vaselor sunt decoraţi până la fund cu motive simple incizate, cu dungi orizontale, sau cu benzi verticale din dungi din impresiuni rotunde. Într'un singur caz, peretele vasului este scrijelat pe o porţiune lângă fund neputându-se preciza dacă s'a cruţat sau nu un motiv decorativ.

c) *Vase din pastă grosolană*. 1. Lighene. Exemplare mai numeroase, decât în nivelul de locuire precedent.

Se deosebesc două forme: una cu partea superioară îndoită simplu şi cu marginea ascuţită sau plată, decorată cu caneluri late, executate de obicei neîngrijit prin scrijelături şi alta, cu pereţii arcuiţi, în interior, imediat sub partea superioară. Uneori ambele forme prezintă pe margine, la exterior urme de pictură roşie crudă. În schimb, în caneluri, nu se observă resturi de la incrustaţia cu alb. Pe un exemplar cu pereţii mai groşi, buza este decorată la exterior cu pictură roşie crudă, iar marginea, în loc de caneluri, prezintă dungi orizontale incizate.

2. Vase mai mari de provizii, piriforme (fig. 21, 8), sau cu pereţii mai mult sau mai puţin arcuiţi şi cu buza plată sau rotunzită, decorate cu şiruri orizontale şi oblice. Sub brâul alveolar, executat mai mult sau mai puţin îngrijit, sunt dungi verticale, obţinute din barbotină. În câteva cazuri, pe corpul vasului, sunt aplicate proeminente ovale sau rotunde, cu una sau patru adâncituri mediane.

3. Mai multe fragmente dintr'un vas bitronconic de provizii, lustruit numai pe partea superioară şi cu barbotină, dispusă neregulat, pe partea inferioară.

Vasele de pastă grosolană sunt prevăzute, uneori, cu torţe ovale din bandă lată sau mai îngustă, cu secţiune plan-convexă şi cu deschiderea ovală sau rotundă şi cu toate unghiulare din bandă de secţiune ovală. Pe fragmentele păstrate, toate ovale sunt în legătură la ambele capete cu brăurile alveolare. Pereţii din spre fundul vaselor sunt dreپţi sau mai mult sau mai puţin concavi. Pe fundurile unor exemplare, se observă impresiuni de împletitură (fig. 19, 5), probabil de la o rogojină pe care s'a aşezat vasul înainte de a se arde. Înafară de acestea, pereţii inferiori ai unor vase sunt decoraţi cu câte o proeminenţă cu adâncitură mediană, cu brăuri alveolare, verticale sau cu dungi verticale din barbotină, care se continuă până la fund.

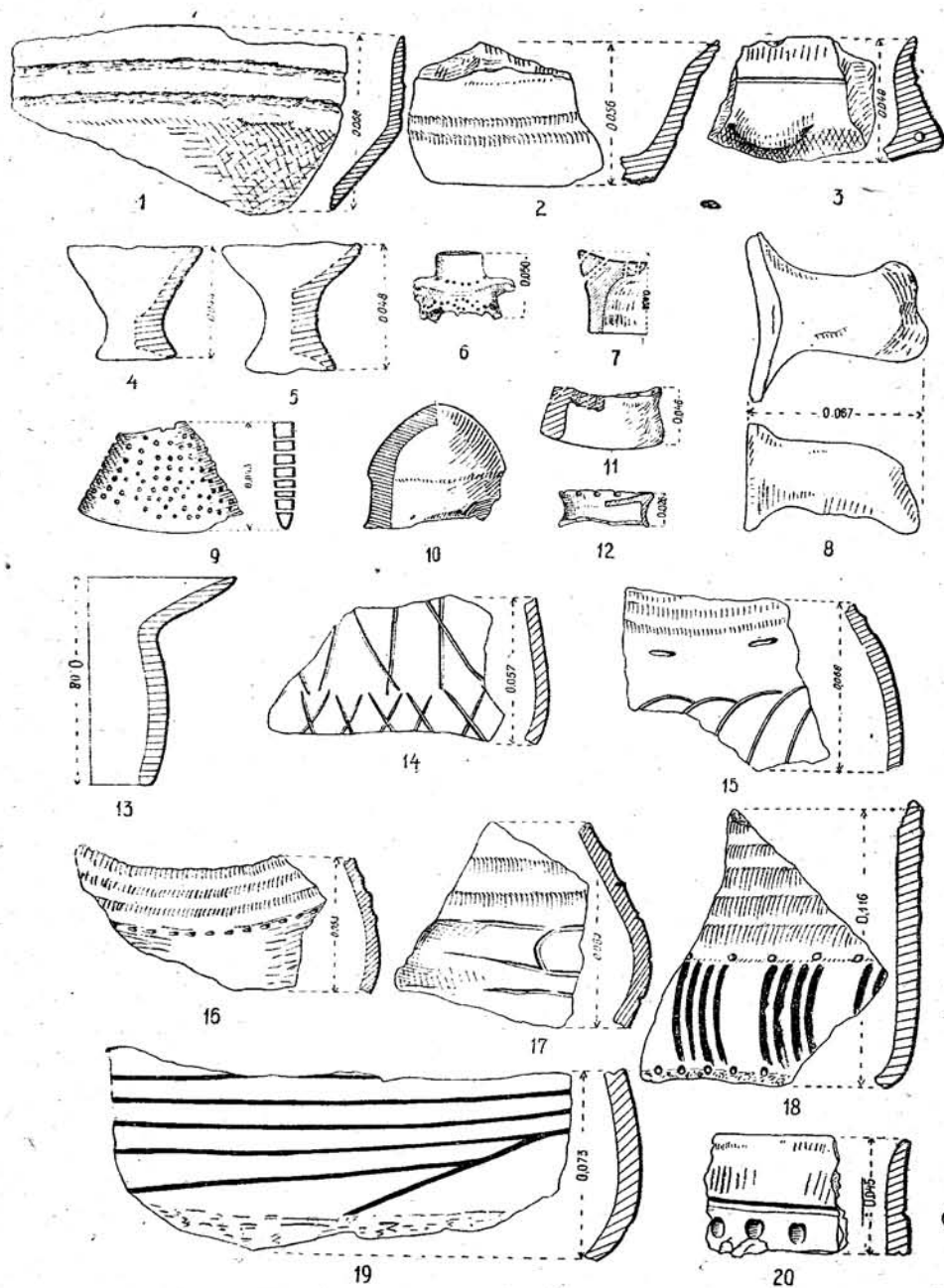

Fig. 24. — Fragmente ceramice Gumelnița-Ariușd din nivelul de locuire 5.

2. *Stratul superior*

Nivelul de locuire 4

a) *Vase din pastă bună*. 1. Vase cu marginea dreaptă şi cu prag mai mult sau mai puţin dezvoltat pe umăr (fig. 25, 1—3; 26, 11—15). Formă destul de frecventă, ca şi în nivelele de locuire anterioare. Aceste exemplare au pragul accentuat, marginea dreaptă sau uşor arcuită şi sunt decorate, se pare, numai pe corp, cu dungi incizate, orizontale sau oblice (fig. 25, 3) şi cu benzi verticale sau oblice cruţate prin scrijelarea fundului (fig. 25, 4 = 34, 8; 26, 11, 13). Într'un caz, marginea este decorată cu benzi triunghiulare pictate cu grafit (fig. 25, 2). Exemplarele cu pragul mai puţin dezvoltat au, în genere, marginea dreaptă şi sunt decorate cu motive incizate, caneluri, dungi albe, pictură roşie crudă şi, într'un caz, chiar cu dungi lustruite. Caracteristic pentru decorul incizat sunt dungi oblice care se întretaie (fig. 25, 1) formând romburi mai înguste sau mai late, pe partea superioară a vasului, asociate, uneori, cu grupe izolate din linii care se întretaie, de pe partea inferioară a vasului (fig. 26, 14). Destul de numeroase sunt fragmentele decorate pe corp, la exterior, cu caneluri orizontale însoţite de dungi albe şi prevăzute cu pictură roşie crudă la interior. Într'un caz, pe un exemplar cu lustru, de culoare neagră la exterior, peste canelurile de pe corpul vasului, s'au pictat cu alb grupe de câte trei dungi arcuite, aşezate faţă în faţă şi cuprinse între o dungă oblică albă şi fondul scrijelat, dela partea inferioară a vasului (fig. 26, 12). De asemenea, în acest caz, şi marginea a fost pictată cu dungi oblice înguste, de culoare albă. Pe marginea dreaptă a altui exemplar, decorat pe corp cu caneluri şi cu pictură roşie crudă la interior, s'au pictat, la exterior, două benzi oblice unghiulare din dungi înguste albe (fig. 26, 15).

2. Vase cu gâtul mai mult sau mai puţin dezvoltat şi cu corpul bombat (fig. 25, 5—6, 8; 31, 3), decorate, la exterior, pe partea superioară a corpului, cu caneluri dispuse unghiular (fig. 25, 8), cu dungi oblice incizate şi cu pictură de culoare albă mată, care cruţă la exterior, sub margine, motive spiralice din culoarea cenuşie a pastei (fig. 32, 12). Pe pântec, se află câte o urechiuşe, perforată vertical.

3. Vase mici cu pereţii arcuiţi şi decoraţi cu impresiuni ovale la exterior, dispuse oblic sau cu dungi incizate, verticale (fig. 27, 13).

4. Vase piriforme, uneori cu gâtul bine distinct şi cu buza teşită oblic în spre interior (fig. 25, 7).

5. Vase scunde în formă de tipsii ovale cu pereţii oblici. Exemplare numeroase, ca şi în nivelele de locuire anterioare. În câteva cazuri, aveau la exterior barbotină. Forma ovală s'a dedus după un fragment de colţ (fig. 25, 9). Alături de exemplarele mari sunt şi unele mici. Pe câteva exemplare,

sunt toarte ovale din bandă de secțiune plan-convexă, sunt fixate aproximativ la mijlocul înălțimii pereților vasului sau de margine și de fund. Într'un caz, o proeminență foarte mare, perforată orizontal, este fixată lângă fundul vasului. Alteori, pe marginea vasului, se află câte o proeminență mică și plată, prinsă vertical. Tot în legătură cu această formă, se poate cita și un fragment dintr'un vas cu pereții mai subțiri și cu marginea îngroșată la exterior.

6. Străchini. Sunt mult mai numeroase ca în nivelele de locuire anterioare. Se deosebesc trei categorii.

Din prima categorie fac parte exemplarele cu marginea îndoită în spre interior și cu baza mai ascuțită (fig. 25, 13) sau plată (fig. 25, 14). În afară de acestea unele dintre fragmente sunt decorate, la interior, cu grafit sau cu motive de culoare albă, aplicată pe fondul vasului sau pe un acoperiș subțire de culoare roșie (fig. 32, 1, 3, 4, 34 = 9; 32, 5—6). Într'un caz, s'a cruțat cu grafit, un cap de spirală, iar cu alb, s'au pictat benzi din dungi oblice, asociate, uneori, cu benzi arcuite sau cu motive care cruță spațiile ovale din fondul colorat al vasului. Sub marginea îndoită este câteodată o ureche perforată orizontal. În afară de aceasta, pe unele fragmente, sunt găuri de reparații.

Din a doua categorie, fac parte străchinile cu marginea dreaptă și cu buza subțiată, îngroșată sau uneori răsfrântă în afară (fig. 25, 11—12; 26, 3). Pereții părții superioare, drepti sau ușor arcuiți, sunt pictați uneori cu grupe oblice de dungi de culoare albă. Maximul de rotunzime al vasului este delimitat prin două linii orizontale incizate, între care, din loc în loc, se află și câte o dungă oblică incizată. Partea inferioară este decorată cu motive incizate sau cu dungi verticale, destul de regulate, obținute din barbotină (fig. 25, 8). În ceea ce privește motivele incizate, în afară de dungi simple verticale sau arcuite, într'un caz, se întâlnește și un cap de spirală, dintr'o bandă din două linii incizate, care se desfășură dela fundul scrijelat până în dreptul a două dungi orizontale și paralele, incizate pe maximul de rotunzime al vasului (fig. 25, 11). Într'un caz, vasul este decorat și în interior, cu o bandă arcuită din dungi albe (fig. 25, 12).

Categoria a treia cuprinde străchinile cu marginea îngroșată, la interior. Vasele acestea de dimensiuni mai mari sunt lustruite la interior, și de obicei netezite numai la exterior. Pe un fragment, s'au pictat la interior, cu alb, benzi din dungi oblice și motive rectangulare (?) pe fondul colorat cu roșu al vasului (fig. 31, 8). Unele dintre fragmente sunt prevăzute pe margine cu o ureche mare perforată orizontal.

7. Vase cu fundul în formă de picior (fig. 25, 5). Câteva exemplare dintre care unele sunt decorate cu dungi incizate, oblice sau în zig-zag.

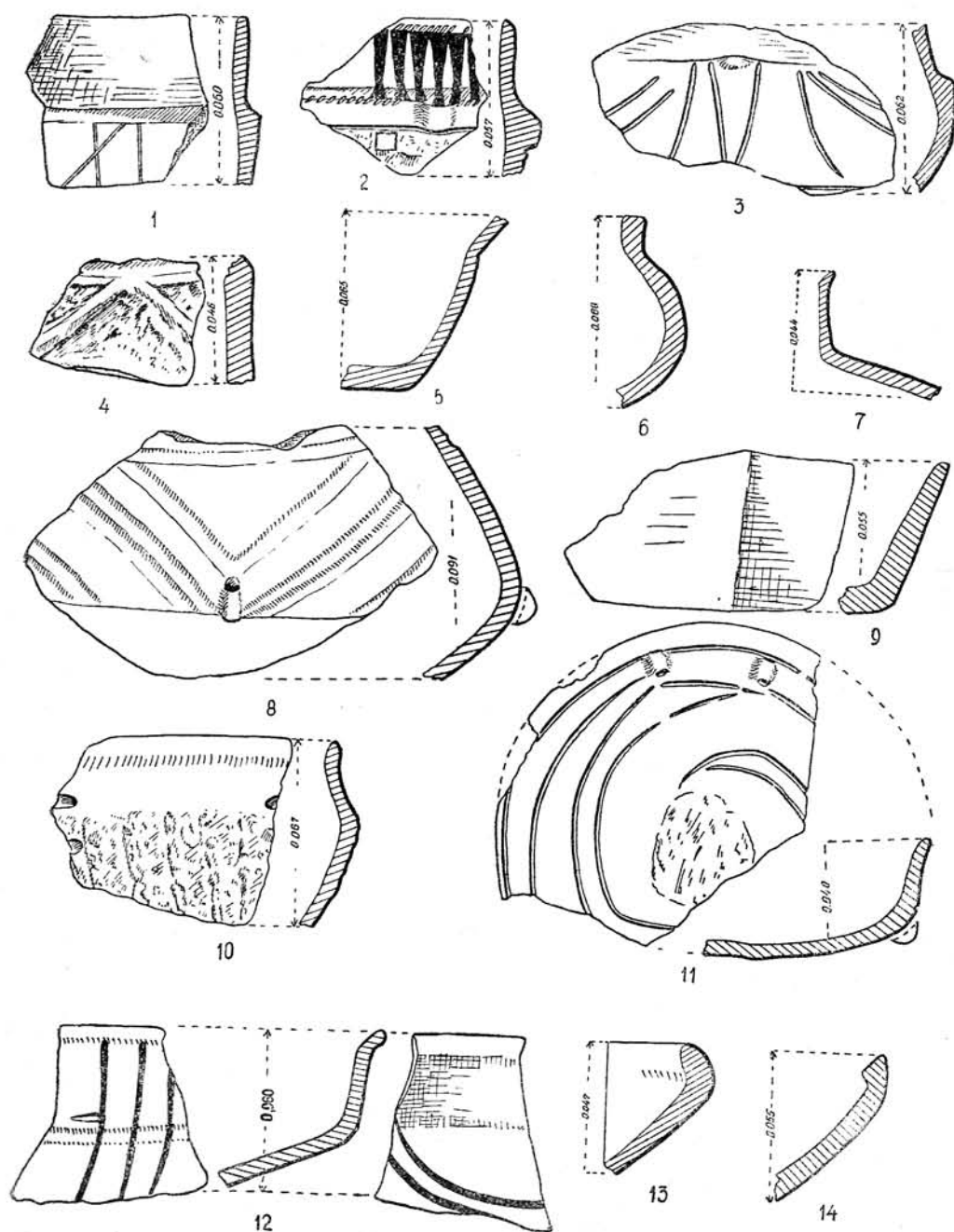

Fig. 25. — Fragmente ceramice Gumelnița-Arieșd din nivelul de locuire 4.

8. Vase bitronconice, uneori, cu pântecul mai mult sau mai puțin rotund și cu marginea îndoită drept sau răsfrântă înafară. Au fost găsite exemplare destul de numeroase și de diferite dimensiuni.

Unele dintre fragmente sunt decorate, la exterior, cu caneluri orizontale pe partea superioară și uneori, în continuare și pe pântec, sunt benzi oblice sau unghiulare, dispuse orizontal, alcătuite din dungi înguste de culoare albă și cu impresiuni lungi așezate orizontal pe pântec. La interior, în unele cazuri, s'a aplicat pictură roșie crudă. Într'un caz, între canelurile orizontale de pe pântec sunt grupe de impresiuni scurte verticale (fig. 27, 2 = 34, 4). Pe un exemplar mai mare sunt creștături verticale pe marginea îngroșată la exterior (fig. 27, 7). Pe alt exemplar, cu marginea răsfrântă înafară și cu pereții părții superioare foarte ușor convecși, se află un prag accentuat în dreptul părții inferioare (fig. 27, 3). Imediat sub acest prag partea inferioară a vasului este decorată cu caneluri oblice. Decorul de culoare albă se întâlnește de obicei pe partea superioară a vasului, între caneluri (fig. 29, 4), sau de o parte și de alta a unei creste dintre două caneluri lungi (fig. 29, 7 = 34, 11). Într'un caz, s'au pictat dungi albe și în interior (fig. 29, 4).

9. Vase cu gâtul mai mult sau mai puțin dezvoltat și cu corpul bombat, înrudite cu vasele bitronconice, descrise. Gâtul acestor vase este drept sau oblic. Buza este de cele mai multe ori plată. Exemplarele cu gâtul drept au, uneori, gâtul decorat la exterior cu caneluri orizontale și prezintă pictură roșie crudă pe margine, la interior (fig. 29, 2). Pântecul bombat este decorat, câteodată, cu linii orizontale incizate (fig. 29, 12), alteori, cu impresiuni ovale (fig. 27, 4; 29, 3, 6, 9, 10), sau cu motive spiralice incizate tangent la cerc (fig. 29, 8; 31, 11), asociate cu alte motive spiralice incizate pe partea inferioară a vasului (fig. 31, 11). Unele exemplare sunt pictate și la interior pe fondul negru cu benzi oblice de culoare albă. Câteodată, s'a aplicat barbotină pe pântec. Într'un caz, pe partea bombată a vasului, este o bandă verticală în relief. Uneori, exemplarele cu gâtul oblic sunt decorate pe partea superioară cu caneluri orizontale, și cu caneluri orizontale sau oblice, pe pântec, între două dungi incizate (fig. 29, 12). Uneori, între buză și canelurile dela partea superioară este un șir orizontal de impresiuni rotunde. În alte cazuri, sunt numai caneluri oblice, pe partea bombată a vasului, iar pe gât s'au cruțat cu dungi oblice alb mat benzi oblice din fondul de culoare castanie (fig. 27, 1 = 34, 10).

10. Vase mici cu gâtul puțin dezvoltat, decorat pe umăr cu creștături oblice, destul de neregulate (fig. 27, 13).

11. Pahare mici tronconice (fig. 27, 8).

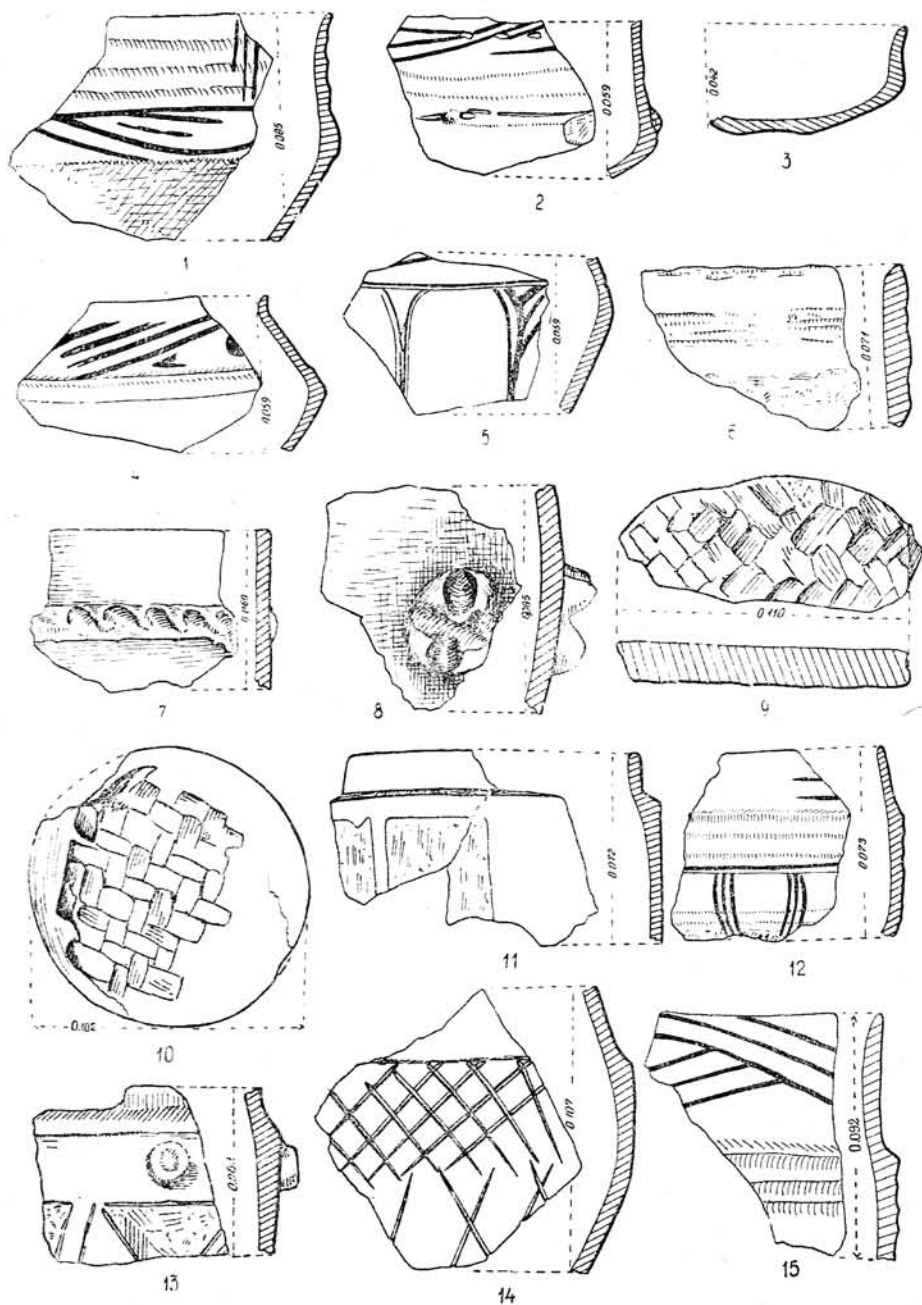

Fig. 26. — Fragmente ceramice Gumelnița-Ariușd din nivelul de locuire 4.

12. Strecurători. Alături de fragmente simple, cu găurile destul de neregulate, s'au găsit bucăți din margine (fig. 27, 10) și de picioare (fig. 27, 11). Pragul orizontal de sub gât, perforat cu orificii îngrijite, este prevăzut pe margine cu câte două mici proeminențe alăturate, probabil pentru sprijinitul vasului.

13. Suporturi de vase, de formă rotundă cu pereții arcuiți (fig. 32, 14 = 34, 7; 27, 6). Pe unele exemplare s'a pictat cu roșu pe fondul alb, cruțându-se dungi oblice de culoare albă (fig. 27, 5).

14. Mânere de capace, dintre care unele înalte, cu partea superioară conică goală în interior (fig. 27, 12) și altele scunde și pline în interior (fig. 27, 9).

15. Un askos mic cu patru urechiușe perforate, toate pe partea inferioară a vasului, are corpul bombat, decorat cu benzi oblice mărginite de linii incizate (fig. 30, 2; 40, 1). Benzile oblice lustruite alternează cu altele mate, pe care nu se observă nicio urmă de culoare.

Vasele din pastă bună au fundurile de obicei simple sau concave (cu *umbo*). În spre fund, pereții vaselor sunt, uneori, decorați cu motive incizate ca șiruri orizontale din linii în zig-zag (fig. 27, 5), sau dungi oblice care se întretaie (fig. 30). Mult mai puțin frecvente sunt vasele cu picior (fig. 27, 15). Acestea au, uneori, la exterior piciorul lustruit în spre fund și scrijelat în spre corpul vasului. Pe partea scrijelată, se observă urme de pictură roșie crudă.

Toarteles din bandă lată de secțiune plan-convexă se întâlnesc mai rar. De obicei sunt urechi perforate vertical sau orizontal.

Alte fragmente de vase ale căror forme nu se pot preciza totdeauna ușor, sunt decorate, la exterior, cu motive incizate, caneluri, motive cruțate, impresiuni, dungi în relief din barbotină, pictură de culoare albă, alveole, proeminențe și pictură roșie crudă. Motivele incizate decorează de obicei pântecul și partea inferioară a vaselor, cu dungi arcuite, uneori, cu capetele unite sau întretăiate (fig. 27, 14), benzi spiralice (fig. 30, 4) și dungi oblice încrucișate și mai rar, partea superioară a vasului, cu grupe din dungi verticale. Uneori, între benzile din dungi orizontale sunt benzi scurte oblice, umplute cu impresiuni mici ovale (fig. 30, 3).

Pe unele exemplare din pastă de culoare neagră la exterior se observă cum decorul incizat a fost apoi incrustat cu o culoare albă. Canelurile, de obicei orizontale, mai late sau mai înguste și mai mult sau mai puțin accentuate, decorează partea superioară a vasului și pântecul. Uneori canelurile orizontale sunt însoțite de caneluri arcuite (fig. 29, 5).

Prin scrijelarea fondului s'au cruțat benzi unghiulare orizontale și arcuite.

Unele fragmente sunt decorate cu impresiuni ovale (fig. 30, 2 a) sau triunghiulare (fig. 30, 1). Uneori, impresiunile sunt mici, oval lunguețe, oval ascuțite și chiar triunghiulare, cu o dungă mică cruceată, perpendiculară pe bază. Aceste impresiuni mai sunt asociate, câteodată, pe partea

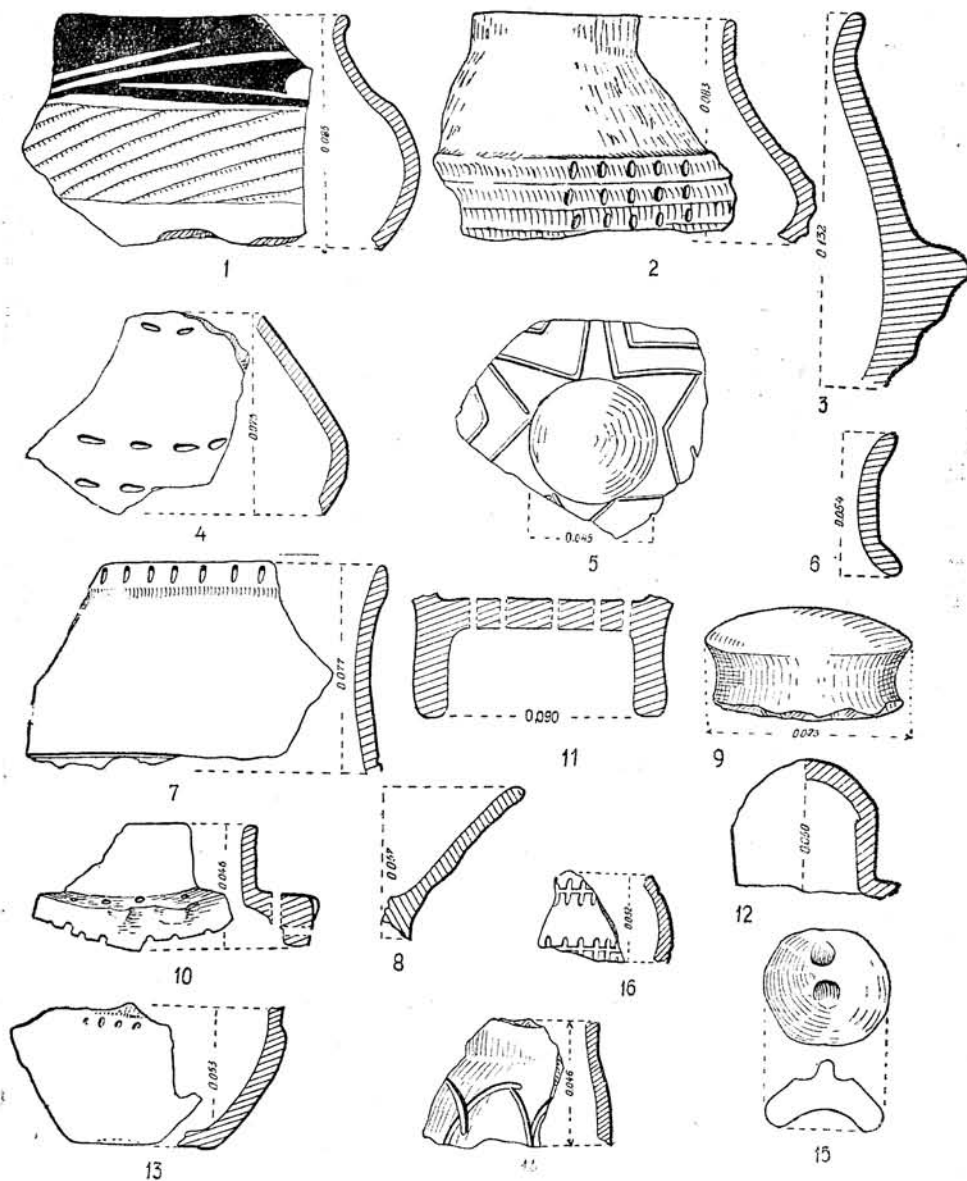

Fig. 27. — Fragmente ceramice Gumelnița-Arșișd din nivelul de locuire 4.

superioară a vasului de culoare neagră sau cenușie, cu benzi oblice sau arcuite (benzi tangente la cerc) alcătuite din dungi fine de culoare albă. Pe alte exemplare, pereții exteriori sunt decorați cu șiruri orizontale și paralele de alveole ovale. Uneori, o jumătate de alveolă este simplă și mai adâncă, iar cealaltă este mai ridicată și prezintă pe margine o depășire de lut (fig. 30, 8—9). S'au găsit și alveole de acest fel, alăturate la capete, ca în cultura Criș (fig. 30, 7 = 34, 2) ⁶.

Pereții vaselor mai mari sunt decorați, câteodată, cu dungi în relief, din barbotină, dispuse oblic (fig. 30, 6 = 34, 3), sau vertical, destul de regulat.

De asemenea, pereții unor vase sunt ornamentați cu proeminente mai mari, cu o adâncitură mediană. La rândul lor, cele două jumătăți ale proeminenței au fost și ele împărțite în alte două jumătăți prin câte o adâncitură (fig. 26, 8; 31, 1 = 34, 5); se va ajunge apoi, la patru proeminente conice mici alăturate, dispuse într'un spațiu rectangular.

Pictura roșie crudă este aplicată, la exterior, pe porțiuni scrijelate, de pe margine sau de pe partea inferioară a vasului.

b) Vase din pastă foarte bună. 1. Numeroase fragmente din vase bitronconice, cu pântecul mai mult sau mai puțin rotunzit și cu partea superioară dreaptă sau arcuită. Cele mai multe exemplare sunt decorate la exterior cu motive incizate și cu benzi înguste de culoare albă, asociate uneori cu impresiuni ovale, iar la interior cu pictură roșie crudă. În comparație cu acestea, numărul exemplarelor decorate cu caneluri este mult mai redus. Motivele incizate sunt plasate de obicei pe pântec, între două dungi orizontale paralele. Uneori, pântecul este indicat numai prin dungile orizontale (fig. 28, 11), hașurate cu dungi mici verticale incizate (fig. 28). Alteori, dungile incizate simplu cuprind între ele un șir orizontal de impresiuni ovale (fig. 29, 10) sau în locul celor două dungi incizate de pe pântec, sunt două șiruri de impresiuni.

Pe partea superioară a vaselor decorate pe pântec cu motive incizate, sunt dungi înguste oblice (fig. 28, 5, 6, 8—9) de culoare albă, dispuse în benzi oblice unghiulare (fig. 26, 2; 28, 1) și spiralice (fig. 28, 2—3). Unele dintre exemplarele astfel decorate au marginea crestată și prezintă, la interior, pictură roșie crudă pe margine și chiar dungi arcuite de culoare albă, în spre fundul vasului. Dungi albe înguste sunt și pe partea inferioară a vasului (fig. 26, 5).

⁶ Fragmente ceramice Criș cu același decor s'au găsit în Moldova la Glăvăneștii-Vechi („Studii și Cercetări de Istorie Veche”, II, 1951, 1, p. 55), Valea Lupului (ibid., p. 57) și Perieni.

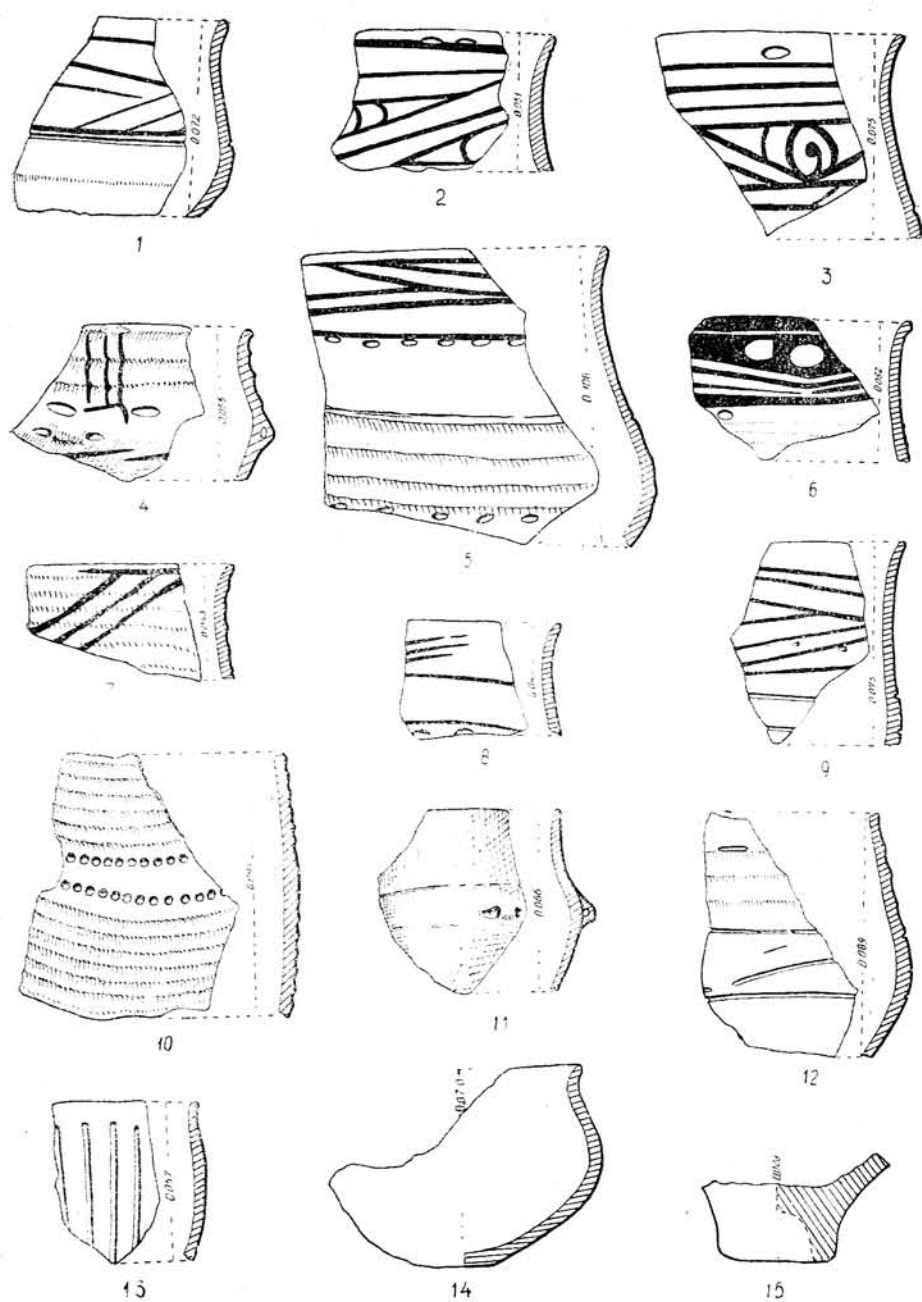

Fig. 28. — Fragmente ceramice Gumelnița-Ariușd din nivelul de locuire 4.

În ceea ce privește vasele decorate cu caneluri, se observă că cele mai multe sunt ornamentate cu caneluri orizontale pe partea superioară (fig. 26, 1—2; 28, 12), și uneori, în continuare, și pe pântec. Pe partea superioară a vaselor, decorul canelat este asociat la exterior cu creștături pe margine, dungi albe, dispuse oblic (fig. 28, 7) și orizontal și cu impresiuni oval lunguețe, iar la interior, uneori, cu pictură roșie pe margine. Dungile albe sunt alături de caneluri sau, uneori, li se suprapun. De asemenea, se suprapun și canelurile orizontale de culoare albă (fig. 26, 1; 29, 11) și de impresiuni ovale pe partea superioară a vasului. Marginea interioară a acestor vase este ornamentată câteodată cu pictură roșie crudă. Canelurile de pe pântec sunt cuprinse uneori între două dungi orizontale incizate (fig. 29, 12), sau între două șiruri orizontale de impresiuni. Dungi albe, formând motive unghiulare, se găsesc, uneori, și pe pereții interiori ai vaselor, decorate la exterior cu caneluri.

Mai rare sunt exemplarele decorate cu caneluri orizontale pe partea superioară a vasului și oblice, pe pântec. Sub canelurile orizontale sau oblice de pe pântec, unele vase sunt decorate, pe partea inferioară, cu motive incizate.

Pe fondul colorat în roșu al unui fragment dintr'un vas bitronconic, s'a pictat, la exterior și interior, cu alb, iar motivele cruceate cu alb din fondul roșu, s'au încadrat apoi cu negru (fig. 33, 8). Decorul dela exterior este foarte șters.

2. Vase ceva mai mari cu pereții părții superioare drepecți și decorați cu caneluri arcuite de o parte și de alta a unei bande netede, prevăzută cu câte un șir de impresiuni rotunde pe margine (fig. 28, 10).

3. Vase mici, cu marginea puțin dezvoltată și cu corpul bombat, prezentând, la exterior, urmele neregulate ale dungilor de culoare roșie (smear), aplicate peste fondul cenușiu al vasului (fig. 26, 4; 28, 14).

Majoritatea vaselor din pastă foarte bună au fundul drept, prevăzut în unele cazuri, cu o ușoară umflătură în interior. Fundurile concave sunt rare. Unele exemplare sunt crestate spre fund, începând dela o linie incizată orizontal de pe partea inferioară a vasului (fig. 31, 2). Într'un caz, patru grupe de câte trei dungi verticale albe decorează partea inferioară a vasului până la fund (fig. 31, 10).

c) *Vase din pastă grosolană*. 1. Lighene (fig. 26, 6; 31, 6, 8—9). Se deosebesc exemplare cu marginea îndoită simplu sau cu o arcuire mai accentuată între margine și partea inferioară a vasului. Exemplarele cu marginea îndoită simplu au buza plată sau ascuțită și sunt decorate pe partea superioară cu caneluri orizontale, obținute prin scrijelarea fondului vasului și cu pictură roșie crudă pe margini, la exterior (fig. 26, 6). Canelurile, mai late sau mai înguste,

prezintă, câteodată, urme dela o incrustație cu coloare albă. Uneori, în loc de caneluri sunt numai simple sgârieturi dispuse în benzi orizontale, care nu înconjură întotdeauna vasul în întregime. Alteori, pe formele mai mici și cu pereții mai subțiri, în loc de caneluri, se întâlnesc dungi simple orizontale incizate (fig. 31, 8—9). Exemplarele cu corpul mai mult sau mai puțin arcuit sunt, uneori, decorate pe margini cu caneluri destul de accentuate, iar alteori, sunt necanelate, având doar buza pictată cu roșu la exterior (fig. 31, 5). O formă înrudită este aceea a unui vas mare, cu marginea oblică, pe care sunt urme de pictură roșie crudă la exterior (fig. 31, 7).

2. Vase mari de provizii, cu buza plată sau rotunjită și cu pereții mai mult sau mai puțin arcuiți, lustruiți numai în interior și decorati, la exterior, pe partea superioară, cu un brâu alveolar dispus orizontal (fig. 26, 7) sau numai cu un șir orizontal de alveole simple (fig. 34, 1). Uneori, brâul alveolar este dispus arcuit pe suprafața vasului. Vasele din această categorie prezintă câteodată, la exterior barbotină. Tot din grupul vaselor mari de provizii, fac parte atât vasele cu marginea dreaptă și cu partea inferioară tronconică, cât și vasele cu marginea concavă, ambele cu barbotină și decorate cu un brâu alveolar, dispus orizontal.

3. Vase mari, decorate pe partea superioară cu caneluri (fig. 31, 4).

4. Vase cu fundul în formă de picior (fig. 29, 1). S'a găsit un singur exemplar.

5. Capace de vase. S'a găsit un exemplar de formă conică, cu fundul concav și prevăzut cu două adâncituri pe cap (fig. 27, 15).

Vasele din pastă grosolană sunt prevăzute, uneori, cu toarte ovale și unghiulare și cu deschiderea ovală, din bandă mai lată sau mai îngustă, de secțiune plan-convexă. Intr'un caz, toarta ovală este asociată cu brâuri alveolare crestate. Pereții vaselor sunt drepecți în spre fund sau foarte puțin concavi. Pe fundul acestor exemplare, se observă impresiuni dela o împletitură, probabil dela o rogojină (fig. 26, 9 = 34, 6; 26, 10; 29, 1).

Nivelul de locuire 3

a) *Vase din pastă bună.* 1. Vase cu prag pe umăr. Un exemplar cu prag incipient, decorat cu dungi arcuite incizate și incrustate cu alb, care delimitează porțiuni mate (fig. 35, 1). Un al doilea exemplar este decorat cu caneluri orizontale pe corp și cu dungi oblice albe pe margine (fig. 35, 4). S'ar putea ca, din aceeași categorie de vase, să facă parte și un alt fragment dintr'un vas mare, decorat cu dungi orizontale incizate (fig. 35, 2). Nu există certitudine că aceste 2 fragmente aparțin în mod sigur aceluiași nivel de locuire.

2. Vas cu pereții mai mult sau mai puțin arcuiți, decorați sub margine cu un șir orizontal de alveole sub care s'a aplicat, uneori, barbotina (fig. '35, 3).

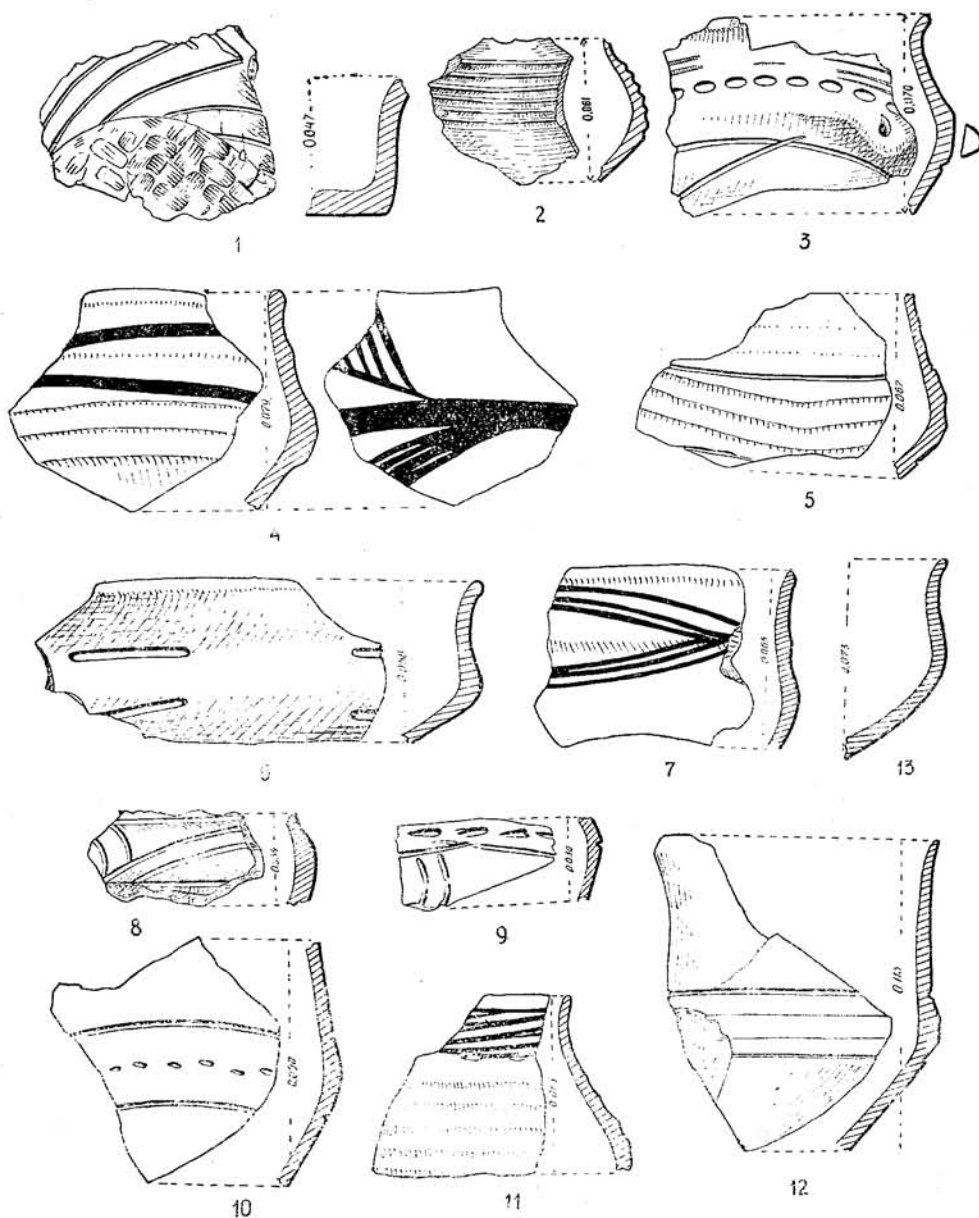

Fig. 29. — Fragmente ceramice Gumelnița-Ariușd din nivelul de locuire 4.

3. Vase scunde în formă de tipsii cu pereții oblici lustruiți la interior și neteziți la exterior, ne-au rămas puține exemplare. Nu se vede nicio urmă de barbotină. Pe marginea unui exemplar mai mare, este prinsă o ureche perforată orizontal iar pe marginea altuia mai mic, se află o proeminență în poziție verticală.

4. Străchini. Exemplare destul de numeroase. Străchinile cu marginea îndoită în spre interior, reprezintă câteva variante după forma marginii îndoite. Unele exemplare prezintă motive de culoare albă pe fond roșu (fig. 32, 3). Intr'un caz, peste fondul de culoare roșie, din interior, s'au pictat dungi verticale albe, care încep de sub margine, dela o dungă orizontală ușor în relief. La exterior, s'a pictat cu roșu numai marginea.

Mai puțin numeroase sunt străchinile cu marginea îngroșată în interior. Unele dintre acestea sunt prevăzute cu o ureche unghiulară (fig. 35, 8).

S'a găsit un singur exemplar de strachină cu marginea îngroșată puțin la exterior, sub care s'a aplicat pictura roșu crud.

De o formă cu totul nouă este o margine fațetată de strachină, lustruită pe ambele fețe și prevăzută cu o apucătoare, prinsă oblic de marginea vasului (fig. 35, 5).

Tot în legătură cu străchinile sunt și vasele cu marginea dreaptă, puțin dezvoltată și cu o îngroșare accentuată a pereților în dreptul pântecului (fig. 32, 9; 33, 7). Cele mai multe exemplare sunt pictate cu alb la interior și exterior, pe fondul colorat al vasului. S'a colorat cu roșu tot interiorul vasului, iar la exterior, numai marginea și o parte din pântec. Pe fondul colorat în roșu, s'au pictat, apoi, dungi albe, oblice sau în formă de ovale, cu dungi scurte oblice în interior (fig. 33, 7). Intr'un singur caz, pântecul vasului este decorat, la exterior, cu motive incizate.

5. Vase bitronconice. S'au găsit puține exemplare cu o cantă mai mult sau mai puțin accentuată pe pântec (fig. 35, 12—13). Acestea sunt prevăzute, uneori, pe maximum de rotunzime al vasului, cu o urechiușă perforată vertical; sunt decorate pe partea superioară cu șiruri orizontale de impresiuni triunghiulare și ovale ascuțite, iar pe cea inferioară, uneori, cu pictură roșie crudă aplicată pe fondul scrijelit.

Cele mai multe exemplare au pântecul mai mult sau mai puțin rotund și pereții părții superioare, arcuiți (fig. 35, 10—11; 40, 2). Și aceste vase prezintă, câteodată, pe maximum lor de rotunzime o urechiușă perforată orizontal. În ceea ce privește decorul, partea superioară este ornamentată, la exterior, cu motive ovale de culoare albă, prin două șiruri orizontale de impresiuni ovale ascuțite, dispuse vertical sub o dungă orizontală incizată. Pântecul este decorat, uneori, cu două dungi orizontale incizate, sau cu caneluri oblice (fig. 36, 8). În ultimul caz, s'a aplicat orizontal o toartă liberă. Pe

un exemplar, partea superioară este ornamentată cu o dungă în zigzag incizată, iar pântecul, cu o bandă din dungi orizontale incizate (fig. 35, 20). Pe altul, mai mare sunt dungi incizate, orizontale și oblice, asociate cu proeminențe mici conice (fig. 40, 2).

6. Vase cu gâtul înalt, cu marginea puțin răsfântă înafară sau dreaptă și cu corpul mai mult sau mai puțin bombat (fig. 35, 14—18). Au rămas puține exemplare.

7. Strecurători. S'a găsit un singur fragment dintr'o margine simplă, dreaptă, cu orificii îngrijit executate.

8. Mâner perforat vertical, dela un capac mai mic.

9. Suport de vas cu marginile drepte și pereții arcuiți, pictați cu roșu și eventual și cu alb pe roșu (fig. 35, 15). În interior, pictură roșie numai pe margine.

Pereții vaselor sunt din pastă bună în spre fund sunt drepti sau puțin concavi. Uneori, decorul din dungi albe sau din dungă în relief din barbotină se continuă până la fundul vasului. Alteori, o porțiune imediat de deasupra fundului este crestată fin. Lipsesc fundurile cu picior.

Unele fragmente din vase, a căror formă nu se poate determina ușor, sunt decorate la exterior cu caneluri orizontale, între dungi albe dispuse oblic deasupra lor și orizontal sub ele (fig. 36, 1). Pe caneluri, se observă, uneori, pete de culoare albă. Pe alte exemplare, la exterior, sub dungile oblice albe de pe partea arcuită a vasului, fondul de pe partea inferioară este scrijelat, probabil pentru pictura roșie crudă (fig. 36, 2). Pe unele fragmente de vase, benzile orizontale lucioase alternează cu benzile mate.

b) Vase din pastă foarte bună. 1. Vase bitronconice. Exemplare cu pântecul mai mult sau mai puțin rotunzit și cu pereții părții superioare drepti sau arcuiți. Aceste vase sunt decorate, la exterior, pe partea superioară cu dungi oblice albe care se ating uneori cu dungile orizontale albe (fig. 36, 8), cu motive spiralice din dungi albe (fig. 36, 5), cu caneluri orizontale însoțite de dungi albe și cu impresiuni mici ovale (fig. 36, 6—7). Pântecul este decorat câteodată cu două linii orizontale incizate (fig. 36, 9), între care se află, uneori, un șir orizontal de impresiuni ovale alungite (fig. 36, 12), sau o dungă oblică incizată. Alteori, pe pântec, sunt două șiruri orizontale de impresiuni ovale alungite, benzi verticale din alveole, mici ovale (fig. 36, 10), caneluri oblice (fig. 36, 6), sau arcuite (fig. 36, 16), uneori, între două șiruri de impresiuni mici (fig. 36, 7) și reminiscențe dintr'un decor spiralice incizat (fig. 35, 16). În foarte puține cazuri, s'a aplicat pictura roșie crudă pe margine, la interior. Uneori, pe maximul de rotunjime al vasului se află o urechiușă perforată vertical și mărginită de două dungi arcuite incizate (fig. 35, 17).

2. Strachină mică cu marginea îndoită și decorată, la exterior, cu dung oblice de culoare albă (fig. 36, 14). Urme de dunguri albe se observă și în interiorul vasului (fig. 36, 13).

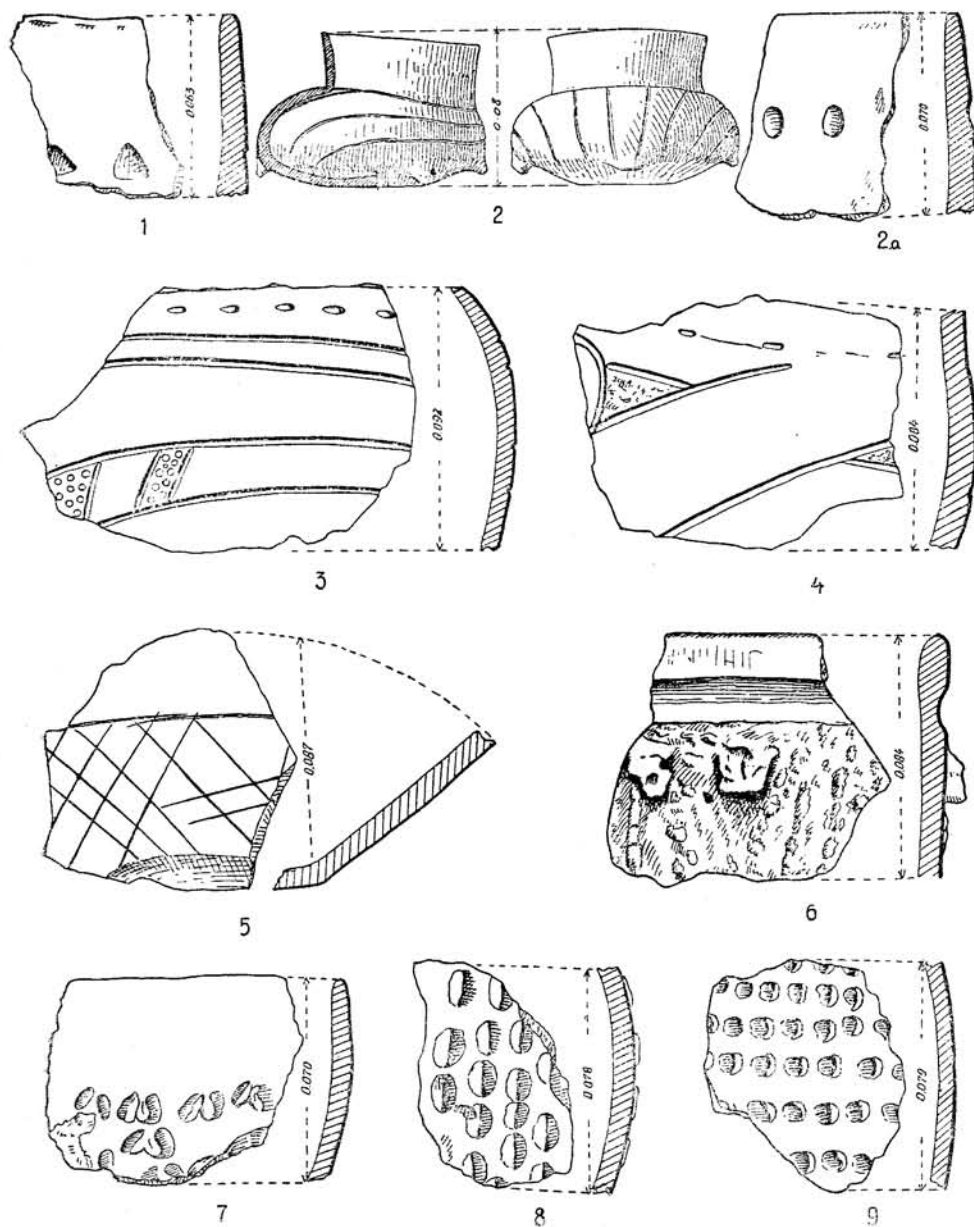

Fig. 30. — Fragmente ceramice Gumelnița-Ariușd din nivelul de locuire 4.

3. Vas mic piriform, decorat cu caneluri orizontale pe partea superioară și cu dungi orizontale, oblice și verticale, de culoare albă și cu impresiuni ovale pe pântec și pe partea inferioară (fig. 36, 11).

c) Vase din pastă grosolană

1. Vase mari de provizii cu umăr și cu marginea foarte ușor arcuită.
2. Vase piriforme de dimensiuni mari (fig. 35, 19; 36, 15).
3. Vase bombate decorate cu brâu alveolar aplicat, dispus vertical.
4. Vase mari în formă de sac și cu buza plată, decorate, sub buză, cu un șir orizontal de alveole (fig. 36, 17), cu un brâu alveolar, aplicat orizontal (fig. 36, 3), sau cu o dungă orizontală neregulat adâncită.

Unele din vasele din pastă grosolană sunt prevăzute cu torți, de formă ovală și unghiulară (fig. 35, 9).

Nivelul de locuire 2

a) Vase din pastă bună

1. Vase cu marginea dreaptă și cu prag mai mult sau mai puțin accentuat pe umăr. Câteva exemplare de dimensiuni mari sunt nedecorate. Pe un fragment, probabil dintr'un asemenea vas, este un motiv spiralic incizat. Exemplarele mai mici prezintă, pe partea superioară benzi din dungi oblice albe care se ating, iar pe corp, caneluri orizontale.

2. Vase cu gâtul mai mult sau mai puțin dezvoltat și cu corpul bombat, decorat, uneori, la exterior, cu caneluri orizontale însoțite de dungi albe mai mult sau mai puțin orizontale și de impresiuni ovale (fig. 37, 8). Pe un exemplar cu gâtul scurt, s'au pictat cu alb, pe corp, dungi oblice și benzi arcuite pe fondul colorat roșu (fig. 33, 2). Același decor se întâlnește și pe gâtul dezvoltat al unui alt exemplar. În fine, pe un fragment, corpul bombat este acoperit cu barbotină.

3. Vas mic cu pereții oblici, foarte ușor arcuiți.

4. Străchini. Se deosebesc mai multe forme, dintre care mai frecvente sunt cele cu marginea îndoită la interior. După forma marginii, aparțin la mai multe variante. Într'un caz, fondul vasului a fost colorat cu roșu la interior, iar la exterior numai pe margine. În acest fond colorat s'au pictat la interior benzi din dungi oblice, care încep sub o dungă orizontală albă, imediat sub margine (fig. 32, 11).

În legătură cu forma aceasta se pot pune exemplarele cu marginea dreaptă sau ușor arcuită, cu pereții îngroșați uneori în dreptul pântecului (fig. 37, 5). Unele dintre fragmentele cu marginea puțin arcuită sunt pictate la interior cu dungi albe arcuite pe fondul cenușiu. Pe alte fragmente, cu pereții îngroșați în dreptul pântecului, s'au pictat la interior și exterior, dungi albe pe fondul colorat roșu.

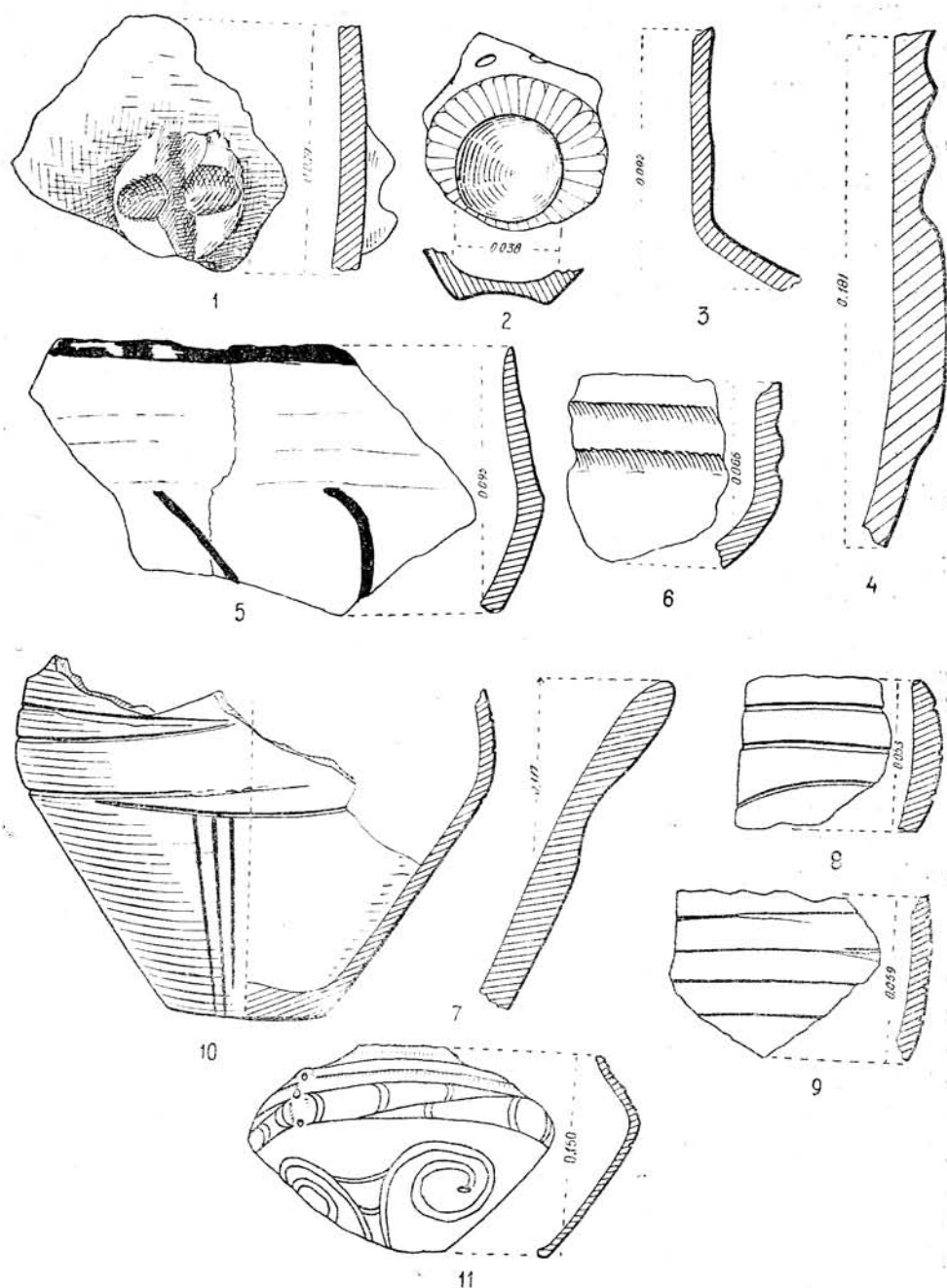

Fig. 31. -- Fragmente ceramice Gumelnița-Ariuşd din nivelul de locuire 4

Străchinile cu marginea îngroșată la interior, de obicei de dimensiuni mari, sunt lustruite numai la interior. Pe un exemplar mai mic, sub margine, este o urechiușă perforată orizontal.

Varianta de strachină cu marginea îngroșată la interior și mai puțin, la exterior, și cu lustru pe ambele fețe este rară și nu prezintă nicio urmă de decor (fig. 37, 6).

5. Vase bitronconice cu pântecul mai mult sau mai puțin rotunzit și cu buza teșită oblic (fig. 37, 2), sau răsfrântă înafară (fig. 37, 1, 3—4) și uneori, chiar mult îngroșată. Partea superioară este decorată cu dungi oblice de culoare albă (fig. 37, 4, 12), sau cu caneluri orizontale asociate câteodată cu dungi oblice mai late de culoare albă (fig. 37, 4). Pântecul este ornamentat uneori cu un șir orizontal de impresiuni ovale (fig. 37, 1) sau cu două șiruri orizontale de impresiuni triunghiulare (fig. 37, 3).

6. Vas cu fundul în formă de picior, decorat la exterior cu benzi de culoare roșie.

7. Strecurători. Un exemplar cu gura în formă de pâlnie, prevăzut cu două apucători (fig. 37, 10) și un picior de strecurătoare (fig. 37, 7).

8. Mânere de capace, simple de formă rotundă.

Fundurile vaselor sunt drepte sau, uneori, foarte ușor concave. Într'un caz, se observă un început de ramă. Uneori, s'a aplicat barbotină până la fund. Pe un exemplar, pereții din spre fund prezintă creștături verticale, foarte fine. Alteori, pe pereții din spre fund, sunt dungi incizate în zigzag (fig. 40, 6—7).

Unele vase sunt prevăzute cu urechi perforate orizontal.

Un fragment de vas, dela o formă neprecizată, este decorat la exterior cu benzi arcuite, lustruite, delimitate prin dungi incizate (fig. 37, 9).

b) Vase din pastă foarte bună. Foarte puține exemplare.

1. Vase bitronconice, cu pântecul mai mult sau mai puțin rotunzit și cu marginea dreaptă sau arcuită (fig. 37, 12—14, 16). Marginea vasului este decorată, la exterior, cu un șir orizontal de impresiuni cu caneluri orizontale, asociate la partea superioară cu motive spiralice de culoare albă (fig. 37, 13), sau cu caneluri arcuite, însoțite, la partea inferioară, de benzi arcuite mate, alternând cu benzi lustruite. Pe margine, la interior, s'a aplicat câteodată pictură roșie crudă. Pântecul este ornamentat mai simplu, prin unul sau două șiruri orizontale de împunsături (fig. 37, 14). Într'un caz, pe un exemplar dintr'o pastă mai puțin bună, impresiunile de pe pântec sunt dispuse într'un șir oblic. Înafară de împunsături, pântecul mai este decorat și cu două linii orizontale incizate. Într'un caz, pe fundul unui vas mic se află un strat de ocră roșu.

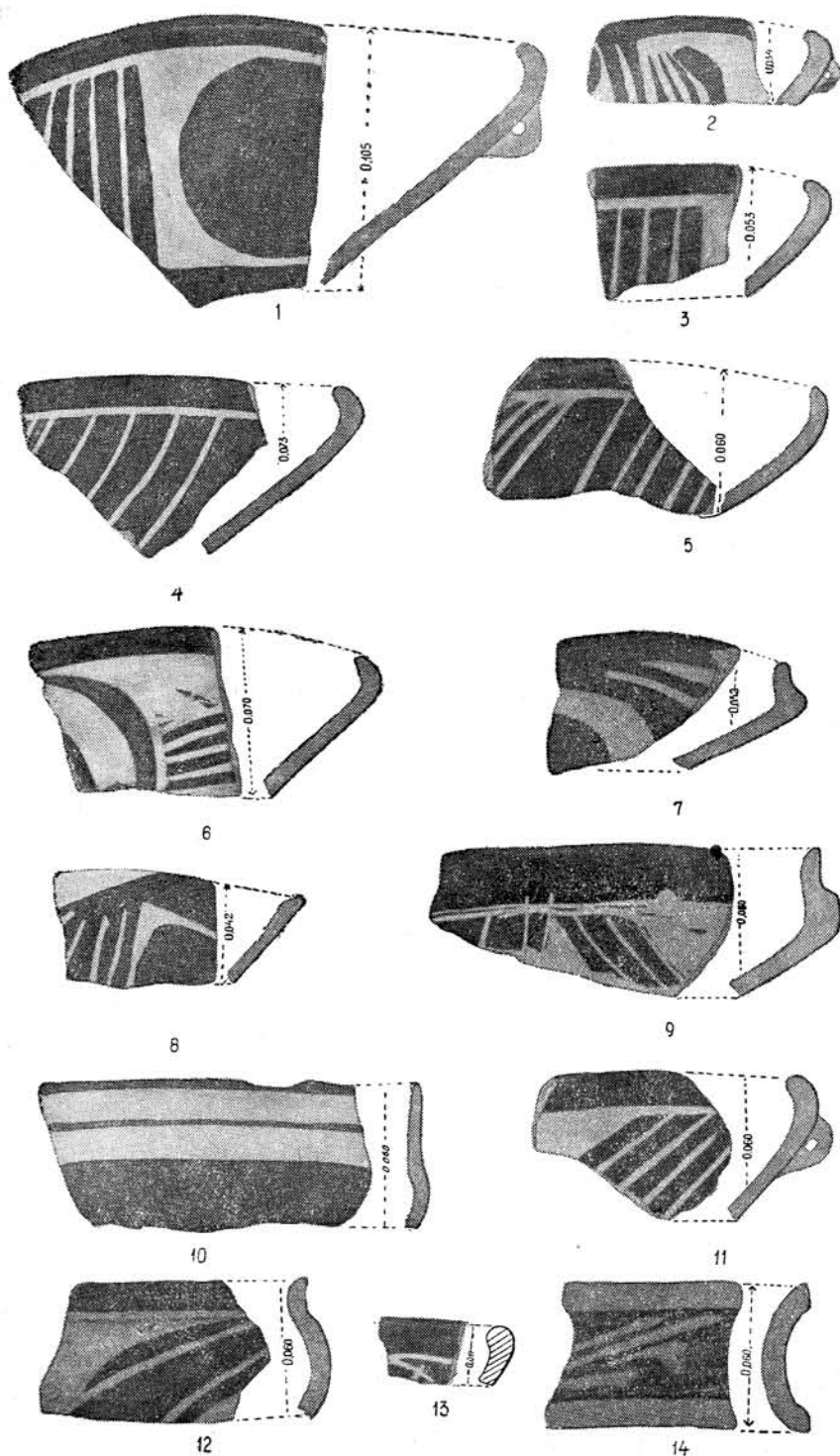

Fig. 32. — Fragmente de vase Gumelnița-Ariușd, pictate cu coloare albă pe fondul de culoare roșie, din nivelurile de locuire 1(10), 2(11), 3(2, 9), 4 (1, 3—6, 8, 12, 14) și 6(13).

2. Vase bombate, de culoare neagră la exterior, decorate pe partea superioară cu un brâu alveolar, iar pe cea inferioară cu o bandă orizontală, din fondul vasului, intercalată între benzi orizontale decorate cu pictură roșie crudă (fig. 37, 15).

c) *Vase din pastă grosolană*. Vase mari de provizii, decorate pe margine cu un brâu alveolar aplicat și uneori pe buză cu creștături simple.

Unele exemplare sunt prevăzute cu toarte ovale din bandă lată de secțiune plan convexă și cu deschiderea ovală.

Nivelul de locuire 1

a) *Vase din pastă bună*.

1. Vase cu marginea dreaptă și cu prag pe umăr decorate, pe corp, cu dungi verticale sau unghiulare incizate adânc (fig. 38, 1—2) sau cu caneluri orizontale înguste și puțin adânci, sau mai late. Au rămas puține exemplare.

2. Lighian mic, decorat pe margine cu o canelare orizontală și pe pântec cu o dungă albă arcuită. Pe o formă înrudită, în loc de caneluri, sunt benzi orizontale late de culoare albă (fig. 32, 10).

3. Vase cu pereții mai mult sau mai puțin arcuiți (fig. 38, 4) prevăzuți, câteodată, cu dungi verticale din barbotină.

4. Vase piriforme, uneori cu barbotină la exterior (fig. 38, 19) sau cu urme de pictură roșie (fig. 38, 20).

5. Vasescunde în formă de tipsii cu pereții oblici, lustruiți numai la interior (fig. 38, 8). Au rămas puține exemplare. Într'un caz, pereții sunt foarte arcuiți în spre fund.

6. Străchinii. Exemplare mult mai numeroase decât în nivelele de locuire anterioare. Străchinile cu marginea îndoită în spre interior sunt acoperite uneori, la interior, cu un strat de culoare roșie, iar la exterior, numai pe margine. Pe fondul acesta colorat s'au pictat dungi oblice și benzi arcuite de culoare albă. Mai frecvente sunt străchinile cu marginea îngroșată la interior. Ele sunt decorate, la interior, cu motive spiralice, cruțate prin dungi oblice și benzi arcuite de culoare albă, pictate pe fondul cenușiu al vasului sau uneori de culoare roșie (fig. 38, 3, 7). În afară de motivele spiralice pe un exemplar mai mare, se mai întâlnesc și motive unghiulare pictate cu o culoare albă la interior (fig. 38, 5). Unele dintre fragmente prezintă la exterior, în dreptul marginii îngroșate, o urechiușă cu o proeminență perforată orizontală (fig. 38, 6). Într'un caz o proeminență conică este neperforată. Pe un fragment de străchină, de tip neprecizat, s'a pictat cu alb la interior un motiv triunghiular între două dungi oblice (fig. 33, 3).

7. Forme bitronconice cu pântecul mai mult sau mai puțin accentuat, cu marginea dreaptă, subțiată sau îngroșată și uneori răsfrântă în afară (fig. 38, 13—17). Pereții părții superioare sunt drepecți, puțin concavi (fig.

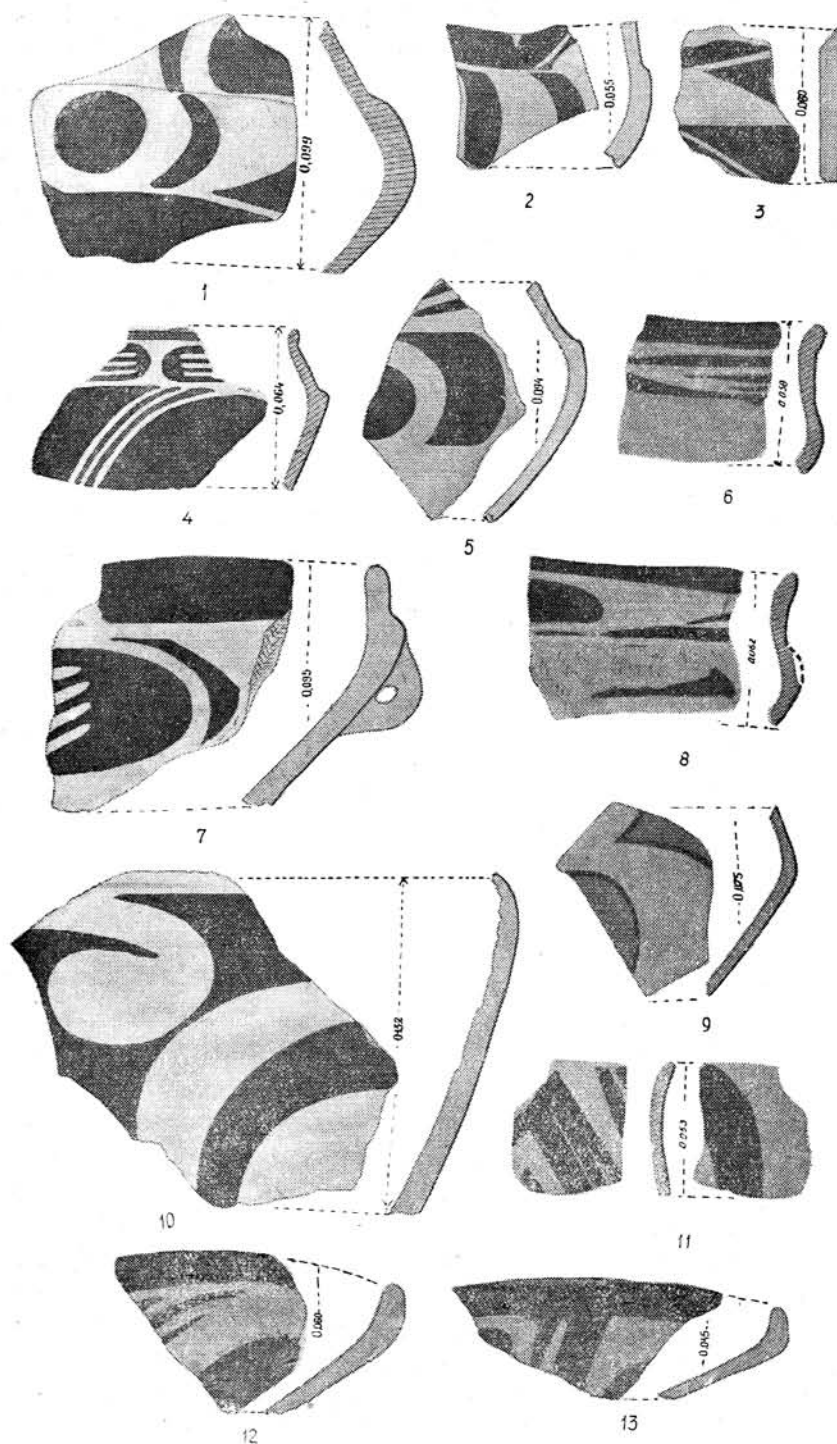

Fig. 33. — Fragmente ceramice pictate Gumelnița-Arșud din nivelurile de locuire 1(1, 3—10), 2(2), 3(7), 5(12—13) și passim (11).

38, 15—16), sau ușor convecși (fig. 38, 22). Formă destul de frecventă. Partea superioară este decorată, de obicei la exterior, cu caneluri orizontale, impresiuni oval alungite și cu dungi oblice înguste de culoare albă. La interior, numai foarte puține fragmente au marginea scrijelită, probabil pentru o pictură roșie crudă. Pântecul acestor vase este decorat simplu, cu două dungi orizontale incizate, între care, uneori, sunt dungi unghiulare larg incizate și dispuse orizontal, cu caneluri orizontale sau oblice, în unele cazuri, între două dungi orizontale incizate. Un fragment este pictat, la exterior, cu un decor de culoare albă pe fondul colorat în roșu. Decorul este constituit, la partea superioară a vasului, din benzi ovale cu câte trei bare orizontale în interior, iar la cea inferioară, dintr'o bandă arcuită din trei linii (fig. 33, 4). Într'un caz, un fragment este pictat, la exterior, cu dungi unghiulare de culoare roșie pe fond alb, iar la interior, cu alb pe fondul de culoare roșie (fig. 33, 11). Alte exemplare sunt pictate la exterior numai cu alb (fig. 33, 6, 9).

8. Vase cu gâtul drept sau oblic și cu corpul bombat, decorate la exterior pe gât cu benzi din dungi oblice de culoare albă și pe pântec, cu dungi incizate orizontale (fig. 38, 9), dungi oblice în relief și chiar cu câte o proeminență trapezoidă, dispusă vertical. Într'un caz, pe un vas cu gâtul oblic, peste fondul colorat în roșu de pe gâtul și pântecul vasului, s'au pictat benzi arcuite de culoare albă, cruțându-se motive ovale și benzi arcuite, care pot fi puse în legătură cu motive spiralice descompuse (fig. 33, 1). Uneori, pe corpul vasului, s'a aplicat oblic un brâu alveolar (fig. 38, 12).

9. Capace cu corpul arcuit și cu mânerul simplu, de formă rotundă (fig. 39, 8, 9).

10. Strecurători. Un fragment dintr'un picior.

Fundurile vaselor sunt drepte sau prevăzute, câteodată, cu picior. Uneori, decorul incizat se continuă până la fund. Alteori, o porțiune de lângă fund este netezită prin creștături verticale. Într'un caz, pe fund, la interior, sunt cercuri concentrice (fig. 38, 18 = 40, 8).

Pe maximul de rotunzime al vasului sunt prinse, câteodată, urechi perforate, vertical sau orizontal.

O margine dreaptă de vas este decorată, la exterior, cu grafit. Din cauza stării fragmentare a marginii păstrate, nu se poate preciza motivul cruțat pe fundul vasului.

Unele fragmente, din vase a căror formă nu se poate preciza ușor, sunt decorate cu dungi triunghiulare incizate, alternând cu benzi verticale din impresiuni mici rotunde (fig. 39, 1), sau cu benzi arcuite, lustruite alternând cu altele mate și cu urme de culoare roșie crudă (fig. 38, 21). Unele fragmente sunt decorate și în interior cu dungi incizate, drepte sau arcuite (fig. 38, 18).

Intr'un caz, dungile sunt dispuse orizontal pe o față și vertical, pe cealaltă față (fig. 38, 10). Pe unele exemplare s'au aplicat proeminențe cu o adâncitură mediană sau chiar grupe de câte trei proeminențe mici. Câteva fragmente din vase cu pereții groși, uneori mai subțiri, prezintă dungii regulate din barbotină.

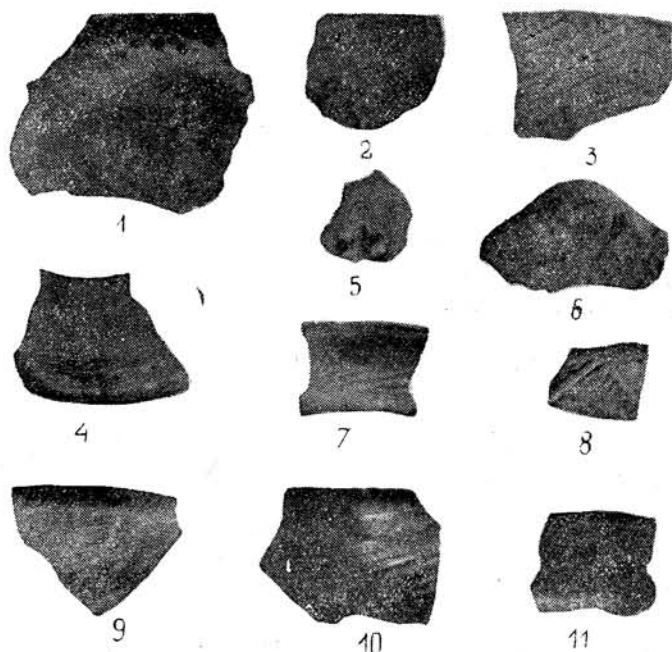

Fig. 34. — Fragmente ceramice Gumelnița-Arșad din nivelul de locuire 4. La 1/3 din mărimea naturală.

b) Vase din pastă foarte bună. Vase bitronconice, cu partea superioară mai mult sau mai puțin dezvoltată, decorată la exterior cu benzi oblice din dungii albe, care se ating și cu impresiuni ovale, iar la interior, în câteva cazuri, cu pictură roșie crudă, pe marginea scrijelată (fig. 39, 1—5). Unele exemplare prezintă creștături fine pe margini și o proeminență sau o ureche sub maximul de rotunjime. Pântecul este ornamentat simplu, cu două șiruri orizontale de impresiuni ovale sau, uneori, cu caneluri oblice.

Fundurile vaselor sunt drepte sau concave. Fundurile drepte sunt uneori îngroșate în interior. Intr'un caz, decorul de pe partea inferioară a vasului, compus din trei grupe verticale a câte două dungii incizate, coboară până la fundul vasului.

c) Vase din pastă grosolană. 1. Vase mari de provizii, cu marginea plată sau rotunzită și cu pereții părții superioare mai puțin arcuiți, decorați

cu brăuri alveolare, aplicate orizontal (fig. 40, 9), sau unghiular, cu adâncituri ovale dispuse uneori oblic, cu șiruri de alveole orizontale sau arcuite, dungi din barbotină și, uneori, cu câte o canelură sub buză. Vasele acestea au pereții lustruiți la interior, iar la exterior, numai uneori, pe partea superioară.

2. Vas cu jghiab de scurgere pe gură.

Vasele din această categorie au fundurile simple, drepte sau prevăzute cu picior.

Toartele sunt din bandă lată sau mai îngustă, de secțiune plan convexă, ovală și pentagonală sau chiar triunghiulară, cu banda mai lată, decorate cu linii oblice incizate dispuse unghiular de o parte și de alta a cantei (fig. 38, 11).

În afară de vasele din cele șase niveluri de locuire, s'au mai găsit altele fragmentare, atât la suprafața solului, în urma lucrărilor agricole și a gropilor de morminte din cimitirul recent, cât și în gropile neolitice și hallstattiene, neputându-se preciza nivelul de locuire. Dintre acestea amintim un vas scund fragmentar, în formă de tipsie, cu pereții ușor convecși, cu o proeminență plată pe margine (fig. 39, 12) precum și mai multe fragmente ceramice, decorate cu motive incizate (fig. 39, 11, 14, 17; 40, 4.), cu dungi orizontale zimțate (fig. 39, 7), un altul cu marginea dreaptă și corpul ușor bombat, cu impresiuni mici triunghiulare (fig. 39, 13), cu capete spiralice cruțate prin scrijelarea fondului (fig. 39, 15) sau pictate cu culoare roșie pe fondul de culoare deschisă al vasului (fig. 33, 10). Pe un fragment dintr'un vas mai mare cu corpul bombat, se întâlnesc caneluri orizontale, dungi înguste de culoare albă și dungi incizate (fig. 40, 3).

★

În ceea ce privește formele din pastă bună, în stratul inferior, sunt frecvente vasele cu prag pe umăr și tipsiile cu pereții oblici. Alături de acestea, se întâlnesc în acest strat castroane și suporturi de vase cu marginea răsfrântă în afară. Străchinile sunt puțin numeroase, mai ales în cel mai vechiu nivel de locuire, unde se pare că lipsesc exemplarele cu marginea îngroșată la interior. Destul de frecvente sunt vasele cu fundul în formă de picior. Strecurătorile au marginea dreaptă. Pereții fundurilor vaselor sunt decorați cu șiruri orizontale sau verticale de impresiuni ovale și uneori ascuțite. Tot în acest strat, sunt mai numeroase vasele bitronconice din pastă foarte bună, ca și fundurile concave ale unora din aceste vase. De asemenea, pentru acest strat sunt caracteristice formele de lighene din pastă grosolană și fundurile de vase din aceeași pastă, cu impresiuni din împletitură, probabil dela rogojină.

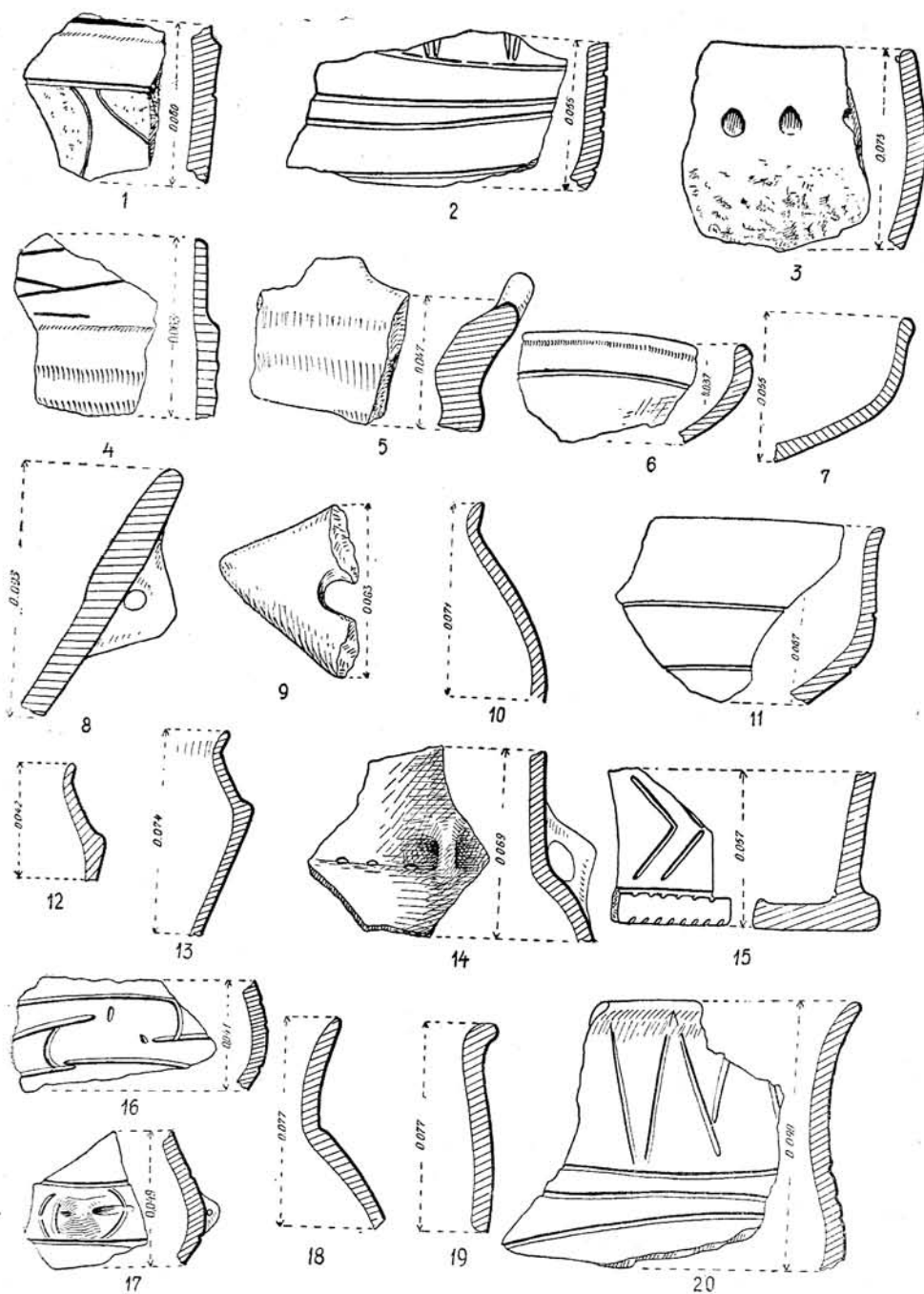

Fig. 35. — Fragmente ceramice Gumelnița-Ariușd din nivelul de locuire 3.

În stratul superior, apar foarte puține forme noi, caracteristice numai pentru acest strat. Se observă deosebiri în privința frecvenței și a evoluției unora din formele stratului anterior. Dintre formele noi, amintim paharele mici conice și suporturile de vase cu pereții arcuiți și, uneori, cu marginile răsfărânte drept. Spre deosebire de stratul inferior, străchinile sunt foarte frecvente. În schimb, vasele cu prag pe umăr sunt puțin numeroase. Strecurătorile prezintă capătul superior mai evoluat.

În afară de aceste forme, pentru celelalte este prematur să se tragă concluzii asupra frecvenței lor, numai după datele de până acum. Deocamdată, se constată că se întâlnesc în ambele straturi următoarele forme de vase din pastă bună și foarte bună: vase cu pereții mai mult sau mai puțin arcuiți; vase cu gâtul și cu corpul bombat; vase piriforme; vase bitronconice și strecurători.

Stilul decorului este tectonic, adică ține seama de părțile componente ale vasului. Astfel, vasele din pastă bună din cele două straturi de cultură sunt decorate pe gât, pe corp și în partea inferioară, cu diferite motive incizate, pictate cu alb sau cu grafit și cu coloare roșie, cu caneluri, dungi în relief, benzi cruțate prin scrijelarea fondului, etc. Majoritatea motivelor decorative sunt incizate sau pictate cu alb, pe fondul de culoare roșie sau necolorat al vasului. Repertoriul acestor motive este mai bogat și mai variat în stratul superior.

În stratul inferior, vasele sunt decorate cu motive incizate pe corp și pe pântec, iar în stratul superior, și pe partea inferioară. Motivele spiralice, rare în stratul inferior, sunt frecvente în stratul superior.

De obicei, în stratul inferior, vasele cu prag pe umăr sunt decorate pe corp cu linii orizontale incizate, motive în formă de cârlige și cu dungi care se întretaie, iar vasele bitronconice, decorate pe pântec cu benzi orizontale cu laturile concave, uneori, umplute cu împunsături, benzi unghiulare, dungi în zigzag și odată cu un cap simplu de spirală.

Vasele bitronconice din stratul superior, prezintă pe pântec și pe partea inferioară motive spiralice incizate, mai puțin descompuse și mai variate, dintre care unele fac parte din grupa motivelor spiralice tangente la cerc. În stratul superior, vasele acestea sunt decorate uneori pe partea superioară cu un motiv incizat în formă de zigzag și pe pântec cu dungi incizate.

Câteodată, pântecul este decorat cu unul sau mai multe șiruri de alveole mici, ovale.

Vasele cu marginea îndoită vertical, care provin din același strat, sunt decorate pe partea inferioară cu motive spiralice, dispuse vertical și cu capetele legate prin benzi din dungi arcuite.

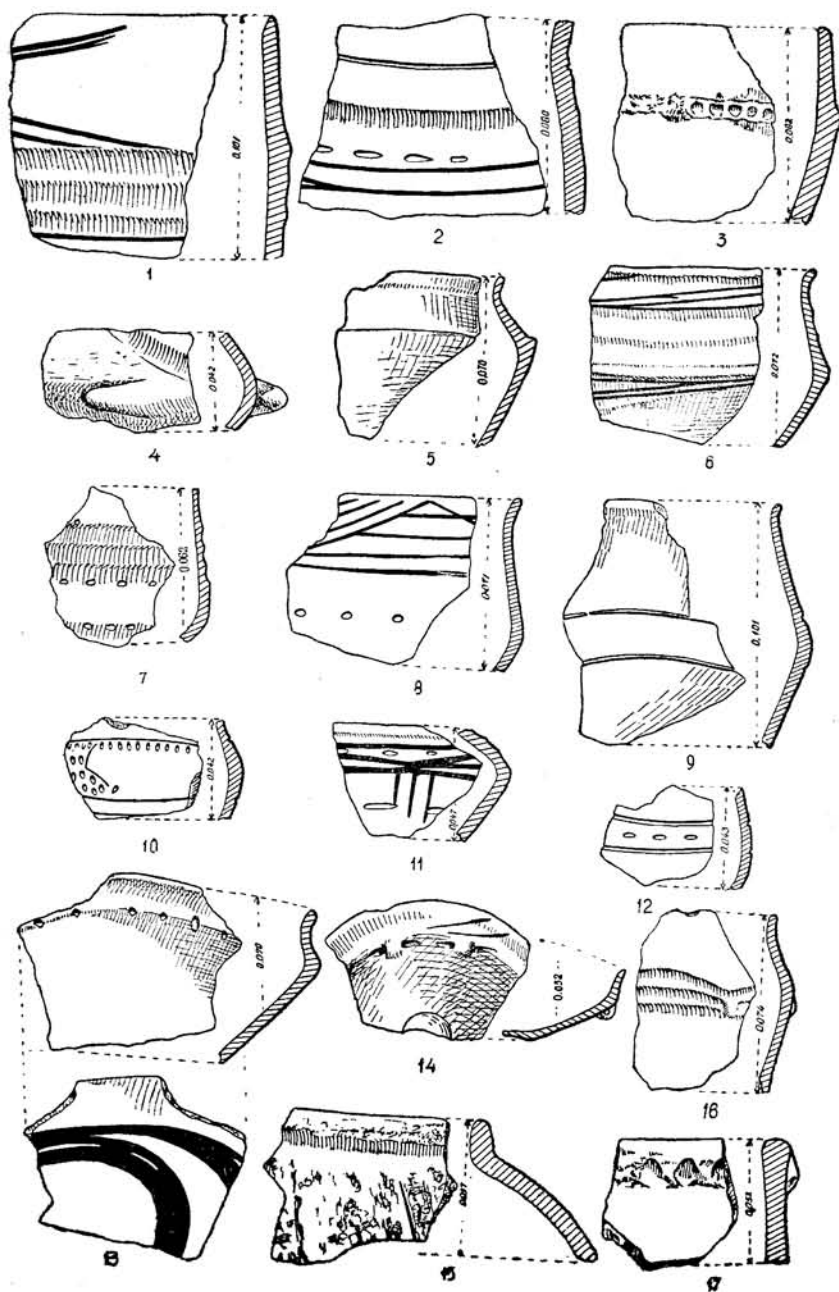

Fig. 36. — Fragmente ceramice Gumelnița-Ariuşd din nivelul de locuire 3.

Vasele bitronconice din pastă foarte bună din stratul inferior sunt decorate de obicei pe pântec cu motive simple incizate, alături de care, în stratul superior, sunt și motive spiralice, mai mult sau mai puțin descompuse, din grupa celor tangente la cerc.

Vasele pictate cu dungi înguste de culoare albă sunt arse sau narse secundar. Culoarea albă se aplică direct pe fondul vasului sau, uneori, pe fondul de culoare roșie. Nu este ușor să se precizeze, după felul în care se prezintă această pictură și după tehnica decorului, dacă unele dintre motivele decorative au fost pictate cu alb sau cu grafit. Astfel, culoarea albă este mai mult sau mai puțin păstoasă, mată și prezintă, uneori, diferite nuanțe. Uneori, pe același fragment ceramic se observă două nuanțe de alb; la exterior alb-cafeniu, iar la interior alb-cenușiu. Inafară de aceasta, culoarea albă este deschisă, albă-cenușie sau albă-cafenie. De asemenea, pe dungile albe nu se observă sclipirile argintii atât de caracteristice grafitului. Dungile albe sunt și ele de diferite feluri, mai înguste sau mai late, continui sau uneori punctate parțial.

Culoarea albă a acestor dungi se deosebește de cea a pastei încrustate în inciziile mai adânci de pe unele fragmente ceramice. Această materie de culoare albă s'a aplicat în benzile late de pe marginea unor vase. În ultimul caz, culoarea albă este mai deschisă și mai compactă. Nu este exclus ca, dungile albe să fi fost pictate cu culoare albă sau diluată. Inafară de aceasta s'ar putea ca, și pictura cu grafit să sufere anumite transformări în urma arderii secundare, așa cum s'a arătat pentru ceramica dela Cernavoda⁷.

Credem că pot fi socotite ca pictate cu grafit vasele decorate cu benzi albe mate, uneori cu o nuanță cenușie, care cruță de obicei decorul din fondul necolorat al vasului. Din acest grup, fac parte străchinile cu marginea îngroșată la interior, care sunt decorate de obicei, în toate nivelurile de locuire, cu benzi dintr'o culoare albă mată aplicată pe fondul necolorat al vasului. Motivele decorative sunt cruțate, ca și în tehnica obișnuită a picturii cu grafit.

Pentru restul vaselor cu decor pozitiv, din dungi înguste albe, pictate pe fondul necolorat, nu se poate deocamdată preciza dacă toate sau măcar o parte au fost pictate cu grafit. În ceea ce privește vasele pictate cu alb pe fondul colorat roșu, este probabil că s'a aplicat o culoare albă și cu grafit. Aceasta se observă mai ales la străchinile cu marginea îndoită în interior, decorate uneori cu motive pozitive și alteori, negative.

În straturile inferior și superior, de obicei gâtul, partea superioară și pântecul vaselor bitronconice din pastă foarte bună sau mai puțin bună, corpul vaselor cu prag pe umăr sau al acelor cu pereții mai mult sau mai puțin bombați, din pastă bună, sunt decorate cu dungi de culoare albă.

⁷) Vezi nota dela p. 33.

Motivele spiralice de culoare albă, ca și cele incizate, sunt mai puțin descompuse în stratul superior. Astfel, pe marginile unor vase bitronconice din pastă foarte bună din acest strat se deosebesc câteva capete spiralice. De asemenea, pe gâtul și pântecul unor exemplare bitronconice din straturile

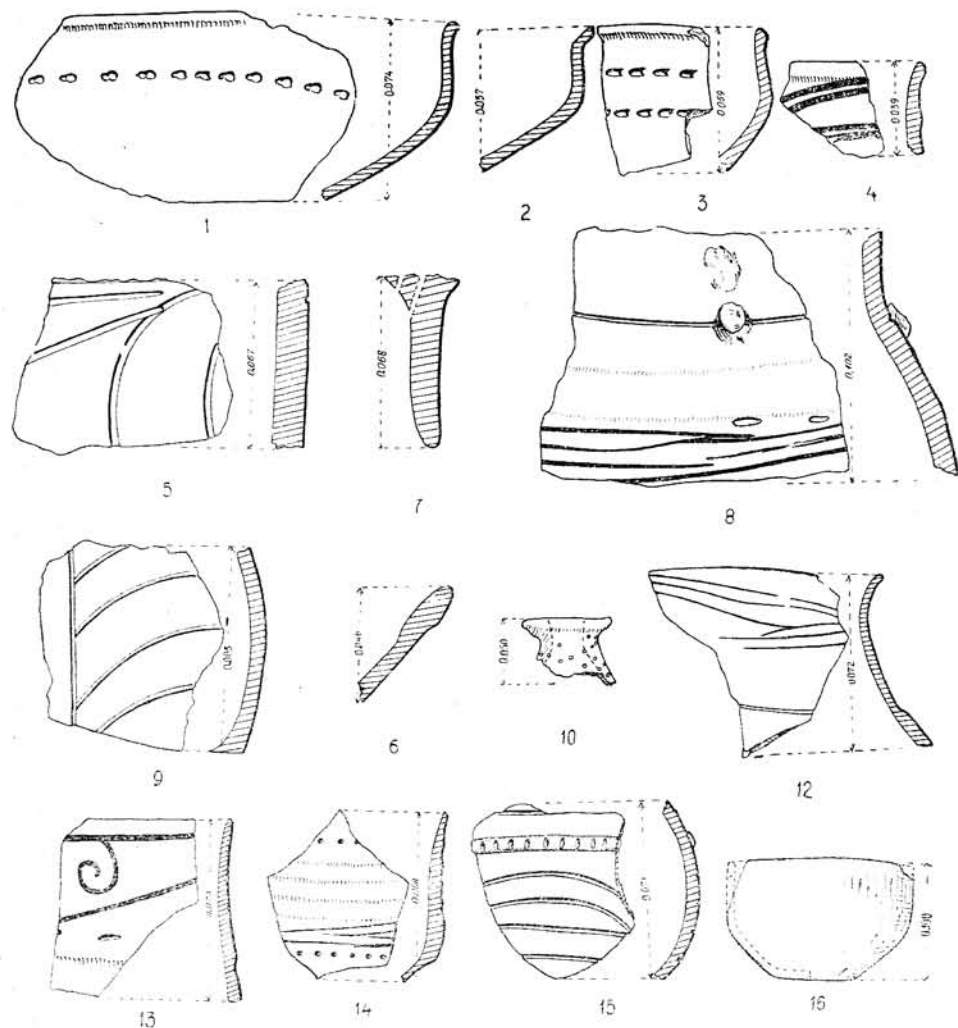

Fig. 37. — Fragmente ceramice Gumelnița-Ariuşd din nivelul de locuire 2.

inferior și superior apar motive spiralice descompuse. În afară de acestea, sunt frecvente, în ambele straturi, benzile oblice dispuse simplu sau unghiular, pe partea superioară a vaselor bitronconice.

Benzile din dungi albe se asociază, uneori, pe partea superioară a vaselor, cu caneluri orizontale și cu alveole mici.

Pictura de culoare albă, aplicată pe fondul colorat al vasului, se caracterizează prin decorul negativ, poate chiar pozitiv, executat de obicei pe pereții interiori ai străchinilor cu marginea îndoită și mai rar, pe alte forme de vase. Într'un caz, un fragment din stratul superior este decorat pe ambele fețe cu motive cruceate din fondul colorat al vasului, mărginite cu o dungă neagră, ca în tehnica tricromă a ceramicii pictate.

În genere, se observă destul de bine urmele dela colorarea suprafeței vasului la interior, iar la exterior, numai pe margine. Mai mult încă, pe pereții exteriori ai unui fund de vas se vede cum se întretaie benzile formate din urmele dela colorare.

Pasta vaselor acoperite cu o engobă de culoare roșie este, de obicei, fină. Nu este exclus ca ea să fi fost arsă într'o atmosferă oxidantă, la fel ca ceramica pictată de culoare roșie din cultura Cucuteni. În legătură cu aceasta, amintim că, s'au găsit câteva plăci de lut de cuptor, cu orificii, ca și în cuprinsul așezării cucuteniene. Este puțin probabil ca acoperișul colorat să se fi aplicat pe un fond cenușiu, care prin ardere secundară a devenit roșu. Chiar dacă cioburile roșii sunt arse secundar, și aceasta este foarte posibil, nu înseamnă că unele dintre ele, mai ales acestea cu pictură, n'au putut fi arse la roșu încă dela început, ca și în cultura Cucuteni.

În stratul inferior, sunt puține exemplarele pictate cu alb pe fondul colorat. În afară de câteva străchini cu motive spiralice la interior, se mai poate cita un vas bitronconic decorat la exterior cu motive pozitive. În schimb, în stratul superior, sunt mai numeroase și mai variate formele de vase decorate cu benzi albe care crucează uneori motive spiralice din fondul colorat, iar alteori, formează motive pozitive pe acest fond. Motivele acestea se întâlnesc mai des pe pereții interni ai străchinilor cu marginea îndoită și mai rar la interior și chiar la exterior pe vasele bitronconice, vasele bombate, vasele cu un ușor prag sau cu marginea îndoită vertical. Uneori, din felul în care este dispus decorul pictat la exterior, rezultă că avem de a face tot cu o ornamentație tectonică.

Mult mai puțin numeroase sunt fragmentele ceramice pictate cu roșu pe fondul de culoare deschisă al vasului. Într'un caz, pe un fragment ceramic din stratul superior, motivul spiralic, foarte îngrijit executat, este negativ.

Pictura cu grafit cu scilipiri argintii, aplicată pe fondul cenușiu sau negru-cenușiu este mai rară. În stratul inferior, spre deosebire de cel superior, s'au găsit mai multe exemplare, care sunt decorate simplu cu triunghiuri, benzi unghiulare și benzi hașurate.

La fel și pictura roșie crudă s'a folosit tot mai mult în stratul inferior, pentru decorarea anumitor părți, de obicei scrijelate, pe pereții interni sau externi ai vaselor din pastă de calitate bună, foarte bună și chiar mai groso-

lană. Majoritatea exemplarelor sunt din pastă foarte bună. Ele au marginea uneori fin crestată și sunt decorate la exterior cu caneluri, alveole și motive incizate. Vasele bitronconice din pastă bună sunt decorate la exterior, iar acele din pastă foarte bună, la interior, de obicei pe margini. Total interior,

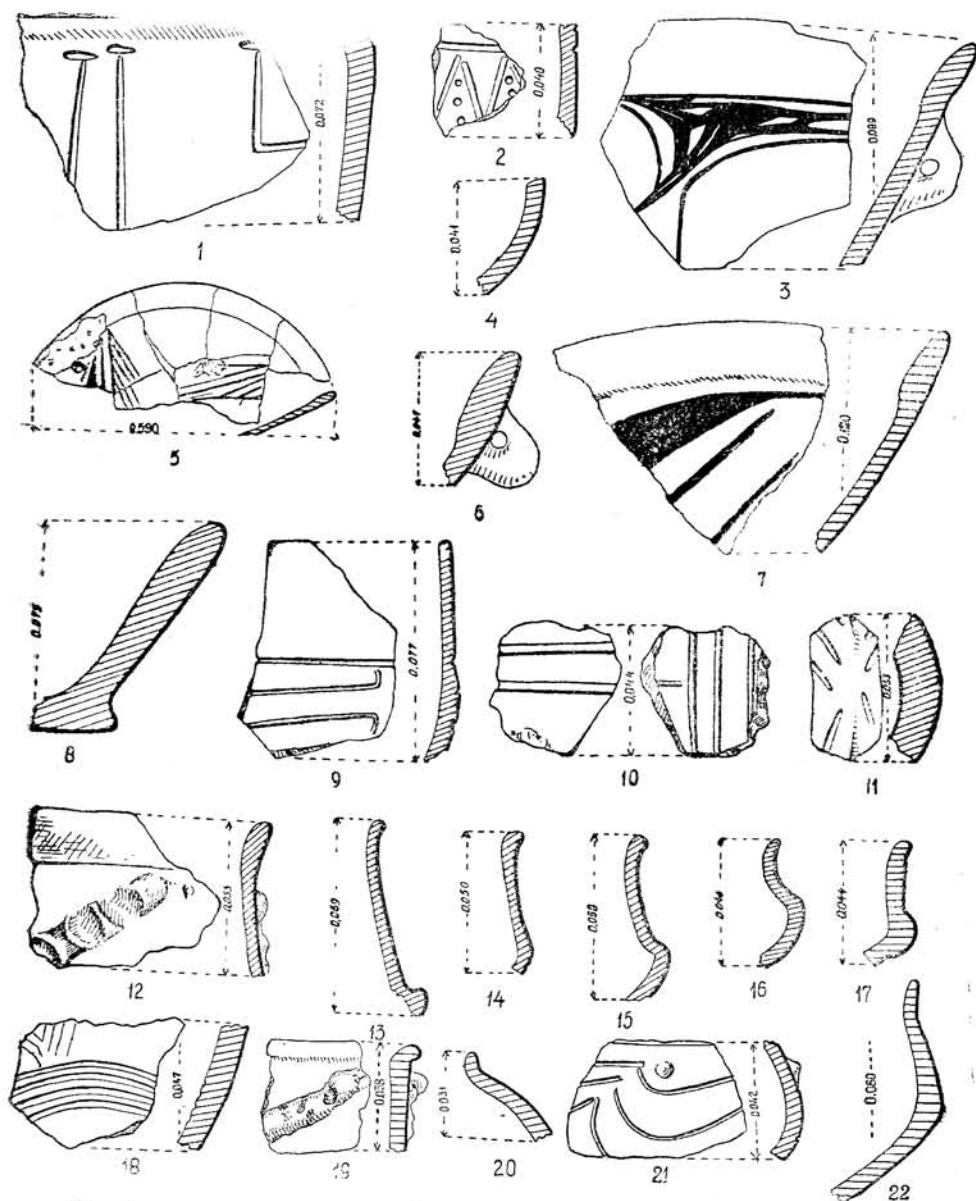

Fig. 38. — Fragmente ceramice Gumelnița-Arșud din nivelul de locuire 1.

sunt decorate câteodată, atât vasele cu prag pe umăr și cu caneluri pe corp, unele vase cu pereți arcuiți și cu prag mic pe umăr și vasele cu gâtul desvoltat, cât și exemplarele în formă de lighene, din pastă mai grosolană. Intr'un caz, culoarea roșie crudă s'a aplicat peste barbotină. Alteori, pictura roșie crudă acoperă tot peretele interior al vasului, iar pe cel exterior numai pe margini. Câteodată, s'a decorat cu roșu și la exterior piciorul vasului.

Cele mai multe exemplare din specia foarte bună, decorate cu pictură roșie crudă, provin din nivelul de locuire 5. În stratul inferior, numărul acestor exemplare scade în așa fel, încât în ultimul nivel de locuire (1) se întâlnește foarte rar acest decor. Ca și în stratul anterior, pictura roșie crudă decorează aceleași categorii de vase, deosebite după calitatea pastei, însă mai mult la interior și mai rar, la exterior.

Vasele din pastă bună și foarte bună din ambele straturi sunt decorate, mai des, cu caneluri orizontale pe partea superioară, și mai rar, cu caneluri oblice pe pântec, sau chiar arcuite. De obicei, vasele bitronconice sunt decorate cu caneluri, ca și cele cu gâtul desvoltat, uneori oblic și cu pântecul bombat ca și vasele cu prag pe umăr. Uneori, vasele din ambele straturi sunt decorate cu caneluri orizontale pe partea superioară și oblice, pe pântec. Canelurile oblice apar alături de cele orizontale încă din stratul inferior și se întâlnesc apoi, în stratul superior. Uneori, peste porțiunea de pe partea superioară, canelată orizontal, urmează un decor în dungi înguste de culoare albă.

Decorul din benzi cruceate din fondul vasului, prin scrijelare de suprafețe mai mari, este caracteristic pentru vasele cu prag pe umăr, din stratul inferior.

Tot din stratul inferior provin și câteva fragmente ceramice decorate cu dungi oblice în relief precum și mai multe exemplare cu creștături. În schimb, în acest strat se întâlnesc benzi lustruite, orizontale sau arcuite. limitate de dungi incizate și dispuse orizontal sau vertical, alternând cu benzi similare nelustruite.

C. OBIECTE DE LUT ARS

Plastica

a) Figurine antropomorfe. În toate nivelurile de locuire s'au găsit numai fragmente, dintre care cele mai multe provin din nivelurile 5 și 6.

1. *Stratul inferior*

Nivelul de locuire 6

Șase exemplare. Două variante, una mai simplă din pastă mai grosolană și alta mai evoluată din pastă mai bună. Varianta mai simplă este

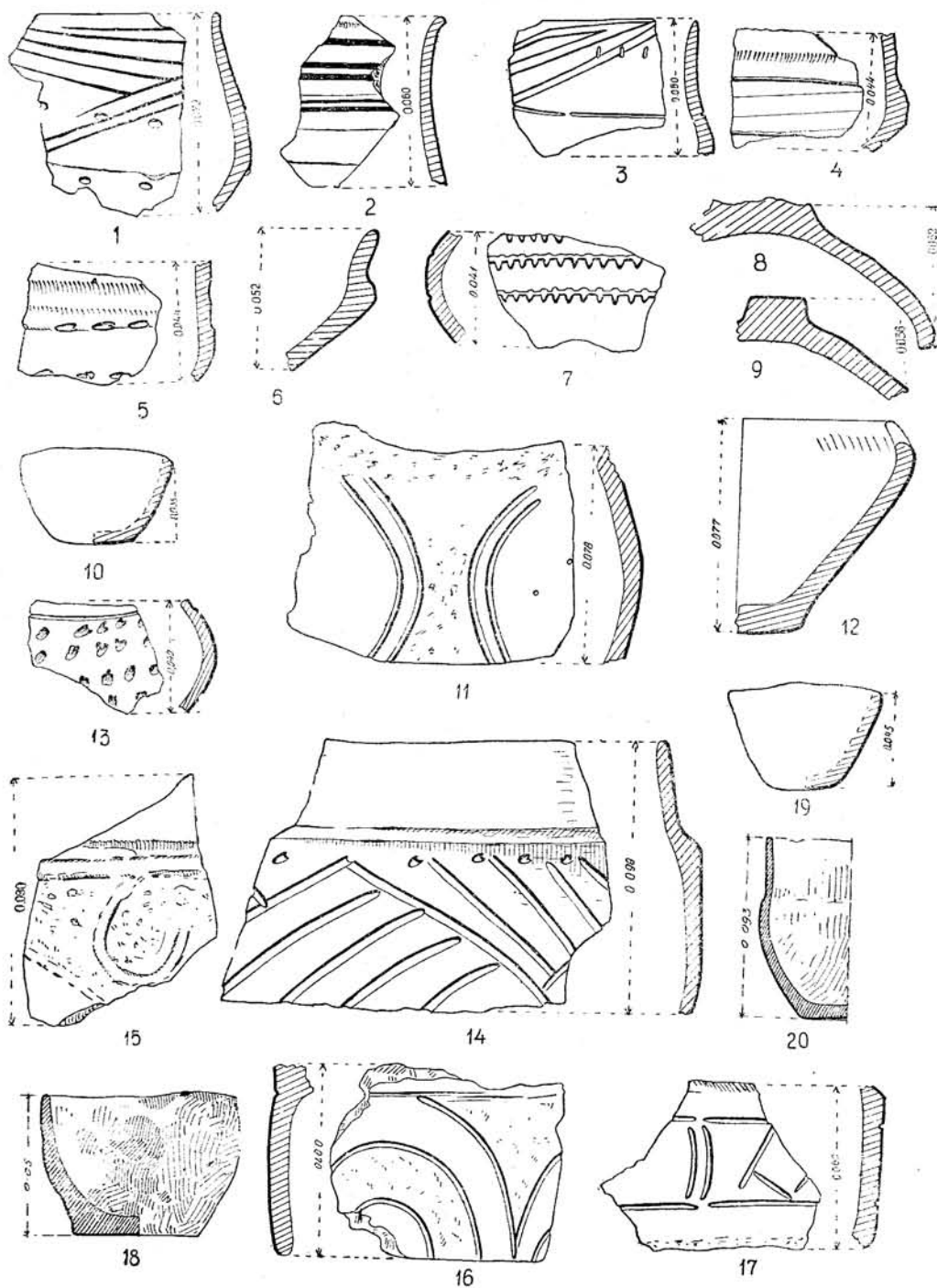

Fig. 39. — Fragmente ceramice Gumelnița-Ariuşd din nivelul de locuire 1 (1—6,8—9) și din alte nivele de locuire (7,10—17).

reprezentată printr'un exemplar necaracteristic și prin partea inferioară a unui idol cu ambele picioare dintr'o singură bucată, nedecorat (fig. 42, 7).

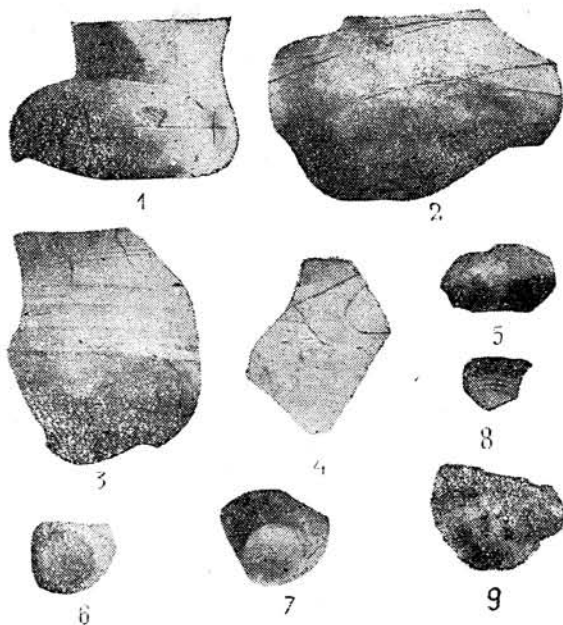

Fig. 40. — Un askos (1) și fragmente ceramice Gumelnița-Ariușd din nivelurile de locuire 1 (8—9), 2(5—7). 3(2) și din gropile neolitice care pătrund în solul virgin (3—4).

Din varianta mai evoluată, s'au păstrat două fragmente de figurine cu picioarele alăturate, partea superioară plată decorată cu un motiv spiralic pe față și pe dos (fig. 41, 1 = 43, 6) precum și o bucată din corpul plat, cu mâna îndoită în sus și prevăzută cu un orificiu mic în dreptul cotului. Corpul plat este lustruit, înafară de porțiunea decorată, care este mată, probabil pentru o culoare. Fragmentele de picioare sunt decorate cu motive incizate, dispuse vertical sau unghiular (fig. 43, 9). Dungile verticale incizate și incrustate probabil cu alb, delimitează atât dungile lustruite cât și dungile mate cu urme de culoare roșie crudă. Dungile unghiulare incizate decorează piciorul în față.

Nivelul de locuire 5.

Cincisprezece exemplare. Mai multe variante; unele mai simple, din pastă mai grosolană și bună și altele mai evolute din pastă bună. Variantele mai simple sunt documentate prin următoarele forme de picioare:

a. Picioar dintr'o singură bucată, terminat într'un vârf (fig. 41, 12).
b. Picioar dintr'o singură bucată și cu baza concavă, prevăzută cu o ușoară ramă (fig. 42, 9).

c. Picioar izolat, care se îngustează spre genunchi (fig. 42, 10).

d. Două picioare apropiate și cu labelle unite (fig. 42, 11).

Acest exemplar din pastă mai grosolană este lipsit de steatopigie și prezintă o protuberanță așezată orizontal, deasupra triunghiului sexului. Picioarele sunt despărțite doar printr'o linie verticală adâncită, mai accentuată pe dos, fără însă ca să străpungă și pe partea cealaltă. Varianta evoluată este reprezentată prin mai multe fragmente de picioare (fig. 41,

8, 9 = 43, 10; 10, 11) și din partea superioară a corpului (fig. 41, 3 = 43, 2; 41, 4, 5 = 43, 3). Picioarele sunt formate din două bucăți alăturate, din care s'a păstrat numai o piesă, decorată cu motive incizate, dispuse vertical, oblic arcuit și spiralic. În ceea ce privește forma, acești idoli se caracterizează, în primul rând prin două picioare alăturate, steatopigia dezvoltată și corpul plat; apoi prin indicarea șoldului (printr'un ieșind arcuit ușor și perforat), a genunchiului printr'o ușoară umflătură și uneori printr'o adâncitură mică în dreptul triunghiului incizat al sexului.

Motivele incizate lineare, verticale, oblice și arcuite, decorează părțile anterioare, laterală și posterioară ale picioarelor. Decorul mai simplu este acela din dungi verticale incizate, care formează trei benzi verticale pe fiecare picior, câte una pe față, laturi și dos, dintre care cea mai lungă este cea de pe dos, care ajunge până la linia orizontală incizată, de pe șoldul incizat (fig. 41, 8). Același decor, se întâlnește și pe un picior de idol din nivelul de locuire 6, cu deosebire că aici nu se observă urme de colorare roșie.

Uneori, pe laturi, dungile oblice incizate se unesc în formă de unghiu cu dungile arcuite, care se continuă pe dos. Dungile oblice de pe față încep cu o alveolă alungită oval ascuțită. Asemenea alveole s'au aplicat și pe rândurile formate din unirea dungilor oblice cu cele arcuite (fig. 41, 9 = 43, 10). Alteori, dungile oblice de pe față sunt mai lungi, prelungindu-se mult pe dos, unde se unesc cu dunga aproape orizontală cu care formează linii arcuite. Aceste dungi, în legătură, probabil, cu decorul spiralic de pe șoldul dezvoltat, au fost încrustate cu alb. Într'un caz, piciorul este decorat pe față cu dungi oblice incizate, ușor arcuite și prevăzute cu o adâncitură triunghiulară la capete, iar pe spate, numai cu un motiv spiralic (fig. 43, 13). În sfârșit, în alt caz, un picior este decorat pe dos cu o linie arcuită, care se continuă vâlurit pe față, unde prezintă mai multe brațe din linii arcuite (fig. 43, 15). Decorul spiralic se folosește numai pentru ornamentarea șoldului dezvoltat.

Părțile superioare păstrate ale idolilor din acest nivel de locuire contribuie la întregirea formei figurinelor antropomorfe, care aparțin variantei mai evolute. După resturile păstrate din corpul figurinelor decorate cu motivele incizate descrise, se poate presupune că, cele patru părți superioare păstrate aparțin la aceeași variantă mai evoluată. În acest fel, partea superioară a variantei mai evolute se caracterizează prin corpul plat și decorat cu motive incizate, gâtul înalt, corpul îngust în formă de fus și prin brațele ridicate în sus. În dreptul cotului, se află câte un mic orificiu. De asemenea și capul a fost perforat. Decorul este mai simplu sau mai complicat. Decorul simplu constă dintr'o bandă orizontală, mărginită de două linii incizate, așezate imediat sub sân și decorată cu dungi oblice, dispuse simetric (fig. 41, 4 = 43, 1). Decorul mai complicat este format din motive incizate,

asociate cu încrustații cu alb și cu pictură albă și roșie crudă. Astfel, un fragment prezintă pe față, sub sân, o bandă orizontală cu un motiv spiralic tangent la cerc, iar pe spate, două grupe din dungi îndoite în unghi drept, terminate la capete cu câte o mică adâncitură și cu o ușoară alveolare între ele (fig. 41, 5 = 43, 3). Ambele benzi au fost decorate cu dungi incizate și

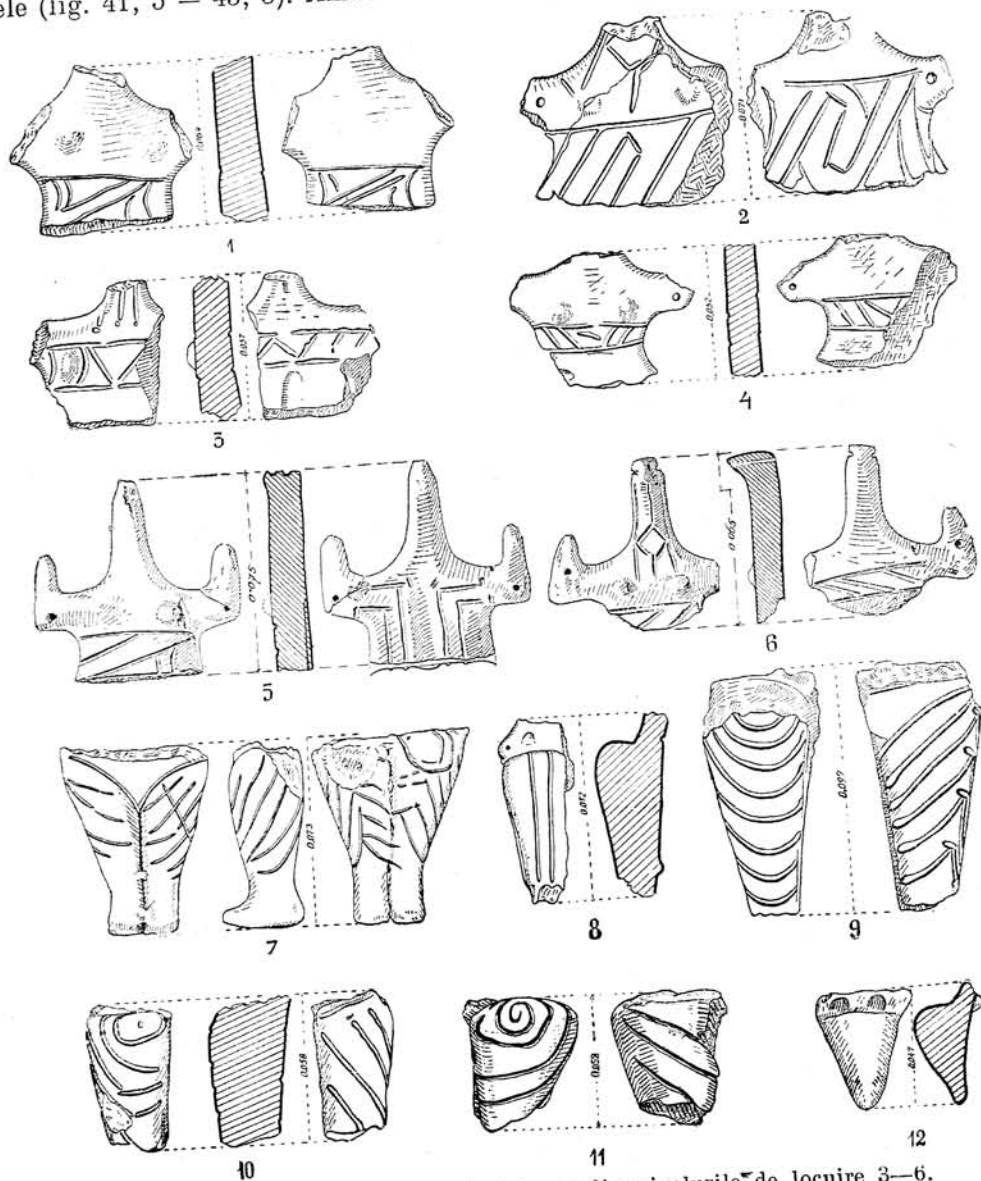

Fig. 41. — Figurine feminine de lut ars din nivelurile de locuire 3—6.

încrustate cu alb. Brațele au fost ușor scrijelite și vopsite apoi cu alb. De asemenea, nu este exclus că și spațiile scrijelite superficial dintre dungile incizate să fi fost pictate cu culoare roșie crudă din care au mai rămas doar câteva urme în dungile incizate. Aceasta cu atât mai mult, cu cât se cunoaște un alt exemplar de culoare neagră, care a fost decorat pe față, între motivele incizate de pe piept și gât, cu culoare roșie crudă. Dungile verticale incizate de pe gât se termină cu câte o adâncitură (fig. 41, 3 = 43, 2). Decorul de pe piept, care încadrează sânii, este de origine spiralică, spre deosebire de motivele în zigzag și oblice din banda orizontală corespunzătoare de pe spate.

În afară de aceasta, s'a găsit un cap de figurină mai mare cu un orificiu de cca 2 cm în interior (fig. 43, 8). Fața este înscrisă într'un triunghi. Gura și ochii sunt indicați simplu prin adâncituri. Nasul a fost spart din vechime. Urechile sunt clăpăuge și prevăzute cu câte un orificiu la capătul inferior.

2. *Stratul superior*

Nivelul de locuire 4

Nouă exemplare fragmentare aparținând la mai multe variante, dintre care șapte din pastă bună și două din pastă mai grosolană.

Partea inferioară a unui idol nedecorat, care are picioarele despărțite printr'o dungă accentuată (fig. 42, 5), precum și două părți inferioare de picioare (fig. 43, 17—20), probabil alăturate dintre care unul cu fondul ușor scrijelit și cu urme de culoare roșie crudă. Talpa este de formă ovală sau plan convexă. Este posibil ca aceste picioare să fie în legătură cu varianta mai evoluată, din care s'au păstrat, în acest nivel de locuire, doar trei fragmente dela genunchi în sus.

Picioarele figurinei din varianta mai evoluată sunt decorate simplu, cu dungi orizontale și încrustate cu alb de jur împrejur (fig. 43, 6) sau pe un exemplar fără lustru, cu dungi oblice și lungi, incizate din față și până în spate unde se ating de motivul spiralic de pe șold, sub care se unesc apoi, unghiular cu alte dungi oblice mai scurte (fig. 41, 7). Pe un alt exemplar, este decorat numai dosul cu un motiv spiralic, sub care sunt două dungi unghiulare cu vârful în jos (fig. 43, 13). Și aceste figurine se caracterizează prin corpul plat și șoldul perforat. Exemplarele din pastă bună și cu lustru, au genunchii indicați printr'o ușoară proeminență.

Nivelul de locuire 3

Trei fragmente, dintre care două picioare diferite și partea superioară a unui idol aparținând variantei evolute (fig. 41, 6 = 43, 4). Pe capul figurinei, sunt două orificii orizontale. Caracteristic este decorul incizat

de pe gât, alcătuit dintr'un motiv rombic, încadrat între dungi verticale, pe fondul lustruit de culoare cafenie. Sub sâni, este o bandă orizontală mată, limitată de două dungi incizate orizontale și umplută cu dungi scurte oblice incizate. Pe spate, sub gâtul lustruit, se află o altă bandă orizontală incizată, cu dungile oblice dispuse în sens invers față de cele de pe banda din față.

Nivelul de locuire 2

Două fragmente, dintre care unul dintr'un exemplar cu picioarele nedespărțite și cu labele indicate printr'o ramă semiovală (fig. 42, 11); și altul, dintr'un exemplar evoluat decorat numai pe față, pe gât, cu un colier incizat, iar pe corpul plat, sub sâni, cu o bandă orizontală cu motive oblice incizate (fig. 41, 2). În afară de aceasta, tot în același nivel de locuire, mai provine și un picior probabil, dela un vas antropomorf (fig. 42, 12).

Nivelul de locuire 1

Un idol întreg, în poziție șezândă (fig. 42, 1 = 43, 7) și trei fragmente din idoli cu partea superioară plată. Unul din brațele ridicate ale idolului întreg este rupt din vechime. Picioarele, separate printr'o incizie adâncă, sunt îndoite din șolduri, în formă de picioare de scaune. Triunghiul incizat al sexului se termină cu o adâncitură. Corpul plat nu este decorat. Pe partea superioară a unui idol, pe față, este o bandă orizontală cu dungi scurte arcuite, căreia îi corespunde pe dos o altă bandă cu reminiscențe dintr'un motiv spiralic tangent la cerc (fig. 43, 5). Șoldul ca și ombilicul este perforat. Pe un alt fragment, cu șoldul perforat, este o ușoară depresiune în dreptul triunghiului sexului (fig. 43, 15).

În afară de aceste exemplare de figurine antropomorfe, s'au mai găsit în tâmplător încă șapte fragmente din figurine cu steatopigie și corpul plat. Dintre acestea trei picioare sunt decorate cu motive incizate unghiulare și spiralice, dispuse în același fel ca și la exemplarele mai evolute (fig. 41, 11; 42, 4). Într'un caz, dungile incizate au fost încrustate cu alb, iar spațiile dintre ele, pictate cu culoare roșie crudă. Un singur exemplar, cu un picior cu baza concavă a fost decorat cu șiruri verticale din împunsături (fig. 42, 3 = 43, 22). Alte două exemplare din părți inferioare, cu picioarele alăturate, sunt nedecorate. Un picior, cu genunchii indicați și cu talpa ovală, prezintă pe partea superioară, un decor incizat (fig. 42, 5 = 43, 21). În legătură cu idoli, se poate cita și un fragment dintr'un vas antropomorf (?), găsit într'o groapă hallstattiană (fig. 48, 7).

Din prezentarea plastice antropomorfe din cele șase niveluri de pe Cetățuia dela Stoicani rezultă că, în ambele straturi, în afară de figurinele simple, de obicei din pastă grosolană, se întâlnesc figurine mai evolute, din pastă bună.

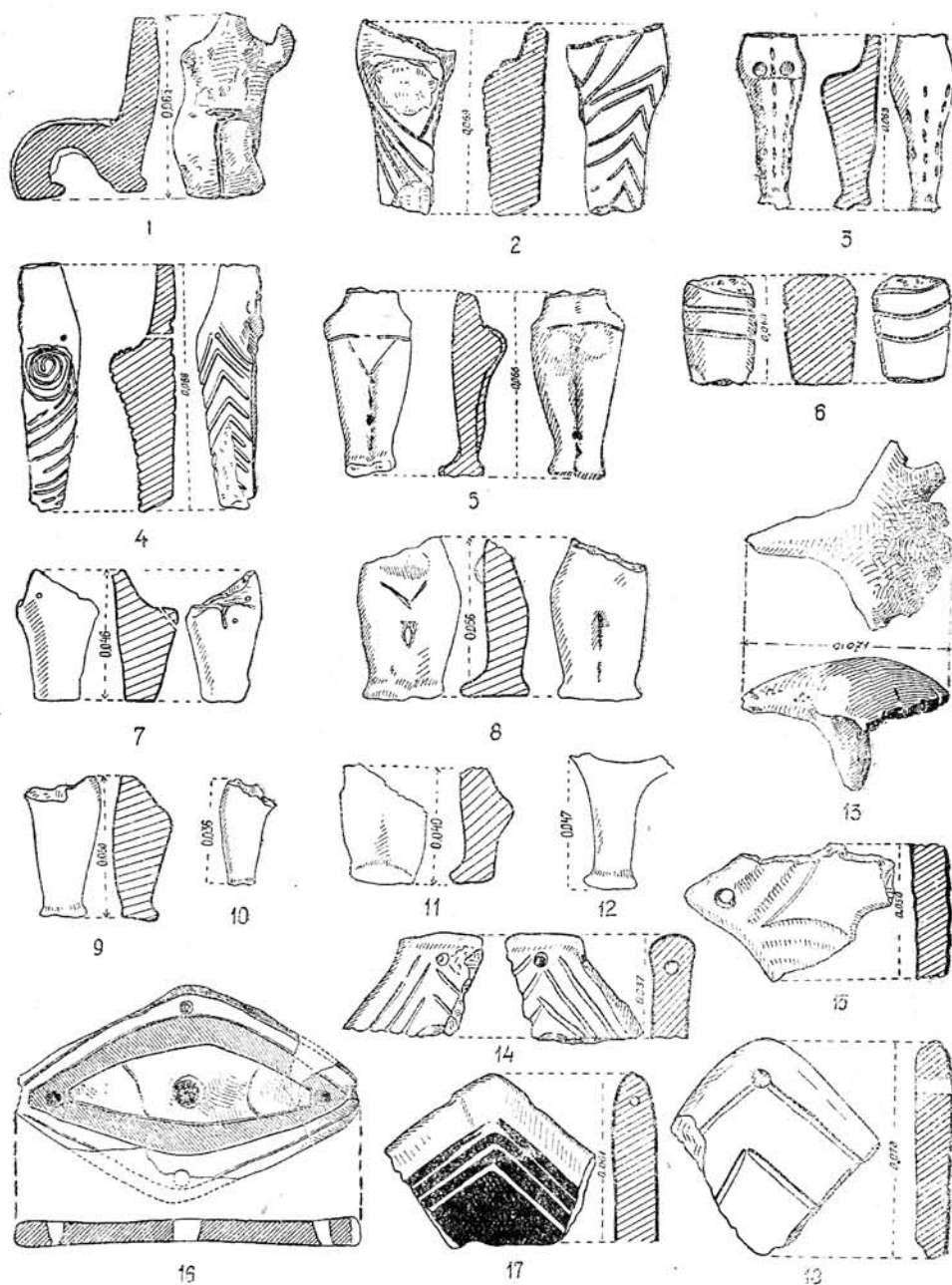

Fig. 42. — Obiecte de lut ars: figurine feminine (1.—11), o pasăre (12) și plăci decorative (13—17).

Tipurile fine din stratul inferior prezintă un singur picior, terminat într'un vârf sau cu baza concavă. Ambele picioare pot fi împreunate. În acest caz, ele sunt separate uneori, printr'o dungă mai mult sau mai puțin adâncită.

În stratul superior, picioarele idolilor simpli sunt câteodată nedespărțite și au labe indicate printr'o ramă semiovală.

În ceea ce privește idolii mai evoluți, deși nu s'a găsit niciun exemplar întreg, totuși s'a putut reconstitui forma lor cu ajutorul diferitelor fragmente păstrate. Astfel, idolii aceștia se caracterizează prin steatopigie, corpul plat și picioarele alăturate. Partea superioară a corpului se distinge prin gâtul înalt, capul în formă de cap de pasăre și brațele ridicate în semn de adorare. Mijlocul este indicat printr'o ușoară arcuire în dreptul coapselor. De asemenea, sexul este reprezentat atât prin sâni cât și prin triunghiul incizat, în dreptul căruia este uneori o ușoară adâncitură. Picioarele prezintă genunchi și labe.

Atât corpul plat, cât și picioarele sunt decorate cu motive incizate, asociate, uneori, cu încrustații cu alb și cu pictură roșie crudă. Brațele au fost și ele colorate uneori cu alb. Pe picioare, într'un caz, dungile incizate sunt însoțite de alveole mici. Decorul pe gât este numai pe față și stilizează probabil un colier. Pieptul este decorat cu o bandă orizontală cu motive incizate de caracter spiralic sau în strânsă legătură cu ele. Mai des, pe spate sunt motive dispuse oblic sau unghiular și mai rar, motive spiralice.

În stratul inferior, numărul figurinelor este mai redus. În afară de câteva exemplare simple din pastă mai grosolană s'au găsit și idoli mai evoluți, în strânsă legătură, ca forme și decor, cu aceia din stratul superior. Repertoriul motivelor incizate este în genere mai săracios și mai puțin variat.

De o deosebită importanță este capul de idol antropomorf cu fața înscrisă într'un triunghi, care s'a găsit în nivelul de locuire 4.

Figurinele feminine mai evolute dela Stoicani, prin forma corpului și decor, se încadrează în plastica carpato-danubiană. Cele mai apropiate analogii le găsim în faza Gumelnița A₁ dela Vidra (raionul Vidra, Reg. București), unde s'au descoperit figurine asemănătoare, cărora le lipsește însă capul⁸. Tot în această așezare, se află un cap de figurină, înrudit cu cel descoperit în nivelul 4 dela Stoicani⁹. La Vidra, tipul acesta de idol pare mai schematizat decât la Stoicani, unde, de altfel, este însoțit de figurine, care se plasează în faza Gumelnița A₁.

b) Figurine zoomorfe. S'au găsit întâmplător două exemplare întregi, dintre care unul reprezintă o pasăre cu aripile întinse (fig. 42, 9), iar celălalt

⁸ Steinkupferzeitliche Plastik aus einem Wohnhügel bei Bukarest. Extras din IPEK, v. 12, 1938, pl. 11, 1—6.

⁹ Ibid., pl. 13, 12.

un animal (broască?). Pasărea se caracterizează prin aripile întinse, crestate pe margine și printr'un picior dezvoltat.

1. *Fusaiole*. Câteva exemplare bitronconice găsite în nivelurile de locuire 1, 2 și 4 (fig. 44, 1—6). Unele exemplare nedecorate, mai ales din primul nivel de locuire s'ar putea să aparțină locuirii Usatovo, deoarece s'a găsit acolo un exemplar decorat, caracteristic pentru faza Gorodsc-Usatovo.

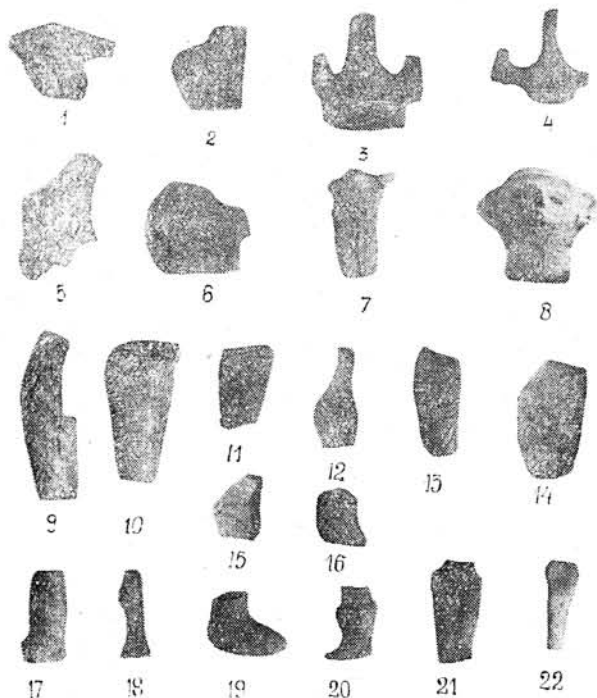

Fig. 43. — Figurine feminine de lut ars, din nivelurile de locuire 1—6.

2. *Greutăți de plasă*. Puține exemplare, dintre care unul este întreg (fig. 44, 14).

3. *Discuri de lut ars*. Câteva exemplare în nivelurile de locuire 4 și 5, din fragmente ceramice cenușii, perforate și cu marginea netezită sau chiar neregulată (fig. 44, 7). În afară de acestea, în nivelul de locuire 5, s'a găsit un disc perforat cu diametrul de 7,2 cm, lucrat foarte îngrijit și prevăzut cu un mâner scurt, perforat orizontal (fig. 44, 9).

4. *Masă suport*. S'au găsit două picioare fragmentare din pastă cenușie (fig. 48, 3, 5), dintre care unul este decorat cu motive cruțate prin scrijelirea fondului vasului.

5. *Plăci decorative.* Un exemplar întreg (fig. 42, 16 = 44, 8), descoperit în primul nivel de locuire din șanțul din 1948, și câteva fragmente din nivelurile de locuire 5 și 6 (fig. 42, 14 — 15, 17—18 și 44, 10—11). Exemplarul întreg este în formă rombică și are dimensiunile de 7,8 cm × 7,6 cm. Placa, foarte ușor arcuită, este decorată numai pe față. Dosul este netezit. În dreptul colțurilor plăcii, dintre care două sunt rotunde, iar alte două prezintă o ușoară alveolare, se află câte un orificiu mic în comparație

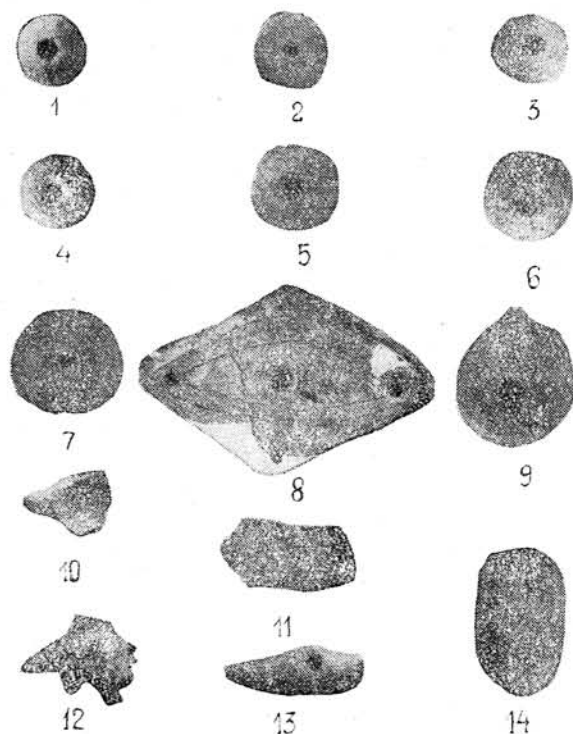

Fig. 44. — Obiecte de lut ars: fusaiole (1-6); o pasăre (12); rondele (7, 9); plăci decorative (8, 10-11); un topor miniatură (13) și o greutate de plasă (14). Cca. $\frac{1}{3}$ din mărimea naturală.

cu orificiul central, din mijlocul plăcii, care este mult mai mare. În ceea ce privește decorul, placa prezintă pe margine o dungă rombică incizată. Între această dungă și orificiul central este o bandă rombică cu liniile de contur incizate și interiorul pictat cu culoare roșie pe fondul foarte ușor scrijelit. În spațiul liber din interiorul benzii pictate, de o parte și alta a orificiului central, se află câte o dungă arcuită incizată. Exemplarele fragmentare sunt decorate cu motive incizate, fără să fie însă de culoare roșie (fig.

42, 14, 18; 44, 11), cu caneluri (fig. 42, 15) și chiar cu dungi înguste de culoare albă (fig. 42, 17).

6. *Linguri*. Câteva fragmente din exemplare mici cu coada scurtă, găsite în stratul superior. Dintre acestea se disting două piese, una cu mânerul fațetat îngrijit pe dos și cu urme de pictură roșie pe toate fețele (fig. 48, 4) și alta cu creștături oblice pe capul unui mâner mai lung (fig. 48, 5).

D. OBIECTE DIN OS ȘI CORN

1. *Sule*. În nivelurile de locuire 2—6 s'au găsit în total șaptesprezece exemplare obișnuite din os (fig. 45, 1—7, 9—10) și o piesă mai mare, perforată, din corn de cerb (fig. 45, 13). Majoritatea sulelor sunt confecționate

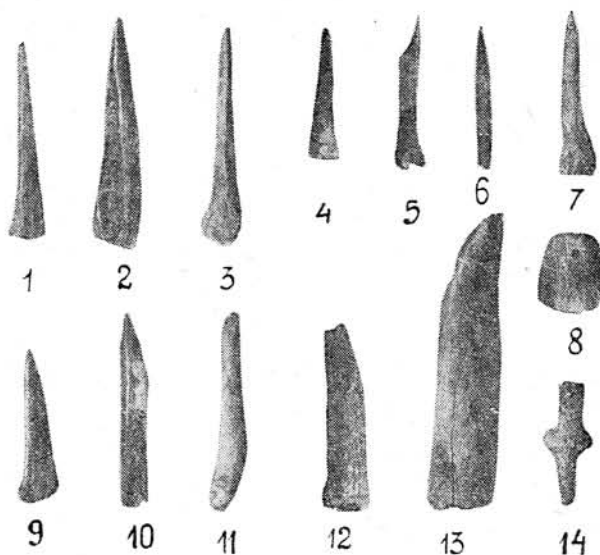

Fig. 45. — Obiecte de os și corn: sule (1—7, 9—10, 13); dălți (11=12); o placă perforată (8) și o harpună (14).

din oase lungi de căprioară, șlefuite foarte îngrijit. Mai puțin numeroase sunt exemplarele din oase plate sau din așchiile oaselor rotunde.

2. *Dălți*. Două exemplare din corn (fig. 45, 11—12), găsite întâmplător la suprafață. Ambele sunt cioplite îngrijit, la capăt, în dreptul muchiei.

3. *Placă*. O placă mică rectangulară din os, prevăzută cu un orificiu pentru suspensiune și șlefuită foarte îngrijit pe ambele fețe (fig. 45, 8).

4. *Harpune*. Două exemplare fragmentare din corn, de secțiune plată, dela partea inferioară, prevăzută pe laturile înguste cu câte o protuberanță conică ascuțită (fig. 45, 14 = 48, 6; 48, 5).

E. OBIECTE DIN PIATRĂ

1. *Silex*. Foarte puține obiecte din silex (fig. 46, 2—4). După culoare și aspect se deosebesc trei categorii: silex roșcat sau cafeniu închis mat, silex cafeniu cu luciu și silex negru. Primele două categorii se întâlnesc și în așezările din Muntenia, originea lor fiind în platforma balcanică. Din acest fel de silex, s'au găsit opt răzuitoare întregi (fig. 46, 2—4) și fragmentare, cu marginea pentru răzăluit convexă sau chiar oblică. Pe laturile lungi, se observă retușe dela întrebuințare. Din categoria a treia, caracteristică

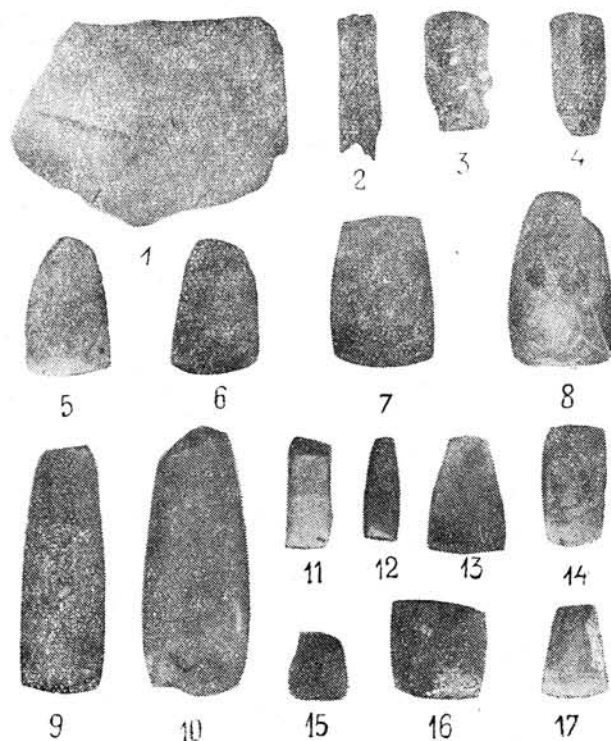

Fig. 46. — Obiecte din silex și piatră: un șlefuitor (1); o lamă (2) și două răzuitoare din silex (3—4); topoare plate (5—8, 13—14, 16—17); topoare de secțiune ovală (9—10); dălțițe (11—12, 15).

pentru Nordul Moldovei, s'au găsit șase silexuri negre și cu *cacholong*, în formă de bulgări și așchii. Unele din aceste silexuri sunt rulate și prezintă luciu, altele au muchiile ascuțite prin spargeri ulterioare. Inafară de acestea s'au mai găsit, întâmplător, șase așchii atipice, de culoare fumurie-cafenie și o lamă subțire fumurie.

2. Un *polissoir* mic din gresie, de formă trapezoidală, de 15,3 cm $\times$ 12,2 cm $\times$ 5 cm (fig. 46, 1). Pe față, care prezintă o adâncitură, sunt trei urme oval ascuțite, dispuse în formă de furcă. Două dintre aceste urme au secțiunea în formă de U, iar una, în formă de V. Și pe dosul neted, sunt trei urme oval ascuțite, oblice și paralele, dintre care două au secțiunea în U și una, în V. Nu este exclus ca urmele oval ascuțite să provină dela ascuțirea tăiușurilor topoarelor de piatră.

3. *Percutoare*. Nouă exemplare mai mult sau mai puțin rotunde (fig. 47, 5) găsite în nivelurile de locuire 1—3 și 5, dintre care majoritatea sunt

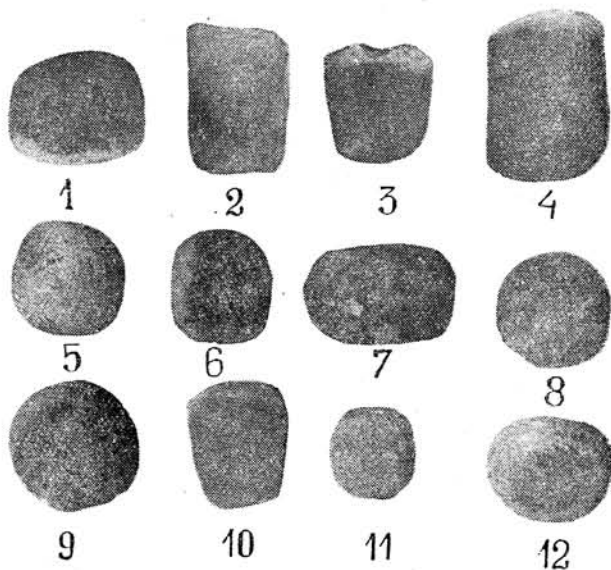

Fig. 47. — Frecătoare și percutoare din piatră.

din nivelul de locuire 3. Este posibil, ca înafară de acestea, să fi fost folosite tot pentru același scop și alte trei pietre simple rotunzite.

4. *Frecătoare* (fig. 47, 1—4, 6—12). Se deosebesc mai multe tipuri, după forma și marginile folosite. Cele mai frecvente sunt exemplarele plate sau cu fețele arcuite, de formă trapezoidală sau rectangulară și cu urme dela folosirea numai pe două fețe. În total, s'au găsit 19 piese de acest tip șlefuite și alte patru neșlefuite. Majoritatea provin din nivelul de locuire 5, unde s'au găsit opt exemplare, iar restul din nivelurile de locuire 1, 3, 4 și 6. Se poate presupune că piesele șlefuite provin din topoare de piatră, perforate sau chiar neperforate, în ultimul caz, cu corpul de secțiune ovală.

În legătură cu aceasta, pe un exemplar, se observă un rest din gaura de înmănușare, care a fost perpendiculară pe axul transversal al toporului (fig. 47, 3).

Cele câteva exemplare neșlefuite, fără o formă bine definită, provin din nivelurile de locuire 3—6.

Opt exemplare șlefuite, din nivelurile de locuire 2, 4—6, de formă ovală și rotundă, plate sau mai înalte, prezintă urme de folosire pe trei margini.

În sfârșit, alte nouă exemplare șlefuite, din nivelurile de locuire 1—6, de formă rectangulară, ovală sau chiar rotundă, plate sau mai înalte, au fost folosite de jur împrejur. Pe un exemplar mai înalt, din nivelul de locuire 3, se mai observă un rest din peretele șlefuit al găurii de înmănușare.

După urmele de colorare roșie de pe una din fețele șlefuite ale frecătoarelor, cu două sau chiar trei margini folosite, se poate deduce că aceste piese au putut servi și pentru prepararea colorii roșii, cu care s'au decorat, uneori, vasele din cuprinsul așezării dela Stoicani.

În afară de aceste frecătoare, în nivelurile de locuire 1 și 6, s'au mai găsit două exemplare plan-convexe, care au fost folosite probabil pentru râșnițele de piatră.

5. *Topoare*. În toate nivelurile de locuire s'au găsit, în total, cincisprezece topoare plate și șlefuite, întregi și opt, fragmentare, dintre care trei, dela tăiș și cinci dela partea superioară (fig. 46, 5—8, 13—14, 16—17). Cele mai multe exemplare provin din nivelurile de locuire 1—4. Dimensiunile topoarelor plate variază între 5,9 cm și 11 cm. După formă, se deosebesc două tipuri: *a*) trapezoidal (fig. 46, 6, 13, 17), cu ceafa mai mult sau mai puțin lată, și *b*) rectangular (fig. 46, 7, 14, 16). Numai în două cazuri din nivelul de locuire 6, ceafa toporului este îngustă (fig. 46, 5, 8). Tăișul este drept sau ușor arcuit. În majoritatea cazurilor secțiunea longitudinală este biconvexă. Numai câteva exemplare din nivelurile 2, 4 și 6 au această secțiune planconvexă.

În afară de topoarele plate, s'au mai găsit trei topoare șlefuite, de secțiune ovală, dintre care două mai mari, din nivelurile 3 și 5 (fig. 46, 10 = 48, 1) și unul mai mic din nivelul 5 (fig. 46, 9 = 48, 2). Aceste topoare au ceafa spartă din vechime. După un rest păstrat pe un exemplar mai mare, se pare că ceafa acestor topoare a fost lată și groasă. Tot în legătură cu aceste topoare, s'ar putea pune eventual unul sau chiar două tăișuri, ambele din nivelul de locuire 2.

6. *Dălți* (fig. 46, 11—12, 15). Trei exemplare mici plate, de secțiune longitudinală plan convexă, din nivelurile 3 și 6, și unul îngust și de dimensiuni foarte mici.

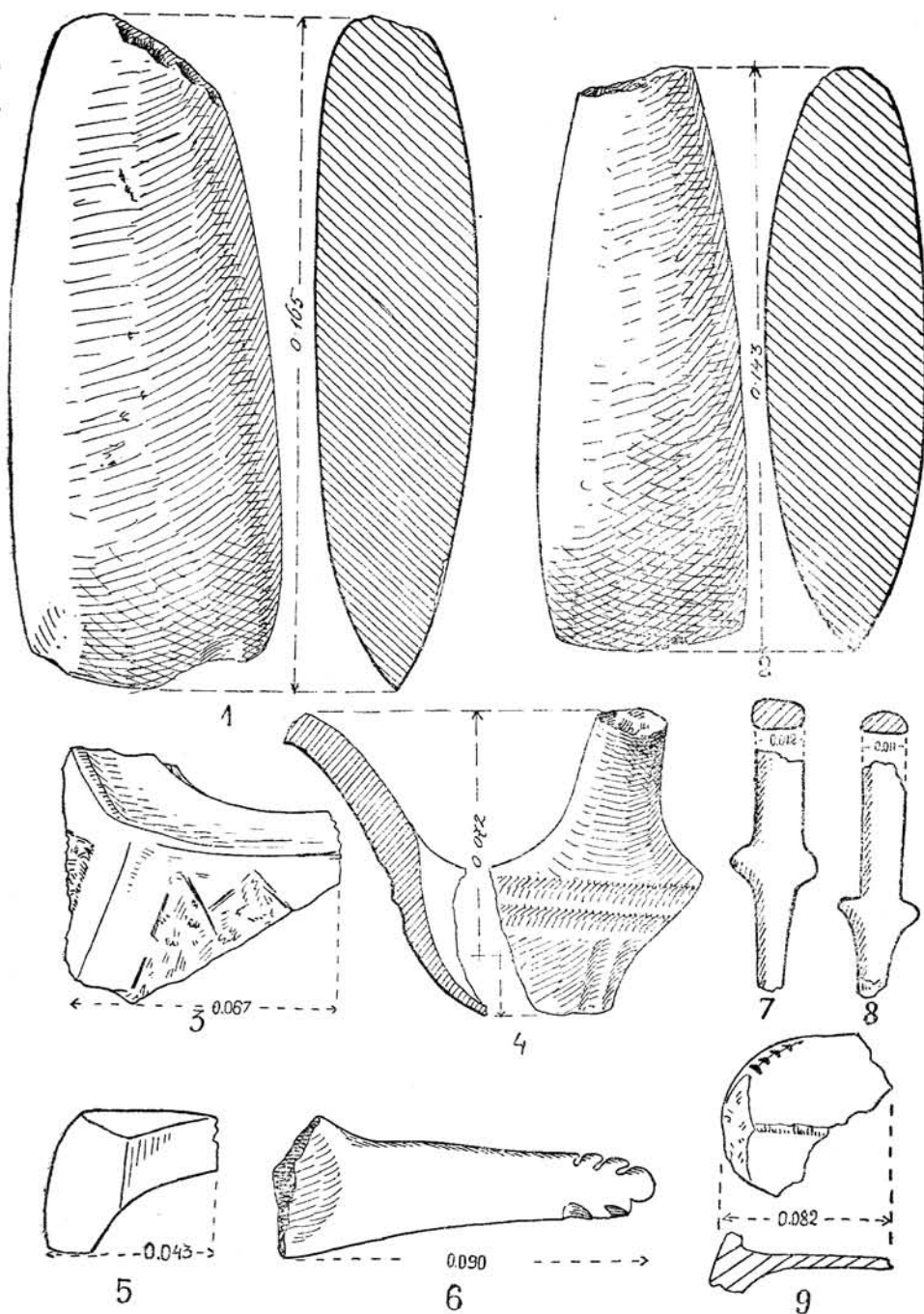

Fig. 48. — Topoare din piatră de secțiune ovală (1—2); fragmente de masă suport (3,5) dintr'un vas antropomorf (9) și linguri de lut ars (4, 6); harpune din corn (7—8).

III. LOCUIREA USATOVO

Locuirea Usatovo este atestată pe Cetățuia dela Stoicani prin ceramică, câteva obiecte de lut ars și topoare din piatră.

A. *Ceramica*

S'au găsit fragmente din pastă bună, mai grosolană și foarte bună.

a) *Fragmentele din pastă bună* sunt compacte și conțin în interior pietricele, calcar și, probabil, cioburi pisate, care apar sub forma de puncte cenușii. Pasta este de culoare cenușie, în interior, de obicei cenușie pe fața internă și cărămidie pe cea externă, și mai rar, cărămidie pe ambele fețe. Din această pastă, s'au confecționat următoarele forme:

1. Vase cu marginea răstrântă înafară și cu corpul bombat. La exterior, marginea este nedecorată sau decorată cu impresiuni simple ovale (fig. 49, 1—4) sau cu două șiruri apropiate, din adâncituri oval ascuțite. Umărul acestor vase este decorat cu impresiuni triunghiulare mari, la intervale nu prea regulate, impresiuni ovale (fig. 49, 4) sau din șiruri orizontale, din impresiuni triunghiulare sau ovale care se unesc (fig. 49, 2). Unele din aceste impresiuni au fost executate cu o margine de cochilie zimțată, așa cum o dovedesc forma și urmele marginii zimțate.

În legătură cu această formă, se pot aminti altele mai mici, cu pereții mai subțiri, din pastă cenușie în interior și cenușie sau cărămidie pe fețele externe, decorate pe umăr cu impresiuni ovale neregulate (fig. 49, 5), sau numai cu dungi scurte incizate, dispuse vertical în două șiruri suprapuse (fig. 49, 3).

2. Vase scunde tronconice cu gura larg deschisă și cu marginea puțin îngroșată în interior, lucrate mai neîngrijit, din pastă mai grosolană, totuși compactă (fig. 49, 13).

3. Vase cu marginea foarte ușor arcuită.

4. Vase cu gâtul înalt și cu corpul bombat, lucrate îngrijit, din pastă cenușie în interior și cărămidie pe ambele fețe (fig. 49, 9).

5. Forme nedefinite, decorate cu șiruri orizontale alcătuite din impresiuni în formă de paranteze, obținute cu scoica zimțată (fig. 49, 17), brâul alveolar aplicat și cu creștături.

Majoritatea vaselor din pastă bună s'au găsit în nivelurile de locuire 4 și 5, ajungând acolo, probabil, prin gropile din vremea culturii Usatovo, care nu s'au putut identifica, sau prin deranjamentele provocate de gropile hallstattiene.

În legătură cu vasele din pastă bună trebuie puse și cele câteva toarte, găsite în nivelurile de locuire neolitică. Dintre acestea, se remarcă două exemplare cu banda din secțiune rectangulară, dintre care unul este decorat cu creștături pe marginile inferioare (fig. 49, 6) iar altul, cu două

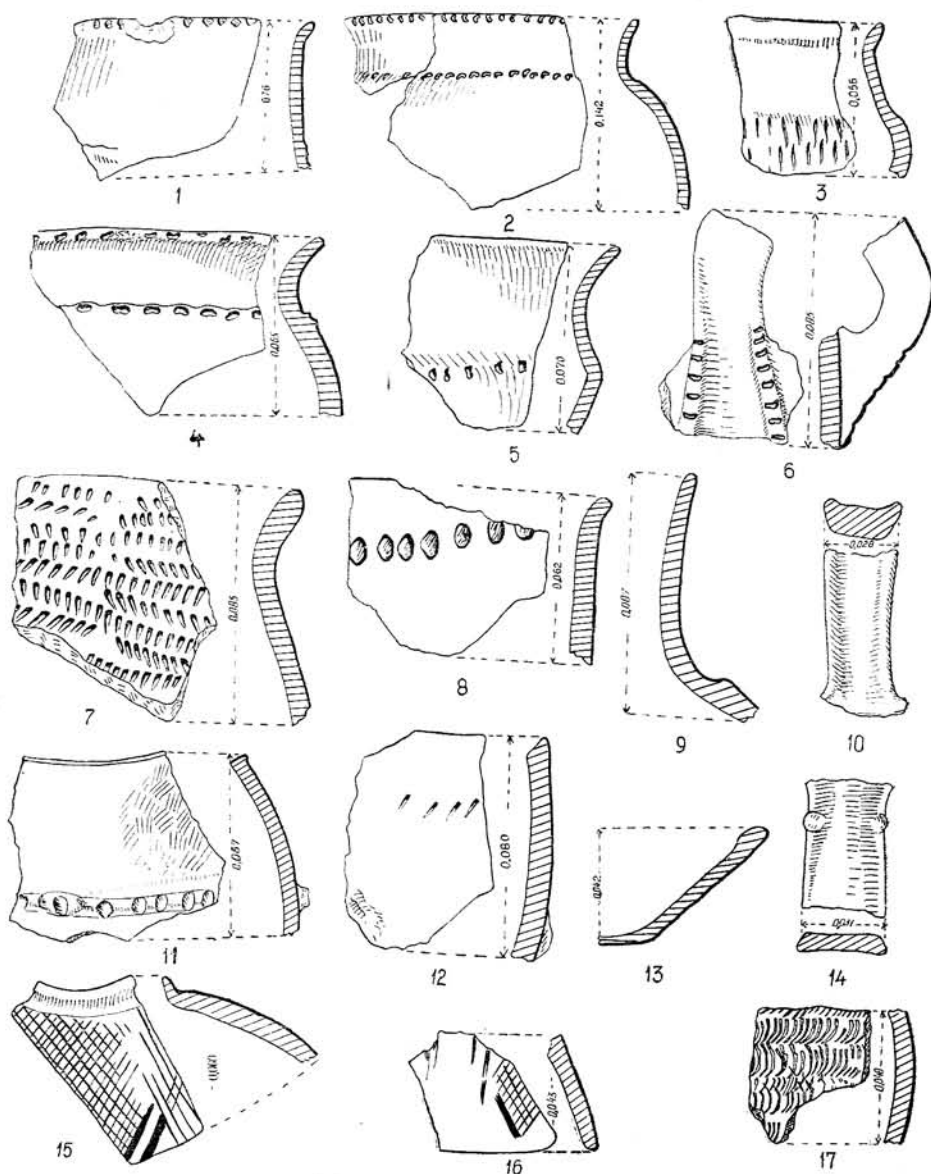

Fig. 49. — Fragmente ceramice Usatovo.

pastile aplicate pe capătul superior (fig. 49, 14). În afară de acestea, mai amintim un exemplar care prezintă o șanțuire pe fața externă (fig. 49, 14).

b) *Din pastă de calitate foarte bună* s'au găsit două fragmente pictate, unul dintr'un vas mic cu corpul bombat și cu două urchiușe perforate vertical (fig. 49, 15) și altul dintr'un capac (fig. 49, 16). Pasta compactă și foarte omogenă este de culoare cafenie în interior și cenușie-cenușie la exterior. Ambele forme sunt tipice pentru cultura Usatovo, caracterizându-se atât prin cele două tortițe perforate vertical, cât și prin motivul în formă de rețea, pictat cu o culoare brună pe fondul vasului.

c) *Fragmentele din pastă mai grosolană* sunt poroase, mai puțin compacte și conțin, uneori, în pastă foarte multe bucățele de scoici.

Din această pastă, s'au confecționat următoarele forme de vase:

1. Vase cu marginea răsfărântă în afară și cu corpul bombat. Un exemplar, cu foarte multe bucățele de scoici în pastă, de culoare neagră în interior și cenușie pe ambele fețe, este decorat cu șiruri orizontale nu prea regulate, alcătuite din impresiuni oblice scurte, dispuse, în parte, în sens invers (fig. 49, 7).

2. Vase cu pereții foarte ușor arcuiți și cu marginea plată, decorați la partea superioară cu impresiuni scurte dispuse oblic (fig. 49, 12) și cu brăuri alveolare (fig. 49, 11). Uneori și buza acestor vase este decorată cu impresiuni scurte oblice.

B. Obiecte din lut ars

1. Câteva fusaiole bitronconice, găsite mai ales în nivelul de locuire 1, dintre care se deosebește una cu partea superioară mult mai mare față de cea inferioară (fig. 50, 1) și alta, dezvoltată simetric, decorată, pe margini și pe maximul de rotunzime, cu șiruri orizontale din dungi scurte oblice (fig. 50, 2). Între șirurile de pe maximul de rotunzime a fusaiolei se află patru benzi de câte patru dungi oblice scurte, zimțate, făcute cu ajutorul unei margini de cochilie zimțată.

2. O măciucă mică cu patru protuberanțe, imitată probabil după una mai mare, decorată cu câte un arc, incizat în jurul protuberanțelor dela capetele orificiului (fig. 50, 3).

3. Două topoare ciocane-mici, imitate după cele mari, dintre care unul întreg (fig. 50, 4) și altul fragmentar (fig. 50, 5). Exemplarul întreg este de dimensiuni mari (lungimea maximă 8,4 cm) și se caracterizează prin vârful ascuțit.

C. Obiecte de piatră

Douăsprezece fragmente de topoare perforate, dintre care unele cu tăișul drept (fig. 50, 7 = 51, 4) sau ușor convex (fig. 50, 6 = 51, 2), iar

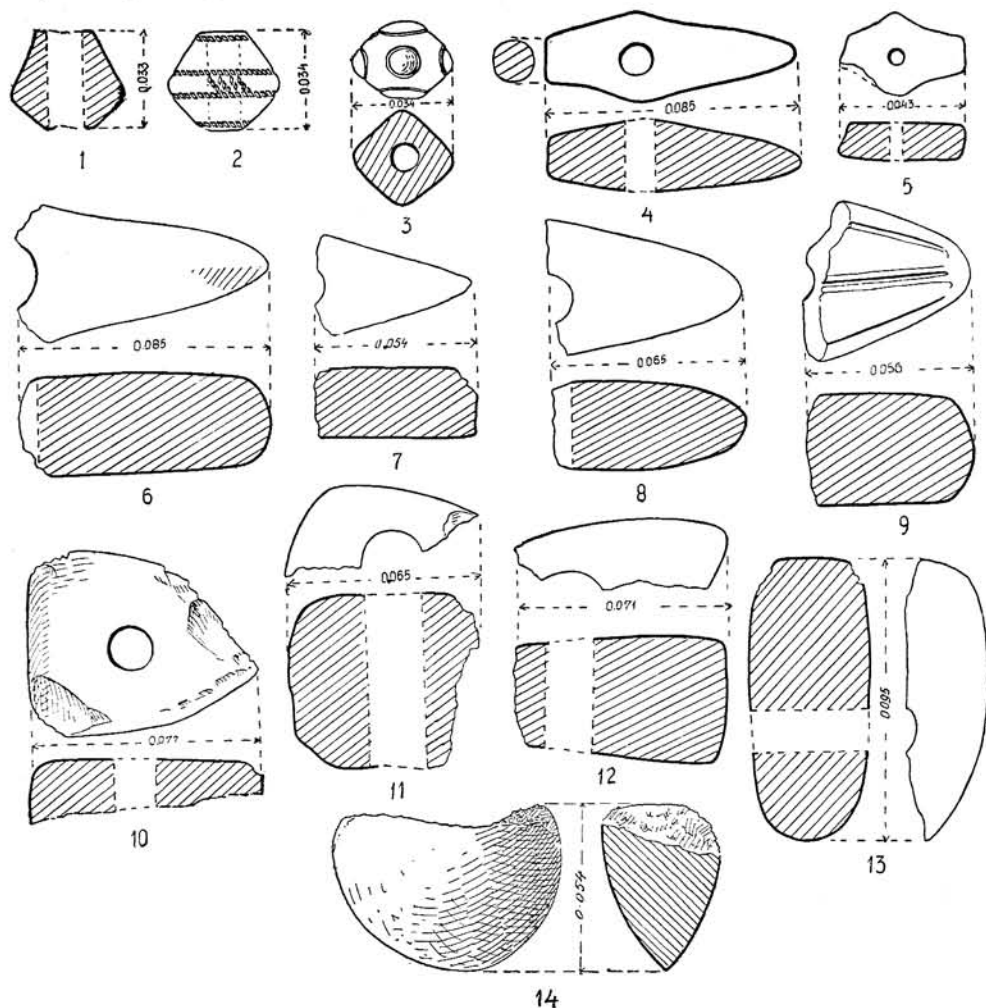

Fig. 50. — Obiecte de lut ars (1—5) și piatră (6—14) din nivelul de locuire Usatovo.

altele cu tăișul arcuit semicircular (fig. 50, 14 = 51, 8), ca și în așezarea dela Foltești-Ruptura¹⁰.

Un exemplar perforat parțial prezintă, în loc de tăiș, un vârf ascuțit (fig. 50, 8 = 51, 3), ca și imitația de lut ars amintită.

¹⁰ „Studii și Cercetări de Istorie Veche“, II, 1951, 1, fig. 8 jos.

Un alt exemplar, decorat pe fața superioară înspre tăiș, cu dungi în relief, este posibil, după urmele de tocire de pe tăiș, ca, după ce s'a rupt, să fi fost folosit ca pisălog (fig. 50, 9 = 51, 1).

În afară de acestea, patru exemplare fragmentare din topoare-ciocane late (fig. 50, 10 = 51, 5; 50, 11 = 51, 6; 50, 13 = 51, 7) care se aseamănă cu exemplarele găsite recent, în așezarea dela Foltești-Ruptura.

Resturile de locuire Usatovo de pe Cetățuia dela Stoicani, după cele constatate până în prezent, aparțin culturii Usatovo propriu zisă din așezarea dela Foltești, care datează în cea mai mare parte din vremea de tranziție dela Neolitic la epoca Bronzului¹¹. Nu tot așa stau lucrurile pe locul

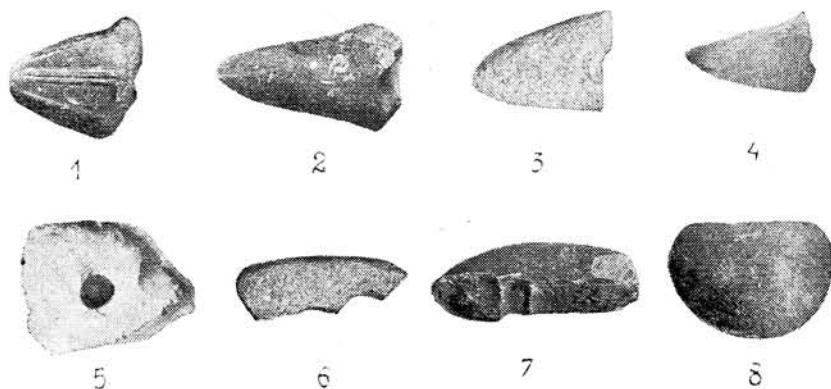

Fig. 51. — Topoare de piatră din nivelul de locuire Usatovo.

cimitirului hallstattian. Acolo, în afară de ceramica acestui aspect cultural, s'au găsit și forme înrudite cu acelea ale culturii Schneckenberg, care pot fi puse în legătură cu acele din nivelul de locuire mai nouă din așezarea dela Foltești, care s'ar putea să dateze chiar dela începutul epocii bronzului¹².

IV. MORMINTELE CU OCRU

În jumătatea de Est a suprafeței săpate în 1949, s'au descoperit cinci-sprezece morminte în poziție chircită, mai mult sau mai puțin accentuată, la adâncimi care variază între 0,15 m și 0,80 m (fig. 52). Oasele unora din aceste morminte sunt colorate cu ocru roșu sau sunt așezate peste o pătură subțire de ocru galben.

¹¹ „Studii și Cercetări de Istorie Veche“, II, 1951, 1, p. 263.

¹² Ibid.

După cele câteva elemente de inventar descoperit: două vase din lut ars, dintre care unul cu o toartă ușor supraînălțată (fig. 53, 1, 2=58, 1)¹³, două discuri din cochilii (fig. 53, 3—4 = 58, 3), folosite probabil ca un fel de cataramă sau copei¹⁴ și un topor de luptă fragmentar, din piatră (fig. 53, 5 = 58, 2), aceste morminte fac parte din grupul înmormântărilor cu ocră.

Mormântul Nr. 1 (fig. 54, 1 = 57, 1). Copil; în poziție chircită nu prea accentuată, pe partea stângă. Capul la Nord-Nord-Est 112° picioarele la Sud-

Fig. 52. — Morminte cu ocră.

Sud-Vest 192°, privirea la Sud-Est 101°. Oasele bine păstrate dar cu unele lipsuri. Capul puțin aplecat în spre piept. Mâna stângă întinsă și cu laba adusă deasupra genunchiului stâng. Mâna dreaptă lipsește, fiind probabil deranjată ulterior. Picioarele îndoite în unghiu drept față de șira spinării și în unghiu ascuțit dela genunchi. Stă în cenușă, la 0,45 m adâncime față de taluzul Nord, la baza nivelului de locuire 2. Este cu 0,85 m mai

¹³ În ceea ce privește cana cu toartă ușor supraînălțată dintr'un mormânt dintr'o movilă dela Glăvăneștii-Vechi („Studii și Cercetări de Istorie Veche“, I, 1950, 1, p. 29), nu se poate preciza dacă datează din vremea mormintelor cu ocră sau din Hallstatt.

¹⁴ piesă similară de os s'a mai găsit în Nordul Moldovei într'un mormânt dintr'o movilă dela Bogonos, de lângă Iași („Studii și Cercetări de Istorie Veche“ I, 1950, 2, p. 115).

sus decât nivelul mormântului Nr. 8 și cu 1, 37 m mai sus decât nivelul mormântului Nr. 9.

Niciun element de inventar.

Mormântul Nr. 2 (fig. 54, 2 = 57, 2). Matur (femeie?), în poziție chircită, foarte accentuată, pe partea dreaptă. Capul la Est-Nord-Est 79°, picioarele la Nord-Nord-Vest 344°, privirea la Nord-Nord-Vest, 344°. Oasele bine păstrate. Dinții foarte tociți. Măinile sunt încrucișate pe piept. Deși ambele labe ale mâinilor lipsesc, totuși se poate presupune că laba mâinii stângi era îndreptată în spre un vas din fața mandibulei, iar laba mâinii drepte, sub humerusul stâng, deoarece o falangă a acestei labe se găsește între coaste, dincolo de humerusul stâng. Picioarele sunt îndoite foarte mult, atât față de șira spinării, cât și dela genunchi. A fost găsit în cenușa din nivelul de locuire 2, cu capul la 0,22 m și picioarele la 0,40 m adâncime față de nivelul solului actual din acest loc, care este în ușoară pantă dela Vest la Est. Acest mormânt se suprapune în parte mormântului Nr. 11, fiind din acest motiv mai nou decât acesta.

Inventar: Un vas de lut ars cu toartă supraînălțată (fig. 53, 1), așezat în poziție normală, între genunchiul drept și mandibulă.

Mormântul Nr. 3 (fig. 54, 3 — 57, 3). Matur (femeie?), în poziție chircită nu prea accentuată, pe partea stângă. Capul la Est-Nord-Est 68°, picioarele la Vest-Sud-Vest 248°, privirea către Sud-Sud-Est 158°. Oasele păstrate bine, dar cu unele lipsuri. Măinile îndoite din cot în fața pieptului și cu labele suprapuse. Osul iliac drept prezintă, cam la mijloc, un orificiu oval (2,4 cm × 2 cm). Este așezat în cenușa nivelului de locuire 2, cu capul la 0,25 m adâncime și cu picioarele la 0,35 m față de nivelul solului actual, din acest loc, care este în ușoară pantă dela Vest la Est. Latura sudică a gropii mormântului a tăiat o masă de chirpic ars, din nivelul de locuire 3, din care o bucată prezintă urme clare de trestie.

Inventar: un disc din cochilie (fig. 53, 3), lângă șira spinării și cam la mijlocul înălțimii ei.

Mormântul Nr. 4 (fig. 54, 4 = 57, 4). Matur (femeie?), în poziție chircită accentuată, pe partea stângă. Capul este la Est-Nord-Est 73°, picioarele la Sud-Sud-Vest 209°, iar privirea către Sud-Sud-Est 158°. Oasele bine păstrate. Capul aplecat puțin în spre bărbie. Ambele mâini îndoite puternic din cot și cu labele împreunate lipite de față. Picioarele îndoite în unghiu ascuțit, mai puțin accentuat față de șira spinării decât dela genunchi. Labele picioarelor sunt suprapuse. A fost găsit la 0,40 m adâncime, în pământul cenușiu al nivelului de locuire 2, cam la același nivel cu mormântul Nr. 1, cu 0,15 m mai jos decât mormântul Nr. 3.

Niciun element de inventar.

Mormântul Nr. 5 (fig. 54, 5 = 57, 5). Matur, probabil luptător, culcat pe spate și cu picioarele chircite mai moderat, aplecate pe partea dreaptă. Capul este la Vest-Sud-Vest 260° , picioarele la Est-Nord-Est 68° , privirea la Est-Nord-Est 68° . Oasele bine păstrate, dar cu unele lipsuri. Capul aplecat în spre bărbie. Mâinile îndoite puțin din cot și cu labele aduse pe oasele iliace. Picioarele îndoite în unghi obtuz față de șira spinării și în unghi

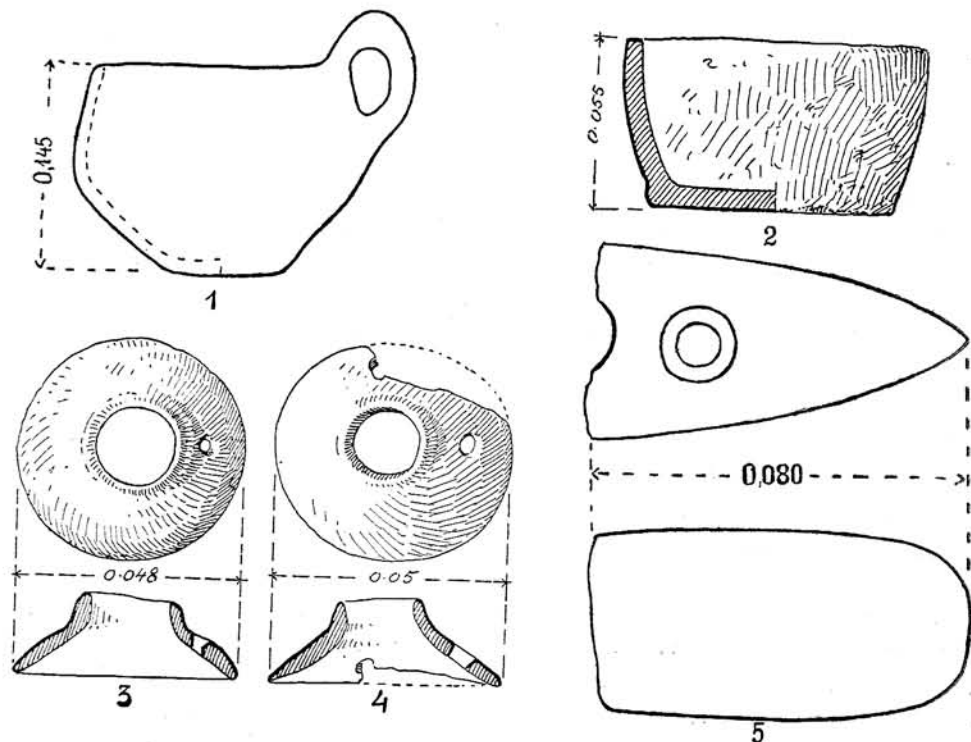

Fig. 53. — Obiecte din inventarul mormintelor cu ocră.

ascuțit, dela genunchi. Lipsește femurul drept și laba piciorului stâng. Tibia stângă s'a păstrat fragmentar. Stă în cenușă, la baza nivelului de locuire 2, cam la același nivel cu mormântul Nr. 6, cu capul la 0,60 m și picioarele la 0,40 m față de nivelul solului actual, care în acest loc este în pantă. Scheletul se află cu 0,50 m mai jos decât scheletul din mormântul Nr. 2 și cu 0,15 m mai sus decât acela din mormântul Nr. 11. Intre craniile scheletelor din mormintele Nr. 5 și 11 sunt numai 0,20 m.

Inventar: un topor din piatră fragmentar și cu un început de perforare (fig. 53, 5), așezat pe piept cu tășul spre Nord.

Mormântul Nr. 6 (fig. 54, 6 = 57, 6). Matur (bărbat), în poziție chir-cită accentuată, pe partea stângă. Capul la Vest-Nord-Vest 298°, picioarele la Nord-Nord-Est 5° și privirea către Nord-Nord-Est 3°. Oasele bine păstrate. Capul aplecat în spre bărbie. Dinții mandibulei sunt tociți, iar ai maxilarului superior, lipsesc. Mâna dreaptă îndoită din cot, aproape drept și cu laba adusă între genunchi. Mâna stângă îndoită mai mult din cot în unghiu ascuțit și cu laba adusă lângă frunte. Picioarele îndoit în unghiu ascuțit față de șira spinării și dela genunchi, cu labele unite în dreptul călcâielor și suprapuse. Zace în pământul cafeniu, la baza nivelului de locuire 3, la 0,90 m adâncime față de nivelul solului actual. Mormântul a fost transportat la Galați, unde se găsește expus în secția arheologică a muzeului „Alexandru Ion Cuza”.

Niciun element de inventar.

Mormântul Nr. 7 (fig. 54,7). Dublu (?), cu ocră, deranjat de o groapă hallstattiană. În groapă, în afară de materialul hallstattian și câteva bucăți de chirpic ars dintr-o locuință deranjată dela baza nivelului de locuire 3, s'au mai găsit laba unui schelet și ceva mai sus, o calotă craniană, care provin din acest mormânt. Majoritatea fragmentelor ceramice se află la 0,96 m adâncime față de nivelul solului actual. Un fragment ceramic hallstattian cu proeminențe organice s'a găsit chiar la nivelul de așezare al scheletului 7, în dreptul tibiei piciorului stâng.

Mormântul Nr. 7 a. Matur (femeie?), în poziție chir-cită, puțin accentuată, pe partea stângă. Capul este la Sud-Sud-Est 113°, picioarele la Vest-Nord-Vest 290°, și privirea probabil către Sud-Sud-Vest 190°. Oasele păstrate ceva mai puțin bine sunt vopsite cu ocră roșu. Din capul deranjat, s'au mai păstrat doar câteva oase și mandibula. Mâna stângă, îndoită în unghiu aproape drept din cot, trece pe sub șira spinării și ajunge cu laba întinsă până în dreptul cotului celeilalte mâini. Mâna dreaptă, foarte îndoită din cot, a avut probabil laba adusă în dreptul bărbiei. Scheletul a stat cu bustul întors, deoarece este cu pieptul în jos. Aceasta rezultă, atât din felul cum sunt întoarse mâinile, cât și mai ales din poziția lor față de coaste și de șira spinării. S'a păstrat numai piciorul stâng, care este îndoit în unghiu drept față de șira spinării și în unghiu ascuțit, dela genunchi. Laba deranjată a unuia dintre picioare se află cu 0,50 m mai sus, lângă marginea de Est a grămezii mai mari de fragmente ceramice hallstattiene.

Inventar: un disc din cochilie (fig. 53,4), așezat în poziție orizontală, cu tubul în jos, sub osul coxal.

Mormântul Nr. 7 b. Matur (bărbat), în poziție chir-cită nu prea accentuată, pe partea dreaptă. Mormântul a fost deranjat în cea mai mare parte

de o groapă hallstattiană. Nu s'au păstrat *in situ* decât picioarele fără labe, o parte din basin şi câteva vertebre. Calota, probabil din acest mormânt, s'a găsit în pământul de umplură al gropii hallstattiene. Capul, probabil, la Sud-Sud-Vest, picioarele la Est-Nord-Est 68° şi privirea către Sud-Sud-Est (?). Oasele relativ bine păstrate şi par vopsite cu ocră roşu. De asemenea, sub femurul drept, s'a găsit un strat de ocră roşu.

Niciun element de inventar.

Ambele morminte sunt aşezate la 1,40 m adâncime faţă de nivelul solului actual, în depunerea cu cenuşă a nivelului de locuire 4. Este probabil că aceste două schelete care zac la acelaşi nivel, aparţin unui mormânt dublu, care a fost deranjat în mare parte de o groapă hallstattiană, atât în regiunea picioarelor mormântului Nr. 7 a, cât şi a corpului mormântului Nr. 7 b.

Mormântul Nr. 8 (fig. 54, 8). Adolescent (?), în poziţie chircită destul de accentuată, pe partea dreaptă. Capul este la Est-Nord-Est 60° , picioarele la Vest 270° şi privirea către Nord-Nord-Vest 230° . Oasele bine păstrate; şira spinării puţin încovoiată la mijlocul înălţimii ei. Măinile îndoite din cot în faţa pieptului şi cu labele împreunate lângă faţă. Picioarele aşezate paralel sunt îndoite în unghiu ascuţit, atât la basin cât şi la genunchi. Labele picioarelor sunt unite şi suprapuse. Pe câteva coaste şi pe calcaneu se observă urme vagi de ocră roşu. Este aşezat la 1 m adâncime faţă de nivelul solului actual, în pământul de culoare gălbuie al nivelului de locuire 4. Nivelul mormântului se află cu cca 0,88 m mai sus de cel al mormântului Nr. 9.

Niciun element de inventar.

Mormântul Nr. 9 (fig. 54, 9 = 57, 2). Triplu (?), cu ocră (9 a—c), din care două schelete sunt deranjate, probabil de o groapă hallstattiană.

Mormântul Nr. 9 a. Copil, în poziţie chircită nu prea accentuată, pe partea dreaptă. Capul la Vest 270° , picioarele la Est 90° , privirea către Sud-Est 135° . Oasele nu prea bine păstrate, sunt vopsite cu ocră roşu. Capul căzut înainte este deplasat pe humerusul drept. Şira spinării este încovoiată. Mâna dreaptă, îndoită puţin din cot, are laba adusă lângă osul iliac drept, până aproape de femurul drept. Mâna stângă, păstrată fragmentar, are falangele labei între extremitatea superioară a femurului stâng şi laba piciorului stâng. Picioarele sunt îndoite în unghiu obtuz faţă de şira spinării şi în unghiu ascuţit dela genunchi. Din labele picioarelor s'au păstrat numai câteva fragmente.

Niciun element de inventar.

Mormântul Nr. 9 b. Matur. Aceeaşi orientare ca şi la mormântul Nr. 9 a. S'au găsit numai picioarele, în poziţie chircită, pe partea dreaptă. Oasele

prost păstrate, sunt vopsite cu ocră roșu. Genunchiul piciorului drept pătrunde în regiunea inferioară a șirei spinării scheletului de copil din mormântul Nr. 9 a.

Niciun element de inventar.

Mormântul Nr. 9 c. Copil. Orientarea scheletului este, probabil, opusă celei din mormintele Nr. 9 a și 9 b, și anume, picioarele la Vest și capul la Est. S'au găsit numai cele două tibii și peronee și un os iliac, probabil stângul. Lângă osul iliac, câteva falange mici, probabil tot dela mâna stângă. După poziția tibiilor, scheletul a stat probabil pe partea dreaptă. Oasele prost păstrate sunt vopsite cu ocră roșu.

Niciun element de inventar.

Aceste trei schelete sunt situate la 0,95 m adâncime față de nivelul actual al solului. Din felul în care sunt dispuse, s'ar putea bănuî că avem de a face cu schelete care se întrepătrund. Totuși, ținându-se seama de faptul că oasele scheletelor se găsesc la același nivel și că, groapa mormântului Nr. 9 b ar fi trebuit să deranjeze oasele scheletului 9 a, este mai probabil că scheletele, în special 9 a și 9 b, să facă parte din același mormânt, care a deranjat o masă mică de chirpic ars dela baza nivelului de locuire 4. În acest sector al suprafeței, nu s'a găsit niciun fragment ceramic hallstattian. Din acest motiv, nu se poate ști dacă cele două schelete fragmentare au fost deranjate de vreo groapă hallstattiană sau dacă au fost depuse în această stare în mormânt.

Mormântul Nr. 10 (fig. 55, 10 = 57, 3). Tânăr, în poziție chircită nu prea accentuată, pe partea stângă. Capul, la Nord-Nord-Est 344°, picioarele la Sud-Est 130°, și privirea către Est-Nord-Est 68°. Oasele sunt bine conservate. O parte din femurul stâng și ambele tibii și peronee au fost distruse, probabil de groapa hallstattiană din acest loc, umplută cu pământ de culoare cafenie negricioasă, cu cenușă, pământ ars, cărbune, numeroase oase de pești și scoici. Tot din această groapă, provine și un fragment de topor-ciocan plat din piatră, perforat și cu ceafa lată. Labele picioarelor, bine conservate, se apropie în dreptul călcâielor. Capul este puțin aplecat în spre bărbie. Ambele brațe sunt îndoite moderat din cot și au labele aduse probabil în spre genunchi. Este așezat în cenușa nivelului de locuire 5, ceva mai jos decât celelalte morminte cu ocră, la 1,85 m adâncime față de solul actual. Sub craniu, se află o porțiune mică de 0,10 m × 0,08 m cu ocră roșu. De asemenea, sub oase, s'a observat o pătură de ocră roșu-gălbui, groasă de 2 — 5 mm.

Niciun element de inventar.

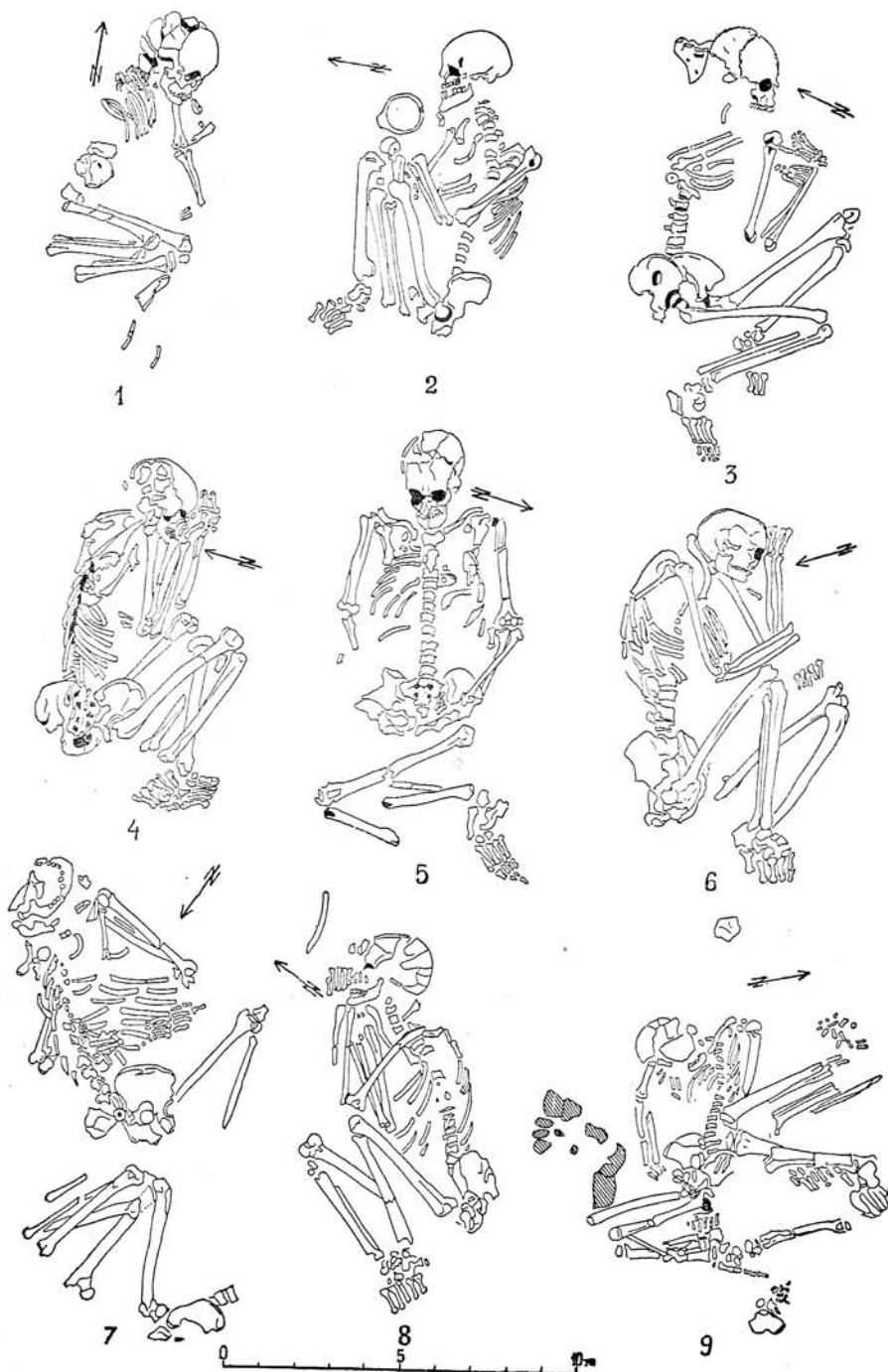

Fig. 54. — Morminte cu ocră (Nr. 1—9) 1/20 din mărimea naturală.

Mormântul Nr. 11 (fig. 55, 11 = 57, 4). Matur, în poziție chircită accentuată, pe partea dreaptă. Capul este la Est-Nord-Est 73° , picioarele la Vest-Nord-Vest 298° și privirea către Nord-Vest 316° . Oasele bine păstrate par a prezenta urme vagi de ocră. Capul este puțin aplecat în spre bărbie și cu mandibula răsturnată. Ambele mâini sunt îndoite puternic din cot și au labele împreunate în fața feței. Bustul este întors, oarecum cu pieptul în jos. Picioarele sunt îndoite în unghiu ascuțit, față de șira spinării și dela genunchi. Este așezat în cenușa nivelului de locuire 4, la 0,75 m adâncime față de nivelul solului actual, fiind cu 0,15 m mai sus decât mormântul Nr. 5 și cu 0,65 m mai jos decât mormântul Nr. 2. Mormântul Nr. 11 este anterior mormântului Nr. 2, deoarece este suprapus în parte, în regiunea picioarelor, de către mormântul Nr. 2.

Niciun element de inventar.

Mormântul Nr. 12 (fig. 55, 12 = 57, 5). Matur (femeie ?), în poziție chircită accentuată, pe partea dreaptă. Capul este la Nord-Est 45° , picioarele la Vest-Nord-Vest, 280° și privirea către Nord-Vest 315° . Oasele bine păstrate par vopsite cu ocră. Capul este căzut în spre bărbie, din care motiv șira spinării la partea ei superioară este încovoiată. Măinile sunt împreunate între genunchi și piept. Mâna dreaptă îndoită puțin din cot are laba adusă între picioare. Mâna stângă, îndoită din cot în unghiu drept, are laba spre cubitusul și radiusul mâinii drepte. Picioarele, cu un genunchi mai sus și altul mai jos, sunt îndoite puțin din basin și foarte mult dela genunchi. Este așezat în pământul cenușiu cu infiltrații de pământ galben a nivelului de locuire 4, la 0,62 m adâncime față de nivelul solului actual. Se găsește cu 0,20 m mai sus decât mormântul Nr. 11, iar față de mormântul Nr. 4 este mai vechi, deoarece acesta din urmă s'a suprapus peste el, fiind cu 0,22 m mai sus.

Inventar: un vas mic (fig. 53, 2), așezat în poziție normală, în dreptul feței și aproape de humerusul drept.

Mormântul Nr. 13 (fig. 55, 13). Matur (bărbat?), în poziție chircită nu prea accentuată, cu bustul în jos, și cu picioarele chircite pe partea stângă. Capul este la Vest-Nord-Vest 305° , picioarele la Est-Sud-Est 124° și privirea către Nord-Est 45° . Oasele sunt foarte bine conservate. Capul răsucit spre stânga. Bustul întors. Ambele mâini sunt îndoite în unghiu, aproape drept din cot, și au labele aduse pe pântec, sub oasele iliace. Picioarele sunt îndoite foarte puțin față de basin și ceva mai mult dela genunchi. Tibia și peroneul drept erau ridicate, în poziție aproape verticală. După curățirea scheletului, aceste oase neputându-se menține în poziția verticală, au fost așezate cu oarecare aproximație în poziția orizontală, în care au fost apoi

fotografiate și desenate. Este situat la cca 0,15 m adâncime față de nivelul solului actual, care, în acest loc, este în pantă mai accentuată.

Niciun element de inventar.

Mormântul Nr. 14 (fig. 55, 14). Matur, în poziție chircită nu prea accentuată, pe partea stângă. Capul la Nord-Nord-Vest 350° (?), picioarele la

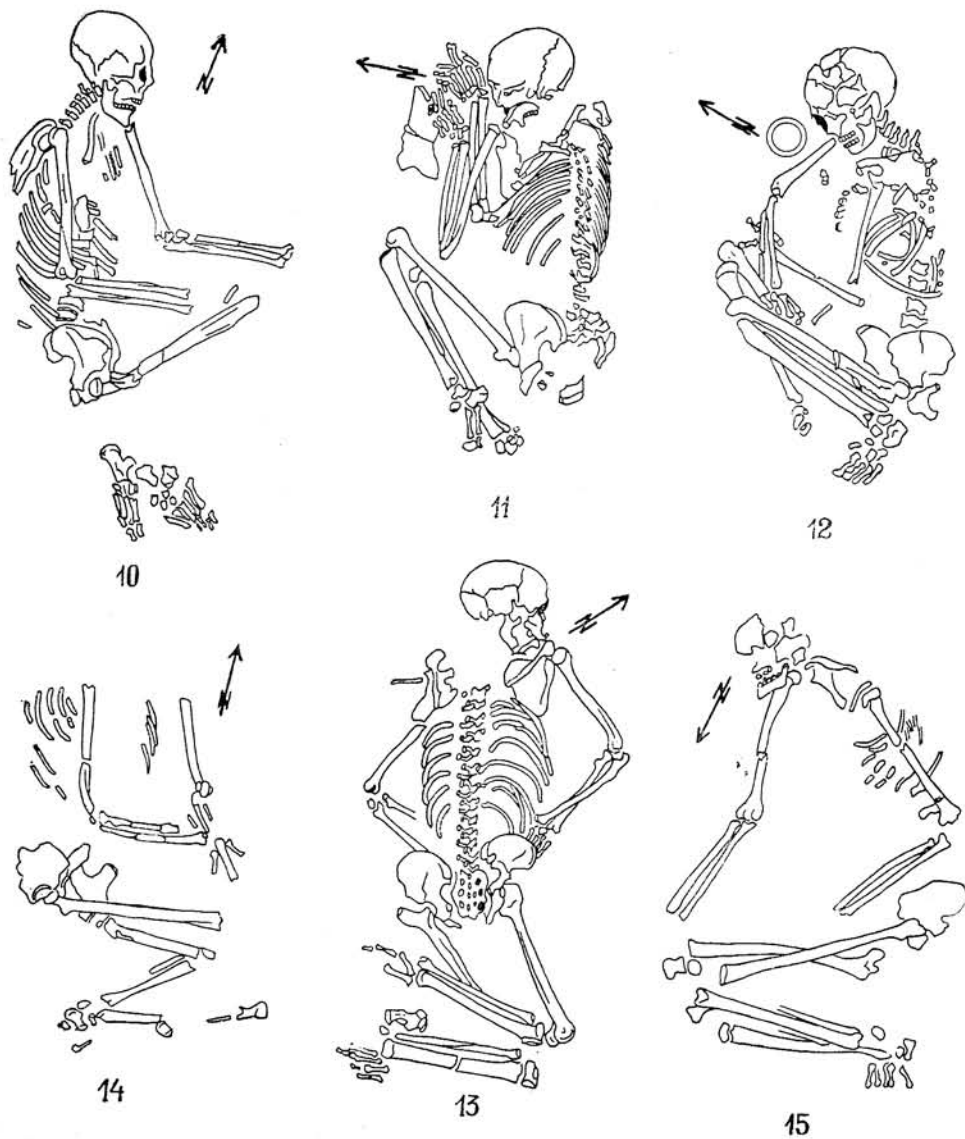

Fig. 55. — Morminte cu ocră (Nr. 10—15). La 1/20 din mărimea naturală.

Sud-Sud-Est 170°. Oasele sunt mai puțin bine conservate. Capul lipsește, fiind deranjat, probabil de o groapă. Mâna stângă întinsă a avut laba probabil în spre genunchiul drept. Mâna dreaptă este îndoită în unghiu drept. Picioarele sunt îndoite în unghiu drept față de basîn și în unghiu ascuțit dela genunchi. Labele picioarelor sunt unite în dreptul călcâielor. Este situat în cenușa nivelului de locuire 5, la 0,80 m adâncime față de solul actual. Groapa mormântului a tăiat o mică porțiune de arsură din nivelul de locuire 3, care se află la Sud-Sud-Est de schelet.

Niciun element de inventar.

Mormântul Nr. 15 (fig. 55, 15). Matur (bărbat), în poziție chircită, pe partea dreaptă. Capul este la Est-Sud-Est 107°, picioarele la Vest-Nord-Vest 310°, privirea către Nord-Nord-Est 11°. Oasele relativ bine păstrate, dar cu lipsuri. Mâna dreaptă, îndoită puțin din cot, este lăsată pe genunchiul drept, iar cea stângă, îndoită mai mult, în unghiu drept, pe femurul stâng. Este situat la 0,35 m adâncime față de nivelul solului actual. Groapa mormântului întrerupe chirpicul ars al unei locuințe dela baza nivelului de locuire 1.

Niciun element de inventar.

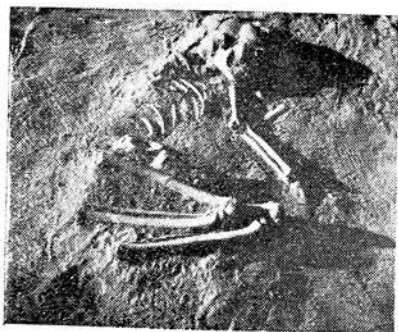
★

Din aceste cincisprezece morminte, treisprezece sunt individuale (Nr. 1—6, 8, 10—15), unul dublu (Nr. 7) și altul, probabil, triplu (Nr. 9). În șase morminte individuale, scheletele sunt culcate pe partea stângă (Nr. 1, 3—4, 6, 10, 14) și în alte cinci, pe partea dreaptă (Nr. 2, 8, 11—12, 15). În mormântul dublu, un schelet este culcat pe partea stângă (Nr. 7 a) și un altul, pe dreapta (Nr. 7 b). În mormântul triplu (?) cele trei schelete au fost culcate pe partea dreaptă (Nr. 9 a—c). Poziția scheletelor diferă numai în două morminte individuale. Astfel, într'unul, scheletul este culcat cu bustul în sus (5), iar în altul invers, cu bustul în jos (13).

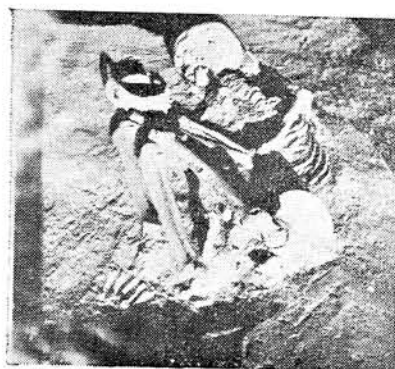
Scheletele au fost așezate în gropi simple, săpate mai mult sau mai puțin adânc, dela un nivel suprapus imediat peste nivelul de locuire 1. Probabil că, tot dela baza acestui nivel, s'au săpat și unele gropi cu resturile de ceramică Usatovo. În niciunul din morminte nu s'au găsit urme dintr'o construcție de lemn¹⁵.

Faptul că aceste morminte nu s'au găsit într'un tumul, nu exclude posibilitatea ca să fi existat aici un tumul, care a dispărut cu vremea prin dife-

¹⁵ Urme dintr'o construcție de lemn s'au descoperit în unele din mormintele cu ocră din Nordul Moldovei dela Glăvăneștii Vechi („Studii și Cercetări de Istorie Veche“, I, 1950, 1) și Bogonos (ibid., II, 1951, 1, p. 112).

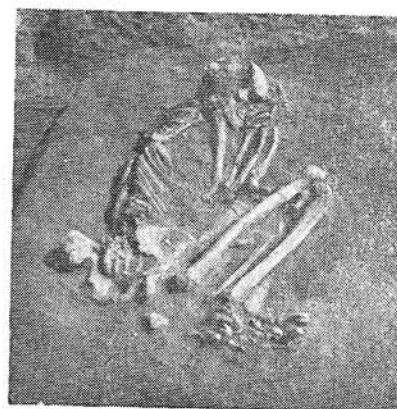
1

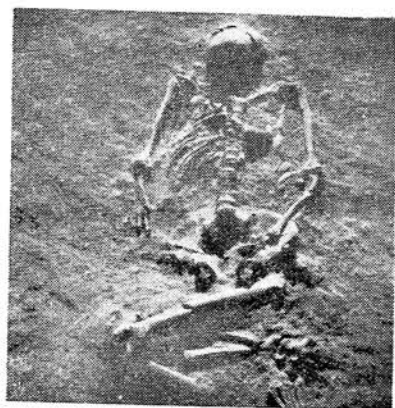
2

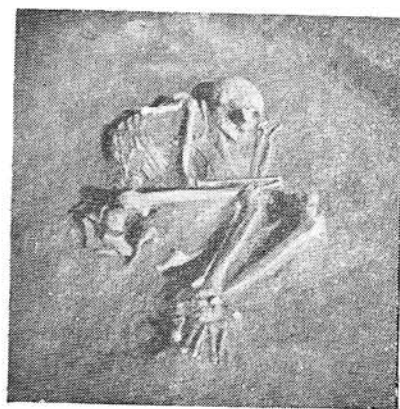
3

4

5

6

Fig. 56. — Morminte cu ocră: 1—6.

ritele lucrări de pe acest loc ¹⁶. De altfel în afară de faptul că în regiune se găsesc mai mulți tumuli, pe planul director sunt indicate două cote de cetățuie, cota 32 la capătul de Nord și cota 35 la capătul de Sud. Pentru verificarea ipotezei existenței unor tumuli pe Cetățuie, va trebui să se cerceteze și capătul sudic al acestei forme de teren, în dreptul cotei 35 v de pe planul director. Din nefericire, lucrul acesta este ceva mai dificil, deoarece pe capătul sudic al Cetățuiei s'a construit o locuință, nivelându-se cu acest prilej terenul respectiv.

În ceea ce privește dispoziția mormintelor descoperite, se observă că majoritatea se grupează într'un arc mare de cerc, în interiorul căruia sunt câteva morminte dispuse oarecum în linie dreaptă (fig. 59). Este greu să se precizeze care a fost mormântul principal. În afara arcului de cerc sunt numai două morminte individuale (Nr. 6, 13). Pentru a se stabili dacă mormintele au fost dispuse sau nu într'un cerc, va trebui să se cerceteze și porțiunea nesăpată, imediat dela Nord, în care probabil că mai sunt morminte. Unele din mormintele din arcul de cerc sunt mai adânci și altele mai puțin adânci (Nr. 11, 12), sunt suprapuse mai mult sau mai puțin (fig. 57, 6) de altele mai puțin adânci (Nr. 2, 4). Dacă a fost un tumul, este foarte probabil că mormintele mai puțin adânci, care se suprapun pe cele mai adânci, s'au săpat după ce s'a construit tumulul pentru mormintele mai adânci.

Din grupa mormintelor mai adânci fac parte patru morminte dispuse în linie dreaptă în interiorul arcului de cerc (Nr. 8, 9, 11, 12) și alte două, de pe latura arcului de cerc (Nr. 7, 10).

Mormintele din această grupă se caracterizează prin adâncimea lor mai mare, poziția scheletelor și ocrul de pe oase sau de sub ele. Adâncimea mormintelor din interiorul arcului de cerc variază între 0,62 m — 1 m, iar a acelor de pe latura arcului de cerc între 1,40 — 1,85 m. Gropile acestor morminte ajung până la nivelurile de locuire 4 și chiar 5.

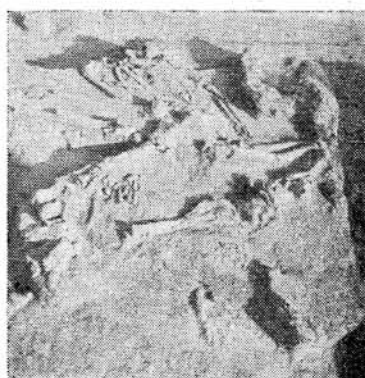
În ceea ce privește poziția scheletelor, cinci sunt culcate pe partea dreaptă și trei pe stânga. Chircirea este mai accentuată la maturi și mai moderată la copii. Poziția mâinilor variază. Numai în două cazuri mâinile împreunate se găsesc în fața feței (Nr. 8, 11). Alteori, au următoarele poziții: împreunate între genunchi și piept (Nr. 12), întinse în spre basîn (Nr. 9 a), una pe piept și alta adusă spre față (Nr. 7 a) și, în fine, aduse în spre genunchi (Nr. 10).

Numai în mormintele din această grupă s'a găsit ocrul pe oase. În două din aceste morminte, oasele sunt vopsite cu roșu (Nr. 7, 9), în alte trei, sunt urme vagi de ocrul pe oase (Nr. 8, 11, 12) și, în fine, într'un singur caz, sub oase s'a depus o pătură subțire de ocrul roșu.

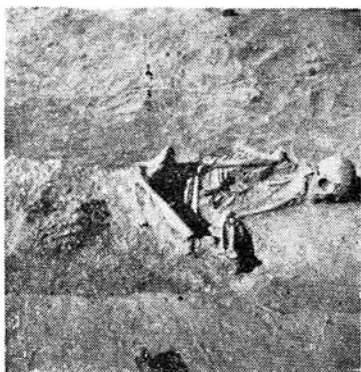
¹⁶ „Studii și Cercetări de Istorie Veche“ I, 1950, 1, p. 62; I, 1950, 2, p. 119.

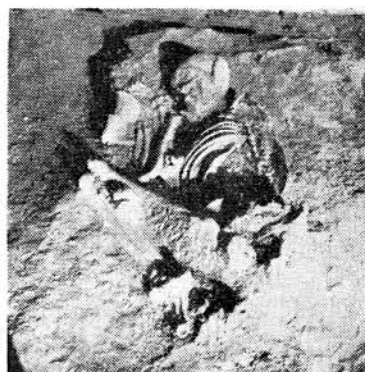
1

2

3

4

5

6

Fig. 57. — Morminte cu ocră: 1. Mormântul 7 (dublu); 2. Mormântul 9 (triplu ?);
3—5. Mormântul 10—12; 6. Mormântul 11 suprapus în parte de mormântul 2.

De asemenea, tot numai din această grupă fac parte un mormânt dublu și altul triplu (?).

Inventarul mormintelor din această grupă este reprezentat numai printr'un vas (Nr. 12) (fig. 53, 2 = 58, 1) și un disc de cochilie (Nr. 7 a) (fig. 53, 4 = 58, 3).

Din grupul mormintelor mai puțin adânci fac parte patru morminte (Nr. 1—4), a căror adâncime față de solul actual variază între 0,35m — 0,45 m. Trei din aceste morminte au scheletele culcate pe partea stângă, un singur

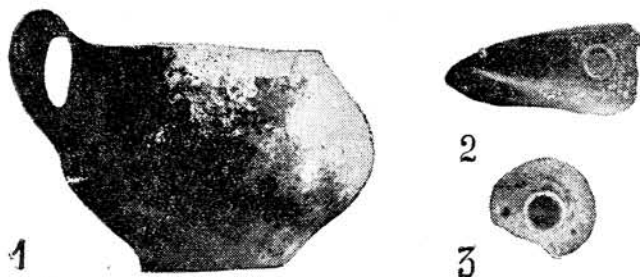

Fig. 58. — Obiecte din inventarul mormintelor cu ocr.

schelet este culcat pe partea dreaptă. Chircirea este mai moderată la copii, și mai accentuată la oameni mari. Măinile sunt îndreptate în spre genunchi (Nr. 1), în fața feței (Nr. 3, 4) sau în dreptul unui vas (Nr. 2).

Inventarul acestor morminte este reprezentat numai printr'un vas cu toarta ușor supraînălțată (Nr. 2) (fig. 53, 1) și un disc din cochilie (3), (fig. 53, 3).

Din această grupă de morminte numai cele două morminte care sunt suprapuse peste alte două din grupa precedentă sunt de sigur ulterioare celor din grupa mai adâncă peste care sunt suprapuse.

În ceea ce privește celelalte morminte, care se găsesc oarecum la același nivel cu aceste două morminte, s'ar putea, dar nu e sigur, ca și ele să fi fost săpate dintr'o vreme ulterioară înmormântărilor mai adânci și anume, după ce s'ar fi construit tumulul.

În grupul mormintelor mai puțin adânci, nu s'au găsit morminte duble sau eventual triple și nici ocr pe oase sau sub ele, ca în cazul mormintelor mai adânci.

Referitor la scheletele care sunt culcate într'o poziție deosebită, pe spate și cu bustul în sus (Nr. 5) sau pe piept și cu picioarele chircite spre stânga (Nr. 13), s'a observat că au labele mâinilor aduse pe basîn.

După un topor fragmentar de luptă, din piatră (fig. 53, 5 = 58, 2), găsit pe pieptul scheletului culcat pe spate, se poate deduce, că avem de a face cu un luptător.

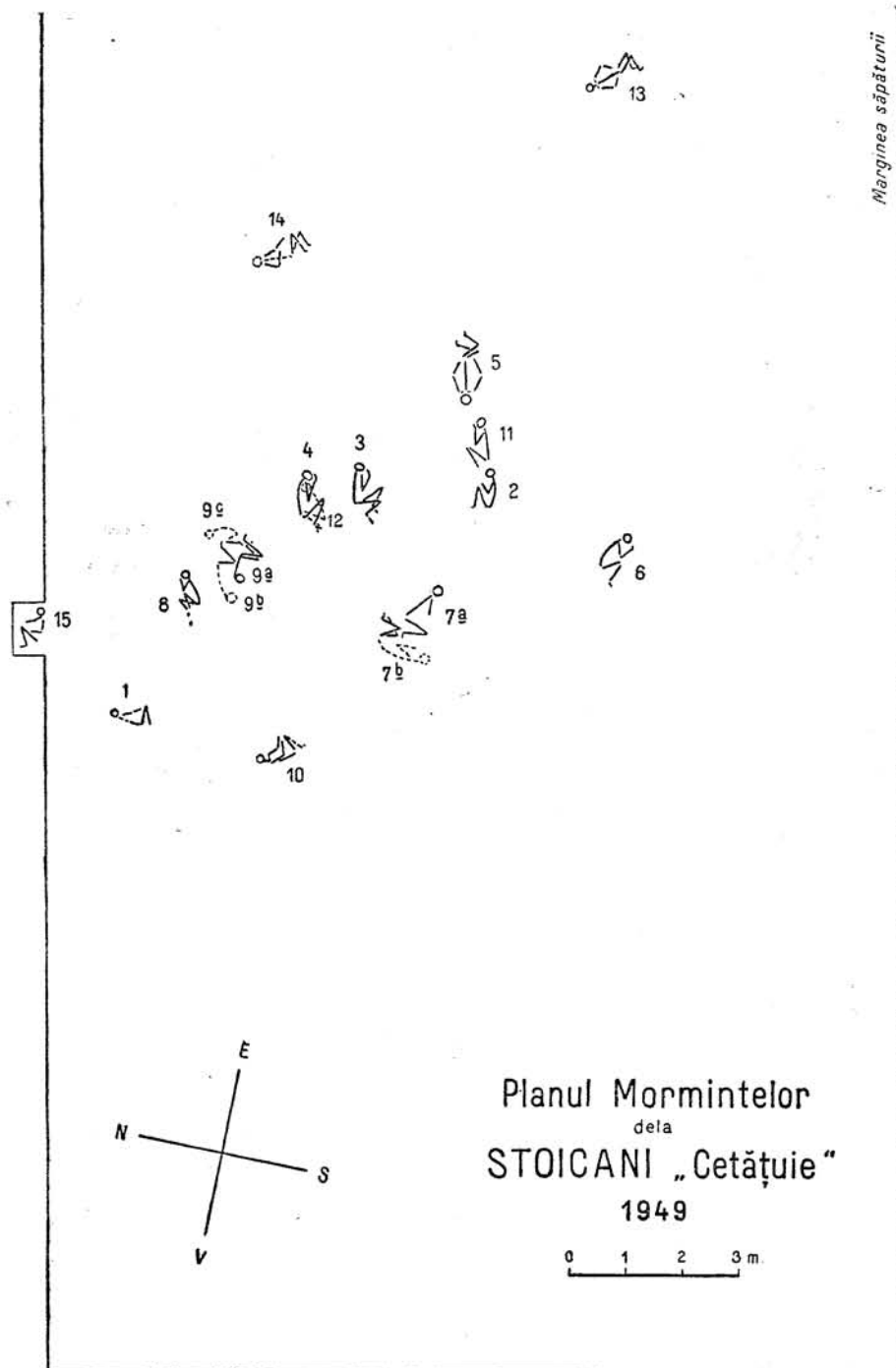

Fig. 59

Din punct de vedere al cronologiei relative, grupul mormintelor cu ocră de pe Cetățuia ar putea fi contemporan cu resturile de locuire Usatovo mai noi, de pe locul cimitirului hallstattian, deoarece gropile mormintelor au fost săpate într-o regiune cu resturi de locuire Usatovo mai vechi. În acest fel, mormintele cu ocră de pe Cetățuia, corespunzând nivelului de locuire mai nou din așezarea dela Foltești, s'ar putea să dateze ca și acestea dela începutul epocii Bronzului.

V. AȘEZAREA HALLSTATTIANĂ

Așezarea hallstattiană dela Cetățuia dela Stoicani se caracterizează prin cca cincisprezece gropi mari, în formă de clopot, săpate dela baza unui strat de cultură. Unele dintre ele au fost secționare de pereții suprafeței (fig. 6, 2—5). Aceste gropi, adânci uneori până la 2 m, au servit, atât pentru depozitarea resturilor de bucătărie (oase de animale, de pești, scoici, etc.), cât și a fragmentelor ceramice, a cenușei etc. Erau, deci, gropi de gunoale și nu de provizii. Din conținutul lor rezultă că oamenii din acea vreme se îndeletniceau cu creșterea vitelor și cu pescuitul. Deși nu sunt încă indicii, înafară de aceste preocupări economice, de sigur că era practică și agricultura de către triburile hallstattiene de aici.

În legătură cu locuințele acestor oameni, nu avem încă dovezi arheologice. Este probabil că locuiau în colibe simple, construite din trestie la suprafața solului.

Înafară de ceramică, în cuprinsul așezării nu s'a mai descoperit niciun alt element de inventar hallstattian. S'au găsit, doar întâmplător la suprafață, două vârfuri de săgeată de bronz cu două tășuri. Prezența acestor vârfuri de săgeată nu ne ajută la datarea așezării hallstattiene, deoarece nefiind găsite în timpul săpăturilor, nu se pot pune în legătură sigură cu resturile de locuire hallstattiană de pe Cetățuia.

Vasele hallstattiene de pe Cetățuia dela Stoicani au fost confecționate din pastă bună, foarte bună și grosolană. Majoritatea vaselor sunt din pastă bună și grosolană. Numai foarte puține exemplare sunt dintr-o pastă foarte bună.

În grupul vaselor din pastă de calitate bună, se deosebesc două categorii. Din prima fac parte exemplarele dintr-o pastă omogenă, bine frământată, compactă și sonoră, care conține în interior bucățele de cioburi de culoare cenușie de calcar, de obicei bine pisate. Interiorul pastei este de culoare neagră, iar straturile superficiale, netezite și lustruite, au pe ambele fețe aceeași culoare, cenușie sau neagră-cenușie, sau sunt de culoare cenușie pe fața interioară și cărămizie pe cea exterioară. De asemenea, uneori, la exte-

rior stratul este mai subţire şi de culoare cafenie, iar la interior, ceva mai gros şi de culoare cărămizie.

Din categoria a doua sunt vasele dintr'o pastă mai puţin compactă şi omogenă, mai poroasă şi cu bucăţele de cioburi de culoare cenuşie sau cărămizie, pisată ceva mai grosolan. La exterior, vasele acestea au o culoare cenuşie deschis şi mai rar, neagră şi cu luciu.

Prin ardere secundară, fragmentele ceramice din aceste două categorii devin mai consistente şi prezintă, uneori, la interior crăpături, iar la exterior, un fel de bulbucare a suprafeţei. Deşi arderea secundară a fost foarte puternică, contribuind uneori chiar la zgurificarea ceramicei, totuşi câteodată, vasele prezintă culoare cenuşie pe ambele feţe.

Din pastă foarte bună s'au confecţionat vase cu pereţii mai subţiri. Această pastă se caracterizează printr'o mai mare consistenţă, o frământare mai îngrijită, materii degresante foarte fine fărâmiţate şi prin lustrul foarte îngrijit executat, chiar cu sclipiri metalice, pe una sau pe ambele feţe ale vasului. Puţinele exemplare confecţionate din această pastă au interiorul de culoare neagră-cenuşie, iar stratele superficiale prezintă, la exterior, culoarea neagră sau cenuşie cu pete dela flambare, iar la interior, câteodată, culoarea cărămizie.

În fine, pasta mai grosolană este neomogenă, poroasă şi cu aspect foarte zgrunţuros în spărtură. În interiorul pastei, s'au introdus următoarele materii degresante: cioburi pisate mai grosolan de culoare cenuşie şi cărămizie, pietricele şi bucăţi de calcar ceva mai mari şi, uneori, chiar pleavă. Pasta este în interior de culoare neagră-cenuşie. Straturile superficiale, a căror grosime variază, au pe ambele feţe aceeaşi culoare, neagră-cenuşie sau cărămizie, sau sunt de culoare neagră pe faţa externă şi cenuşie-cafenie sau cărămizie, pe cea internă. Unele fragmente sunt lustruite îngrijit pe faţa exterioră, de culoare neagră.

Limitele dintre aceste categorii nu sunt prea rigide, deoarece între ele se pot intercala şi exemplare de tranziţie.

În genere, pasta bună de culoare neagră şi cu luciu metalic este puţin frecventă în sectorul săpat în aşezarea hallstattiană dela Stoicani.

a) *Vase din pastă bună* (cele două categorii). 1. Vase mari, bitronconice, cu partea superioară dezvoltată şi cu marginea răsfântă înafară (fig. 60, 1, 2 = 64, 1, 3—9). Arcuirea marginii poate fi lină pe ambele feţe, sau uneori, lină pe o faţă şi accentuată pe cealaltă. Numai câteva margini cu buza plată în interior sunt răsfântă puţin înafară (fig. 60, 8—9). Vasele acestea se caracterizează prin forma mai mult sau mai puţin bombată a pântecului, ca şi prin proeminenţele conice cu vârful în sus, aplicate pe partea superioară a pântecului, imediat sub pragul incipient dela baza părţii superioare a vasului. Fundul acestor vase este drept. În ceea ce priveşte decorul, s'a

găsit numai un fragment cu caneluri orizontale, imediat după marginea răsfrântă înafară și arcuită lin pe ambele fețe (fig. 40, 6).

Vase bitronconice mai mici, cu marginea răsfrântă înafară, cu pereții părții superioare drepți, și cu cantă din dreptul pântecului mai mult sau mai puțin accentuată. Uneori, prin îngroșarea pereților vasului în dreptul pântecului se formează un prag destul de pronunțat. Intr'un caz, pe partea superioară a vasului a fost prinsă o toartă. În ceea ce privește decorul, pe umărul unui exemplar din pastă ceva mai grosolană, sunt impresiuni ovale (fig. 60, 8) iar pântecul unui alt exemplar este decorat cu caneluri oblice superficiale (fig. 60, 9).

2. Vase mari, cu marginea răsfrântă înafară, cu gâtul scurt și cu pântecul foarte bombat, separat de gât printr'un prag mic (fig. 60, 11 = 64, 4). Această formă este derivată din cea bitronconică. Prin scurtarea părții superioare a vasului s'a dezvoltat mult pântecul. Vasele de această formă sunt decorate pe umăr cu impresiuni ovale și cu proeminente organice, proeminente aplicate, de formă conică sau semiovală, uneori cu vârful îndreptat în sus. Pe o formă înrudită, pântecul este decorat cu un brâu alveolar cu creștături foarte fine oblice, asociate cu o proeminență semiovală. Dintre vase similare mici, din pastă bună de culoare neagră și cu lustru, s'a găsit un singur exemplar.

3. Străchini conice cu marginea îndoită în interior (fig. 60, 12—16, 22). Sunt tot atât de frecvente ca și vasele bitronconice. La interior, pereții sunt neteziți mai îngrijit decât la exterior. În genere, pasta este mai omogenă. Se deosebesc mai multe variante, după forma marginii. Astfel, marginea, scundă și arcuită lin sau mai accentuat, poate fi subțiată sau îngroșată și cu buza rotunzită sau plată, în timp ce marginea înaltă și arcuită lin are de obicei aceeași grosime cu pereții vasului.

Exemplarele cu marginea scundă sunt mai frecvente decât cele cu marginea înaltă. De asemenea, primele sunt decorate mai des, pe umăr, cu caneluri și foarte rar și în interior, cu un decor din dungi în relief (fig. 60, 2). De cele mai multe ori, pe umăr, sunt caneluri oblice superficiale, mărunte și apropiate, dela stânga la dreapta și mai rar dela dreapta la stânga. În puține cazuri, marginea plată ceva mai dezvoltată este decorată cu caneluri late, oblice și puțin adânci, în formă de fațete (fig. 60, 13). Înafară de acestea, uneori, în loc de caneluri, pe umărul străchinilor cu marginea mai înaltă, sunt doar impresiuni oval unghiulare, dispuse oblic sau chiar vertical (fig. 60, 15), și într'un caz oblic și vertical, pe același vas. În fine, dungile oblice sau verticale de pe umerii a două străchini cu marginea scundă, trebuie considerate ca reminiscențe ale canelurilor oblice sau verticale (fig. 60, 12).

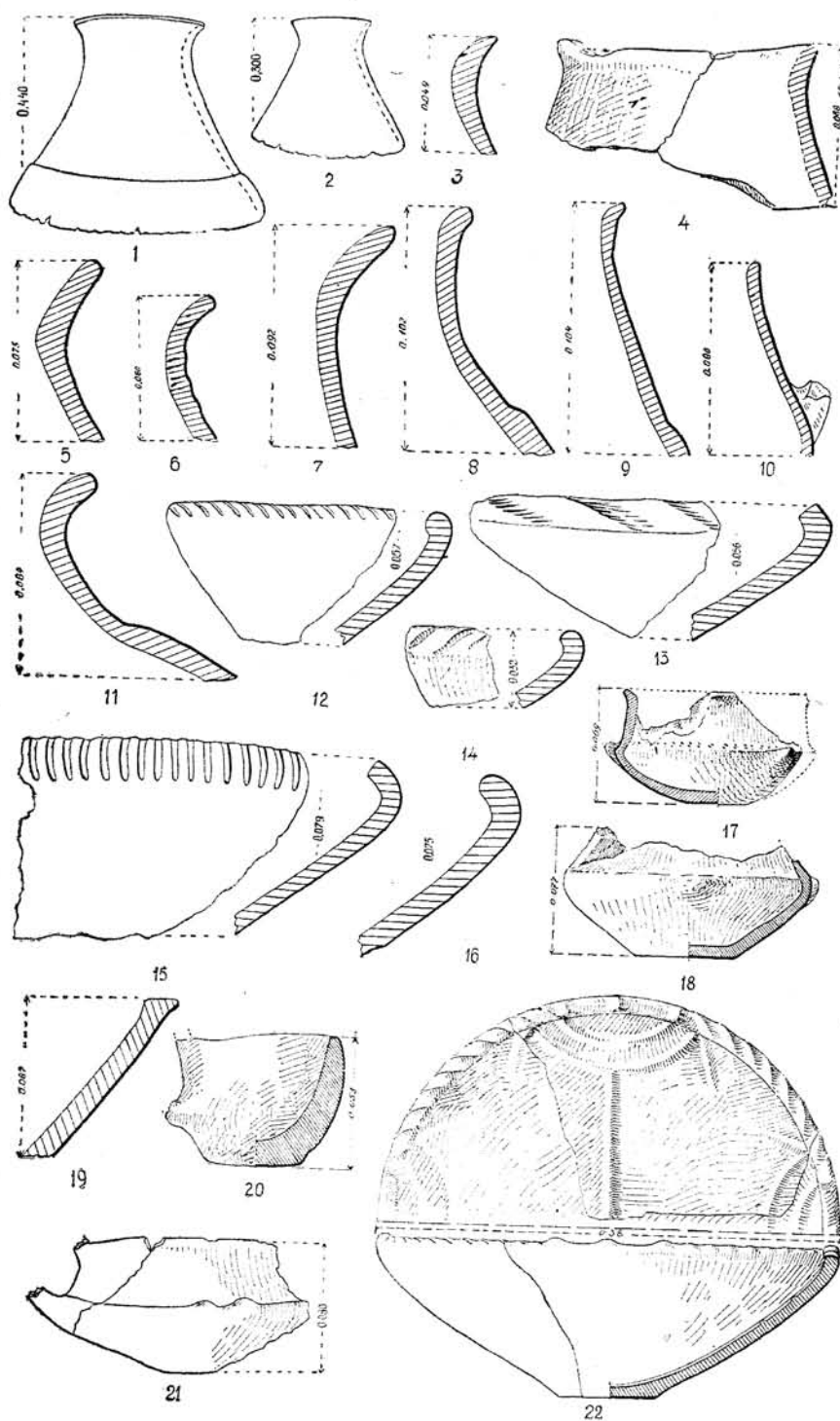

Fig. 60. — Fragmente ceramice și vase hallstattiene.

Pe un exemplar cu marginea îndoită ușor la interior este o toartă prinsă vertical (fig. 61, 13).

4. Vase mari cu buza plată și pereții oblici. Un exemplar (fig. 60, 19).

5. Vase bitronconice scunde cu gura larg deschisă și cu marginea răsfântă înafară, din pastă neagră, cu lustru la exterior, iar la interior numai pe partea superioară. Pe fund au numai un ușor *umbo*. De o parte și de alta a pragului, de pe maximul de rotunzime a vasului, este câte o grupă din două mici proeminențe conice alăturate. În alte cazuri, se observă pe prag părțile inferioare a două torți netezite la capete, în formă de apucătoare, între care sunt câte trei proeminențe conice de o parte și de alta a vasului (fig. 63, 6 = 64, 2), sau numai câte una, ca pe un vas mai mic și deformat parțial de incendiu (fig. 63, 7). De asemenea și urmele toartelor de pe margine au fost netezite cu destulă grije. Porțiunile netezite sunt cenușii, fără lustru. Vasele acestea au avut la origine două toarte supraînălțate. Rupându-se probabil toartele, s'au păstrat numai capetele inferioare, care au folosit ca apucătoare.

O variantă înrudită cu aceasta este cea bitronconică, cu pereții părții inferioare arcuiți, care prezintă pe prag patru grupe a câte două proeminențe plate unghiulare, îndreptate în sus, iar pe umăr, două șiruri orizontale din împunsături (fig. 60, 17).

6. Cești (fig. 60, 17—18, 21 = 61, 1—6). Exemplare cu toartă supraînălțată, din bandă mai îngustă și cu pereții foarte puțin arcuiți (fig. 60, 20).

Cești cu toartă supraînălțată, cu lustru la exterior, iar la interior, numai pe partea superioară. Pereții vaselor din pastă neagră sunt de cele mai multe ori drepti (fig. 63, 5 = 64, 3) și numai în câteva cazuri, sunt arcuiți la partea inferioară (fig. 63, 2). În ultimul caz, pasta este mai grosolană și forma vasului mai puțin îngrijit executată. De asemenea, toarta, din bandă de secțiune rectangulară, uneori destul de asimetrică, este mai scundă și mai puțin elegant arcuită. În general, la exemplarele cu toarte mult supraînălțate, banda toartei este ușor concavă în spre marginea ceștii și se continuă apoi drept (fig. 61, 8—9). Partea inferioară a vasului este decorată cu proeminențe mici, conice, imediat sub prag și cu caneluri oblice, destul de accentuate (fig. 60, 22). Proeminențe conice, grupate câte două se întâlnesc și pe pragul ceștilor mai mari (fig. 60, 21).

Ceștile bitronconice, din pastă mai grosolană de culoare cafenie, sunt decorate, pe pântec, cu șiruri orizontale din împunsături verticale (fig. 61, 3), sau cu caneluri oblice superficiale, dela dreapta la stânga (fig. 61, 1), asociate cu proeminențe organice. Într'un caz, sunt numai proeminențe mici, conice, pe maximul de rotunzime a vasului (fig. 60, 18).

Cești mai mari (?) cu toartă, cu gâtul desvoltat și cu pântecul rotunzit, sunt decorate pe gât cu grupe din alveole oblice și din dungi orizontale și

paralele adâncite (fig. 61, 5), iar pe pântec, cu caneluri verticale sau oblice, mai mult sau mai puțin superficial.

Unele din vasele mari din pastă bună sunt prevăzute cu toarte din bandă lată, de secțiune rectangulară (fig. 61, 7) și mai rar, plan convexă și cu deschiderea semiovală, ovală sau rotundă. În câteva cazuri, toarta

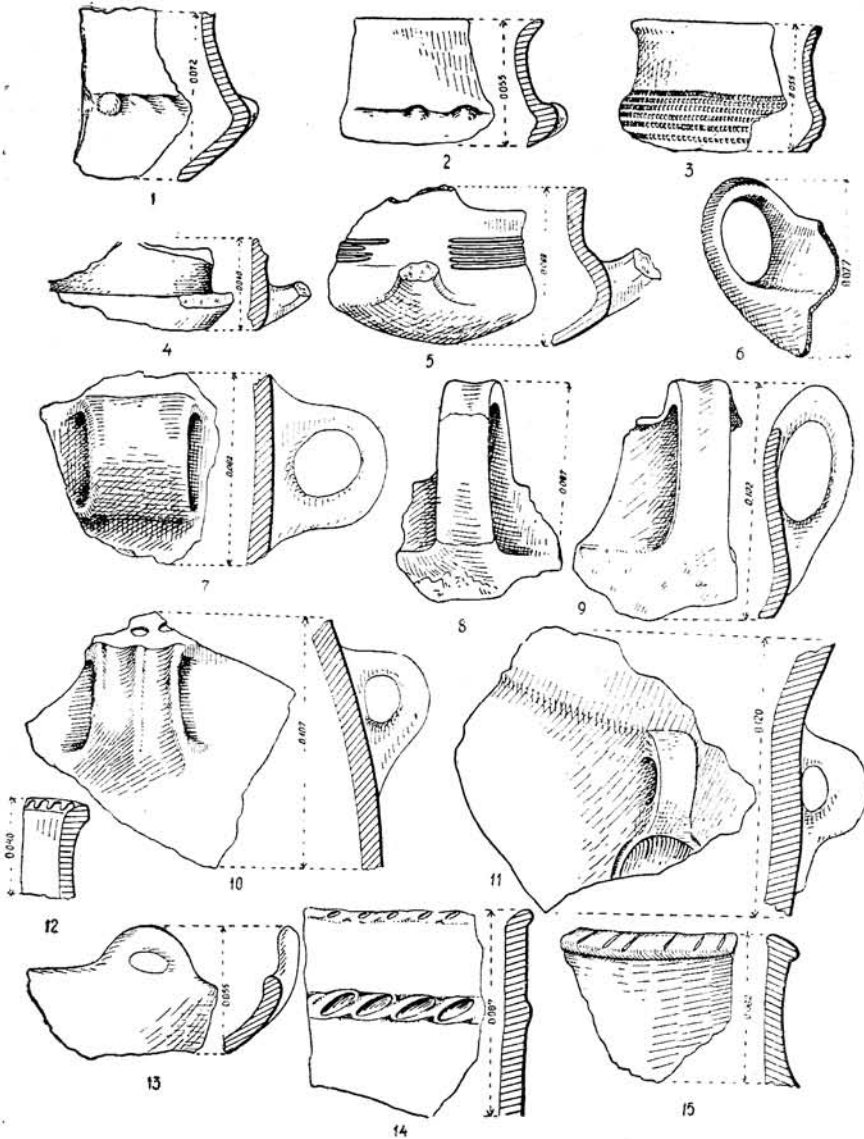

Fig. 61. — Fragmente ceramice din Hallstatt.

masivă este decorată, la exterior, cu o nervură mediană (fig. 61, 10). Unele toarte sunt prinse pe corpul vasului, imediat sub pragul de pe umăr. Într'un asemenea caz, sub partea inferioară a toartei se află o bandă arcuită în relief (fig. 61, 11 = 64, 8).

Fundurile propriu zise ale vaselor mari din pastă bună sunt drepte sau foarte ușor arcuite. De asemenea, spre fund, pereții sunt dreți sau ușor concavi. Fundurile vaselor mici sunt drepte sau ușor concave. Fundurile vaselor mici, sunt drepte și prevăzute, uneori, cu *umbo*.

În ceea ce privește decorul, înafară de canelurile de pe umărul străchinilor și de pe vasele bitronconice mici, se întâlnesc motive imprimate probabil cu torquesul pe corpul vaselor mai mari, a căror formă nu poate fi determinată totdeauna cu precizie.

Repertoriul motivelor imprimate se compune din:

1. Impresiuni în formă de capete simple de spirală, imprimate, probabil, cu un capăt de sârmă răsucită, eventual cu capătul torquesului (fig. 62, 1—3). În mijlocul răsucirii spiralice se observă o porțiune rotundă crucată, care corespunde cu golul din capul răsucirii simple spiralice a torquesului. Decorul acesta este dispus pe partea superioară a vaselor mari, într'un singur șir orizontal sau oblic, sau în două șiruri paralele orizontale, care, uneori, se ating. De obicei impresiunile sunt așezate în același sens și mai rar, și în sens invers (fig. 62, 3). Cele câteva fragmente decorate cu astfel de motive, provin mai mult ca sigur dintr'un vas mai mare, lustruit la exterior, din pastă mai puțin omogenă, de culoare neagră la exterior și cărămizie, la interior.

2. Impresiuni în formă de S, dispuse în șiruri orizontale și oblice, sub dungi cu creștături verticale, sau între asemenea dungi, formând benzi pe corpul vasului (fig. 62, 5 = 64, 5). Se deosebesc două feluri de impresiuni în S: unele formate din două impresiuni separate, o dungă arcuită semicircular și o alveolă oval ascuțită și altele, dintr'o singură impresiune în formă de S.

3. Impresiuni triunghiulare, mai înalte sau mai scunde, către baza părții superioare a vaselor bitronconice, din pastă grosolană, de culoare neagră la exterior și cărămizie, la interior (fig. 64, 4). Decorul acesta este asociat și cu proeminențe conice cu vârful îndreptat în sus.

4. Impresiuni semicirculare pe umărul vasului (fig. 62, 15).

5. Benzi unghiulare și orizontale din dungi zimțate vertical, asociate cu cercuri mici imprimate, pe vase cu pântecul bombat, din pastă mai poroasă, de culoare neagră la exterior și cu luciu (fig. 62, 6, 62, 7 = 64, 7, 62, 8 = 64, 6). Umărul este decorat cu o dungă orizontală sau cu o bandă din dungi orizontale, iar pântecul cu benzi unghiulare, asociate într'un caz nu

numai la partea lui inferioară şi cu dungi orizontale. Pe alocuri, se mai întâlnesc urmele încrustaţiei cu alb. De asemenea, se observă cum s'au imprimat uneori, două cercuri pe acelaşi loc.

5. Dungi orizontale şi oblice, imprimate probabil cu torquesul şi încrustate cu alb (fig. 62, 10). În spaţiile rectangulare, se află câte un motiv rotund, imprimat destul de neîngrijit, uneori, de două ori pe acelaşi loc. Porţiunile cruceate, din interiorul dungilor, sunt oblice, puţin adânci şi distanţate. Întâi, s'au imprimat dungile orizontale şi apoi cele oblice, care le suprapun pe margine.

6. Impresiuni oval ascuţite, dispuse în două şiruri orizontale, pe partea superioară a vasului (62, 11—12).

7. Benzi din arcade incizate împreunate (fig. 62, 14), sub dungi orizontale şi oblice, imprimate cu torquesul.

8. O dungă în zigzag adâncită, pe partea superioară a vasului (fig. 62, 9).

9. Adâncituri rotunde, dispuse orizontal, sub o dungă orizontal incizată (fig. 64, 9). În afară de acestea, în dreptul unei proeminenţe organice, alungită vertical, sunt şi adâncituri oblice, aşezate între proeminenţe şi şirul orizontal din adâncituri rotunde.

În afară de motivele decorative amintite, vasele hallstattiene dela Stoicani mai sunt decorate şi cu proeminenţe organice şi aplicate. Proeminenţele organice sunt rare şi relativ mici. Forma obişnuită este cea conică. Numai într'un singur caz, o proeminenţă îndreptată cu vârful în sus este cu formă de corn şi are baza decorată cu impresiuni triunghiulare neregulate.

Majoritatea proeminenţelor sunt aplicate. Dintre acestea, câteva exemplare cu vârful în sus au fost aplicate sub pragul de pe partea superioară a vaselor mari bitronconice din pastă neagră şi cu lustru, la exterior şi cărămizie la interior. Cele mai multe dintre aceste proeminenţe au baza limitată parţial cu dungi arcuite (fig. 62, 13). Numai un singur exemplar prezintă în jurul bazei impresiuni rectangulare neregulate. Pe alte vase, sunt proeminenţe mici, conice şi cu vârful îndreptat, uneori, în sus, aplicate sub dunga de pe partea superioară a vasului, sau proeminenţe mari, conice aşezate pe pereţii vasului. Într'un caz, o proeminenţă mică, conică prezintă o adâncitură pe cap. De asemenea, pe unele vase sunt proeminenţe în formă de arc de cerc, care, uneori, prezintă o alveolare mediană. Proeminenţele plate şi cu marginea arcuită de pe pântecul bombat al vasului au servit probabil ca apucătoare.

În afară de proeminenţele simple, se cunosc în câteva cazuri şi proeminenţe duble, cu vârful îndreptat în sus, aplicate sub dunga de pe umărul vasului. Aceste proeminenţe sunt de formă conică, semiconică sau plate şi au marginile mai mult sau mai puţin arcuite.

b) Vase din pastă foarte bună. S'au găsit numai câteva exemplare din vase mai mari bitronconice și cu marginea răsfrântă înafară și unele vase bitronconice mai mici, cu pereții mai subțiri, dintr'o pastă de culoare neagră

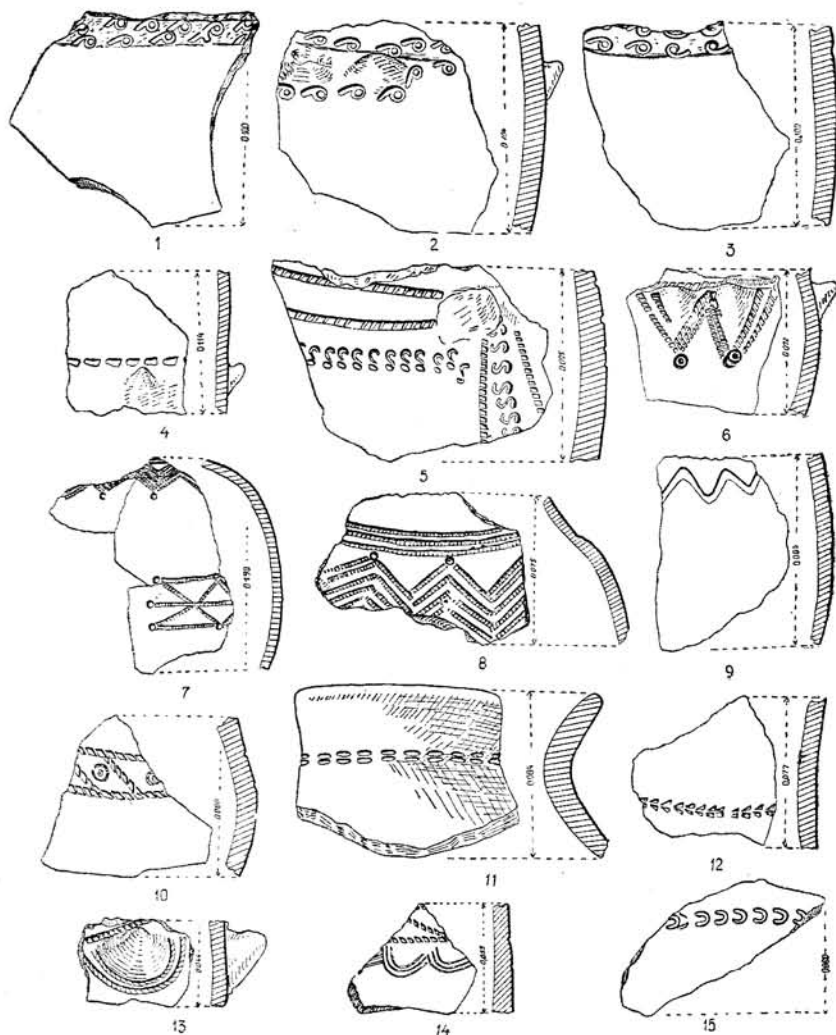

Fig. 62. — Fragmente ceramice din Hallstatt.

sau cafenie, în interior și de culoare cafenie, pe fața internă și neagră cenușie pe cea externă.

c) Vase din pastă grosolană. 1. Vase cu pereții părții superioare drepți, sau foarte puțin arcuiți și cu buza plată (fig. 63, 1). Pereții fără lustru pe ambele fețe, în genere, nu sunt prea groși, față de dimensiunile vaselor.

Partea superioară a vasului este decorată cu un brâu alveolar aplicat, cu alveole oblice, în legătură cu proeminențele semiovale, prinse orizontal și rareori, îndreptate în sus. Pe unele proeminențe mai mari, este o alveolare mediană. De asemenea, buza plată a vasului este în mai multe cazuri, cane-

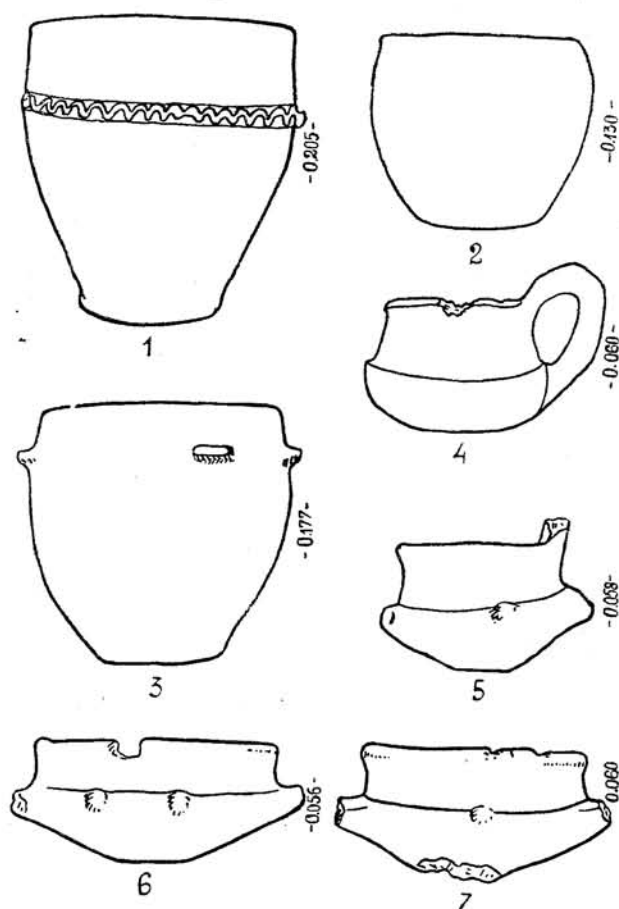

Fig. 63. — Vase din Hallstatt.

lată oblic, dela dreapta la stânga, prin impresiuni ovale, dispuse pe toată lățimea ei sau numai pe cana exterioră (fig. 61, 14). Pe un exemplar de formă înrudită, marginea puțin îngroșată este decorată, la exterior, cu dungi oblice incizate, dela dreapta la stânga, probabil reminiscențe de caneluri (fig. 61, 15).

2. Vase cu pereții părții superioare arcuiți nedecorați (fig. 63, 2), sau decorați cu patru proeminențe plate, prinse orizontal și prevăzute cu o adâncitură mediană (fig. 63, 3).

3. Vase cu pântecul mai mult sau mai puțin rotunzit și cu marginea răsfrântă puțin înafară. Partea superioară a corpului este decorată cu un brâu alveolar, aplicat orizontal și asociat cu o proeminență mare cu adâncitură mediană. Marginea este canelată uneori destul de accentuat, prin

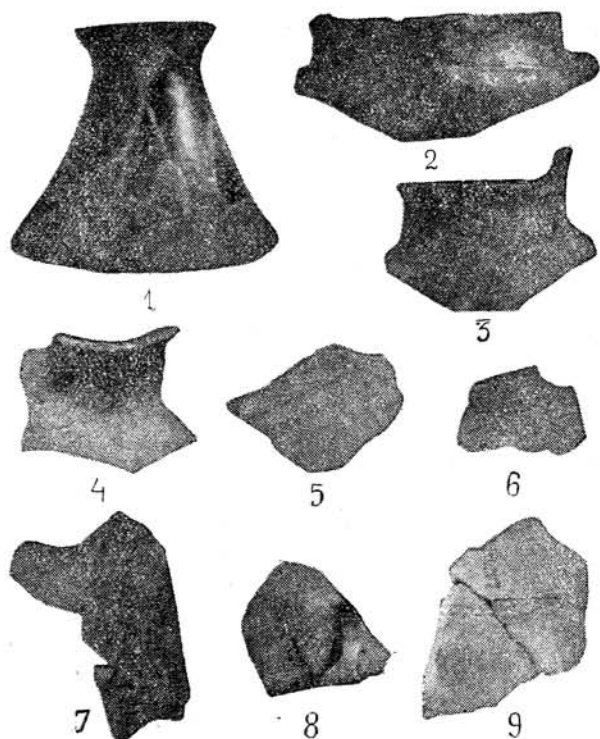

Fig. 64. — Fragmente ceramice și vase din Hallstatt.

impresiuni în spre cană exterioră. Într'un caz, marginea plată și oblică a buzei este decorată la interior cu un șir de alveole mici rotunde (fig. 61, 12).

★

Din inventarul ceramic hallstattian, descoperit până în prezent pe Cetățuie, rezultă că sunt trei forme mai frecvente:

a) vasele bitronconice cu marginea răsfrântă înafară și cu partea superioară alungită, b) străchinile, în special, cu marginea îndoită scurt spre interior și c) vasele din pastă mai grosolană cu pereții părții superioare dreupți sau convecși. În schimb, sunt foarte rare vasele cu două apucătoare laterale (în locul toartelor, care au fost îndepărtate) și ceștile cu toartă supraînălțată.

Cea mai mare parte a materialului ceramic din așezarea hallstattiană de pe Cetățuie provine din gropile mari, mai mult sau mai puțin în formă de clopot. În special, în groapa de deasupra mormântului 7 din grupul mormintelor cu ocră, s'au găsit foarte multe fragmente ceramice hallstattiene, din vase de diferite dimensiuni, sparte din vechime și depozitate, apoi, în stare fragmentară în groapă. De asemenea, și în celelalte gropi hallstattiene vasele mai mari au fost depuse tot în stare fragmentară.

Din analiza inventarului ceramic din aceste gropi, se pot trage anumite concluziuni referitor la asocierile dintre diferitele forme ceramice, cu rezerva de a fi verificate prin săpăturile viitoare. Astfel, se observă că ceașca cu toartă supraînălțată, ca și vasul mic bitronconic și cu două apucători laterale în loc de toarte, apare numai într'un singur caz împreună cu o strachină cu marginea înaltă și canelată, îndoită în spre interior. În schimb, această formă de ceașcă nu s'a găsit-niciodată împreună cu străchinile cu marginea scundă îndoită în spre interior. În mod obișnuit, ceașca cu toartă supraînălțată însoțește, atât vasele mari și mai mici bitronconice cu marginea răstrântă înafară, cât și vasele cu marginea răstrântă, gâtul scurt și cu pântecul bombat. De asemenea, în ceea ce privește decorul s'a constatat că, această ceașcă apare alături de vasele ornamentate cu caneluri late, proeminente, alveole, decor din dungi orizontale imprimate cu torquesul, sau cu impresiuni simple triunghiulare, sau în formă de S.

În celelalte gropi, în care nu se întâlnește ceașca, se constată că, strachina cu marginea scundă și canelată uneori oblic pe margine este asociată cu vasele bitronconice cu marginea răstrântă înafară, cu vasele cu pereții părții superioare drepti sau convexi, decorați cu brăuri alveolare, proeminente și, uneori pe buză, cu impresiuni oblice. De asemenea, decorul înafară de impresiuni oblice, mai este reprezentat și prin motive unghiulare din dungi imprimate, asociate cu cercuri imprimate. În ambele cazuri, ceramica neagră și cu lustru, la exterior, este mai rară în comparație cu celelalte specii ceramice.

În ceea ce privește vasele mari bitronconice și cu marginea răstrântă, nu se poate preciza încă, dacă înafară de exemplarele cu pântecul rotunzit, asociate de obicei cu ceștile cu toartă supraînălțată, nu sunt și altele cu pântecul mai puțin rotunzit, și chiar cu o cantă pe pântec, cum sunt unele vase bitronconice de dimensiuni mai mici.

Avându-se în vedere asocierile din inventarul ceramic al așezării hallstattiene de pe Cetățuia dela Stoicani, nu ar fi exclus să fie documentate și aici, ca și în cimitirul hallstattian dela Vest de Cetățuie, două faze de locuire, care se plasează tot între 700 și 500 î. n.¹⁷ Puncte de sprijin

¹⁷ Vezi raportul săpăturilor din cimitirul hallstattian dela Stoicani.

pentru datare ne oferă cimitirul oamenilor din această așezare, cu care se pot stabili analogii, atât în ceea ce privește formele vaselor, cât și decorul de pe ele.

În cimitir ca și în așezare, se întâlnesc următoarele forme de vase: cești cu toarta supraînălțată; vase mici bitronconice cu toarte supraînălțate în cimitir sau îndepărtate în așezare, și resturile lor inferioare folosite ca apucători; vase bitronconice cu pântecul rotunzit, forme reduse în cimitir ale celor mari din așezare; vase cu marginea răsfrântă, gâtul oblic scurt și cu corpul bombat, forme reduse în cimitir după cele mari din așezare; vase cu pereții părții superioare drepti sau convexi și decorați cu brâu alveolar sau numai cu proeminente.

Din punct de vedere al frecvenței formelor, sunt deosebiri între cimitir și așezare. Astfel, în timp ce în cimitir predomină ceștile cu toarta supraînălțată, în așezare, vasele acestea sunt rare, întâlnindu-se în schimb mai des străchinile și vasele cu pereții părții superioare drepti sau convexi.

În ceea ce privește decorul, se pot stabili apropieri între ceramica din așezare și cimitir. Astfel, în ambele cazuri se întâlnesc caneluri, brăuri alveolare și proeminente. În general, decorul de pe vasele din așezare este mai bogat și mai variat.

Ceramica hallstattiană din așezarea de pe Cetățuia dela Stoicani, ca și ceramica hallstattiană din cimitirul dela Vest de așezare, se încadrează prin forme și decor, în Hallstattul local mijlociu și târziu din spațiul carpato-dunărean ¹⁸.

VI. CONCLUZIUNI

1. Așezarea neolitică

Prin săpăturile din 1949 s'au confirmat observațiile stratigrafice mai vechi, făcute cu prilejul sondajelor din 1946 și 1948 și s'au adus date noi în legătură cu felul de viață al oamenilor care au locuit aici în treapta mijlocie a barbariei.

În ceea ce privește stratigrafia, s'au găsit două straturi de cultură Gumelnița-Ariușd, cuprinzând șase nivele de locuire, distruse prin incendii violente. Aceste nivele de locuire sunt documentate, atât prin diferența de culoare și de consistență a pământului, cât și prin resturile de locuire dela baza lor. Astfel, stratul inferior este format din două nivele de locuire (5 și 6), dintre care cel mai nou, subîmpărțit în alte două subnivele (5 a și 5 b) face trecerea către stratul superior. Acesta din urmă este constituit din patru

¹⁸ Vezi raportul săpăturilor din cimitirul hallstattian dela Stoicani, pentru legăturile și încadrarea aspectului hallstattian din Sudul Moldovei.

nivele de locuire (1—4), dintre care nivelul 4 se subîmparte în două sub-niveluri principale (4 a şi 4 b). La rândul lui subnivelul superior 4 a, este susceptibil de a fi împărţit în alte două subniveluri secundare (4 a₁ şi 4 a₂).

Resturile de cultură materială din ambele straturi aparţin fazei mai vechi, a aspectului cultural Gumelniţa-Ariuşd din regiunea de dealuri din Muntenia, care corespunde cu o fază veche Ariuşd şi cu începuturile culturii Gumelniţa (Gumelniţa A₁).

Relativ la felul de viaţă al oamenilor din această aşezare, s'a încercat să se reconstitue planul urmelor de locuire, să se determine modul de construcţie al locuinţelor şi să se precizeze dezvoltarea economică.

Planul locuinţelor din fiecare nivel de locuire s'a întocmit cu oarecare aproximaţie, deoarece negăsindu-se masse mai mari de chirpic ars, s'au folosit numai podinele din lut bătătorit, vetrele şi porţiunile de pământ ars. Reconstituirile s'au făcut mai ales cu ajutorul podinelor, al căror contur nu s'a putut determina precis, din cauza deranjamentelor ulterioare şi a greutăţii de a se deosebi totdeauna în timpul săpatului pământul bătătorit de restul pământului nebătătorit.

Majoritatea urmelor de locuinţe provin din primele trei niveluri, unde erau dispuse în mai multe şiruri de-a-lungul axului longitudinal al aşezării.

Suprapunerea urmelor de locuire se explică, probabil, prin refacerile succesive ale locuinţelor.

În genere, în fiecare nivel de locuire, mai ales din stratul superior, se pare că se folosea terenul aşa cum se găsea, fără o nivelare în prealabil, decât cel mult în dreptul podinei locuinţei.

Cele mai multe locuinţe erau probabil colibe simple, de formă neprecizată şi de mici dimensiuni, construite la suprafeţele solului din trestie, nuiele şi foarte puţin chirpic. Pe jos, colibele erau feţuite cu unul sau mai multe straturi subţiri de lut, bine bătătorit.

Vetrele, de formă rotundă sau uneori ovală, cu una sau mai multe feţuieli, s'au construit în afara colibelor, direct pe pământ, sau într'un caz, din nivelul de locuire 4, poate chiar în interiorul colibeii, dacă platforma de culoare gălbuie pe care zăcea pământul ars de sub feţuiala veche, aparţine unei podine nearse.

Prin arderea trestiilor şi a nuielelor s'a format o mare cantitate de cenuşă, care se întâlneşte frecvent în aproape toate nivelurile de locuire. Faptul că uneori, podinele din lut bătătorit nu sunt arse, înseamnă că focul a fost de lungă durată şi de o intensitate nu prea mare.

În afară de colibe, în cel mai vechi nivel de locuire s'a găsit şi o groapă-bordei, de formă ovală neregulată, săpată în pământ şi cu suprastructura, probabil din trestie şi lemn.

Gropile din preajma locuințelor nu s'au putut observa decât în pământul galben din cel mai vechi nivel de locuire. Cele mai multe, după conținutul lor: cioburi, cenușă, bucăți de cărbune și de chirpic ars, par să fi fost gropi de gunoarie. Inafară de acestea, este foarte probabil ca unele dintre ele să fi fost folosite și ca gropi de provizii, mai ales cele rotunde și cu pereții căptușiți cu o lipitură subțire de lut.

La nivelurile de locuire din stratul superior, s'au găsit câteva plăci de cuptor perforate, de lut ars, aplicate pe o împletitură de nuiele subțiri. Prezența lor presupune o ardere mai îngrijită a vaselor în cuptoare, care uneori se putea face chiar într-o atmosferă oxidantă.

Resturile arheologice descoperite până în prezent în așezarea neolitică dela Stoicani ne atestă o populație autohtonă care a evoluat lin, de-a-lungul mai multor generații. Această populație a trăit în sate restrânse și nefortificate în mod artificial, ca de altfel toate tellurile din această vreme din spațiul carpato-balcanic, spre deosebire de unele așezări neolitice din Moldova și Sud-Estul Transilvaniei, care prezintă unul sau două șanțuri de apărare dinspre partea mai ușor accesibilă¹⁹. Această populație trebuie să fi avut legături sociale, probabil gentilice și de trib, cu celelalte stațiuni din jur, dintre care se cunoaște mai ales așezarea neolitică Gumelnița-Ariușd de pe Capul Dealului Movilelor dela Măstăcani²⁰, care se află la numai 5 km Nord-Vest de Cetățuia dela Stoicani.

Prutul fiind în apropiere, probabil că pescuitul și culegerea de moluște au determinat pe acești oameni să aleagă acest loc pentru așezare. În legătură cu această activitate economică, pot fi puse atât oasele de pește, mai ales de somn de talie mare, și două harpune din corn fragmentare, cât și numeroasele scoici găsite în cuprinsul așezării.

De asemenea, râșnițele și frecătoarele de piatră, ca și numeroasele oase de animale, ne dovedesc că această populație s'a mai ocupat cu cultura primitivă a plantelor și cu creșterea vitelor. În ceea ce privește ultima activitate, creșterea vitelor, este dificil să se facă deocamdată un procentaj, din cauza locuirii intense de pe acest loc, atât din Neolitic, cât și de mai târziu, din vremea culturii Usatovo și din Hallstatt.

¹⁹ Din Moldova cităm așezările dela Cucuteni (H. Schmidt, Cucuteni in der oberen Moldau, Rumänien. Berlin și Leipzig, 1932, p. 9 și urm.; p. 114 și urm.), Hăbășești („Studii și Cercetări de Istorie Veche”, I, 1950, 1, p. 38; ibid., II, 1951, I, p. 85 și urm.) și așezarea dela Frumușica (C. Mătasă, Frumușica. București, 1946, p. 28 și urm.), deși din datele prezentate cu prilejul publicării nu rezultă clar acest lucru. Alte așezări neolitice întărite se cunosc în Sud-Estul Transilvaniei la Ariușd, Bicsad, Zoltan, Olteni și Sf. Gheorghe-Gémvár (Laszlo Ferencz, Stations de l'époque pré-mycénienne dans le Comita de Haromszek. „Dolgozatok”, II, 1911, p. 178 și urm.) Pentru așezarea întărită dela Gémvár vezi „Studii și Cercetări de Istorie Veche”, II, 1951, 4, p. 300. La Bicsad, după informațiile lui Szeckely Zoltan, șanțurile sunt medievale.

²⁰ „Studii”, II, 1949, 1, p. 102.

În stadiul actual al cercetărilor arheologice dela noi, nu se poate încă preciza care a fost îndeletnicirea economică principală pentru aspectul cultural neolitic, documentat atât pe Cetățuia dela Stoicani, cât și în așezările corespunzătoare de aspect Gumelnița-Ariuşd din regiunea de dealuri din Muntenia.

Cultura primitivă a plantelor și creșterea vitelor, cunoscute în această așezare, ne dovedesc că triburile neolitice dela Stoicani se aflau pe treapta mijlocie a barbariei²¹. În legătură cu viața colectivă a triburilor locale din această așezare, nu sunt încă suficiente dovezi. După resturile, nu prea mari, păstrate din locuințe, nu se poate trage concluzia că societatea primitivă de aici depășise stadiul vieții colective. Lucrul acesta nu este imposibil, de vreme ce începuturile culturii Gumelnița, de altfel ca și faza anterioară Boian A, reprezintă un Neolitic evoluat care cunoaște arama.

Aspectul culturii materiale a triburilor neolitice din așezarea dela Stoicani este destul de bine definit mai ales datorită ceramicii și plasticeii.

Ceramica, în cea mai mare parte fragmentară, se caracterizează prin forme de vase gumelnițene, în special din faza Gumelnița A₁, confecționate din pastă bună, foarte bună și mai grosolană. Între formele de vase din cele două straturi, singurele deosebiri sunt mai ales în ceea ce privește frecvența. Astfel, în timp ce în stratul inferior sunt foarte numeroase vasele cu prag pe umăr, tipsiile cu pereții oblici și chiar vasele cu fundul în formă de picior și foarte puțin frecvente străchinile, în stratul superior este invers: străchinile sunt foarte frecvente, iar vasele cu prag pe umăr și tipsiile se întâlnesc mai rar. În afară de deosebirile de frecvență, în stratul superior, apar câteva forme noi, ca paharul mic tronconic și suportul simplu de vas. De asemenea, se constată uneori o evoluție a formelor în stratul inferior.

Relativ la decor, majoritatea motivelor sunt incizate sau pictate cu dungi înguste de culoare albă. Unele motive decorative, cum ar fi de exemplu benzile spiralice tangente la cerc, au fost executate în ambele tehnici, prin incizie și cu culoare albă. Atât prin aceasta, cât și asocierea dintre motivele incizate și cele pictate cu alb pe același vas, se poate stabili contactul dintre cele două tehnici ale decorului.

În genere, stilul decorului din ambele straturi este tectonic, adică ține seama de părțile componente ale vasului, iar repertoriul motivelor este mai bogat și mai variat în stratul superior.

Se pot stabili apropieri de ceramica din faza Gumelnița A₁ și din faza mai veche Ariuşd. Ca și în cultura Gumelnița, ceramica neolitică dela Stoicani este decorată cu motive incizate, benzi cruțate din fondul vasului,

²¹ Recenzie S. V. Chiselev din Cratchie Soobşcenia, 1949, 28, p. 117 asupra părții a doua din Istoria Societății Primitive a lui V. Ravdonicas.

benzi lustruite alternând cu altele mate, caneluri, smear și pictură cu grafit. Dintre motivele incizate, se disting cele spiralice, în deosebi tangente la cerc, mai descompuse în stratul inferior și mai întregi în cel superior. Benzile cruțate sunt obținute prin scrijelarea fondului vasului și apoi, încrustarea lui cu o culoare de obicei roșie crudă. Canelurile, în deosebi înguste și îngrijit executate, se întâlnesc mai ales pe vasele bitronconice din pastă foarte bună. Smearul este posibil să fi fost în unele cazuri la origine de o culoare mai gălbuie și apoi prin arderea secundară a vasului a căpătat culoarea roșie. Pictura cu grafit nu se poate distinge totdeauna ușor de pictura de culoare albă, deoarece, după cum s'a arătat, prezența picturii albe în locul grafitului, în anumite situații, este un fapt bine stabilit²². Pictura sigură cu grafit, care prezintă scilipiri argintii, se pare că este mai frecventă în stratul inferior decât în cel superior. Inafară de acestea, pictura roșie crudă caracteristică pentru stratul inferior dela Stoicani, ca și creșturile de pe marginea vaselor din pastă bună și foarte bună, trebuie puse în legătură cu elemente corespunzătoare din complexul Boian A — Gumelnița.

În ceea ce privește legăturile decorului cu cele din faza mai veche Gumelnița-Ariușd din regiunea de dealuri din Muntenia, se pot cita dungile albe înguste pictate pe fondul necolorat al vaselor și motivele albe, pictate pe fondul colorat cu roșu, probabil la origine gălbui. Dungile albe formează motive spiralice, mai ales tangente la cerc, dungi oblice simple sau unghiulare, asociate cu dungi incizate, caneluri orizontale și alveole mici. Repertoriul motivelor pozitive sau negative, pictate în alb pe fondul colorat al vasului, este mai greu de precizat, din cauza stării prea fragmentare a materialului ceramic descoperit.

Tricromia s'a constatat numai pe două fragmente pictate în tehnica Ariușd, găsite în ultimul nivel de locuire al stratului superior (1)²³. Pe unul din aceste fragmente, pictat pe ambele fețe, s'au cruțat cu culoare albă benzi spiralice din fondul de culoare roșie al vasului, încadrate apoi cu negru.

Prezența acestor fragmente ceramice în cuprinsul așezării neolitice dela Stoicani este deosebit de semnificativă. Deocamdată, nu se poate preciza dacă ele pot fi puse în legătură cu ultimul nivel de locuire de pe Cetățuia dela Stoicani, sau dacă, eventual, nu aparțin unei faze de locuire mai noi. Numărul foarte mic al acestor fragmente ceramice, ca și raritatea ceramicii cu dungi albe și cu pictură roșie crudă din ultimul nivel de locuire de pe Cetățuia dela Stoicani, ar fi în sprijinul ipotezei contemporaneității

²² Nachtrag zu Cernavoda, PZ, XIX, 1929, p. 241, nota 29.

²³ În raporturile din 1949 („Studii și Cercetări de Istorie Veche”, I, 1950, 1, p. 60 și urm.) s'a menționat că lipsește tricromia. Ulterior, după curățirea materialului, s'a putut observa că, în două cazuri, există și tricromie.

acestor fragmente ceramice cu ultimele nivele de locuire. Prin cercetările viitoare se va vedea dacă la Stoicani este vorba de o evoluție locală dela ceramica bicromă la cea tricromă, sau dacă tricromia de aici, de caracter Ariușd, se datorește relațiilor culturale dintr'o fază gumelnițeană mai nouă și faza Ariușd din regiunea de dealuri din Muntenia. În legătură cu aceasta, este probabil ca și ceramica tricromă Ariușd din aria culturii Cucuteni să se datorească tot acestor relații.

Ceramica din așezarea neolitică dela Stoicani este înrudită cu cea din faza mai veche Gumelnița-Ariușd din regiunea de dealuri din Muntenia, care până în prezent este documentată mai bine în așezările neolitice dela Băiești-Aldeni²⁴, Sărata-Monteoru²⁵, și Bonțești²⁶. În afară de aceasta, se mai pot stabili legături cu ceramica de caracter Gumelnița A₁ din așezarea dela Cernavodă²⁷ atât în ceea ce privește formele, cât și tehnica decorului. Spre deosebire de acestea, ceramica din grupul protocucuteni dela Izvoare²⁸ se caracterizează prin forme de vase și motive decorative mai apropiate de cele precucuteni. Contactul între cele două ceramici din protocucuteni și faza veche Gumelnița-Ariușd se stabilește prin vasele pahare din pastă bună și foarte bună, de aspect mai mult bitronconic, decorate cu dungi albe, caneluri și alveole²⁹.

În ceramica neolitică dela Stoicani, înafară de elementele Gumelnița și Ariușd, s'au mai constatat altele, de tradiție Criș ca, de exemplu, dungi hașurate incizate și alveole apropiate și cu depășiri de lut pe una din margini³⁰. Asemănările cu cultura Criș sunt numai în ceea ce privește tehnica decorului, nu și a pasteii, care nu conține pleavă.

Plastica din așezarea dela Stoicani se caracterizează prin figurine feminine fragmentare, din care majoritatea provin din primele două niveluri de locuire (5 și 6). În toate nivelurile de locuire, înafară de figurinele simple, confecționate dintr'o pastă mai grosolană, s'au găsit și altele mai evolute, dintr'o pastă mai bună. Aceste figurine, după caracteristicile lor, se aseamănă cu cele din faza mai veche a culturii Gumelnița (A₁).

Analogii pentru idolii feminini se găsesc și în așezările protocucuteniene. Astfel, la Bârlălești s'a descoperit un picior de idol decorat cu motive unghiulare, cu puncte groase pe vârf³¹, ca și la Stoicani.

²⁴ Raport asupra activității științifice a Muzeului Național de Antichități din anii 1942 și 1943, București, 1944, p. 33.

²⁵ Ibid., p. 28.

²⁶ La station préhistorique de Bonțești. „Dacia“, III—IV, 1927—1932, fig. 8, 11, 14—16.

²⁷ Nachtrag zu Cernavoda, PZ, XIX, 1929, fig. 6, 1, 4, 12—14; 8, 12; 9, 1—25.

²⁸ Civilisation précucutenienne en Moldavie. ESA, XI, 1937, p. 11—12.

²⁹ C. Mătasă, op. cit., în special pl. XXVI—XXVII, XXXI—XXXIV.

³⁰ „Studii și Cercetări de Istorie Veche“, II, 1951, 1, p. 58, fig. 7.

³¹ Ibidem, p. 225.

Figurinele zoomorfe sunt foarte puțin numeroase.

În ceea ce privește restul inventarului, și anume obiectele de lut ars, din os și din piatră, se constată unele deosebiri între diferitele niveluri de locuire ale celor două straturi de cultură. Astfel, fusaiolele, placa decorativă și lingurile de lut ars s'au găsit până în prezent numai în stratul superior. De asemenea, tot din acest strat, provin și cele mai multe topoare plate de piatră. Obiectele de silex sunt puțin numeroase. De altfel, din acest punct de vedere se constată o apropiere de inventarul mai sărăcăcios al silexurilor din așezările de tip Gumelnița-Ariușd din regiunea de dealuri din Muntenia și din așezările cu ceramică pictată din Moldova, spre deosebire de stațiunile neolitice gumelnițene de câmpie, în care folosirea silexului este foarte dezvoltată.

Din cele de mai sus, rezultă că aspectul cultural din așezarea neolitică dela Stoicani corespunde cu cel din așezările neolitice de tip Gumelnița-Ariușd din regiunea de dealuri din Muntenia. Atât la Stoicani, cât și în așezările corespunzătoare din Muntenia, se constată un contact între culturile neolitice de tip Gumelnița și Ariușd. Prin cercetările viitoare se vor lămuri mai bine legăturile culturale și cronologice dintre diferitele faze ale acestor două culturi neolitice. Deocamdată, la Stoicani, ca și în alte așezări ale aspectului Gumelnița-Ariușd din regiunea de dealuri din Muntenia, se constată un contact între o fază de început a culturii Gumelnița și un aspect mai vechi al culturii Ariușd. Dacă fragmentele ceramice tricrome pot fi puse în legătură cu restul ceramicii din cel mai nou nivel de locuire neolitică de pe Cetățuie, atunci, eventual, s'ar putea stabili un contact și între faza mai evoluată a culturii Gumelnița și cultura Ariușd propriu zisă, cum pare să fi fost și în alte așezări ale acestui aspect cultural din regiunea de dealuri din Muntenia, în care s'au găsit fragmente ceramice tricrome.

Odată definit caracterul intrinsec al aspectului cultural neolitic Gumelnița-Ariușd dela Stoicani, se pune problema în ce raport stă față de aspectul protocucuteni, stabilit mai recent pe baza unor observații dela izvoare ³².

Din cele cunoscute până în prezent, aspectul culturii dela Stoicani nu poate fi considerat, din punct de vedere al conținutului cultural, identic cu cel dela Izvoare. Deosebiri între aceste două aspecte culturale se datoresc în primul rând mediului cultural diferit, din centrul Moldovei și Nord-Estul Munteniei, ultimul în strânsă legătură cu cel din Sudul Moldovei, în care se constată elementele culturale mai vechi Ariușd. Așa se explică, mai ales, prezența formelor gumelnițene și a decorului cu grafit în aspectul Gumelnița-Ariușd din regiunea de dealuri din Muntenia și în Sudul Moldovei și lipsa

³² „Studii“, II, 1949, 1, p. 128.

lor în aria de răspândire a culturii Cucuteni din Moldova, unde de fapt cultura protocucuteniană reprezintă aspectul Ariușd mai vechi din această arie.

În afară însă de deosebirile semnalate, între cele două aspecte culturale sunt și puncte comune, mai ales în ceea ce privește decorul, care se datorează în primul rând aspectului vechi Ariușd. Totuși, se pare că elementele Ariușd sunt mai pure în aria de răspândire a culturii Cucuteni decât în Sudul Moldovei unde se introduc indirect, prin grupul Gumelnița-Ariușd din regiunea de dealuri, suferind unele modificări în urma contactului cu cultura neolitică balcano-dunăreană.

Prezența la Stoicani a acestui aspect cultural neolitic, ca și tipul de așezare în formă de *tell*, se poate explica dacă se ține seama de caracterul fizic și antropogeografic al acestei regiuni³³. Astfel, toată regiunea, denumită de geografii dela Iași Platforma Covurluiului care înglobează fostul județ Covurlui, cu excepția unor porțiuni dela Nord de Valea Horincei, este socotită ca regiune de tranziție între Podișul Moldovenesc și Câmpia Română. Jumătatea sudică a acestei regiuni, până la linia Măstăcani-Puțeni, prezintă mai multe asemănări cu Câmpia Română decât cu Podișul Moldovenesc, fiind o continuare a caracterelor fizice și chiar antropogeografice ale Câmpiei Române. Din punct de vedere arheologic, în regiunea care corespunde cu fostul județ Covurlui, se constată interferența culturilor Tripolie-Cucuteni și Gumelnița-Ariușd. Cultura Cucuteni nu este documentată mai jos de Târgul Berești (cca 80 km Nord de Galați)³⁴, iar aspectul Gumelnița este semnalat până la Tudor Vladimirescu și Smulți³⁵, nu departe de târgul Berești.

Avându-se în vedere contactul dintre cele două culturi, se pune problema eventualelor transmisiuni culturale din grupul Gumelnița-Ariușd în grupul Tripolie-Cucuteni și invers. În legătură cu aceasta, amintim că, încă nu de mult, în locul raporturilor de dependență ale culturii Gumelnița față de cultura Cucuteni, s'a asigurat paralelismul evoluției celor două culturi, arătându-se că asemănările dintre ele se explică prin rădăcinile comune în cultura bandceramică veche neolitică³⁶. Recent s'a confirmat ascendența lineară a complexului Tripolie-Cucuteni și s'a accentuat asupra importanței complexului Starcevo-Criș pentru geneza ceramicii pictate Cucuteni în Moldova³⁷. De asemenea s'a arătat că Neoliticul din Moldova

³³ „Studii și Cercetări de Istorie Veche”, I, 1950, 1, p. 60.

³⁴ „Studii”, II, 1949, 1, p. 102.

³⁵ Ibid. și „Dacia”, VII—VIII, 1937—1940, p. 439, 441.

³⁶ Zur Stellung Cernavoda's in der rumänischen Jungsteinzeit, Extras din Schuchhardt-Festschrift, Berlin, 1940 p. 22.

³⁷ Probleme noi în legătură cu Neoliticul din R.P.R. „Studii și Cercetări de Istorie veche”. I, 1950, 2, p. 210; II, 1951, 1, p. 59.

și Muntenia are o vechime mai mare decât culturile precucuteni și Boian A, dezvoltându-se din forme vechi la fața locului ³⁸.

Din punct de vedere cronologic, cea mai veche așezare neolitică dela Stoicani este mai nouă decât așezările procucuteniene de pe teritoriul U.R.S.S. și decât cele ale culturii Boian A din regiunea carpato-balcanică. Aceeași așezare datează dintr'o fază incipientă a culturii Gumelnița-Ariușd, contemporană cu începuturile Gumelniței din Câmpia Munteniei și cu Protocucutenianul din Moldova.

Poziția cronologică relativă a fazei mai vechi a culturii Ariușd, facies-ul Băiești-Albeni, față de cultura Gumelnița A₁, s'a determinat pe baza unei observații stratigrafice dela Glina din 1945. Rămâne să se vadă până la ce punct nivelul dela Glina, în care s'au găsit fragmente de pahar de tip Ariușd, varianta Băiești-Albeni, este contemporan cu Gumelnița A₁ dela Vidra.

Faza protocucuteni, în aria de răspândire a culturii Cucuteni, poate fi considerată contemporană cu aspectul vechi Gumelnița-Ariușd, deoarece la Izvoare, urmează imediat după cultura precucuteni, care este contemporană cu cultura Boian A. La rândul său, aspectul Gumelnița-Ariușd poate fi socotit contemporan cu faza protocucuteni, deoarece în aria de răspândire carpato-balcanică, acest aspect se suprapune culturii mai vechi Boian A din regiunea de dealuri, care este înrudită cu cea din Moldova din stratul precucuteni.

Nivelurile următoare de locuire din stratul superior datează tot din această vreme. Deci, după recente cercetări arheologice de pe cetățuia dela Stoicani, nu s'ar mai putea susține că numai stratul al doilea este contemporan în Moldova cu Protocucutenianul și în Muntenia cu Gumelnița A₁ din câmpie și faza mai veche a culturii Gumelnița-Ariușd, facies-ul Băiești-Albeni, din regiunea de dealuri. Așezările din ambele straturi sunt contemporane cu Protocucutenianul dela Izvoarele și cu începuturile culturii Gumelnița din Câmpia Română.

2. Locuirea Usatovo

Pe Cetățuia dela Stoicani a existat o locuire sporadică din vremea culturii Usatovo, documentată prin ceramică, câteva obiecte de lut ars și mai multe topoare din piatră. Această locuire, după ceramica descoperită până în prezent, aparține fazei propriu zise din așezarea dela Foltești, datând din vremea de tranziție dela Neolitic la epoca Bronzului.

³⁸ „Studii și Cercetări de Istorie veche“, I, 1950, 2, p. 211.

3. *Mormintele cu ocru*

În jumătatea de Est a suprafeței săpate, s'au descoperit cincisprezece morminte din grupul mormintelor cu ocru. Nu este exclus ca, pe acest loc, să fi fost un tumul care s'a aplatizat cu vremea. Scheletele erau puse în gropi simple, fără construcții de lemn, la adâncimi care variau între 0,15 m și 0,85 m. Unele dintre schelete aveau oasele colorate cu roșu sau se aflau pe o pătură de ocru galben. Majoritatea scheletelor au fost așezate într-o poziție chircită, moderată sau mai accentuată, pe partea dreaptă sau pe stânga. Numai două schelete aveau o poziție deosebită: unul era culcat pe spate, cu bustul în sus, iar altul, invers culcat pe piept, cu bustul în jos.

Inventarul mormintelor era sărăcăcios. S'au găsit în total două vase de lut ars, dintre care o ceașcă cu toarta ușor supraînălțată, două discuri din cochilii și un topor de luptă fragmentar din piatră.

Majoritatea scheletelor erau dispuse într'un arc de cerc, în interiorul căruia s'au așezat altele, oarecum în linie dreaptă. Nu s'a putut determina mormântul principal.

După ritual, se deosebesc două grupe de morminte. Din prima, fac parte mormintele mai adânci, individuale, duble și eventual triple, cu ocru pe oase sau sub ele. Grupa a doua se caracterizează prin morminte individuale mai puțin adânci și fără ocru, dintre care două suprapun în mod sigur două morminte din grupa mai adâncă. În ceea ce privește inventarul, ceașca cu toarta ușor supraînălțată și toporul de luptă fragmentar din piatră fac parte din grupul mormintelor mai puțin adânci. Discurile din cochilii s'au găsit în ambele grupe de morminte.

Mormintele cu ocru de pe Cetățuia dela Stoicani sunt mai noi decât locuirea Usatovo de pe acest loc, deoarece gropile mormintelor au deranjat această locuire. Avându-se în vedere că locuirea Usatovo de pe Cetățuia corespunde fazei Usatovo propriu zise din așezarea dela Foltești, se poate presupune că mormintele cu ocru dela Stoicani corespund nivelului de locuire mai nou din așezarea dela Foltești, atestat acolo prin câteva fragmente ceramice care ne indică trecerea spre cultura Glina III Schneckenberg dela începutul epocii Bronzului³⁹. În sprijinul acestor contemporaneități pot fi aduse atât ceașca cu toarta supraînălțată, cât și toporul de luptă fragmentar din piatră.

Mormintele cu ocru de pe Cetățuia pot fi considerate contemporane cu resturile de locuire Usatovo de pe locul cimitirului dela Stoicani, deoarece ceramica descoperită acolo prezintă asemănări cu ceramica din nivelul de locuire mai nou din așezarea dela Foltești. Rezultă deci că sălașul oame-

³⁹ Pentru aspectul cultural Usatovo și nivelul de locuire mai nou din așezarea dela Foltești („Studii și Cercetări de Istorie Veche”, II, 1950, 1, p. 249.)

nilor îngropați pe Cetățuie ar fi pe locul cimitirului hallstattian. În acest fel, am avea o dovadă a raporturilor dintre așezările etapei târzii Usatovo și înmormântările cu ocră roșu din movile sau, eventual, mormintele plane. Prin aceasta s'ar confirma și caracterul de semistabilitate al triburilor din această vreme, care se disting din punct de vedere al ritului funerar, prin înmormântările cu ocră.

În afară de aceasta, se constată că, deși suntem într-o fază mai târzie, eventual la începutul epocii Bronzului, se mențin încă înmormântările în gropi simple.

Deci prin observațiile recente de caracter stratigrafic dela Stoicani, se aduc unele date noi în legătură cu cronologia relativă a mormintelor cu ocră din Sudul Moldovei. Astfel, se precizează că, aici, ele sunt mai noi decât cultura Usatovo propriu zisă din așezarea dela Foltești. În acest fel, se confirmă ipoteza recent formulată pentru Nordul Moldovei, după care grupul înmormântărilor cu ocră ar urma după etapa Gorodsk, făcând tranziția către cultura Monteoru din epoca Bronzului ⁴⁰.

Problemele privind poziția culturală și cronologică a grupului de morminte cu ocră din Sudul Moldovei, față de mormintele cu ocră din Nordul Moldovei, Sudul U.R.S.S. și regiunea de stepă din câmpia Dunării, au fost amintite cu alt prilej ⁴¹. De asemenea, tot atunci s'a prezentat și importanța acestui grup cultural din punct de vedere al evoluției societății primitive, arătându-se că în cultura triburilor de pe treapta mijlocie a barbariei, caracterizată prin acest rit funerar, se reflectă prima mare diviziune a muncii: despărțirea triburilor de păstori, din masa celorlalți barbari. Prin recente cercetări arheologice din Nordul și Sudul Moldovei, a devenit posibilă urmărirea dezvoltării ulterioare a triburilor locale neolitice din Moldova, până la apariția culturii Monteoru din Moldova.

4. Așezarea hallstattiană

Cetățuia dela Stoicani a mai fost locuită destul de intens și în prima epocă a Fierului. În suprafața săpată în 1949, s'au descoperit cca cincisprezece gropi mari, mai mult sau mai puțin în formă de clopot, săpate mai mult ca sigur dela baza unui strat de cultură, din care provin fragmentele ceramice hallstattiene, găsite în mod răzleț în solul vegetal recent.

Gropi și fragmente ceramice hallstattiene s'au mai descoperit pe Cetățuie și cu prilejul sondajelor din 1946 și 1948.

⁴⁰ „Studii și Cercetări de Istorie Veche“, I, 1950, 2, p. 217.

⁴¹ Ibid., p. 124.

Locuirea hallstattiană de pe Cetățuie a contribuit în bună măsură la deranjarea nivelelor de locuire ale așezării neolitice și eventual, ale depunerii Usatovo de pe acest loc.

După resturile găsite, mai ales în gropi, rezultă că oamenii din această așezare se ocupau cu creșterea vitelor și pescuitul. Relativ la agricultură nu sunt încă indicii. De asemenea, nu sunt dovezi arheologice nici pentru locuințe.

În ceea ce privește inventarul, s'a găsit numai ceramică, din care, majoritatea, din pastă bună sau grosolană, este în stare mai mult sau mai puțin fragmentară. În genere, pasta bună de culoare neagră și cu luciu metalic este puțin frecventă. În ceea ce privește formele, sunt frecvente atât vasele mari bitronconice și străchinile conice din pastă bună, cât și vasele cu pereții părții superioare drepți sau arcuiți din pastă grosolană. În schimb, sunt rare vasele cu două apucătoare laterale, în locul toartelor, care au fost îndepărtate, și ceștile cu toartă supraînălțată.

Vasele din pastă bună sunt decorate cu: motive imprimate cu torquesul; canaluri; impresiuni triunghiulare, oval-ascuțite și rotunde; benzi din arcade incizate, împreunate; proeminente organice sau aplicate și proeminente simple sau duble și cu vârful îndreptat în sus.

Din asocierile formelor ceramice, în primul rând a ceștii cu toartele supraînălțate și apoi a strachinei cu marginea îndoită puțin în interior, s'ar putea presupune că în așezarea de pe Cetățuie ar putea fi două faze de locuire, între 700—500 î. e. n., ca și în cimitirul hallstattian din apropiere. Aceasta cu atât mai mult, cu cât s'au găsit aceleași forme de vase, atât în cimitir cât și în așezare. Deosebirea dintre ceramica din așezare și cea din cimitir se datorează frecvenței formelor și caracterului decorului. Astfel, în timp ce în cimitir predomină ceștile cu toarta supraînălțată și sunt mai rare străchinile cu marginea ușor îndoită în interior în așezare, sunt rare ceștile și mai frecvente străchinile și vasele cu pereții părții superioare drepți sau arcuiți. În afară de aceasta, decorul, deși prezintă legături cu cel din cimitir, totuși este mai variat și mai bogat pe ceramica din așezare.

Deci, după forma și decorul vaselor, în așezarea dela Stoicani este atestat un aspect hallstattian local, legat de Hallstatt-ul local mijlociu și târziu, din spațiul carpato-dunărean. În regiune, la Tămăoani, s'a mai găsit o așezare hallstattiană, a cărei poziție culturală și cronologică se va determina mai bine prin cercetările viitoare ⁴².

Legăturile și încadrarea aspectului hallstattian s'au arătat în lucrarea referitoare la cimitirul hallstattian din apropiere.

⁴² „Studii și Cercetări de Istorie Veche“, I, 1950, 1, p. 64.